VLASTIVĚDA MORAVSKÁ.

Vydává Musejní spolek v Brně.

REDAKCE:
Dr. Frant. Dvorský, Dr. Frant. Kameníček, Fr. J. Rypáček
a Dr. Fr. Šujan.

II.

MÍSTOPIS MORAVY.

Díl III. místopisu.

JIČÍNSKÝ KRAJ.

Rediguje Dr. Fr. Dvorský.

MÍSTECKÝ OKRES.

Čís. 41.

V BRNĚ 1915.

Nákladem Musejního spolku v Brně. — Tiskem Moravské akciové knihtiskárny.

VLASTIVĚDA MORAVSKÁ.

II. Místopis.

MÍSTECKÝ OKRES.

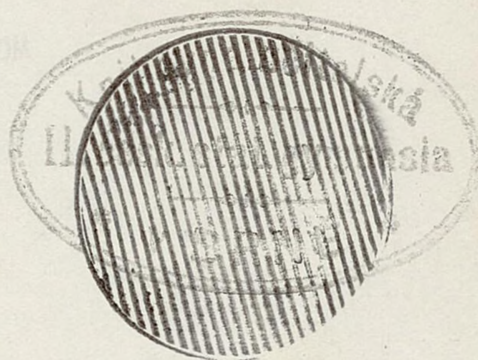
Napsal

prof. Frant. Linhart.

Cena K 4·60.

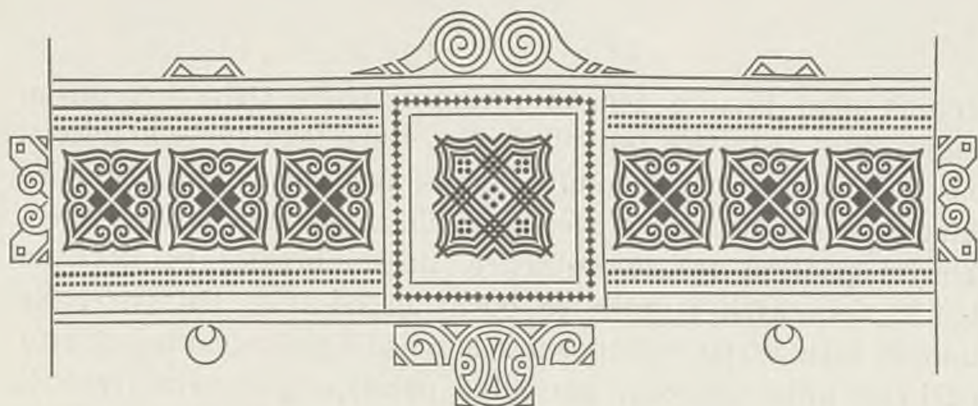
Za vydávání odpovídá Dr. František Dvorský.

V BRNĚ 1915.

Nákladem Musejního spolku. — Tiskem Moravské akciové knihtiskárny.

I. Všeobecný přehled.

1. Přehled zeměpisný a přírodovědecký.

Tvar, poloha a hranice.

kres tento nejvýchodnější (vedle Ostravského) Moravy skládá se ze dvou částí velmi rozdílných, jimž jedině údolí Ostravice je společno. 1. Část severní, okrouhlá, s dvěma výběžky (na sever Paskovský a na jih Frýdlantský). 2. Část jižní, podlouhlá, nejužší nad Frýdlantem, u Nové Dědiny (samota), pak na jih se rozšiřující až na hranice uherské s výběžkem na východ podle hranic uherských (Baraní), kde potok Černá sbírá své vody. Kdežto část první náleží celá podhůří karpatskému, celkově na sever zvolna se sklánějícímu, vložena je část druhá úplně v horstvo karpatské.

Hranice obou částí jsou namnoze úplně umělé; leč na východ obě části mají hranice přirozené, a sice tok řeky Ostravice. Tu spadají hranice okresní v jedno s hranicemi zemskými. Ale jen

zhruba jdou hranice zemské i okresní podle Ostravice, jinými slovy, dnes Ostravice po velkou část svého toku vůbec hranicemi není. Není pochyby o tom, že kdysi skutečně tvořila Ostravice hranice mezi Moravou a Slezskem; ale za příčinou stálých změn, kterým podléhá řečiště Ostravice, dnešní hranice politické na téměř nesčetných místech se odchylují od toku Ostravice. Na horním toku až po vystoupení z hor nad Frýdlantem nejsou tyto odchylky příliš nápadné, ale odtud počínající jsou velmi značné, tak u Frýdlantu, u Místka, pod Sviadnovem a u Paskova. Od doby, kdy Morava a Slezsko spojeny pod jedním panstvím, nemají tyto odchylky zvláštního významu. Ve starší době ale, kdy nebyly pevně stanoveny hranice a kdy řeka Ostravice sama tuto funkci vykonávala, tu změny toku Ostravice měly za následek spory a hádky, které bývaly odstraňovány mnohými a složitými smlouvami. Spory ty se mnohokráte opakovaly a o většině jich se nám nezachovalo zpráv. Uvedeme jen jako příklad smlouvu z r. 1512 mezi biskupem olomuckým Janem Grodeckým a knížetem těšínským Kazimírem, kterou biskup léno Místecké uděluje znovu Kazimírovi: v smlouvě té mezi jiným se ustanovuje, že v Ostravici smí sice kníže loviti ryby, ale jen pro svou osobu a že rybolov v té řece nikomu nesmí pronajímati. Spory pak jednak poddaných biskupských, jednak knížecích o louky, pastviny a lesy po obou stranách Ostravice mají se vyříditi tím způsobem, že z obou stran se mají vybrati staří lidé pamětníci a k nim má přidati biskup a kníže po 2 zástupcích, a tato komise má spory rozhodnouti a hranice označiti kopci nebo jiným způsobem. Je jasno, že spory tyto zavinila Ostravice změnou svého toku a že označení hranic kopci je zajímavý pokus osvoboditi hranice od Ostravice, učiniti hranice neodvislé od Ostravice.

Druhý příklad je ještě zajímavější: R. 1584 prodal biskup olomucký Stanislav Pavlovský panství Frýdecké Bartoloměji Bruntalskému z Vrbna. Hranice toho panství proti biskupství tvořila řeka Ostravice. Tato původně tekla těsně pod Lubnem a rozdělovala přesně statky Lubenské a Frýdlantské. Na to však uhnutím na západ octla se část statků Frýdlantských na pravém břehu. Ale opětným posunutím řeky na východ některé statky již Lubenské zase se octly na břehu levém a tak měli Frýdlantští statky na pravém a Lubenští na levém břehu. Pro tyto spletité, nestálou řekou způsobené poměry majetkové nemohla řeka Ostravice v těchto

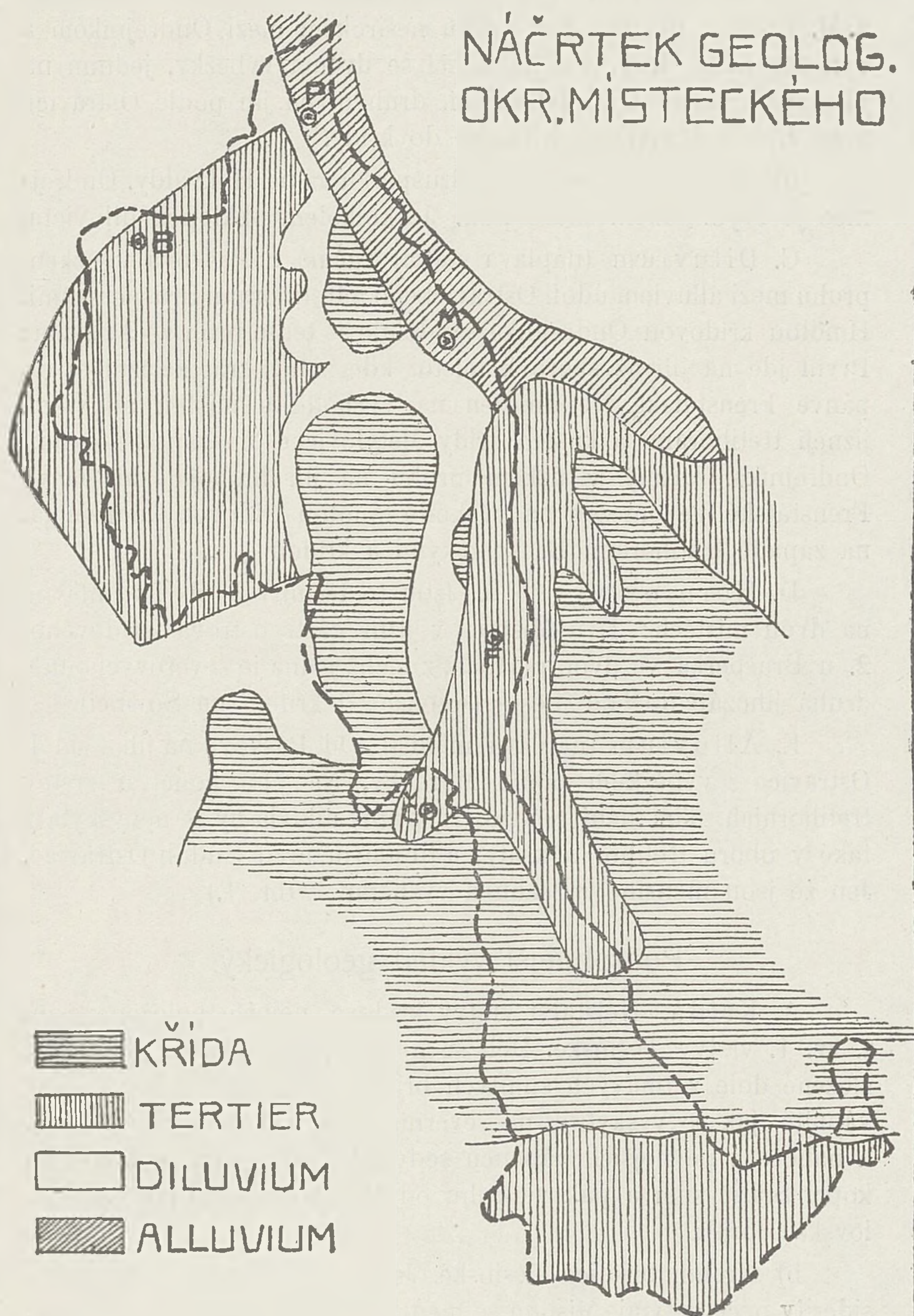
končinách tvořiti přesné hranice mezi biskupstvím a knížetstvím. Proto vidíme i v minulosti, že sousední říše a panství druhdy Ostravici jako hranice nerespektovaly a přes ni na tu nebo onu stranu zasahovaly. Spíše jim kladl mez okraj hornatiny Hukvaldské a velikáni Lysá na jedné a Ondřejník na druhé straně. Doklad k tomu pěkný dodává vznik a dlouhé trvání léna Místecko-Frýdeckého (Místecko připojeno k Těšínsku r. 1402). Ale již před tím dlouho trvající léno Místecko-Frýdlantské se svými přirozenými hranicemi na západě Ondřejníkem a východním okrajem hornatiny Hukvaldské až do šířky Stařiče a jeho přesahování na Slezsko až po Lysou nám zobrazuje toto působení mocnějších hranic orografických a pomíjení Ostravice jako hranice. Jako Morava v děkanství Místeckém překročila Ostravici, tak Slezsko přestoupilo Ostravici a na dlouhou dobu připojilo k sobě léno Místecko-Frýdlantské a našlo své přirozené hranice v Ondřejníku a východním okraji hornatiny Hukvaldské. Ba nescházelo mnoho a bylo by Místecko-Frýdlantsko připojeno ke Slezsku a odcizeno Moravě (jak se to stalo skutečně s Opavskem); ale jak tu houževnatostí biskupů olomuckých zachované enklavy nám připomínají Opavsko jako někdy kraj moravský, tak tu v našich končinách zrovna tou houževnatostí biskupů Místecko-Frýdlantsko udrženo při Moravě. Když tedy Místecko-Frýdlantsko skoro po 200 let bylo součástí Slezska (od r. 1402—1584), není divu, že stavové slezští je začali pokládati za skutečně slezskou krajinu. Proti tomu se museli stavové moravští hájiti již r. 1593, poukazujíce na to, že Ostravice od starodávna tvoří hranice mezi Slezskem a Moravou. Ale Slezané přes to r. 1619 žádali, aby ten spor byl rozhodnut na generálním sněmě v Praze. Od té doby věc neutuchla ani v XVII. a XVIII. století, ba ani v XIX. století: ještě r. 1853 žádala slezská komise organisační, aby okresní hejtmanství Nový Jičín a Místek byly připojeny administrativně ke Slezsku nebo alespoň Fulnek a Mor. Ostrava. Žádosti ale nebylo vyhověno. — Ostatní hranice jsou méně zajímavé. Severní (s okresním hejtmanstvím Mor.-Ostravským) jde severně od Paskova a Brušperka k výšině 303 m (sev. od Brušperka), překročuje údolí řeky Ondřejnice (kousek severně od Brušperka); obrací se na jih a postupuje celkově za předělu mezi Lubinou a Ondřejnicí až ke Kazničovu, který obejímá. Od Brušperka až ke Kazničovu hraničí s hejtmanstvím Jičínským. Odtud začínají hranice s okresem

Frenštátským: ty jdou napřed na západ až ke Karlovské Hoře (613 m) na pravo od Mysliku, odtud na jih na vrcholek Skalky (965 m), odtud zabočují na východ až k Čeladence. Tu se přibližují k východním hranicím skoro na $1^1/_2$ km. Tímto zaužením je okres rozdělen na ony 2 části (severní a jižní). Ta jižní část od toho krku na jih se rozšiřuje tím, že západní hranice jdou skoro přesně na jih po předělu mezi Ostravicí a Čeladenkou přes vrcholky: Smrček (852 m), Smrk (1282 m), Velká Polaň (1077 m), Samorostlý (925 m), Kladnatá (918 m). Zde začinají hranice s okresem Rožnovským, které jdou na jih až k Vysoké (1024 m) a odtud na jv. až k Bezkydu. Tu začinají hranice uherské postupující po hlavním hřbetě karpatském na severovýchod až k Sulovu a odtud kousek na sever, kde začínají hranice slezské, které jdou napřed na jih až dosahují potoka Černé, pak podle něho na jihozápad až ke stoku Černé a Bílé. Tu jsou severní hranice onoho výběžku na východ (Baraní), jehož jižní hranice jsou Uhry. Od stoku Bílé a Černé zatáčí se hranice zvolna na sever a držejí se odtud stále Ostravice až k Paskovu.

Přehled geologický povšechný.

A. Křída. Nejstarší v našem okrese se vyskytující útvar je křídový. Skládá pásmo Radhoštské a Smrk. Od Smrku v širokém pásmě souvisle postupuje přes Ostravici na východ do Slezska. Ostravice po spojení Černé s Bílou teče ještě asi 2 km na sever vrstvami třetihorními, pak protéká oným širokým pásmem křídy a vstupuje zase do třetihor, a sice do jižního výběžku. Na sever vybíhá křída výběžkem na jihu užším, na severu širším až za Hůrky Palkovické (Ondřejník, Skalka, Karlovská Hora, Kubánka, Babí Hůra, Ostružná). Na východní jeho straně je kus křídy, úplně odtržený od ostatní hmoty Ondřejníku a oddělený od ní pruhem diluvia (Hůrky Metylovické, Čupek). Druhý úplně odtržený kus křídy je severozápadně od Místku. Jižní jeho část tvoří mocný výlev pikritu a těšinitu (na pravo od silnice císařské), na sever sahá až za Staříč. Obklopen je ten ostrov křídový na východě naplaveninou mladší údolí Ostravického, na všech ostatních stranách naplaveninou starší (diluviem).

B. Třetihory rozkládají se na jihu od Vysoké (1024 m) přes Bezkydek, Bezkyd, Bobek a Konečnou až k Sulovu a přesahují na jih na jižní části Smrku a Lysé, tak že údolí Černé a Bílé v celém svém rozsahu je vnořeno v třetihory.

NÁČRTEK GEOLOG.
OKR. MÍSTECKÉHO
Pl
B
M
KŘÍDA
TERTIER
DILUVIUM
ALLUVIUM

Obr. 1.

Na severu jsou: a) V údolí Ostravice, začínaje asi od Bašky a. M. Kunčic, postupuje v pruhu neširokém mezi Ondřejníkem a výběžky Lysé Hory. Na jih končí se dvěma výběžky, jedním na jihozápad podle trati železniční, druhým na jih podle Ostravice mezi Lysou a Smrkem hluboko do křídy.

b) Ostrov Brušperský, od Brušperku až po Hukvaldy. Ondřejnice je svým tokem skoro půlí. Je kolkolem obklopen diluviem.

C. Diluvium (náplava starší) začíná u Paskova v úzkém pruhu mezi alluviem údolí Ostravického a třetihorami Brušperskými. Hmotou křídovou Ondřejníka rozděluje se tento pruh ve 2 pásma: První jde na jih až skoro k místu, kde zatáčí trať železniční do pánve Frenštátské. Je omezen na východě u Místku alluviem, jižněji třetihorami a kusem křídy Metylovické, na západě křídou Ondřejníka. Druhý v úzkem pruhu na jih hluboko do pánve Frenštátské. Je omezen na východě hmotou křídovou Ondřejníka, na západě třetihorami Brušperskými a křídou.

D. Horniny vyvřelé. Jsou to těšinity a pikrity, hlavně na dvou místech: 1. u Místku, v jižní části ostrova křídového, 2. u Brušperka ve dvou partiích, z nichž jedna je severovýchodně, druhá jihozápadně od města (souvisí s pikritem na Sovinci).

E. Alluvium (náplava mladší). Od Paskova na jih v údolí Ostravice s výběžkem podle Morávky. Na jihu končí u vrstev třetihorních. Tím není řečeno, že pruhy alluvia by se nevyskytaly také v oboru třetihor a křídy, a tu hlavně arciť v údolí Ostravice. Jen že jsou menšího rozsahu a významu. (Obr. 1.)

Podrobnější výklad geologický.

A. Křída. Nejstarší vrstvy křídové, nejníže položené, jsou t. zv. 1. vrstvy Těšínské. Dělí se a) na spodní břidlice Těšínské, složené dole z tmavých slínitých břidlic, přecházejících ve sliny vápnité, jak se vyskytují na severním svahu kopce Stařičského, a nahoře z pevnějších vápenců šedých, objevujících se taktéž na kopci Stařičském a pak v pruhu od Metylovic ke Lhotce (Karlovská Hora);

b) svrchní břidlice Těšínské. Jsou to černé břidlice se sferosiderity peckovitými. Místem se mění v bělavé pískovce Grodištské. První nalezáme na Karlovské Hoře u Metylovic, na Stařičském kopci. Ty pískovce skládají severní svah Smrku (Žár a Smrček).

2. Vrstvy Veřovické jsou černé slínité břidlice „spliže" se sferosiderity, přecházejíce nahoru v pískovce. Vnikají do okresu z pánve Frenštátské od Kunčic a Čeladné. Ondřejník z nich vyniká jako ostrov. Pak nalezají se v severním ostrovu křídovém (Místeckém) na cestě mezi Chlebovicemi a Palkovicemi (na severovýchodním svahu Ostružné).

3. Vrstvy Godulské. Jsou to pískovce zelenavé a žlutavé značně tvrdé. Z nich je složen Ondřejník, Smrk, Karlovská Hora, z velké části Hůrky Palkovické (Ostružná, Kabatice, Babí Hůra, Kubánkov).

4. Vrstvy Frýdecké. Jsou to dole slíny bakulitové, nahoře pak pískovce Bašské jemnozrnné, s tmelem vápenitým, značně tvrdé. Vyskytují se na Hůrkách Metylovických, Palkovických a Chlebovických a na vrchovině jihovýchodně od Staříče.

B. Třetihory. 1. Eocén tak zvaný východomoravský sahá v mohutném pásmu do jižní části okresu. Jsou to nahoře nazvané třetihory jižní (jižně od pásma Radhošťského). V třetihorách severních od pásma Radhošťského se objevuje eocén jen na málo místech, protože je kryt diluviálními vrstvami (tak východně od Brušperka).

2. Neogen, a sice jen druhý stupeň: skládá vrstvy třetihorní předně v údolí Ostravice a pak z větší části ostrov Brušperský. Jsou to vrstvy celkem jen málo porušené, skoro vodorovné, sestávající z pestrých jílů, měkkých pískovců a docela nahoře ze šedivých jílů.

C. Diluvium. Jsou to písky, štěrky a hlíny původu říčného nebo i subaerického (hlíny cihlářské a žlutice). Že by štěrky diluviální v okresu místeckém byly původu morénového, nelze dokázati. Led doby diluviální, a sice druhé doby ledové, třebas sahal na severovýchodní Moravu údolím Odry v pruhu 45 km dlouhém až skoro k Hranicím, jak nasvědčují bludné balvany Poodří, jistě nedosahoval na půdu okresu Místeckého. Nikde, ani v údolí Ondřejnice ani v údolí Ostravice na půdě okresu nebylo nalezeno nijakých stop ledu diluviálního (ani bludných balvanů). Pruh diluviální mezi křídou Ondřejníka a třetihorami Brušperskými není zajištěn, ač lze připustiti, že vrstvy diluviální se mohou vyskytovati nejen v polohách nízkých, nýbrž i ve značné výšce. Celkově však lze říci, že nejmocněji se diluvium vytvořilo v údolích stoků diluviálních, tedy hlavně v údolí Ostravice, které ve své podstatě je dílem doby diluviální. Diluvium je tu z velké části

zakryto vrstvami nejnovějšími, alluviálními. — Původu sotva diluviálního jsou rašeliny, vyskytující se při horním toku Ostravice (viz o tom v článku „Ostravice").

Geologie a horopis.

Obě svrchu řečené části okresu Místeckého liší se ve mnohých ohledech. 1. Severní část je pahorkatinou a dílem i nížinou, je složená z větší části z naplavenin a třetihor a jen z malé části z křídy. 2. Jižní část je naprosto hornatá a představujíc údolí mezi Smrkem a Lysou, čím jižněji tím širší, geologicky výhradně křídě a třetihorám náležející. (Obr. 2.) Severní část je pokryta jen zbytky někdejšího souvislého lesa, jižní ale souvislý ten les dosud zachovává. V severní části je možné jakž takž výnosné zemědělství, v jižní jen kopaničářství a chov dobytka, v severní je podnebí mírnější a sušší, v jižní drsné, mokré, se zimou 2—3 neděle delší, se spoustami sněhu a krutými vánicemi. A tak i obyvatelstvo se liší: na jihu chudí horalé, na severu zámožnější sedláci a měšťáci; ale ještě větším činí ten rozdíl obchod a rozvoj průmyslu, což severní části dodává rozhodně převahy. Severní část geologicky skládá se z údolí řeky Ostravice, jehož dno je složeno z diluviálních šterků, nahoře krytých nánosy alluviálními. Údolí to různé šířky ($^1/_2$ km až 3 km) je omezeno na západě příkrým okrajem moravským, na východě slezským, oba ty okraje složeny jsou z vrstev křídových, třetihorních a diluviálních. Dno údolí netvoří naprostá rovina, nýbrž naskytují se tu mírné vypnuliny táhlé, stupně více nebo méně jasně vyznačené, mizící a opět se objevující. Hlavně asi prostředkem údolí toho (od Kunčic přes Místek, Sviadnov až k Paskovu) postupuje od jihu na sever mírná vypnulina, která však na některých místech má příkřejší svahy, ba docela srázy. Tak jest tomu za Místeckým hřbitovem, od jehož zadní stěny prudký sráz, 3—5 m vysoký, spadá ke strouze, oddělující se u splavu Staroměstského od Ostravice. Ale i dále od hřbitova lze tento svah sledovati, napřed stále příkrý podle levého břehu strouhy, pak opouští břeh strouhy a postupuje stále mírněji daleko do polí po levé straně silnice z Místka do Kunčic. Je to část svahu vypnuliny diluviální, po níž jde silnice z Místku do M. Kunčic. Západněji pne se vrchovina Hukvaldská, která moravským okrajem příkrým omezuje údolí Ostravice na západě. Tato vrchovina je omezena na západě údolím Ondřejnice, které

na západě zase omezuje plotna příborská. I na té vrchovině Hukvaldské i v údolí Ondřejnice všude převládá křída, třetihory a starší náplavy. Je skoro jisto, že pod vrstvami eocénu a mladších třetihor u Paskova následují produktivní vrstvy karbonu; že by ale tyto vrstvy karbonové z pánve uhelné Ostravské pokračovaly souvisle až pod Brušperk je pochybno. Snad u Brušperka je tu kus karbonu, odtržený od souvislé pánve Ostravské. I jih okresu vykazuje tytéž karakteristické útvary. Celý tudíž náš okres Místecký je části vnějšího oblouku karpatského, který není ničím jiným než pokračováním plyšového pásma na severním svahu Alp. Pískovce hlavně a podřízenější břidlice, vápence a slepence křídové a třetihorní tvoří zde okraj klesající oblasti uherské. Okraj ten byl zdvižen tlakem, směřujícím z centra klesající uherské oblasti ven a nalézajícím oporu v Sudetách na sev.-záp. a v pahorkatině polské a plotně ruské na severu a severovýchodu. Okraj ten byl nejen zdvižen, ale i zohýbán a zvrásněn, a sice směrem ven k obvodu. Severní pruh křídy a třetihor byl errosí rozrušen a odplaven, jak je to zřejmé na severním roztřepaném okraji. Zvětráním rozrušeny byly méně tvrdé partie jak útvaru křídového tak i třetihorního a vodou odneseny (jmenovitě slínité břidlice Veřovické „splože" nazvané; jich odplavením vynikla kotlina Frenštátská a oddělen byl Ondřejník). Byla vybrázděná údolí protínající kolmo nebo skoro kolmo směr vrásek, tedy údolí směru severního, a sice ve značném počtu jedno vedle druhého, tak že krajina byla rozčleněna v pásy směřující od hlavního hřbetu na sever. Takovými údolími v našem kraji Místeckém je údolí Ostravice a Ondřejnice. S tím ale souvisí i jiná věc. Tvrdší partie hornin křídových a třetihorních ale vzdorovaly více vymletí a odplavení. Ony postupem věkův se stávaly vyššími, kdežto partie měkčí se nížily. Celkově s tím bylo spojeno vůbec snížení celého pohoří, podrobněji ale i jiné důležité změny tím přivoděny. Jelikož hlavní hřbet v našich končinách aspoň skládal se z částí měkčích než části severně od něho, byl snížen, kdežto ony severní části původně nižší staly se vyššími. Dnes hlavní hřbet na hranicích uherských vykazuje výšky něco málo nad 800 m, kdežto severněji jde Lysá přes 1300 m a Smrk skoro 1300 m. Ale i tvar údolí Ostravice od hranic uherských až k výtoku z hor nad Frýdlantem se nám tím objasňuje. Obyčejně údolí jsou čím doleji tím širší, čím více nahoru tím užší. Ale zde vidíme opak: toto

údolí čím výše nebo jižněji stává se širším a plošším; příčina hlavní toho je, že tvrdé massy pískovce Godulského u Lysé a Smrku směrem severním se k sobě přibližují a směrem jižním se od sebe vzdalují. Z toho úzkého defilé pak vyrážející řeka jakoby osvobozená a svírajících pout zbavena nad Frýdlantem a u Frýdlantu řádí tím nezbedněji. Ale i severněji porozumíme mohutné hmotě Ondřejníka, když uvidíme, že na podkladě měkkých břidlic Veřovských kupí se na západ k pánvi Frenštátské zvolna zapadající tvrdé vrstvy pískovce Godulského, vyvršené ve smělý vrcholek Skalky (965 m) a daleko do kraje hledícího Ondřejníka. A tak i hůrky metylovické, palkovické a chlebovické a kopec Stařičský a Sovinec u Fryčovic objeví se nám jako tvrdší partie dílem křídy, ale více vrstev třetihorních, zachráněné před errosí a denudací.

Ale i ony podélné brázdy tektonické byly errosí namnoze prohloubeny, arci v menší míře v poměru k menší působnosti celkem jen krátkých a malých toků, které jimi se ubírají. Těmito kratšími údolími směru obyčejně východního ony pásy severojižní rozčleněny ještě podrobněji v jednotlivé kusy čtverhranné delší nebo kratší. První je na jihu mocná hmota Smrku (údolí Čeladenky je jakoby pokračování údolí Ondřejnice) s nejvyšším vrcholkem Smrkem 1282 m. Na sever k prorvě Čeladenské končí mocným příkrým srázem, na jih ale prodlužuje se v táhlý hřbet čím jižněji tím nižší (Velká Polaň 1077 m, Samorostlý 925 m, Trojačka 984 m, Kladnatá 918 m), všude hustým lesem porostlý. K druhé podélné prorvě nebo podélnému údolí od v. k z. postupujícímu Čeladenskému druží se na jihu první, kterým protéká od východu Černá, od západu Bílá, na sever třetí (Metylovice, Skalka, Kozlovice), kterým teče potok Řídký a horní tok Olešné, pak severněji čtvrté (Palkovice, Myslík), podle Olešné a potoka Palkovického, pátá, méně vyznačená sníženina (Zelnikovice, Chlebovice) a konečně šestá, hluboká to prorva Stařičská. Dle toho jsou tu od jihu na sever tyto oddíly: 1. Smrk mezi prvním údolím a druhým; 2. Ondřejník s vrcholkem Skalka 965 m, Koryto 931 m a Ondřejník 891 m mezi druhým a třetím údolím; 3. Hůrky metylovické a palkovické, mezi třetím a čtvrtým údolím, oddělené od sebe hlubokým korytem Olešné (s vrcholky: Čupek metylovský 525 m, Králova Hora 555 m a Kozlovská Hora 613 m; 4. mezi čtvrtým a šestým a i za to šesté, hlubokou

to prorvu Stařičskou až ke Krmelínu (327 m) vypíná se pahorkatina Hukvaldská, spadající na západě a východě dosti příkrými okraji do údolí Ondřejnice a Ostravice. Lze tu rozeznati a) vyšší hůrky chlebovické (Ostrožná 618 m, Kabatice 597 m, Babí Hůra 630 m) celkem na jihozápad postupující až k Ondřejnici, která zde prorvala spojení těch hůrek s vrchem Hukvaldským a Kazničovem (480 m a 588 m). Zde se blíží údolí Ondřejnice nejvíce k údolí Lubiny. Zároveň tudy přechází cesta od Příbora z údolí Lubiny do údolí Ondřejnice a odtud buď prorvou Kozlovice—Metylovice—Skalka do údolí Ostravice u Frýdlantu, nebo severním směrem údolím Ondřejnice do Rychaltic a odtud buď přes Chlebovice nebo Stařič zase do údolí řeky Ostravice u Místku. Pochopíme, proč v těch místech byl založen tak pevný hrad: ovládal cesty do Příbora, na jih do pánve Frenštátské, na sever cesty k Odře a na východ k Ostravici. b) Od Hůrek Palkovických na sever prostírá se plotna celkem jednotvárná až po vyvýšený okraj jižně od hluboké prorvy Stařičské (s bodem 309 m, Okrouhlá 373 m, Strážnice 393 m a bod 306 m). c) Za tou prorvou vypíná se severní okraj prorvy Stařičské s nejvyšším bodem 385 m; odtud krajina zvolna se svahuje k lesu Brušperskému a Paskovskému. Celou tu pahorkatinu hukvaldskou na sever zakončuje Krmelín 327 m. Z následujícího pruhu směru severojižního mezi Ondřejnicí a Lubinou náleží jen východní svah k okresu Místeckému, počínající na jihu Kazničovem a postupující na sever podle Sklenova, Rychaltic a Fryčovic až za Sovinec (354 m). — Klesání krajiny na sever dobře znázorňuje nám toto pořadí, vedené od Hlavaté až k Brušperku a Paskovu: Hlavatá 792 m, Lojkaščanka 560 m, Staré Hamry 481 m, Ostravice 407 m, Čeladná 420 m, V. Kunčice 390 m, Frýdlant 356 m, Místek 290 m, Brušperk 271 m, Paskov 255 m. Nejvyšším bodem je Smrk 1282 m, nejnižším v krajině pod Paskovem asi 250 m; rozdíl z toho vyplývající (1032 m) je zajisté znamenitý.

Dvě příčiny hlavně měly a částečně dosud mají vliv na utváření povrchu našeho kraje, a sice tektonika, záležející ve zdvižení vrstev a jich zvrásnění v tektonické vyvýšeniny a sníženiny, pak errose a denudace (totiž větrání hornin vlivem vzdušin (vzduchu a vody), čímž povšechné formy tektonické dílem podrobněji vymodelovány, dílem ale i v podstatě změněny byly. Z těch změn nejdůležitější je vyhloubení nových údolí neboli

snížení partií měkčích a vyvýšení partií tvrdších. Celý Smrk skládá se z tvrdých pískovců Godulských, upevněných na severním svahu vyvřelým pikritem. Z těchže tvrdých pískovců je složen i Ondřejník, a to hlavně ve své svrchní části. Také je nalézáme nahoře na Kozlovské Hoře nebo Karlovské Hoře (613 m), východně od Myslíka, kde rovněž přidružuje se tvrdý pikrit a tešenit.

Také skládají hřbet postupující na pravém břehu Ondřejnice od Sklenova a Rychaltic na sever, kde na Sovinci se k nim přidružuje výlev tvrdého pikritu a tešenitu. Konečně i Palkovské Hůrky tytéž pískovce vyvýšily; jsou na Kabatici a Ostružné, na svazích k Palkovicím, Chlebovicím a Rychalticím. Hůrky Metylovické jsou taktéž složeny z tvrdších pískovců Bašských. Tvrdé Godulské vrstvy skládají i vyšší vrchy po obou stranách prorvy Staříčské ve spolku s pískovci Bašskými a pikritem a tešenitem. Konečně tvrdší tešenity tvoří nejvyšší části u Brušperku (Antoňov u Brušperka) a vršek Krmelín. Leč jen na nemnohých místech leží útvary geologické na bílém dni. Skoro všude pokryty jsou buď lössem nebo nánosem diluviálním (sem patří četné žlutice cihlářské původu dílem subaerického nebo vodního jako v Bahně u Místku) a alluviem a hlinou eluviální, v jejíž povaze rozhodují mnohé místní okolnosti. Jen na málo místech je povrch pokryt pískem nebo štěrkem hrubým docela neúrodným aneb jest holou skalou. Pískové a štěrkové plochy vyskytují se hlavně v údolí řek Ostravice a Ondřejnice. Rašeliny se vyskytují na Smrku a v horním údolí Ostravice. Neplodné půdy je tedy nemnoho.

Produktivní půda je pokryta pastvinami, lukami, lesy, poli a zahradami. Půda orná a zahradní je hlavně dvojí: 1. Lehčí, více méně písečnatá a promíšená v různé míře drobnějším neb hrubším šterkem (kamenec); je to dílem löss, dílem vzniklá zvětráním štěrků diluviálních a nánosů alluviálních. Je teplá, propouští rychle vodu a proto celkem úrodnější než hlíny, obzvláště proto, že na Místecku hojněji prší a vody často jest nadbytek, což však na těchto lehkých propustných půdách méně vadí než na tak zvaných hlinách. 2. Hlíny jsou z větší části eluviální a vznikly větráním vrstev křídových a třetihorních na místě. Kloní se zhusta k slínům, jsou studené, těžké a špatně propouští vodu, což při značné deštivosti je činí příliš mokrými a proto méně úrodnými. Takové hlíny pokrývají hlavně svahy údolí Ostravice a Ondřejnice a potoků do obou se vlévajících a pak vůbec vyšší části

pahorkatiny. Úrodnějšími je činí na mnohých místech zvětraliny sopečných hornin pikritu, palackytu a tešinitu svými součástmi draselnatými, sodnatými a fosforečnými. Kamenec se vyskytuje hlavně v částech nižších.

Vodopis.

Orografické utváření nahoře vylíčené je podkladem přirozeným vod tekutých, potoků a řek. Tyto, sledujíce svým tokem hlavní svah od jihu na sever a tekouce v utvořených již brázdách tektonických jednak od jihu na sever, jednak od východu na západ a opačně, vystupují i aktivně, vyhlubují silou svého toku údolí tektonická nebo docela nové prorvy vyhlodávají. Převládající působnosti svahu od jihu na sever odpovídá ve vodopise to faktum, že větší řeky tekou vesměs od jihu na sever a menší od západu na východ nebo opačně.

Nejdůležitější řeka jest Ostravice.

Ostravice povstává spojením dvou potoků, Černé a Bílé. Černá pramení na Sulově v soustavě roklí zvaných vlčí jámy, teče na jih mezi Sulovem a Skvrňaným až k ústí Vijadačky na levém břehu. Zde vstupuje Černá do podélného údolí uzavřeného na jih hlavním hřbetem Karpat, na severu mocným pásmem postupujícím od hory Kozleny (Gruň) skoro na západ k Starým Hamrům. Tím údolím teče Černá až ke stoku s Bílou. V něm přijímá jak od jihu z hlavního hřbetu Karpat četné potoky (Borsučka, Gigulka, Lázeňská), tak od severu (Škvrňany, Hartisov, Medvědí, Chladný, Veliký Lučný, Malý Lučný). Ve výšce 521 m spojuje se s Bílou, která protéká týmže podélným údolím. jen že ve směru opačném (skoro východním). Bílá vzniká spojením 2 stejně silných potoků, jižního, vznikajícího z mnohých potůčků (největší Sviňarka), stékajících na sever z hlavního pásma karpatského (Vysoká 1024 m), z revíru Salajka a severního, který hlubokým a klikatým údolím se vine od Kladnaté. Po spojení Černé a Bílé ve výši 521 m proráží si sesílená Ostravice hlubokou prorvu na sever mezi Javořinou (833 m) a Janikulou (taktéž 833 m). Odtud počíná druhý oddíl toku Ostravice a sahá až k výtoku jejímu z hor nad Frýdlantem. Toto malebné údolí, hned se zužující v divokých prorvách, hned se zase rozšiřující v menší pánve, vyryté Ostravicí mezi Lysou a Smrkem, je právem proslulé krá-

sami přírodními. Neméně úchvatná ale jsou údolí postranná, jimiž hojnovodé potoky vlévají se do Ostravice. Z pravé strany: Porubaný potok z Gachovky, Kyčera a Jamník (z Janikule a Poledňana), Řečice poblíže hostince na Šancích, sbírající vody své v soustavě malebných údolí mezi Lysou, Kozlenou a Gruněm, Mazák, Lepetný a Satina (z Hory Lysé). Z levé strany: Černík (od Trojačky, revír Samčanka), Velký potok (z jižního svahu Smrku), sesílený na pravém břehu Panskou od Trojačky a na levém Citatnickou, Križůvkou, Břestovským a Studenčanskou (vesměs se severního svahu Smrku), Hrachovičanský, Ružavecký potok (obě ze Smrku), Bučací potok, Stříbrník a Řasník (vesměs již se severního svahu Smrku). Kde silnice z Ostravice do Frýdlantu protíná Čeladnou, končí posledním výběžkem (417 m) mocná hmota Smrku na sever, zaužujíc zde naposledy údolí Ostravice, která pak vstupuje v široké své údolí diluviální. Tu počíná třetí oddíl toku Ostravice. Zde přijímá Ostravice na pravém břehu ze Slezska: Sibudov (nad Frýdlantem) a Lubenec (pod Frýdlantem), Říčku (u Bašky), Bašicu (u Starého Města), Morávku (u Místku), Frýdecký potok (pod zámkem Frýdeckým), Leskovecký potok (u Leskovce), Patyňský potok (nad Paskovem). Na břehu levém: Čeladnu (z hlubokého a krásného údolí mezi Smrkem a Kněhyní), Ondřejnici, četné menší potůčky z východního a severního svahu Skalky a Ondřejníka, Hranečník (pod Místkem), Olešná (pod Paskovem). Největším přítokem Ostravice je Moravka, známá svými prudkými a zhoubnými povodněmi. Ona liší se od ostatních přítoků Ostravice v údolí diluviálním hlavně tím, že vstupujíc do údolí Ostravice nemění směr svého toku dosavadní, jak to činí vesměs bez výjimky všecky přítoky, nýbrž v dosavadním svém směru a silou hlavně svého toku proráží nejkratší cestou mocné štěrky diluviální. Síla toku Moravy hlavně za povodně ale má i osudnější následky. Olešná, nejmocnější přítok Ostravice na levém břehu, sbírá své vody na severním svahu Ondřejníka, ve stráních „Na Hlubokém“ a „u potoka“, přijímá z pravé strany potok Metylovický a na levé Palkovický z prorvy Palkovické a potok od Zelinkovic. U Kunčic vstupuje do údolí diluviálního a teče stále těsně podle příkrého okraje moravského. Teprve u Staříče (přijímá tu na levém břehu potok Staříčský a doleji menší potůčky z lesa Paskovského) odchyluje se od toho okraje pahorkatiny Hukvaldské.

Změny toku Ostravice v třetím oddílu jejího údolí dějí se za vody vysoké, velmi časté. Tyto povodně jsou jednak způsobeny velkými spoustami vod, které přes to, že končiny, ze kterých sbírá Ostravice své vody, jsou dosti dobře zalesněny, svalují se náhle do řeky, více ale mělkostí řečiště a nízkostí břehů, které až na malé výjimky skládají se z materiálu sypkého a drobivého (ze štěrku říčného) a prudkostí spádu. Voda silou svého proudu valí v řečišti spousty štěrku dolů, štěrku to zhusta velmi hrubého. Skoro balvanům se rovnající valouny rychle posunují se dolů, zmenšujíce se postupně. Řečiště, jehož dno vždy více přibývajícím štěrkem se zdvihá, nemůže pak i menší spousty vody pojmouti, voda se tlačí k břehům, řeka se rozvětvuje ve dvě i více ramen, břeh se podemílá a řítí do vody, čímž počíná nová zhoubná změna v toku řeky a nebo řeka přestoupí nízký břeh a rozlévá se po širém okolí.

Diluviální řečiště řeky Ostravice začíná vlastně nad Frýdlantem pod Novou Vsí a směrem severním se celkově vždy více rozšiřuje. Nad Frýdlantem měří 0.5—0·75 km., u Frýdlantů se rozšiřuje až na 1·5 km, Metylovskou Hůrkou se zase zúžuje na 0·75 km, ale u Kunčic a Bahna zase se rozšiřuje na 1·5—2 km, od Místka vzrůstá jeho šířka na 2—3 km, u Paskova se zúžuje na 1·8 km. Pozorujeme-li tok Ostravice, vložený do tohoto diluviálního řečiště, vidíme, že až na malé výjimky teče Ostravice buď blíže příkrému okraji východnímu (slezskému) a nebo zhusta těsně vedle něho, i v nejnovější době stále jej ohlodávajíc a podrývajíc. Když se řeka rozvodní, rozlévá se daleko na západ, ale na východě silně naráží na příkré a namnoze i skalnaté svahy. Dráha je vedena od Pržna až daleko za Paskov stále po břehu pravém, ač někde pro trať nezbývá místa mezi řekou a příkrým slezským okrajem, a to proto, že 1. je tu podkladem ne štěrk a nános, nýbrž skála pevná a 2. voda se více rozlévá na západ. Ale vedení to má chybu jednu, že totiž nátlakem vody na východ se trať podemílá a vyžaduje stále téměř opravy (u Frýdku). Lze snad tento tok Ostravice a z toho vyplývající tvary různé obou břehů vysvětliti tlakem vody na stranu pravou.

Konečně působí tu velmi mocně prudký tok řeky. Spousty vod při vysoké vodě uhání příšerně následkem neobyčejně velkého spádu řečiště. Pramen na Sulově je ve výšce 898 m. u Nové Vsi má hladina řeky 397 m; při přibližné vzdálenosti 22 km činí to

neobyčejný spád 22 m na 1 km. Mezi Novou Vsí (397 m) a Frýdlantem (356 m) při vzdálenosti 4·75 km je spád přes 8·5 m na na 1 km. Mezi Frýdlantem a Místkem (290 m) při přibližné vzdálenosti 10 km je spád skoro 6·6 m na 1 km. Mezi Místkem a Paskovem (255 m) při vzdálenosti 7·5 km je spád 4·6 m na 1 km. Na délce, která nás tu nejvíce zajímá, od Nové Vsi až po Paskov při vzdálenosti 22 km činí spád 6·4 m na 1 km, t. j. jinými slovy řečeno: spád ne normální řeky, nýbrž horské bystřiny. Odtud vzalo také původ jméno řeky Ostravice.

Nad Skalkou (430 m), výběžkem to Kazničova na východ vstupuje Ondřejnice, která jen svým středním tokem náleží do okresu, hlubokou prorvou na území okresu, obtéká taktéž v hluboké strži vrch Hukvaldský, vstupuje pak do širokého údolí, kterým proudí celkově směrem severním. K údolí tomu svahují se celkově mírně Hůrky Palkovické a planina Stařičsko-Brušperská od východu, od západu taktéž mírným svahem plotna Příborská. Z pravé strany přijímá Rybský potok [od Rybí, z Rožné (535 m)], četné menší potůčky se svahu Hůrek Palkovských, z nichž je největší potok Krvalovický (od Krvalovic z Babí Hory 587 m), Košice (pramení nad Chlebovicemi v hlubokém údolí mezi Kabatici (597 m) a Ostružovou (618 m), proudí Chlebovicemi směrem severním, severně od Zamrklí se obrací na západ a přijímá od jihu na levém břehu potok dosti silný z hlubokého údolí mezi Babí Horou a Kabátici a vlévá se u Fryčovic nad kostelem do Ondřejnice, potok Stařičský, potok z kamenných lomů severně od Stařice a dva menší potoky u Brušperka.

Na levém břehu jediný potok Sklenovský.

Jezer na Místecku není, ale jsou tu rybníky arciť jen menších rozměrů: u Žabna podle obou břehů Olešné, pak u Paskova na levém břehu Olešné v řadě za sebou od jihu na sever: rybník Prokůpek, Jedlovec, Piskoř, Kubáň.

Tyto bystrotoké řeky a potoky, hlavně ale Ostravice již v době nejstarší lákaly ku zužitkování své vodní síly. Předně vznikly četné mlýny, pak pily a konečně i průmysl železářský a textilní v době starší byl odkázán na tuto vodní sílu; je tu jedna z příčin, které tento průmysl vyvolaly. (Frýdlant, Místek, Brušperk.) Jelikož Místek z obavy před povodní založen byl v nějaké vzdálenosti od Ostravice, byla hned při jeho založení zařízena stoka nebo strouha, přivádějící vodu z Ostravice k východnímu okraji

města. Podle ní vznikly mlýny, barvírny, valchy a j. Taktéž podle Olešné vznikly četné závody (mlýny, cihelny, valchy, jichž rozvaliny nejsou jí právě k okrase).

Podnebí.

Podnebí okresu Místeckého je značně chladnější a vlhčí než v ostatní Moravě, ač je to celkově podnebí středoevropské s letem obyčejně mírně teplým a zimou mírně tuhou, ale pozměněné polohou kraje na sever otevřeného a na jih pohořím uzavřeného, takže volný přístup mají větry severní a severovýchodní, obyčejně chladné, pak kraje na jih rychle se zvyšujícího, kdežto ostatek nižší je již svou blízkostí k horám obdařen značnější vlhkostí. Podnebí kraje našeho je nejpodobnější podnebí severní Moravy, ale liší se od něho větší pošmourností. Zase musíme rozeznávati mezi části severní a části jižní. Průměrná teplota roční části severní je 7^0 C, Místek má 7·5—8·5^0 C; jižní část ale má teplotu daleko nižší. U nás dole dávno již sníh zmizel, kdežto na Ostravici leží ještě vysoko a o 14 dní nebo 3 neděle déle. Žně v jižní části se opozďují proti severní až o 3 neděle a na některých místech i o více. V nepříznivých letech v některých místech obilí neuzraje. Rozdělení teploty na doby roční podléhá dosti velkým změnám. Leto bývá někdy celé vlhké, mokré a chladné, jindy zase udeří horka až na 30^0 C po 14 dní nebo po 3 neděle trvající, a to hned v květnu (tak r. 1908). Zima obzvláště bývá špatná se stálým kolísáním kolem nully a střídajícím se mrazem a značnou oblevou. Nejstálejším počasím zvláště v hornaté jižní části se honosí pozdní podzim. Tuhé zimy jsou vzácnější než mírné. Deště jsou hojné; roční množství vody obnáší v průměru 870 mm. Tolik asi spadá v severní části okresu. Ale směrem na jih přibývá rychle deště, již v Místku pršívá zhusta až 1000 mm, vyrůstá ještě na Ostravici do 1800 mm a na Smrku do 2000 mm. Deště jsou hlavně letní, a sice v časném letě a v časném podzimku, V zimě sněží v severní části dosti, ale v jižní obyčejně velmi mnoho. Spousty sněhu nahromaděné v horách na jaře tající působí zhoubné povodně. Že v našem okresu prší oproti ostatní Moravě velmi hojně, ukazuje počet dní se srážkami. Kdežto na celou zem připadá dnů se srážkami 128 v průměru ročním, připadá jich na okres severovýchodní 142 (na Moravu jižní a střední jen 109), ba v jižní části okresu je dešťových dnů až 150.

I největší oblačnost má Morava severovýchodní, tedy i náš okres. Páry, stagnující v prostoře mezi Lysou, Ondřejníkem a Smrkem, kupí se tu dlouho, když již v sousedních končinách dávno se vyjasnilo. Dešť, jak to již naznačuje veliká oblačnost, bývá jemný (mrholí) a dlouho trvající. Jen v letě dosti často ve spojení s bouřkou dostavují se lijáky. Málo kdy jsou spojeny s kroupami. V posledních 20 letech zničily kroupy úrodu polní úplně jen jednou, a sice v úzkém pruhu mezi Brušperkem a Místkem, přihnavše se od severovýchodu. V roce 1910 zastihlo krupobití okolí Místku a způsobilo značné škody. Bouřek je poměrně více než v ostatní Moravě, vyjímaje snad sever. Dle směru a snad i dle původu lze rozeznati bouřky troje: 1. Nejčastěji postupují od západu na východ po horách, jichž se pravidelně drží, málo kdy zasahujíce do krajin nižších. 2. Vzácněji postupují směrem opačným, od východu nebo severovýchodu ze Slezska, bývají ale za to prudší a nebezpečnější. 3. Bouřky, vznikající na místě, trvající na místě a jen málo postupující, jsou obyčejné v části nižší, severní. Jen velmi četnými údery na prostoru poměrně malém pozvolna se vyčerpává napětí elektrické.

Větry, jak vůbec v celé střední Evropě, převládají západní, méně východní. Podle svahu Karpat na východ postupujících srovnávají se větry i různých směrů ve výsledný směr západní nebo východní na úkor směrů jižních a severních. Větry jsou celkem slabší než v ostatní Moravě. Kdežto průměrná síla větru obnáší ve střední a jižní Moravě 2·24, na západě 2·20, v severní 2·07, má Morava se severovýchodní jen 1·99, což je pod průměrem celé Moravy (2·1). Skoro docela postrádá náš kraj větrů jižních velmi teplých, jak vanou často v jižní a střední Moravě.

Rostlinstvo.

Odvislost svou od půdy označuje rostlinstvo samo svým různým vzezřením na tak zvaných hlinách, na kamenci, na stráních horských a na samých hřbetech horských. Ale i odvislost od podnebí je zřejma hlavně nedostatkem druhů teplomilných a převahou druhů otužilých a chlad a vlhkost vyžadujících.

Lze rozeznati formaci lesní, formaci keřnatou (na pahorcích a stráních), formaci luční, formaci půd mokrých, břehů, vod, formaci rolní, formaci míst pustých, zdí a skal a formaci mechů.

Formace lesní. Pravý hustý les smrkový nemá téměř podrostu. Ten vyskytuje se teprv v řídkých lesích buď smíšených nebo listnatých, složen z rostlin tajno- i jevnosnubných, předně kapradin, přesliček, bažanky lesní, pryšce, lýkovce, kopytníku, řepeně, starčku, mařinky, svízele, čistce, rulíku, prvosenky, ostružníku, čarovníku, žindavy, netykavky, šťavele, knotovky, dymnívky, sasanky, samorostlíka, prosíčka, ostřice, biky, hnizďáku, bezu, rozrazilu, olešníku, třezalky, violky, břečtanu, brčálu (barvínku), kyčelnic, aronu (Hukvaldy), strdivky, sveřepu, okrotice, pižmovky, měsíčnice, zimozelenu (Babí Hora), jaterníku (Místek), pryskyřníku (Stařič), podsněžníku a příživného jmelí, borůvky (hlavně na holých stráních a temenech) (hafery), hnidáku, vřesu (na písčitých místech), ostřice a plavuně (Babí Hora), třtiny, kostřavy, kokoříku, řimbaby, krtičníku, růže, meruzalky, řeřišnice, kozlíku, náprstníku, zimolezu (Hukvaldy), měkkyně.

Formace keřnatá na pahorcích a stráních: z růží planých, vstavačů, jestřabníku, hořčíku, omanu, orlíčku, liliji (zlatohlavu), konvalinky. Na Kamenné u Stařiče: len žlutý, kartouzek, penízek horní, bojínek, mrvka, vičenec. Pak janovec (Hůrky Palkovické, Kazničov), úročník, ptačí zob (Hukvaldy), rozrazil, ostružinník, kopřivy, kokotice, nadmutička (Místek), vikev houštní (Hukvaldy).

Formace luční (louky v nížině a pahorkatině, louky podhorské, louky bezkydské): prvosenka, vstavač, kokrhel, jestřabník, kontryhel, tolije, jehlice, kakost, žluťucha, zvonek hadincovitý, kozí brada, šalvěj, smetanka, mečík, švihlík, jarmatka, svízel jarní, vratička, vemeník, hořec karpatský, třezalka, zběhovec, jetel, jestřabník, pryskyřník, hadí jazyk (Sklenov), vratička trojitá (Kazničov). Na lukách a holých stráních a temenech Bezkyd: metlice, lipnice, pětiprstka, šťovík aronolistý, jestřabník, protěž horní, brusnice, sedmikvítek, kakost lesní, pryskyřník, oměj, šalamúnek, papratka horská (Smrk), jetel kaštanový (Kavalčanka), lněnka luční (Ondřejník), kokrhel úzkolistý (Smrk), hořec tolitový (v Místeckém lese).

Formace půd mokrých, břehů a vod: ostřice, slezinník, rdesno, zeměžluč, skřipina, bařička, kruštík, všivec, krtičník, kuřinec, vrbka bahenní, jestřabina (Stařič), berla úzkolistá (Hrbolna u Místku), smldník (u Olešné), přeslička, kýchavice, kozlík, štírovník, třezalka, rozrazil, srpek barvířský, kapradina, pérovník pštrosí (Hukvaldy), vrba pětimužná. V bařinách a rašelinných

půdách Bezkydu: ďablík, kamzičník, starček, vlochyně, vachta, koklík, violka bařinná, rosnička, ostřice, suchopýr, klikva, kejklířka žlutá (Samčanka), žlutá violka dvoukvětá (Smrk), vrbka tříbranná (Ondřejník, Smrk), zdrojovka.

U břehů: devětsil bílý, tavolník, žluťucha, ptačinec, vrbina hajní, krabilice, kerblík, zubatec, vrby, olše, střemcha, vaz, třtina kopinatá, kozlík bezolistý, rukev, vrbka chlupatá, bodlák kadeřavý, sveřep, pýr psí, pryšec, divizna, komonice, vrbka rozmarinolistá, pupalka, mydlice, tamaryšek, řeřicha, sléz, chmerek, pcháč bělohlavý (Bílá), myší ocášek (na Kamenci u Místka), vikev, blešník.

Ve vodě: rdesty, zevar, orobinec, zblochan, šmel, šípatka, bublinatka, stolístek, kmín vodní, pryskyřník vodní, ostřice, skřipina, sítina a pryskyřník velký (Stařič).

Formace rolní: rdesno, šťavel, šater, česnek, prlina, kontryhel, ořeší, třezalka, silénka, knotovka, mák, medynek, modřenec, pryšec, voskovka (Stařič), hlaváček, stračka, svízel dejvorec, zemědým, rosička, kuří noha, blín, maceška.

Formace zdí, míst skalnatých a pustých: pryšec, srdečník, štětka, blín, blešník, merlík, kakost, šedivka, osladič, netřesk, hulevník, routička, zlezinník zelený (Smrk).

Formace mechů (240 druhů). Na rašelinách a bařinách: rašelinníky hojné, v půdách lesních: hojné mechy lesní, na skalách mechy skalní. Jiné druhy na půdě štěrkovité a písečné, ve vlhkém zdivu, na kamení, ve vodách, na stromech, na pařezích a kořenech.

Rozloha jednotlivých formací.

Les pokrýval původně celý náš kraj až do polovice 13. století. Byl to les jediný, skoro nepřetržitý. Postupující kolonisaci les ten se klučil a ustupoval a jeho místo zaujaly pole, louky a zahrady. Ale ještě dnes pokrývá les rozsáhlé plochy, zvláště v jižní části, která až na chudé paseky na svazích hor a až na dno údolí Ostravického celá veskrze jest lesnatá. Ale i v části severní se z původního lesa zachovaly značné kusy, které kryjí hlavně vyšší části. Lesem souvislým porostly jsou Ondřejník, Hůrky Metylovické, Palkovické, Chlebovické. Severněji ale zachovaly se jen menší partie. Na hůrkách Palkovických je les již značně prořídlý; nicméně i tu lze sledovati s menšími přestávkami skoro souvislý les od Královské Hory (555 m) a Hory

Kozlovské (613 m) směrem severovýchodním přes Olešnou až k Metylovicím a směrem východním až k Hůrce Metylovské. Na této ale je les ve své souvislosti již silně rozrušen, ba někde i docela přerušen, tak že se rozpadá v jednotlivé lesíky a háje (Hlíny, Dílov). Za bezlesými svahy údolí Palkovického zachovala se na hůrkách Chlebovicko-Hukvaldských mocná oblast lesní. Část jihozápadní s Kazničovem (615 m) a vrchem Hukvaldským (480 m), krásnými buky porostlým (obr. 3.) a nahoře malebnými zříceninami Hukvald ozdobeným (obr. 4.), odděleno je údolím malebným Ondřejnice od hlavního lesa, který v mocné šířce postupuje směrem severovýchodním až skoro k Chlebovicím. Jen na straně jižní hlouběji vnikají do něho pole a pastviny holé (od Palkovic a Myslíka). Dále na východ z lesa kdysi souvislého zbyly jen dva kusy. 1. Roveň, jižně od Zelinkovic a za Olešnicí Místecký les neboli Rovenka. Jeho pokračování na sever značí revír Zámrklí, ale osamělým ostrůvkem lesním je les Harasák u Lotrynkovic a Štandl s Lipinou (353 m), které zdobí příkrý okraj vrchoviny Hukvaldské ke Sviadnovu a Místku. Na sever na to následuje bezlesní pláň po obou stranách prorvy Staříčské, jen sem tam malými háji zdobená. Tak jest tomu i v okolí Brušperském. Teprv severněji prostírá se na svazích severních poslední větší kus lesa (les Brušperský a Paskovský). Výšiny Sovince a celé té stráně v levo od Sklenova, Rychaltic, Fryčovic a Brušperka jsou holé.

Lesy tyto náleží k lesům středoevropským smíšeným. Ve vlastních horách (na Smrku) a pásmě bezkydském jsou to ve větších výškách lesy jehličnaté (smrk, borovice, jedle, modřín), v nižších ale přibývá postupně stromů a keřů listnatých (dub, buk, olše, břízy, habr a j.).

Pastviny a louky. Pastviny hlavně nalézáme v horách. Louky rozeznáváme horské (lesní), podhorské a louky v pahorkatině a v nížině. Dobrým podkladem je jim „spliž“ (břidlice).

Role a zahrady. Zaujímají největší prostoru na severu, kde jsou i úrodnější. Čím jižněji, tím více ustupují lesům a jsou méně úrodné jednak pro nedostatek prsti a pro přílišnou její kamenitost, jednak pro chladné a mokré podnebí. Jsou to bídná políčka nejvyšších pasek na svazích Ondřejníka a Smrku, kde jen řídké brambory a chatrný ovísek se vedou, které často pro přílišný chlad a vlhkost neuzrají.

Plochy nejdůležitějších formací: plocha neplodná má 112 hektarů 29 arů, plocha zastavěná a dvory: 207 ha 47 arů, plocha plodná: 27.066 ha 2 ary, plocha veškerá: 27.385 ha 78 arů.

Čistý výnos katastrální se páčí na 257.000 K a gruntovní daň na 58.000 K.

Zvířena.

Ze zvířat, žijících v dobách, kdy končiny naše kryl téměř nepřetržitý prales, zachovalo se až podnes jen velmi málo. Tur zubr, vlci a medvědi, bobři i rysové vyhynuli (poslední medvěd zastřelen na Baraní r. 1878). Vlk k nám málo kdy zabloudí, rovněž divoký kanec. Rys jest vyhuben, zřídka objevuje se kočka divoká. Dosud však drží se liška, jezevec, tchoř, kuna lesní a obecná, hranostaj, lasice a vydra. Z hmyzožravců obecni jsou: ježek, krtek, rejskové, podkováček, netopýři a jiní. Z hlodavců žijí hojně zajíc, sysel, plch, krysa, potkan, myš domácí, hraboš, veverka horská a veverka obecná. K lesní zvěři patří daňci, jeleni a srnci a z cizí mufloni (Hukvaldy). Z ptáků dravců: výr, sýc nejmenší, sýc rousňák, sova krahujová, sova bělavá, kalous, sova pálená, sova obecná, sýc obecný, sýček; na vysokých horách někdy bývají pozorováni sup hnědý, sup bělohlavý, orel skalní, orel královský, orel křiklavý větší, orel křiklavý malý, orel křiklavý nejmenší, orel krátkoprstý, orel říční, orel mořský. Různí ostříži, poštolky, jestřábi, krahujci, káně, rousňák louče, luňáci, sokolíci, včelojed, raroh veliký. Ze šplhavců: datlové (zlatohlávek, bělohřbetý, černý), žluna šedá, strakapud malý, prostřední a velký, krutihlav, kukačka obecná. Z pěvců: drozdi (kos turecký, brávník, drozd zpěvný, kvíčala, drozd cvrčala, skorec), lejsci (lejsek malý, lejsek bělokrký, lejsek šedivý), konipásci (konipas žlutý, konipas horský, konipas bílý třasořitka, lindušky, a sice linduška luční, lesní, vodní, rolní), skřivani (skřivan polní, lesní, chocholouš, sýkory (obecná, sýkora lužní, parukářka, sýkora modrá, uhelníček, mlynářík), pěnkavovití (konopka, čečetka, strnad obecný, strnad rákosní, strnad sněžný, strnad cvrčivý, pěnkava, jikavec, vrabec domácí, vrabec polní, hýl obecný, hýl ořešník, dlask, čížek, stehlík, křivonoska, křivka bavorská, zvonek, zvonohlík, žluva), špačci (špaček obecný), havrani (vrána šedá, kavka, havran, straka, sojka, krkavec, ořešník), ťuhýci (strakoši) (ťuhýk obecný, rudohlavý, černý), vlaštovky (vlaštovka obecná, jiřička, vlaštovka

skalní), lezci (šoupálek obecný, zední, brhlík), pěnicovití (slavík obecný, slavík uherský, modráček, červenka, rehek, bramborníček hnědý, bramborníček černohlavý, bělořit, pěnice šedá, pěnice pokřovní, černohlavá, vlašská, modrá, králíček obecný, ohnivý, sedmihlásek, budníček brkoslav, střízlík, rákosník bahenní, rákosník obecný, rákosník skvrnitý, rákosník vodní, říční, lelek, rorýs, dudek, mandelík, ledňáček, holubi (hrdlička, doupňák, hřivnáč), křepelky, koroptve, bažant, tetřevi, jeřábek, tetřivek, čápi (čáp bílý, volavka popelavá, volavka červená, bukáč veliký, chřástal polní, chřástal kropenatý, vodní), slípky (slípky vodní, lyska černá), sluky (sluka lesní, sluka otavní, sluka prostřední, kozlík, jespák, koliha, břehouš, vodouš kropenatý, pisík podbílý, tenkozubec), kulíci (čejka, kulík písečný, kulík říční, dytík), vodní ptáci (kachna divoká, čirka, kopřivka, lžičák, hvízdák, polák velký, hohol, morčák, labuť zpěvná, husa divoká, husa berneška), racek chechtavý, racek tříprstý (buřňák lední), rybák obecný, potáplice malá, potáplice severní, roháč veliký, roháč žlutorohý, roháč nejmenší, roháč rudokrký.

Z plazů všude v horách se vyskytuje zmije, užovka vodní a hladká, slepýš, četné ještěrky, pak obojživelníci, jako čolek vodní, mlok lesní, ropuchy a četné žáby. Ve vodách horských žije pstruh, parma, bělice, střevle, lipeň, kapr, mihule, mřenka a úhoř. Z brouku: četní jsou svižníci, úzkoštítníci (Cychrus), střevlíci, pohrázníci, pobřežníci, drabčíci, nosatci, tesaříci. Z motýlů honosí se obzvláště minucie velkým bohatstvím.

K tomu druží se zvířata krotká, chovaná člověkem.

---

2. Zalidnění našeho okresu.

Osídlení.

Již v době ledové v našich končinách bydleli lidé. Led totiž nepokrýval dle všeho ani nejvyšších vrcholků horských v naší krajině; dotýkal se svým jižním okrajem asi končin Ostravských. Že by bludné balvany, které led posunoval z končin Skandinavských do severního a středního Německa, ba i na půdu moravskou, se nalezaly také v okresu Místeckém, je nesprávné. Ale jinak byl vliv doby ledové na náš kraj znamenitý. S dobou

ledovou je spojena silná změna klimatická, záležející nejen ve snížení teploty, ale i ve značném zvýšení srážek: v době té pluviální mocné deště spoustami vod naplňovaly řeky a potoky, zvyšujíce jich sílu errosivní a dopravnou. Co led nekryl, zaplavovala voda, obzvláště při okraji ledovém ve velkých spoustách se hromadící. Zvířeně jen málo příhodných míst zbylo ku existenci; od ní pak závisel člověk té doby skoro výhradně živící se masem. Zdá se, že v naší krajině člověk jen časem se zdržoval nebo tábořil, obrav si za sídlo dočasně jeskyně Štramberské.

Že člověk i v našich krajích od nepamětných dob žil, nedá se upříti, avšak hustější osídlení začalo u nás poměrně velmi pozdě; ve větší a jednotné míře teprve v polovici XIII. století. Jen o třech místech v okresu můžeme připustiti, že trvaly ve formě osad před kolonisací německou: v Hukvaldech, Staříči a Místku. Pak ale kolonisací německou učiněny do lesů široké průchody během XIII. a celého XIV. století. Je nepochybné, že ke kolonisaci užito bylo nejen Němců, nýbrž i obyvatelstva domácího, slovanského. Tomu nasvědčují nejen přímé zprávy historické (vždyť i mezi lokatory nalézáme Slovany — viz o tom doleji), ale i ta věc, že ty osady dílem ve XIV. století a dílem v XV. století se nám jeví naprosto slovanskými. Jich názvy většinou původně německé se poslovanily vesměs. Obyvatelstvo toto náleželo původně ke skupině valašské, avšak působením živlu polského jmenovitě ve své řeči utrpělo změny mnohé, čímž postupem století se vyvinul kmen zvláštní lašský a nářečí lašské. Germanisaci prvotní (částečnou jen) lid ten paralysoval. Ale i pozdější proudy germanisační nehrubě zde působily; nejnebezpečnější byla změna ve správě a úřadech biskupských, jež během XVII. století úplně se poněmčily. Uvážíme-li, že celý dnešní okres Místecký patří do obvodu panství biskupského, bylo nebezpečí germanisace ne nepatrné. Nicméně neměla tu na jádro lidu vlivu žádného. I katastrofa pobělohorská ve smyslu národním zde byla ve svých účincích seslabena, hlavně příslušností k biskupství. Více hrozila germanisace josefinská sáhnutím k účinnému prostředku školy. Od té doby můžeme datovati počátek nynějšího němectví Místeckého, ač nelze upříti, že němectví to bídně celkem živořilo, až se mu dostalo silné pomoci se stránky hospodářské přeměnou řemesel ve výrobu tovární. Od této doby vlastně, kdy cechové dali si ujíti příležitost, proměniti se ve družstva tovární,

továrního průmyslu se zmocnili přistěhovalí podnikatelé němečtí a židé, datuje se oficiální němectví Místecké. Jisto jest, že toto němectví není domácí, nýbrž bylo sem odjinud doneseno; první a po dlouhý čas jediní Němci v Místku byli židé. Když pak pro germanisaci nastala doba nadmíru příznivá (konec XVIII. a začátek XIX. století a pak doba přeměny výroby řemeslné v tovární), tu židé staly se zárodkem mocnějšího než dotud němectví Místeckého. To vzrůstalo jednak poněmčováním neuvědomělých lidí slovanských jednak přistěhovalými Němci, a to hlavně ze Slezska pruského, ze severní Moravy a severních Čech. Protiproud vlastenecký se sem dostavil poměrně velmi pozdě, aby trvale zastavil postup germanisace. Myšlenka národnostní česká sem dolehla teprv v letech 1880—1890. Ale nejen povšechné proudy národnostní sem zasahovaly, nýbrž i hospodářské veliké změny a náboženské, kterým podlehly během věků země české, i tu na Místecku se v malém zrcadlí. Obyvatelstvo původně katolické vlivem reformace Husovy z velké části se přidružilo ke kalichu a k bratřím českým. Protireformace zde působivši dříve než kdekoliv jinde přivedla veškeré obyvatelstvo zase ke katolictví. V ohledu hospodářském původně svobodní sedláci vesnic změnou prošlou stoletím XV. a XIV. poklesly v porobu a na konec v tělesné poddanství, třebas ve formě celkově mírnější než jinde; od 1. ledna 1850 přestala moc úředníka Hukvaldského a začalo úřadovati německé okresní hejtmanství a okresní soud. Nejdůležitější změna poslední, zasáhnuvší české země, probuzení národnostní uplatnilo se na Místecku skoro o 100 let později než v Čechách.

Sídla lidská jsou v odvislosti půdy, na které jsou založena; není to sice jediný moment, který o poloze sídel rozhoduje, jistě ale pozoruhodný. Krajina každá poskytuje ve své nekonečné rozmanitosti člověku těch nejrůznějších možností k založení sídel. Zajisté, že člověk zpozoruje ty nebo ony výhody, které mu krajina k založení osady nabízí. Rolnické osady vyžadují půdy úrodné v poloze rovné jak možná lehce přístupné, tedy blízké, konečně i chráněné a vody tekouci taktéž poblíže. Proto osady na našem Místecku vyhledaly si hlavně údolí Ostravice (Ostravice, Frýdlant, Metylovice, Hodoňovice, Kunčice, Bahno, Místek, Sviadnov, Žabno, Paskov), pak Ondřejnice (Sklenov Horní, Sklenov Dolní, Rychaltice, Fryčovice, Brušperk), pak údolí potoků (Lhotka, Palkovice, Myslík, Chlebovice, Hodoňovice, Metylovice, Stařič), z nouze

svahy mírnější a chudé paseky na svahu tak příkrém, že nelze užívati k obdělávání potahu a pluhu.

Že poloha Frýdlantu, Místku, Paskova a Ostravy není nahodilá, nýbrž do jisté míry od poměrů geografických odvislá, lehce lze nahlédnouti. Ostrava děkuje svou důležitost nejen poloze své při stoku Ostravice a Odry (jako soustředí celého ouvodí Ostravice), nýbrž také obchodní cestě, která tudy ode dávna vede z Opavy do Krakova, a v nejnovější době průmyslu železářskému a jeho podkladu (uhlí). Že jižní cesta obchodní i na jiných místech působila ku vzniku osad již v době nejstarší, toho dokladem je celá řada vesnic a míst ve směru západním: sem jistě patří Stařič, Fryčovice, Rychaltice, Sklenov, ba i Brušperk. Vedle toho však i údolí Ondřejnice samo o sobě lákalo k osídlení a vznikla tu skoro nepřetržitá řada osad počínaje Lhotkou při horním toku a konče Starou Vsí při dolním. Osadám při středním toku prospěla jich poloha při cestě obchodní, která tudy kus údolí Ondřejnice (od Hukvald až k Stařiči) probíhá. Že naděje kladené v Brušperk se neuskutečnily, toho příčinu musíme hledati v jeho poloze: i cesta Oderská i jižnější Příborská jde mimo. Vývoj Brušperka zůstal vždy tedy v mezích zemědělství a drobného řemesla. O poloze Hukvald bylo nahoře řečeno. Majíce na mysli, že hrad ten měl býti střediskem celého území biskupského na severovýchodní Moravě, přiznáme, že jeho místo dobře bylo voleno: ovládá cestu z pánve Frenštátské k Odře a přechod z údolí Lubiny do údolí Ondřejnice, kde obě k sobě se nejvíce přibližují a leží přibližně v centru celého panství biskupského.

Nářečí okresu Místeckého.

Sepsal Aug. Novák, profesor.

Název. Nářečí, kterým se mluví na Místecku, počítá Bartoš (Dialektologie moravská I., str. 97) k nářečí lašskému; Pastrnek (Beiträge zur Lautlehre der slovakischen Sprache in Ungarn, Vídeň 1888, a v rozpravě „O původě moravských Valachů“ Č. M. M. 1907) ukazuje na patrnou spojitost nářečí východomoravských s uherskou slovenštinou a chtěl by všechna tato nářečí čítati k dialektu valašskému, t. j. ke skupině nářečí slovenských.

Lid sám své nářečí nazývá „moravským“ nebo jmenuje je dle své osady. Proti Bartošovi (Dialektologie I., 97) budiž

konstatováno, že ve vesnicích ležících od Místku na jih sebe obyvatelé jmenují Valachy nebo Lachy. Při tom však přísně rozlišují výslovnost łach a ľach, toto za potupnou urážku, ono za své jméno berouce. V Místku a v osadách severně od Místku nedbá se výslovnosti łach a ľach a názvy Valaši a Laši jsou vzájemnými přezdívkami.

Přízvuk. Přízvuk jest polský, t. j. na druhé slabice od konce nejen v jednotlivých slovech, nýbrž také v slovních splynulinách, jež tvoří jeden pojem; na př.: robotny děň.

Ve výrazech značících podiv jest akcent na slabice počáteční: **na** mu dušu (přizvukováno: na mu **du**šu značí ujištění); při volání do dálky je akcent na první od konce: Slyši**tě**? Veruš**o**!

Kvantita. V nářečí Místeckém, jako v laštině vůbec, slabik gramaticky dlouhých není.

Slovník nářečí Místeckého má mnoho shod s nářečím valašským, slovenským a slezským; mnoho slov je přejato z polštiny, dosti z němčiny.

Nejdůležitější zvláštnosti hláskoslovné.

I. Samohlásky.

a, á. Kvantita v nářečí Místeckém poklesla, nezanikla však beze stopy. Tak místo spisovného *á* má toto nářečí *o* (t. zv. pochýlené), jež před *m* a *n* se mění leckdy v *u*: „to jest staro věc“; „nělumaj to!“; „jechol na zumek“.

Porůznu se vyskytuje místo spis. *á* krátké *a*: „naš“; „teho je malo“.

Místo spis. *a* je *o*: v 1. sg. masc. part. min. čin., kde spis. čeština má *-al*: dostol, spol, kupovol (fem. dostala atd.);

v jiných participiích, odsuje-li se koncové *-l*: nakrod teho pul fury; upod pod kola atd.;

porůznu v některých slovech: chop, gořolka (i gořalka), špok atd.

Přehláska *a* — *e* po souhlásce měkké na Místecku většinou zanikla: naděja, duša, večeřa; jahňa, Jane, zjaveny; kročaj;

sg. gen., acc.: orača, žibřa; sg. gen., pl. nom., acc.: mořa, znameňa; naša, vaša a p.

Přehláska zpětná *-aj*, *-ej* po souhláskách tvrdých: dajtě, vyklodaj, něchaj není provedena na jihu a ve Frýdlantě; v Místku zachována jen u lidí starších.

V tvarech ṕasť, ṕata, ṕol a p. zachována jotace ia, iá.

e, é. Místo spisovného *e* je na Místecku často *i*:

1. ve všech part. min. čin., která ve spis. řeči končí na -el, -ěl, na př. vidil, chtil, ḿil, ležil atd.;

2. v part. min. sloves I. tř., jež v masc. vždy ztrácejí koncové -ł: nis, tik, sik, liz (nisla, tikla atd.);

3. v imperativu: nis, jiz (iz), vezmime;

4. porůznu: chlib gen. chleba, lid g. ledu, obid g. oběda;

5. záporka ne, stojí-li sama o sobě, zní vždy ni; připojí-li se ke slovu, ně: Ni, něni to pravda!, něuroda, něščabeny, něchen a p.

i, í. Místo spisovného *i* je *é*: věc; za spis. *i* (*í*) je *u*:

1. v part. na ł: naroďuł, něchťuł, přiložuł; výslovnost tato je jen v Palkovicích;

2. porůznu: ďura, už;

i je přisuto v pisať;

i je odsuto:

1. pšu, pšeš, pše atd.;

2. pravidelně z infinit. *-ti*; *t* se potom měkčí: pisať, spať, lubiť a p. Proti spis. laciný je lacny (tvar náležitý).

o, ó. Proti spis. *o* je přehlasované *e*: teho, temu, enem; proti spis. přehl. *e* zůstává *o*: dušo (voc.), vajco, kolco, lico (nom.), macocha, pahnozty;

za spis. *o* je *u*: zbujnik, krchuv, muzg, nuv (nový měsíc);

za spis. *ů* (ze star. ó) je vždy *u*: chlopuv, stromum.

u, ú. Proti spis. přehl. *i* zůstává *u*: břuch, Juraš, kožuch, ščur (ale ščiřiček); mořu (sg. dat., lok.) atd.;

za spis. *u* je *y*: kela razy, po předy, po tichy a p.;

u se přisouvá: sedum, osum; leckde také kumoter, kumotra.

y, ý. Výslovnosti *y* a *i* dbá se přesně.

Za spis. *y* je *u*: buł, buła jen v Palkovicích;

za spis. *y* je *e*: preč;

y střídá se s *u*: sedym, sedum atd.

Po sykavkách zní někdy *y* místo *i*: cygon, syto.

II. Souhlásky.

Při spodobování souhlásek platí táž pravidla jako v jazyce spisovném.

Nejčastěji se souhlásky temné připodobňují jasným. Předložka *se* zní vždy *ze*: ze sestru.

Rozdílu *ł* a *ľ* dbá se přísně na jihu; v Místku nedbá ho generace mladší, severněji vůbec mizí.

Jednotlivé souhlásky často se vysouvají: vlasni, kery, pauk, tedovaj, Uchvaldy (Hukvaldy), enem atd.;

h se přisouvá: žhrať, harešt;

t před *e* se měkčí: tětka, těple, těla (nom., sg., neut.);

ť se mění v *č*: ešče;

t před *i* se leckde zaměňuje s *c*: tisař;

pt dává *ft*: ftok;

g střídá se s *k*: gobzole, kobzole;

č se zaměňuje s *š*: štvrtka a p.

j před *i* se pravidelně vysouvá: isty, inči, *i* (dat., sg., fem.).

Přesmykování: durkovať, škovronek, Frlont (Frýdlant).

Bližší poučení o jednotlivých zjevech toho nářečí najde, kdo se o to zajímá na příslušných místech Gebauerovy „Historické mluvnice", Bartošovy „Dialektologie moravské" I. dílu a v různých menších rozpravách o lašském nářečí.

Ukázka nářečí Misteckého.

Baj, baj, přečkol to člověk rozmajite časy; kela razy, dyž si tak člověk zpomeně, som by temu něvěřil, dyby to něbyl na vlasni oči vidil.

Vezmime si to enem, co to byly za hambalky a okoracije kolem teho pohřeba. Bezteho stě už to kela razy slyšeli, ale jo vom to ešče rozpovim, eši chcetě věděť, jak to bylo.

Myslim, že to bylo, jak se pisalo 1822 lebo 1823, tak jaksi — akurat už něsem teho dobrym pamětnikem, bo sem byl tedovaj malym šprtokem — co tu byla ta něopisana patalija.

Bylo to pram na provodnicu, co byla něbožička staro Krkoškula jak obyčejně na velke. Žena jejiho syna — tuž též na

přezvisko krkoškula — kera meškala ze staru a jejim synem v jedne chalupě pohromadě na pozdějšich Chlupatovicach — zustala doma a vařila obid. A co vom chmert něchtil! Němožu na to přisahať, ale tak se povědalo, že pry při vařenu ji pochybilo gobzoli. Tuž, jake kumšty. Hajdy do sklepa a zebrala pry kapku gobzoli stare Krkoškuli. Myslim, že jich něbylo věc, ež štvrtka, tak něbylo to v ten čas vela věc vert, ež 2 nove. Ale ju při tym drapla cera stare Krkoškule, jakasi Slipkula; byla v ten čas ešče malym děckem a vydala se pozdějši a vzala si isteho Slipku. Tuž ta na ňu, že to požaluje mutrli a te to pizlo tak do hlavy, že si něvěděla rady a v komoře se oběsila. Lude se hrnu z velke a ta, borok, už visi! Po městě strašny rumraj, ludi se zbihaji, fulali a laptali tři po tři, rosivali rozumy, k vuliva čemu si zufala, ale dochtor uznovol, že to udělala z hlupoty. Atd.

---

3. Spojovací prostředky.

Cesty na Místecku.

Celková povrchová konfigurace naší krajiny určila i směry, kterými ubíraly se nejdůležitější cesty. Podle vyskytujících se údolí podélných od západu na východ postupujících a jim napříč jdoucích od severu na jih rozeznáváme cesty severojižní a západovýchodní. K prvním náleži cesty podle hlavních řek Ondřejnice a Ostravice. Tyto cesty jsou významu čistě lokálního. Arciť sahá údolí Ostravice a cesta podle něho až po samý hlavní hřbet Karpat a třebas přechod Karpat přes ten hlavní hřbet do Uher není obtížný, přece tudy nešla nikdy cesta, sloužící dopravě a spojení krajin severně odtud s krajinami uherskými. Je to věc vůbec o celých Karpatech platná, že krajiny severně i jižně od nich položené necítí valné potřeby vzájemného styku (vždyť ještě dnes přestupuje Karpaty jediná trať rychlíková Berlín—Budín). Naše krajina je tedy specielním dokladem onoho zjevu obecného. Cesta tedy vedoucí údolím Ostravice sloužila jedině ke spojení jednotlivých krajin nebo končin toho údolí. Větší důležitosti nabývá jen v těch částech, kde užívá ji doprava a obchod daleko důležitější ve směru od západu na východ. Je to dvojí cesta: První, jižnější, vedoucí z Pobečví průsmykem Domorazkým, pánví Frenštátskou; z pánve Frenštátské postupuje na východ prorvou

Kunčickou nebo Čeladenskou do údolí Ostravice; ale tu jí v postupu východním překáží mohutná hmota Lysé svým podhůřím daleko na sever se posunující. I je nucena tato cesta užíti údolí Ostravice a obrátiti se na sever až k Místku, kde teprv na východ se jí otvírá zase volnější krajina k dalšímu pokračování na východ. Ale i severně od Místku ona část údolí Ostravice, počínaje od prorvy Stařičské, byla vtělena v druhou cestu směru východního, trochu severněji od první cesty probíhající od Jičína přes Příbor; od Příbora vedla z údolí Lubiny do údolí Ondřejnice tam, kde se ty dvě řeky k sobě nejvíce přibližují (tu Hukvaldy), (tedy ne podle dnešní císařské silnice, vystavěné v letech 1782—1787 z Olomouce do Bílska, nýbrž jižněji přes Sklenov); pročež tato cesta užila část údolí Ondřejnice skrze Sklenov, Rychaltice a Fryčovice až k prorvě Stařičské; při jejím východním konci zahýbá na jih a užívá onoho kusu údolí Ostravice od Stařiče až k Místku, kde spojuje se s jižnější cestou k dalšímu postupu na Těšín. Tím arciť údolí Ostravice mezi prorvou Čeladenskou a Stařičskou je pojato v dráhu obchodní významu více než lokálního. Pod Stařičí až do Ostravy vede zase cesta významu podružného čistě místního. Druhá cesta od severu na jih jde podle Ondřejnice a slouží ku spojení pánve Frenštátské na sever v Poodří, vyjímaje onu část od Hukvald až ke Stařiči, kterou prochází svrchu řečená severnější cesta směrem od západu na východ. Tyto dvě cesty severojižní jsou kříženy dvěma cestami směrem od západu na východ. Tyto mají význam vyšší: jsou součástkou důležitého spojení krajin západních a východních: Moravy, Čech a Slezska s Polskem a Ruskem (a ještě v širším smyslu Německa jižního a západního s východem evropským); hlavně to platí o severnější cestě, vedoucí přes Ostravu do Krakova.

Od samého jihu okresu okolo řeky Ostravice po hranicích okresních vede silnice na osady: Ostravici, Frýdlant, Místek, Sviadnov, Žabno a Paskov, přecházející často do Slezska. Má délku asi 40 km. Druhá a to hlavní obchodní silnice (císařská) vede z Příbora na Chlebovice a Zelinkovice do Místku v délce 13 km. Ostatní okresní silnice jsou rázu podřízeného, spojující město Frenštát s Frýdlantem, Místkem a Brušperkem, Fryčovice (přes Stařič a Sviadnov) s Frýdkem, Frýdlant přes Metylovice, Palkovice a Chlebovice se Stařičem; z Paskova jde silnice přes Oprechtice na Krmelín.

Železnice.

Železnice, která by procházela okresem, Místecký okres nemá. Dráha Kojetín—Bílsko vstupuje severně od Čeladné (okres Frenštátský) do okresu Místeckého, ale prochází tímto jen délkou asi 8 km, majíc zde jedinou stanici Frýdlant, pak vede podél samých hranic Mor. Slezskem na Frýdek a odtud východním směrem na Těšín.

Z Frýdlantu severním směrem je železniční spojení přes Frýdek-Místek a Paskov do Mor. Ostravy a jižním směrem vede odtud dráha okolo osady Ostravice na Staré Hamry (ve Slezsku) do Bílé. (Dráha slouží hlavně dopravě dřeva z Bezkydů.)

---

4. Hospodářské poměry.

Hospodářství.

Hlavním zaměstnáním obyvatelstva jest zemědělství a vše, co s ním souvisí (chov dobytka, drůbeže, včel, zahradnictví a ovocnictví), lesnictví, mimo to řemeslnictví, obchod a průmysl. Důležité místo v době starší zaujímá soukenictví a tkalcovství, méně železářství. Z odvětví hospodářských dříve znamenitě kvetlo včelařství; také sklářství mělo jakýsi význam. Mlynářství, dříve tak kvetoucí, upadlo úplně. Dnes na místě všeho toho ohromně převládl průmysl tovární, hlavně přádelnický.

Podmínky přirozené jsou na Místecku pro polní hospodářství dosti nepříznivé. Ale nepříznivé jsou i poměry společenské. Vlivem průmyslu, který láká, což jest zdatnějšího, do města, se vylidňuje venkov, ubírá se polnímu hospodářství pracovních sil, zbývající síly se postupem času stále zdražují. Průmyslová střediska ale působí na venkov neblaze v ohledu mravním, vytvořujíce hrubé požitkářství, spojené s náchylností k alkoholu, pokleslost a zchátralost mravní a vyčerpanost tělesnou. Zvýšené důchody peněžní jen v málo případech působí blahodárně, spíše vedou k hýřivosti a nesmyslnému rozhazování. Chasník z města oslňuje své chudší soudruhy venkovské plnou svou kapsou; utrácí nerozumně a připravuje nejen sebe o těžce vydělaný groš, ale poškozuje i své zdraví a kazí k tomu ještě jiné, dotud na venkově pobývající, kteří chytají se jeho příkladu a jdou za ním do

města. Nemluvíme již ani o seslabování obcí přetěžkým chudinstvím, které hlavně vzrůstá působením závodů průmyslových. Za takových poměrů výnos hospodářství nestačí ku krytí výloh spojených s výživou. Proto buď členové rodiny musí přivydělávat v továrnách nebo se dělají dluhy. Působí tu arciť také obvěnování dcer, vydávajících se nejraději za „pány", čímž seslabují se finance hospodářství. Z toho všeho vzrostla tíže náramná, doléhající stále více na naše selské hospodářství. Je tu vůbec jaká pomoc? Nedá se hledati v obilnictví, protože nelze zvýšiti výtěžek jednak pro povahu půdy, jednak pro podnebí a jednak proto, že hlavními plodinami jsou zelí, zemáky, oves a žito (pšenice jen v některých polohách nižších a obstojný ječmen pivovarský málo kde). Spíše hledati záchrany v dobytkářství, jelikož pícniny v celém okrese dobře se daří a maso, mléko a máslo v průmyslových střediskách dobře se platí, a v drůbežnictví, které při vzrůstajících cenách vajec, kuřat, slepic, kachen a hus má se státi důležitým odvětvím selského hospodářství. Poblíž měst by k tomu mohlo přistoupiti pěstování zelenin a jmenovitě ovoce (hlavně jablek, srstek, rybízu, jahod a malin). Je třeba tedy jen se porozhlédnouti, poraditi, zkusiti, podnikati! Jen ne ruce v klín ukládati a naříkati!

Ale i jiná cesta vede ku zvýšení výtěžku hospodářství. Pole, obzvláště na hlinách trpí přílišnou vlhkostí. V poslední době vydatně se proti tomu bojuje drenáží, která úplně již byla provedena v Palkovicích a Fryčovicích. Ale i spolky a výstavy tu zdárně působily:

Výstava r. 1876 v Místku a r. 1893 hospodářsko-průmyslová výstava v Místku. Spolek hospodářský, založen r. 1861 s titulem „filiální hospodářský spolek Paskovský, podřízený c. k. hospodářské společnosti. Jeho zásluhou byla výstava hospodářská r. 1876. Jeho zakladatelem byl učitel paskovský Eduard Vrána. Tímto spolkem založena r. 1880 i hospodářská zimní škola v Místku. R. 1869 zaměněn název v titul: Hospodářská jednota pro severovýchodní Moravu. Její blahodárné působení na našem .okrese uznává každý nepředpojatý.

Z plochy produktivní připadá na pole 9388 ha, na louky 2306 ha, na zahrady 398 ha, na pastviny 1542 ha, na les 12.833 ha.

R o z d ě l e n í p ů d y. Mezi statky selskými obvyklé velikosti vtroušeno 21 velkostatků (na Brušperku 1, Chlebovice 2, Fryčo-

vice 1, Lotrynkovice 1, Metylovice a Myslík po jednom, Místek 2, Ostravice 1, Palkovice 2, Paskov 1, Rychaltice 1, Sklenov 1, Staříč 2, Sviadnov 3, Žabno 1).

Chov dobytka na panství Hukvaldském.

Ode dávna hleděli si na panství Hukvaldském pilně chovu dobytka; ve starší době provozoval se chov dobytka způsobem pastevním, který však postupem věků zanikl až na nepatrné zbytky úplně. Ze však zakládal se na poměrech přirozených (na přirozené povaze krajiny a podnebí), tomu aspoň částečně nasvědčují snahy, tento způsob chovu zase obnoviti. Není-li v tom ironie, že povolávají se teď odborní znalci ze Štyrska a Švýcarska, by za tučné diety naučili nynější hospodářské úředníky tomu, co v dávných dobách jistě s prospěchem se provozovalo. Přečetná horská úbočí nelákala k zemědělství, ale vedla přirozeně k chovu dobytka. Jak způsob ten byl rozšířen, tomu dosud nasvědčují četná místní jména (na Ondřejníku, na Soplance, Koliby mezi Čeladnou a Kunčicemi, Kožáry na Kazničově a Palkovských Hůrkách, Trojanovice vznikly z chatrčí salašnických atd.). Nejen panství tím způsobem chovalo hovězí dobytek a ovce, ale i sedláci posílali dobytek svůj společně na hůry, kde je Valaši, t. j. pastýři po celé leto pásli a sedlákům užitek odváděli, a sice brynzu (5—10 liber za leto z jedné dojky). Ale byli i sedláci jednotlivci, kteří měli vlastní své salaše. Neposílali na hůry jen ovce, nýbrž i jalovice, kozy a vepře (spotřebovali přebytečnou žinčici). Na pořádek pastevní v horách hleděli tak zv. valašští vojvodové. Panství Hukvaldské mělo svého valašského vojvodu v Kozlovicích. Zvyky a mravy, říkadla a zpěvy, spojené s tímto způsobem života v horách, zachovaly se nám náhodou v popisu slavnosti valašské, uspořádané r. 1822 před tehdejším arcibiskupem olomuckým arcivévodou Rudolfem (1819—1831), který toho roku trávil leto na Hukvaldech. (Popis slavnosti zachoval se v kronice Sklenovské.)

---

5. Statistický přehled.

Soudní okres Místecký čítal nedávno 24 obcí (Brušperk, Chlebovice, Frýdlant, Fryčovice, Hodoňovice, M. Kunčice, Koloredov, Lhotka, Lotrinkovice-Lysůvky, Metylovice, Myslík, Místek,

Oprechtice, Ostravice, Palkovice, Paskov, Pstruží, Ptačník, Rychaltice, Sklenov s Hukvaldami, Staříč, Sviadnov, Zelinkovice, Žabno), teď po spojení Koloredova s Místkem jen 23 obcí.

Plocha okresu 273·85 km^2, obyvatel r. 1900 33.566; tedy lidnatost 123; mužů 15.795, žen 17.771, katolíků 32.840, evangelíků 308, židů 415, Němců 2583, Čechů 30.558. V okrese bylo domů 4330.

Z 1000 obyvatel bylo Čechů r. 1880 940·2, r. 1890 932·8 (— 7·4), r. 1900 916·4 (— 15·4).

Klesání tohoto podílu českého vysvětluje se vzrůstem Němců hlavně v Koloredově a Místku; jinak přibylo venkovského obyvatelstva od r. 1880—1890 o 7 proc., od r. 1890—1900 o 13 proc.

---

6. Přehled dějepisný.

Rozdělení. Dějiny okresu Místeckého lze rozděliti časově na a) dějiny kolonisace německé a založení a upevnění panství biskupského; b) úplný rozvrat panství biskupského (koncem XIV. století, v XV. století a první polovice XVI. století; c) obnovení panství biskupského (druhá polovice století XVI., století XVII. a první polovice století XVIII.; d) dobu reforem společenských, hospodářských a národnostních (druhá polovice XVIII. století a XIX. století). Osídlení jižní části, t. j. Ostravska, spadá do doby poměrně velmi pozdní (XVI. a XVII. století) a lze výklad o tom připustiti jako část pátou (e).

A. Dějiny kolonisace německé, založení a upevnění panství biskupského.

Doba před Brunem. Kolonisace německá víže se v našem kraji ku jménu biskupa olomuckého Bruna ze Šauenburka, muže jistě znamenitého, ale nicméně německými historiky z příčin pochopitelných příliš vychvalovaného.[1]) Ale již před ním byl kraj náš osídlen, arcit jen na některých místech. K tomu předně ukazuje pojmenování některých osad (jako Staříč, Paskov) slovanská, kdežto všecky osady založené v době Brunově mají vůbec pojme-

[1]) Eichler: Geschichte Bruno's von Schauenburg v Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte von Mähren u. Schlesien (Z. D.) v ročnících VIII.—XII. a Bojakovsky: Das Lehensfürstentum Olmütz v Notizenblatt 1881 a 1882. (N. B.)

nování německá. Že by byl biskup našel i na místě jím založených měst a vesnic německy pojmenovaných starší osady slovanské (jak za to má u Brušperka Eisler),[1]) nelze dokázati. Ale i přímé zmínky v listinách nasvědčují tomu, že před Brunem tu již byla sídla. I zavrhneme-li listinu dto. Brunae XIX. kal. Septembris z r. 1237[2]) jako falsum Bočkovo, přece jinými doklady zůstane nám zaručen a bezpečen comes de Hukeswagh, nikoli sice Arnoldus, ale Franco[3]) jako držitel rozsáhlého území mezi potokem Sedlnickým a Ostravicí; v severní části toho území jeví se nám před Brunem taktéž jako samostatný pán Konrád z Plavče, vdova po něm a její dědici, Petr, syn Heroldův. Leč to jsou jediné jiskřičky v temnotách hustých, pokrývajících kraj náš v době před kolonisací německou, sem proniklou kolem polovice XIII. století. Tento nedostatek zpráv láká a lákal vždy k domněnkám, které arciť nikdy nenahradí pravdy historické, ale jsou nicméně nutny; ukazují totiž, kde třeba je práce pilné a vytrvalé.

Cesty obchodní. Místa svrchu jmenovaná byla vlastně jen stanicemi na stezce vedoucí naším krajem, a to již před dobou Brunovou. Severně našeho území vedla stará obchodní cesta z Olomouce přes Opavský Hradec a odtud na východ do Krakova. Vedle ní však vznikla později cesta jižnější, méně schůdná a méně užívaná z Jičína přes Příbor a odtud na východ na Těšín. A podle této cesty na strážnicích a jiných místech, kde se odpočívalo, musíme hledati první obyvatelstvo na Místecku.

Franco de Hukeswagh je jistý před r. 1258, tedy byly tehdy iž i Hukvaldy.

Staříč jistě stává r. 1258.[4]) Mezi Příborem, Hukvaldy a Staříčí přirozeně muselo býti nějakého spojení. Vedla tedy cesta z Příbora na Hukvaldy (viz v části zeměpisné), odtud se obracela na sever údolím řeky Ondřejnice až k údolí Staříčskému a jím na pravo do údolí řeky Ostravice. Pro význam této cesty dlužno si připomenouti, že v téže době již vedla cesta z Příbora do St. Jičína, odtud zahýbala na jih přes Bečvu asi u Hustopeče do Kelče a přes Bystřici do Kroměříže. Kroměříž byl tehdy střediskem lenních panství a jejich držitelů. Tu se konaly lenní soudy a porady (sněmy) lenníků biskupských; do Kroměříže vedla ze severovýchodu Moravy nejkratší přirozená cesta přes Jičín a Kelč.

---

[1]) Z. D. X. 343. [2]) C. D. M. II.; [3]) III. 402; [4]) III. 251.

Snad i vrchy význačné názvem svým Stráž, Strážisko nám pomohou směr této cesty sledovati: 1. Hora zvaná Stráž Vysoká u vesničky Vysoké (365 m). 2. Hora Stráž (376 m) na druhém břehu Bečvy nad Hustopečí. Původně ta cesta (Kelč, Jičín, Příbor, Hukvaldy, Staříč, Friedeberk — viz o založení jeho doleji) byla cestou řečenou biskupskou; tudy cestoval biskup s družinou lenníků více méně četnou, tudy šli poslové jeho, sluhové, lenníci a poddaní ze severovýchodní Moravy, volala-li je nějaká záležitost neb rozkaz biskupův do Kroměříže. Teprv, když tato cesta došla prodloužení přes Ostravici na Těšín, připojil se k jejímu významu lokálnímu také význam vyšší, totiž cesty obchodní z Moravy do Těšínska a Polska.

Hukvaldy. Na místě nynějších Hukvald byla zřízena stráž, která dbala o bezpečnost té cesty; byl to snad s počátku jediný srub nebo věž, napřed dřevěná, později kamenná. Její památka se dochovala v mohutné baště kulaté hned na pravo vedle dnešního vchodu, značně výše nad ním. Dnes je skoro nepřístupna. Je to věž strážní v době pozdější, v době nejstarší ale jediná součástka hradu. Nejstarší jméno sluje Hukeswagh = Hukeswacht = Hukova stráž = Hukovo strážisko. Huk bez odporu je jméno osobní dle německého Hugo.

Druhá taková stráž byla na vrchu Strážnici, na pravo Staříče, vrchu to 393 m vysokém a daleký pohled skytajícím do údolí Ostravice až k protilehlým vrchům slezským u Dobré a Skalice. Od konce prorvy staříčské šla cesta na jih přes bařiny kolem řeky Olešné hatěmi (dosud jméno hatě se zachovalo a nazývá se tak louka a les na pravo silnice dnešní ze Staříče do Sviadnova) do Sviadnova a do Místka, ke stoku Morávky s Ostravicí do Starého Města. V tom směru na straně slezské potkáváme jinou Strážnici (vrch to v pravo nad Skalicí v tom okolí a při té cestě nejvyšší: 429 m). Ale ještě jedna stráž se nám vyskytá na této cestě než vstoupíme do Slezska. Daleký a široký výhled rozvírá se ze známého vrchu severozápadně od Místka, zvaného Štandlu; není sice zrovna vysoký, ale vniká velmi patrně do nížiny Místecké. Snad i tu stávala stráž s povinností stříci cesty ze Staříče do Místka vedoucí přes Hatě. Vrch ten slul proto původně Stráž nebo Strážisko, německy Wachtstätte, z čehož možno souditi na souvislost s názvem dnešním Štandl.

Franko de Hukeswagh a jeho území. V době před nastou-
m Bruna ze Schauenburka a snad i po první dobu jeho
ıpování za l. 1241—1250 celý severovýchod moravský je
kách Franka de Hukeswagh, který sluje comes de Hukeswagh.
ní to sahalo od potoka Sedlnického na východ až k Ostra-
a na jih až k pásmu Radhošťskému. Bylo tedy omezeno
: potok Sedlnický od pramenů až k ústí do Odry; Odra až
tí Ostravice, Ostravice až k pramenům a na jihu hranice
ská, mimo severní cíp, kde se nám objevují jiní držitelé. Je
edy část hvozdu pomezního. Jak záhadným jest způsob, jakým
ranko zmocnil tohoto území, zrovna tak záhadným je titul
nes". Neumíme si vysvětliti věc, že by zeměpán pustil ze
h rukou takový kus hvozdu pomezního, který nejen ve vlastním
u jakožto poslední zbytek někdy ohromného knížecího ma-
pozemkového, nýbrž i v zájmu země, které byl jejím nej-
ím obranným pásem, každý zeměpán ve svých rukách vždy
ěl zachovati. „Comes" překládá Palacký slovem „župan" a
ýpočtu žup moravských v XIII. století jmenuje i župu Pří-
kou. Snad rod toho Franka úřad tento knížecí učinil dědičným
ním i území, na které úřad ten se vztahoval. Jest jisto, že
zemí sahalo daleko na západ přes potok Sedlnický. Poněvadž
čnost úřadu knížecího a území s ním spojeného neslibovaly
budoucnost trvanlivosti, vstoupil Franko v lenní poměr k moc-
u biskupovi olomuckému, postoupiv mu celého území svého,
hož však podržel biskup Bruno jen východní část, vrátiv
dní část Frankovi a potomkům jeho jako léno stolice biskupské.
čil své území, ale získal ztenčenému větší bezpečnost. Dokud
ko držel celé to území, sídlel na Hukvaldech a slul comes
Hukeswagh. Dle toho by hrad tento byl původně hradem
ěpanským.[1]) Ale když zbyla mu jen část západní, přeložil
sídlo do Příbora a slul comes de Vriburch a synové jeho
ites de Vriburch (Bludo et Heynricus fratres comites de
urch a „dominus Franco genitor noster, comes quondam de
urch").[2])

[1]) Že Hukvaldy nezaložil biskup Bruno, že tu našel aspoň jednu věž,
již toto jméno nesla, je jisté; jinak kdyby byl Bruno Hukvaldy třebas
menších rozměrech založil, sotva by byl opomenul nazvati je jménem
anebo jinak mu známějším a srozumitelnějším než Hukeswagh.

[2]) C. D. M. IV. 392.

Bruneswerde. Ale již před tím než Bruno koupil toto území, získal taktéž koupí i nejsevernější cíp mezi Odrou a Ostravicí. V instrumentum testamenti biskupa Bruna[1]) území koupené od Franka de Hukeswagh ohraničuje se takto: území to počíná u potoka Sedlnického a omezeno jest na jedné straně Odrou, na druhé straně územím Bruneswerde s 70 lány (ex alia parte Bruneswerde cum LXX laneis), které biskup koupil od vdovy po Kunradovi z Plavče a dědicův jeho. V listině se Bruneswerde výslovně jmenuje circuitus = obvod. Území Bruneswerde nemůžeme tedy položiti nikam jinam než na sever Brušperka mezi Odru a Ostravici. Bruneswerde musíme hledati jako území severně Brušperka mezi Ostravicí a Odrou a že v tom území mínil r. 1269 založiti ves toho jména a že ta ves s tím jménem také skutečně založena byla po r. 1269.

Zbývá nám tedy pak ještě, pokládati Bruneswerde za ves později zmizelou (opuštěnou nebo zničenou), která někde stávala severně Brušperka na neznámém místě, anebo viděti v ní snad později Starou Ves.

Časem získalo biskupství olomucké také Příbor s okolím a celou hornatou krajinu, jejíž středem jest nynější Frenštát.

(Sledujme teď kolonisaci biskupskou podrobněji. Celé území mezi potokem Sedlnickým a Ostravicí dle toho můžeme takto rozděliti:

první kolonisace biskupská v území východním, hlavně v druhé polovici XIII. století: Hukvaldy (již starší), Fryčovice, Brušperk, Stará Ves, Staříč, Paskov, Sviadnov, Friedeberk, Frýdlant a Frenštát (v části jižní);

druhá kolonisace hlavní části západní: Příbor (již starší), Petřvald, Nelhuble, Sedlnice, Bartošovice, Kateřinice a Trnávka.

Nás zajímá kolonisace první, spadající skoro docela v obvod našeho okresu. Byla tu založena předně dvě města a více vsí.)

Kolonisace v části východní. Dosud jak města tak vsi vykazují karakteristické formy kolonisace německé. Lokator nebo lokatoři, kterým biskup svěřil založení města, vyměřili podle velikosti pozemku k tomu ustanoveného větší neb menší obdélník nebo čtverec (v Místku skoro čtverec, v Brušperce obdélník),

[1]) C. D. M. III. 402.

rozdělili pozemky podle stran čtverce v dlouhé pruhy, které prodávali jednotlivým měšťanům. Na tak získaném pruhu při vnitřní straně průčelím do náměstí postavil si dům, málokdy jen přízemní, obyčejně o jednom poschodí, někde i o dvou. Byl-li dům přízemní, fingovalo se první poschodí slabou zdí s okny, která kryla střechu, tak že dům zdál se o jednom poschodí. Podobným způsobem dělali z jednopatrového domu dvoupatrový. Vpředu na náměstí bylo podloubí. I když bylo více nových osadníků, každý chtěl míti místo na náměstí, a tak se stalo, že jednotlivé podíly vypadly velmi úzké. Z těchto domů úzkých, těsně vedle sebe na náměstí postavených, vzadu s dvory a budovami na nich, ve čtverci neb v obdélníku, skládalo se prvotně každé takové město. Dosud to dobře můžeme viděti v Místku nebo Brušperku. Jelikož na rynk vedly nejvýše 2 úzké vchody, které branami lehce bylo lze uzavříti, představovalo město to samo o sobě bez zvláštních zdí a příkopů již jakousi pevnost.

Vesnice té doby založené poznáme prvním pohledem. Podle potoka na obou stranách jeho (ale v nějaké vzdálenosti od něho pro cestu a povodně) vyměřeno místo pro dům a vedlejší budovy a zahradu a hned za ní ve směru kolmém na cestu pozemky k tomu gruntu náležející, postupující v dlouhém pruhu nahoru po svahu údolí. V nějaké vzdálenosti vyměřen zrovna tak grunt druhý a dále. Vesnice taková nabývala pak značné délky podle cesty hlavní, od které na pravo a na levo vedou nesčetné cesty kolmo na hlavní. Měl každý sedlák na své pozemky svou cestu. Tento tvar franckých dlouhých vsí (Langendörfer) poznáme prvním pohledem na Staříči, Fryčovicích, Sklenově, Rychalticích, Chlebovicích, Palkovicích, Sviadnově a jiných. Původně slovanské vesnice není tu ani jedné.

Začátky Brušperka. Obraťme se k prvním počátkům těchto osad. U málo kterých osad známe začátek určitě a podrobně. Sem v první řadě patří Brušperk. Zachovala se nám totiž zakládací listina tohoto městečka.[1]) Listinou tou dává Bruno Bertholdovi, rychtáři staříčskému, a Jindřichovi, rychtáři fryčovskému (de Vreccendorf), moc založiti a vystavěti město Brunsperch. Město to má míti iudicium maius = soud větší, a to i ve věcích trestních (vraždě, smilství a krádeži) a v jiných případech, ve

[1]) C. D. M. IV. pag. 33 dto. in Katscher die 6. Dec. 1269.

kterých obyčejně vesnice podřízeny jsou městu, a to podle práva Magdeburského („ius Meydburgense“) s apelací do Opavy. Pravomoc města má zabírati vesnice Staříč, Fryčovice, Brunswerde a Paskov. Z pokut soudních má patřiti $^1/_3$ oběma rychtářům. Měšťané jsou prosti všelikých poplatků po 12 let, ale pak z každého domu v městě musí platiti 6 peněz. Svobodně držeti mají měšťané k společné pastvě 2 lány (t. j. bez poplatků jakýchkolivěk). Odměnou za práci jejich a vůbec věrnost uděluje jim biskup v městě novém rozsáhlá práva a velký majetek a značné důchody. Dává oběma každý šestý podíl a mimo to ještě dva díly v držení svobodné. Svobodné držení znamená neodvádění poplatků; dále jim dává svobodný mlýn o dvou složeních, jizbu jednu na lázně, 4 masné krámy, 4 lávky pekařské a obuvnické (vše libere possidendum, t. j. bez poplatků). Konečně udílí Bertholdovi samotnému alodium při městě (blízko města), nejen bez poplatků, ale i bez lenních závazků (libere et liberaliter possidendum). Berthold stal se rychtářem neboli fojtem brušperským. S tím souhlasí faktum, že r. 1292 skutečně jmenuje se Berthold, advokatus de Brunsperg.[1])

Založení Fryčovic a Staříče. Jižně od Brušperka jsou předně Fryčovice. První zprávy o Fryčovicích souvisí úzce s nejstaršími zmínkami o Staříči. Spojíme tedy výklad o počátcích obou těch vesnic.

Předně je jisto, že obě vesnice a jich území jsou v polovici východní celého území Frankova. Za druhé jeví se nám Fryčovice již svým jménem jako osada původně německá anebo aspoň jako osada založená lokatorem-Němcem (Fritz; snad Vrecce, z toho Vreccendorf, jak slove v první zmínce ta ves). U Staříče je to složitější. Zdá se, že Bruno tu již našel starší osadu, kterou pak jen přeměnil. Boček má za to, že se tu míní ves Staříč u Třebíče, ale tam biskup olomucký nikdy neměl statků.

Z instr. test. ep. Brunonis vyplývá také, že 1267, ba i 1258 Staříč skutečně náležela biskupovi. Na východní polovici území, koupeného Frankem, stávaly již tehdy vesnice Staříč se 70 lány, trhová ves Friedeberk se 40 lány a ves Zwenser taktéž se 40 lány,

---

[1]) Výklad této listiny u Volného (I. 165—167) je namnoze chybný. Ještě horší je vypravování u E. P.: Brušperk, pag. 5—7 (Konrad z Plavčů místo z Plavče: jemu prý patřilo území Brušperské, Paskovské, Staroveské a Krmelínské) a vyskytují se tu i jiné chyby.

a patřily biskupovi již r. 1258. V listině praví se o těch vesnicích „iam locate sunt hae villae“, což má ten smysl, že vesnice ty založeny byly před r. 1267, a to biskupem. Ale u Staříče vadí nám jméno. Nelze dobře mysliti, že Bruno, Němec, zakládaje osadu, byl by ji nazval Staříč. Ale protože již 2 leta na to (1269) ve Staříči je rychtář s německým jménem Berthold, nezbývá nám nic jiného než věc tak vysvětliti, že biskup tu našel starou slovanskou osadu Staříč a že ji částečně proměnil v osadu na právu německém, ponechávaje jí staré její jméno. Z obou těch listin vysvítá také, že Fryčovice byly založeny mezi r. 1258—1267, že již r. 1258 biskup měl úmysl v těch místech vesnici založiti vymýcením lesa a že r. 1267 ta vesnice již byla založena, nikoli sice se zamýšlenými 66 lány, nýbrž jen 60. Dle jména Fryczendorf očekávali bychom, že zakladatel té vsi slul Fritz. Leč první rychtář fryčovský sluje Jindřich (Henricus). Není ale pochyby o tom, že první práce zakládací konal Fritz. Nástupce jeho Jindřich po 2 leta 1269 a 1270 dokonával dílo svého předchůdce. Zakončeny byly práce zakládací r. 1270[1]) (viz doleji). Snad byli Berthold, rychtář staříčský, a Jindřich, rychtář fryčovský, příbuzní nebo docela bratří, protože jim oběma svěřuje založení města Brušperka a odtud je odměňuje společnými důchody.

Listinou dto. in Braunsperk die 24. Februarii 1270[2]) biskup nařizuje Jindřichovi, rychtáři „de Fryczendorf“, by vyměřil ve Fryčovicích $70^1/_2$ lánův a osadil je. Odměnou má dostati každý šestý lán na svobodné držení (bez poplatků), celkem $11^1/_2$ lánův. Zbývajících 60 lánů dává biskup kanovníkům kostela olomuckého. Z těch 60 lánů nesmí si Jindřich a potomci jeho ani jediný osobovati nebo právo nějaké si pokládati. Jindřich však a dědici jeho mají dostávati každý třetí peníz pokut soudních ze všech $70^1/_2$ lánů. Dále jemu a dědicům jeho uděluje svobodný mlýn ve Fryčovicích a $^1/_3$ soudních pokut nejen ve Fryčovicích, ale i v Brušperce, kde se má konati soud třikrát do roka za přítomnosti rychtáře té vsi, ze které pochází obviněný. Mimo to přidává Bruno kanovníkům olomouckým ještě 20 lánů lesa a všech 60 lánů osvobozuje ode všech dávek a poplatků na 12 let, špatnější pole směrem ke Staříči na 4 leta.

Ve Fryčovicích byl tedy trojí majetek pozemkový: 1. duchovní kapituly olomucké, 2. ostatních svobodných sedláků,

[1]) C. D. M. IV. pag. 43. [2]) C. D. M. IV. 43.

3. pozemky fojtovy, osvobozené od poplatků. (Fojtství bylo léno biskupské, obyčejně dědičné v linii mužské.)

Založení Rychaltic a Sklenova. Jižněji v údolí Ondřejnice postupují grunty selské skoro nepřetržitě v Rychaltice a Sklenov (dolní a horní). O Sklenově první nepochybnou zprávu máme z r. 1354.[1]) Listinou z toho roku obnovuje biskup Jan fojtovi Janovi ze Sklenova privilej někdy biskupa Bruna ztracenou. „Věrný náš a milý Jan, fojt vsi naší Sklenova," má tato práva fojtská požívati: 1. třetí peníz ze soudních pokut soudu fojtského, z něhož však jsou vyňaty podvod, žhářství a násilí; 2. „z šestého každého lánu se vším právem", t. j. měl dostávati z každého šestého lánu všecky poplatky, které jinak se odváděly biskupovi; 3. Dva lány patří dědičně k fojtství (svobodně, t. j. bez poplatků k biskupovi); 4. má bráti užitky z jedné krčmy, z jednoho kováře, z jednoho mlýna o jednom složení, z jednoho sladovníka, jednoho masaře a jednoho krejčího; 5. měl „svobodu ve všech našich lesích", t. j. mohl si bráti z lesa dříví na svou potřebu (palivo i stavivo), mohl užívati luk i pastvin v lese, střileti ptáky a loviti ryby, ne však „zvěř velikou".

Najdeme-li pak v listině z r. 1359,[2]) kterou biskup Jan Hukvaldy spojuje s územím biskupským, že patří k Hukvaldům a Příboru také vesnice Gleserndorf a v listině z r. 1400,[3]) kterou biskup Jan zastavil celé panství Hukvaldské králi Zikmundovi, že k tomu patří vesnice Glesendorf, vidíme hned, že obě jména Gleserndorf a Glesendorf jsou prostým překladem českého Sklenova. Kdybychom však chtěli jméno této vesnice odvozovati od toho, že tu byly skelné hutě, zůstali bychom na vahách při přečtení listiny z r. 1294,[4]) kde se mezi svědky jmenuje Nicolaus, iudex de villa Glosseri. Glosserus (Glosser) je německé jméno a patrně jméno lokatora té vesnice. Sklenov se vytvořil překladem z Glosser. Patří tedy Sklenov nepochybně v počet vesnic založených Brunem. Hůře je tomu s počátky Rychaltic. Jmenují se teprve r. 1408, avšak z listin jiných biskupských lze souditi, že se dříve jmenovaly Bertolsdorf.

---

[1]) C. D. M. XV. 54. [2]) C. D. M. IX. 114—115, dto. 18. dec. 1359. [3]) C. D. M. XIII. 1—2, dto. 1. ledna. [4]) C. D. M. V. 13, dto. in Freiberg die nativitatis B. Marie 1294.

V třetím lenním quaternu k r. 1408[1]) je záznam, že Mikuláš z Kateřinic skládá manskou přísahu na léna biskupská Kateřinice a Rychaltice („super villas Katerzincze et Richalczicz“), a to za sebe a za své bratry a sestry, dále k r. 1435,[2]) že Pavel z Kateřinic skládá manskou přísahu za ves „Richalticz“, k r. 1455,[3]) že Jiří z „Richalticz“ přijímá v léno dvůr poplužní v Rychalticích, k r. 1461,[4]) že Jiří z Kateřinic skládá přísahu za léno „villa Richwalticz cum curia et alliis), k r. 1462[5]) objevuje se Jiřík z Kateřinic a Rychaltic jako ručitel a k r. 1464[6]) jeví se Georgius de Katherzinicz alias de Rychalticz jako svědek.

Snad se nemineme pravdou, když toto stálé spojení Kateřinic a Rychaltic přeneseme i na zprávu z r. 1388 na „Katerzinicz et Bertolsdorf, že Bertolsdorf značí tutéž vesnici jako Rychaltice. Dle toho by pak se Rychaltice původně nazývaly Bertolsdorf a to až do konce století XIV., a pak sluly jménem dnešním.

O počátcích Hukvald viz nahoře; k tomu třeba ještě podotknouti, že Huk může býti i jméno osobní a značí Hugo (viz Hukovice, Hukvice, Haugwitz). O založení Paskova a době, kdy se to stalo, viz nahoře.

Oprechtice a Žabno se uvádí teprve v století XVI.

Sviadnov nezbývá než stotožniti s jinak záhadným Swenser, které se již objevuje před r. 1267 (viz o tom doleji v Místku). Kolloredov pochází z XVIII. století.

Výklad o založení ostatních vesnic (Lysůvky, Zelinkovice, Chlebovice, Bahno, M. Kunčice, Hodoňovice, Palkovice, Myslík, Metylovice, Lhotka, Pstruží a Ostravice) spojíme s výkladem o začátcích Místka a Frýdlantu.

Začátky Místka, Frýdlantu a okolí. S w e n s i r = S v i a d n o v. V území jižně Paskova r. 1267 existuje již Swensir nebo Zwienser. Tím jménem osada ta se uvádí r. 1267,[7]) kde se praví, že villa de Zwenser se 40 lány je již založena, téhož roku[8]) při stanovení záduší za otce i matku Brunovu z důchodů více vsí, mezi nimi „Zwenser“, r. 1277,[9]) kdy biskup Bruno uděluje svému maršálkovi Theodorichovi Stangovi mimo jiné 20 lánů ve vsi Swencer, r. 1288,[10]) kdy bratří Stangové skládají biskupu Theodorichovi

---

[1]) L. O. pag. 25. [2]) L. O. pag. 43. [3]) L. O. p. 68. [4]) L. O. p. 84. [5]) L. O. p. 113. [6]) L. O. p. 85. [7]) C. D. M. III. 402; [8]) 408; [9]) IV. 198; [10]) 345.

přísahu za léno (mimo jiné) i Swensir, r. 1388,[1]) kdy Jodocus z Wolfsberka drží mimo jiné i Parvum Swenzer, téhož roku,[2]) kdy Hanko Fridlant drží mimo jiné i villam Swenser, r. 1395, kdy Hanko Fridlant přijímá za manství mimo jiné i Swenser, roku 1402,[3]) kdy k lénu místecko-frýdlantskému se počítá „den langenswens"; pak není zprávy po celé XV. století, konečně v první polovici XVI. století již se nám jeví jméno nepochybné, totiž Lange-Sviedinov.

Prasek a jiní připadli tedy na to, že Zwenser značí Sviadnov. Dle toho by Sviadnovu (původně Svědínov nebo Svědnov) připadalo velmi ctihodné stáří. Zároveň s Paskovem, Staříčí a Friedeburkem existoval již v polovici XIII. věku, a to jako osada slovanská, na cestě vedoucí ze Staříče do Friedeburka (viz nahoře).

Jak její dnešní tvar ukazuje, neliší se od ostatních vesnic na německém právě založených; ale zdá se, že tu bylo původní jádro okrouhlé, k němuž se připial německý tvar vesničný, to jádro částečně i pozměniv. Na takový dvojí Sviadnov slovanský původní a německý pozdější ukazuje i ta okolnost, že r. 1388 Jošt z Wolfsberka drží „Parvum Swenzer" (malý Sviadnov) a Hanko Fridlant téhož roku villam Swenzer (ves Sviadnov). Zdá se, že ten „malý Sviadnov" byla původní osada slovanská a villa Zwenzer nově připojená osada německá.

I poloha Sviadnova sama neodporuje velkému stáří, které osadě přikládáme. Vždyť první a tedy nejstarší osady vyhledávaly si místa nejúrodnější a nejpohodlnější a přírodou samou nejvíce opatřena podmínkami k osídlení vybízejícími. V našem kraji je to údolí Ostravice a jeho svahy a údolí Ondřejnice. Proto i v těch údolích vznikly nejstarší osady.

Místek. Ve starší době slul Místek Friedeberk. Přechod od jména Friedeberk ku jménu Místko, Miestko, Místek je nenáhlý a děje se během XV. a XVI. století. Postup je tento: po prvé uvádí se Friedeberk r. 1267[1]) se jménem „villa forensis de Frideberch" cum XXXX laneis (praví se v ní, že již jest založena r. 1267, tedy stává Frideberch již před r. 1267), r. 1267,[2]) kdy z Frideberka některé důchody stanoví Bruno na záduší svých rodičů, r. 1288,[3]) kdy bratří Stangové přijímají Vridberg v léno,

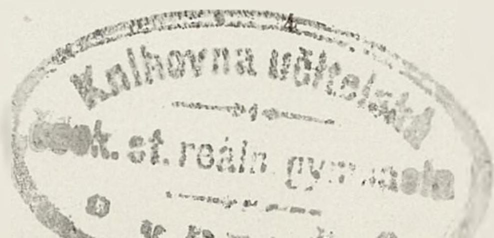
[1]) L. O. 15, 39. [2]) 40. [3]) Pr. T. 159. [1]) C. D. M. III. 402. [2]) 408. [3]) IV. 345.

r. 1299[1]) „les za Fridberkem“, r. 1388,[2]) kdy Hanko Fridlant drží oppidum Fridberg et silvas ad idem oppidum spectantes, quae vocantur „Fridbergerwelde“ (drží městečko Fridberk a lesy k témuž městečku hledící, které slují lesy Fridberské, r. 1389,[3]) kdy pohání Pavlík ze Sovince Lacka z Kravař pro 200 hřiven na statky ve Fridberku, r. 1395[4]) (Friedberg), r. 1402,[5]) kdy Kravařové prodávají Místecko se všemi statky, v tom i „das Newenstetil“ (t. j. Místek), r. 1409,[6]) kdy Anežka, manželka Díka z Kobeřic, pohání Jana z Kozolup ze statku Fridberg, r. 1416,[7]) kdy sluje Newenstetil, r. 1434,[8]) kdy sluje „Miesteczské zbožie“, r. 1505,[9]) kdy sluje „Městko (Kazimír II. vydává pivovar v Městku tamějšímu fojtovi Janovi a dědicům jeho), r. 1512,[10]) kdy učinil biskup Jan Grodecký smlouvu s knížetem těšínským Kazimírem, a to listinou dto. v Mystku nebo Friedburku tu středu před sv. Jakubem, a r. 1522,[11]) kdy biskup Stanislav Thurso tu smlouvu potvrzuje listinou dto. „v městečku Místku, jinak Frydburku ve středu před sv. Havlem. Od té doby městečko to sluje Městko nebo Místko anebo Místek (tak v zakládací listině cechu řeznického z roku 1625 sluje Místek, na deskách, které obsahují opis artikulů cechu řeznického z r. 1661, stojí: Fleischhacker-Zech von Místko). Z toho vidíme, že jméno Friedberg od konce XIV. století se střídá s jménem Newenstetil (což jest prostý překlad jména „Nové Miesto“ nebo Miestko), a že paměť toho, že Místek slul Friedeberch, zachovala se až do první polovice XVI. století, kde omylem arciť se kladlo Friedeburk místo Friedeberk.

Místek stojí na původním místě, kde Brunem byl založen Friedeberk. Jak tedy si vysvětlíme názvy Friedeberk, Newenstetil a Miestko (Místek)? Dejme tomu (což však není jisté), že Friedeberg byl osazen prvotně jen Němci. (Friedeberg je obvyklý u Němců název pro města; název ten souvisí se slovesem einfrieden = ohraditi, omeziti, Friedhof = omezené, ohrazené místo, Friede = místo ohrazené, kde je jistota a klid). Tito užívali názvu Friedeberk, nikoli však okolní a jak víme s počátku aspoň částečně slovanské obyvatelstvo, které říkalo Friedeberku hromadným názvem Miestko a připojovalo Nové, že právě teď nově bylo vystavěno a nebo za rozeznání od protilehlého Starého

---

[1]) C. D. M. V. 118. [2]) L. O. 15. [3]) L. O. 138. [4]) Pr. M. 3. [5]) Pr. T. 153. [6]) L. O. 267. [7]) Pr. T. 169. [8]) Pr. T. 186. [9]) Prasek ve Věstníku Matice opavské 1894. [10]) K. 39. [11]) Notizenblatt 1875, 29.

Města. Zdá se, že potřeba rozlišení od Starého Města na opačném břehu Ostravice tu hlavně rozhodovala. Se vzrůstem počtu českého obyvatelstva i název český nabýval vždy širší platnosti a postavil se konečně vedle německého názvu Friedeberk. Němci sami počali místo Frydeberk užívati názvu slovanského, který si přeložili v Newenstetil" = Neustadtl. S vítězstvím obyvatelstva slovanského během XV. věku zvítězil i název český Nové Městko, jen že se kratčeji říkalo Miestko, z čehož se vyvinul název Místko a Místek.

Frýdlant. Kolonisace v jižní části území položeného mezi Ostravicí a potokem Sedlnickým, totiž části jižně čáry Místek, Hukvaldy, Příbor, byla provedena teprv později. Začátek k tomu stal se za biskupa Theodoricha. Smlouva z r. 1297 o hranice naproti Těšínsku nám připadá jako přípravný krok k té kolonisaci; bylo potřeba nové území přesně ohraničiti jednak pro změny toku Ostravice (viz nahoře), jednak pro spory, které snad tu vypukly o hranice.

Území jižně Friedeberku omezené na východě Ostravicí a na západě neurčitě hustými lesy pokrytou hornatinou Hukvaldskou a Ondřejníkem patřilo sice k biskupství za Bruna, ale kolonisace jeho se opozdila a podniknuta skoro zároveň s kolonisací v pánvi frenštátské, kterou získal teprv biskup Theodorich od potomků Frankových asi v letech 1294—1299; neboť r. 1294 náleží pánev frenštátská ještě hrabatům Příborským, kdežto r. 1299 biskup jí volně disponuje. Počátek označují dvě listiny obojí kolonisace: 1. dto. Olomucii III. Kal. Oct. 1299, 2. dto. Olomucii XVI. Kal. Nov. 1299.[1])

Jeví se nám v listině první Gerlach Osoblažský jako vlastní kolonisator krajiny jižně Místka, tedy asi jako zakladatel Frýdlantu. Zajisté, že kolonisace se předně omezila na údolí Ostravice a jeho svahy a že teprv později pronikla i na pravo do hornatiny Hukvaldské. Proto musíme pokládati osady v údolí Ostravice a nebo na jeho svazích za starší než osady v hornatině samé, tedy Bahno, Kunčice Malé, Hodoňovice, Metylovice, Frýdlant za starší než Chlebovice, Zelinkovice, Palkovice, Myslík, Lhotku, Pstruží. Skutečně Frýdlant se nám objevuje již r. 1300, kdy jeho

---

[1]) C. D. M. V. 115 a 118.

držitelem se jmenuje Heydenricus de Vridelant, jeden z bratří Stangeových[1]), a lze stávání Frýdlantu listinně doložiti po celé XIV. a XV. století.

Kunčice Malé. Zdá se, že Kunčice Malé existují již před kolonisací Gerlachovou; neboť r. 1288 bratři Stangové skládají biskupovi přísahu za léna, mimo jiné i za Cunczendorf[2]) (Cunczendorf je jmenován hned po Swenzíru a Friedberku a před Heynrichsdorfem). Arciť pak jméno to mizí a objevuje se teprve r. 1402,[3]) kde docela nepochybně znamená Malé Kunčice u Místka.

Kolonisace na jih zajisté vycházela z Místka a zasáhla napřed údolí Ostravice, a to části jeho Místku nejbližší. Proto i ta věc, že Kunčice se nám jeví již před kolonisací Gerlachovou, nás nesmí zarážeti.

Hodoňovice. Po založení Frýdlantu (r. 1299) ustála na delší dobu kolonisatorská činnost v těchto končinách, možná že i na 50 i více let. Této pozdější kolonisaci děkují vznik předně Hodoňovice. Stotožňujeme je v trojím seznamu míst, k lénu mistecko-frýdlantskému náležejících, s Quittendorf (r. 1388), Quittendorf (r. 1395) a Quittenow (ř. 1402).

Metylovice. Založeny byly asi v téže době jako Hodoňovice.

Chlebovice. Přirozeně založení Chlebovic asi v polovici XIII. století nemůžeme si jinak představiti než ze Staříče a Fryčovic. Později teprve vznikla cesta k Místku, která však nesplývá s nynější císařskou silnicí, nýbrž zde trochu severněji přes Boudy a pod Štandlem.

Ještě snad pozdějšího původu je cesta do Palkovic. Nejnovější je silnice císařská. Chlebovice, položeny téměř při pramenu potoka Košice, musíme nutně pokládati za mnohem mladší než Staříč nebo Fryčovice. Tím samo sebou padá tvrzení, že Chlebovice sluly před vpádem Tatarů Nemášchleb.[4]) Buď si spletl datum vpádu tatarského anebo datum listiny (ostatně silně podezřelé) z r. 1320.[5]) Touto listinou obnovuje biskup Konrad opuštěnou ves „Nemášchleb“, blízko Brušperka položenou. V listině se po-

---

[1]) C. D. M. V. 120. [2]) C. D. M. IV. 345. [3]) Pr. T. 153. [4]) Dom. Škaruda: v Novinách Těšínských 1898: 2. dubna a násl. [5]) C. D. M. VI. 131.

dotýká, že vesnice byla opuštěna „propter impacatum terrae statum = pro nepokojný stav země. Biskup dává tu ves Sybotovi de Lichtenov. Lepší je zpráva listiny dto. 18. dec. 1359, kterou b. Jan spojuje panství Hukvaldské se statky biskupskými; mezi vesnicemi k tomu panství patřícími je i Leibenhow, což skutečně mohou býti Chlebovice, čehož doslovným překladem má býti Leibenhow. Odtud mizejí ale všecky zprávy a objevují se řídké teprv v XV. století. Chlebovice jsou hned od počátku vesnicí biskupskou s fojtem a obyvatelstvem selským, osobně svobodným původně a zavázaným jen k určitým platům a dávkám.

Palkovice. V údolí mezi horou Kubánkovem (662 m) a horou Kozlovskou (613 m), z čehož všecky vody na severovýchod stékají do Olešné a na jihozápad do Ondřejnice, po celé délce roztroušeny jsou Palkovice, splývajíce na jihu s Myslíkem a téměř i Kozlovicemi. První zmínky o Palkovicích pocházejí z první polovice XVI. století.

Zdá se, že Palkovice vznikly koncem XV. a začátkem XVI. století. První jisté datum je r. 1534, kdy biskup Stanislav I. fojtovi Martinovi v Palkovicích potvrzuje práva jeho fojtství.[1])

Vzrůst větších celků. V této pestré směsici statků biskupských, právem zákupným získaných selských, lenních statků fojtských, lenních statků biskupských, allodů a statků městských vznikají větší celky, a to na jihu kolem Hukvald, k nimž hledí v nejstarší době již vesnice nejblíže položené, tedy v naší krajině Rychaltice, Sklenov Horní a Dolní a jiné vesnice okresu Frenštátského a Příborského. To je začátek panství Hukvaldského, které postupem času vzrůstá stále, až obsáhne všecky statky biskupské na jih po pásmo Radhošťské, na východ až k Ostravici, na sever až k Odře a na západ až po panství Jičínské. Severněji kupí se vesnice Staříč, Fryčovice, Braunswerde a jiné kolem Brušperka, na východ odtud vznikají dvě větší léna biskupská a to severněji Paskovské se Žabnem, Velkou Hrabovou, Malou Hrabovou, Starou Bělou a jinými vesnicemi a jižněji léno Místecko-Frýdlantské se Sviadnovem, M. Kunčicemi, Místkem, Hodoňovicemi, Metylovicemi, Frýdlantem a později Palkovicemi; Chlebovice hleděly k Hukvaldům.

---

[1]) Ki. 29.

Panství Hukvaldské do konce XIV. století. Zdá se, že Jindřich, jeden ze synů Frankových jistě r. 1285 seděl na Hukvaldech, jistě však nebyl majitelem, nýbrž snad jen držitelem zástavným, ne-li dokonce jako úředník biskupský.[1]) Ale i potom Hukvaldy nepřipojili biskupové přímo ke svým statkům, nýbrž dávali je zástavou. Tak držel hrad ten na počátku XIV. století Jindřich, hrabě ze Šornštejna, dle potvrzovací listiny biskupa Stanislava, datované na zámku Hukvaldech, tu středu před sv. Divišem r. 1293.[2]) Biskup Petr II. (1311—1316) zastavil Hukvaldy bratřím Dětřichovi a Jindřichovi z Fulštejna, tehdy kanovníkům olomuckým.[3]) Po nich asi zástavním držitelem byl Jindřich z Kytlic, který r. 1327 jakožto pán na Hukvaldech udílí svému věrnému Peškovi ze Skaščic fojtství v Příboře.[4]) Držení zástavní trvalo celkově tedy za biskupů Petra II. (1311—1316), Konrada (1316—1325), Jindřicha (—1333) a Jana VII. (—1351). Ale již Jan VII. pomýšlel na vymanění Hukvald ze zástavy, k čemuž pohnuly ho žaloby kanovníků olomuckých a obyvatelů v okolí Hukvald. Zdá se, že poslední zástavní držitelé (snad již Jindřich z Kytlic) se proměnili v rytíře loupežné, kteří poškozovali statky kanovníků olomuckých a znepokojovali celé okolí. Prvním krokem vymanění je prohlášení statků biskupství olomuckého za léno dědičné koruny české Karlem, markrabětem moravským.[5]) Za biskupa Jana VIII. vzata i moc papežská na pomoc. Stalo se to patrně na naléhání biskupa i Karla IV., že papež Inocenc r. 1355 vydal bulu,[6]) kterou zakazuje oddělení hradu Hukvaldského od statků biskupských udělením v léno nebo prodejem nebo kterýmkoliv způsobem. A na tom základě konečně biskup Jan listinou z r. 1359[7]) spojuje „castrum nostrum Hukenwalde se statky stolními biskupskými (mensae suae episcopali“, „cum praediis, allodiis, fructibus et emolumentis). V listině vzpomíná se vděčně Karla IV., bez jehož pomoci by sotva bylo vykonáno spojení toto.

Na to se vypočítávají vesnice, které k Hukvaldům náležejí: Kozlovice, Teychov, Novum Teychov, Gleserndorf, Petrowicz, Kornicz, Tirnov, Leibenhow, Mestlieshhow, Media villa Zewisbendorf, media villa Sedlicz. — To spojení rok na to potvrdil Urban V. bulou dto. Avinione 1360.[8])

---

[1]) C. D. M. IV. 297. [2]) Volný III. 47. [3]) Ki. 11, 67. [4]) C. D. M. VI. 275. [5]) Ki. 11. [6]) C. D. M. VIII. 266. [7]) C. D. M. IX. 114—116. [8]) Ki. 12.

Poměrně klidných dob užilo Hukvaldsko v letech následujících až do r. 1380. Biskup spravoval panství Hukvaldské zvláštním úředníkem, který sluje německy purgravius a latinsky capitaneus. Takovým úředníkem je r. 1371 Smil z Brandýsa,[1]) r. 1375 Jan z Těšan, který toho roku předsedal soudu manskému v Příboře ve při mezi Hynkem Frýdlantským a Hlavenkou,[2]) r. 1389 Kunco de Smola (Kuník ze Zvole?), kterému nařizuje biskup, aby nepřekážel kanovníkům olomuckým ve Fryčovicích[3]) a r. 1391 Jošt z Volfsberka, syn Markvarta z Volfsberka.[4]) Ale již za biskupa Petra III. 1380—1387 nastávají doby nepokojné. Po jeho smrti chtěli Jošt a Prokop, by stal se biskupem dosavadní biskup litomyšlský Jan Soběslav, jejich bratr; ale když kapitula jich neposlechla a zvolila za biskupa Mikuláše z Kostnice, vypukl zuřivý boj. Markrabata a ve spolku s nimi všecka skoro sousední šlechta (obzvláště páni z Kravař) plenili a hubili statky biskupské, jak mohli. Válka trvala, i když Mikuláš dosáhl stolce, a měla za následek smutné rozvrácení statků biskupských na severovýchodní Moravě. Biskupové nemohouce tolika nepřátelům odolati, byli nuceni jednak statky své mocným ochráncům odevzdati v zástavu a nebo je ztratili vůbec. Tak i Mikuláš zastavil Hukvaldy Joštovi z Wolfsberka. Arciť Jan, nástupce jeho od r. 1397, pokusil se o znovu získání Hukvald; leč podařilo se mu to jen na dobu krátkou. Osudným obratem války byl nucen hledati si mocnějšího ochránce než dotud a obrátil se na krále Zikmunda, když patrně u krále Václava nedošel zastání, a odevzdal jemu Hukvaldy v ochranu.

Rychaltice. Je zajisté nápadno, že v seznamu vsí, náležejících k Hukvaldům r. 1359, nejmenují se Rychaltice, tak blízko hradu položené. Vysvětluje se to tím, že byly zvláštním lénem biskupským, a to v držení rytířů z Kateřinic. Zakladatel toho rodu jest, jak se zdá, Maršík z Kateřinic, který se častěji objevuje v letech 1373—1406. Původně držel jen Kateřinice. Od roku ale 1374 držel jakési statky ve Fryčovicích, o které roku následujícího zjednává smlouvu s kanovníky olomuckými (viz doleji u Fryčovic). Uvádí se nám také jedna sestra jeho Anežka se synem Martinem. Z dcer jeho známe Alžbětu a syna jejího, který sluje „Niczky“ (Nízký?). R. 1388 získal ke Kateřinicím Bertoldsdorf,

[1]) C. D. M. X. 123. [2]) L. O. 57. [3]) C. D. M. XI. 463. [4]) C. D. M. XII. 31.

dle našeho výkladu nahoře Rychaltice. Ze synů jeho známe Mikuláše, Jana a Pavla a snad i Herše, kteří žili celkem v první polovici XV. století. Nejstarši z nich byl Mikuláš, který r. 1400 výslovně se jmenuje synem Maršíkovým, a stal se po Maršíkovi držitelem Rychaltic, které obdržel lénem r. 1408 pro sebe, své sestry a bratry. Druhým byl Pavel, který r. 1435 skládá manskou přísahu za Rychaltice a roku 1437 jmenuje se výslovně bratrem Janovým. Třetí Jan, nejmladší, který po otci držel jen Kateřinice, jelikož nikde neuvádí se jako držitel Rychaltic. R. 1447 od soudu manského dostává svolení, aby ženě své Hedvice z Petřvaldu, jinak z Košátek, zaručil věno na Kateřinicích a pěti lánech ve Staříči. Herš jen jednou, a to r. 1391 se objevuje; snad to byl bratr předešlých.

Rychaltice dědičně přešly na Jiřího, který je buď synem Mikuláše nebo Pavla. Tento r. 1435 skládá přísahu za Rychaltice, r. 1455 přijímá v léno dvůr allodialní v Rychalticích, r. 1461 skládá přísahu de villa Richwalticz cum curia et aliis, r. 1462 sluje Jiříkem z Kateřinic a Rychaltic a podobně r. 1464 a 1476. R. 1477 vzal ho (Jiřího Rychwaldského z Kateřinic) v podíl na fojtství Brušperské Jiří z Trnávky a Brušperka, na kterémž fojtství také jeho manželka Johanka ze Slavkova měla zaručené věno. Ještě r. 1482 a 1483 drží Kateřinice Jiří z Rychaltic a uvádí se ještě r. 1490 a 1492. Od r. 1476 objevuje se vedle něho Mikuláš, který drží Kateřinice, snad syn Jiříkův.[1])

Fryčovice ve XIV. stol. Jen takořka krok na sever a octneme se v obvodu rozlehlého panství duchovního, a to kapituly olomucké ve Fryčovicích. Vedle majetku duchovního, který měl velkou převahu, by to pozemkový majetek fojtský a konečně to musil býti i majetek biskupský, právem zákupným od selských usedlíků získaný, kteří byli dílem původu slovanského, dílem německého. Během času však nabylo obyvatelstvo slovanské převahy nad německým. Snad tato přeměna souvisí se zpuštěním Fryčovic před r. 1320. Listinou dto. Brunsperg II. non. Nov. 1320[2]) biskup Konrad dovoluje tehdejšímu rychtáři fryčovskému „Chunussiovi" zavésti v tamějším mlýně druhé složení na lepší zvelebení té vsi, Ves ta byla totiž té doby skoro docela opuštěna a Chunussius

---

[1]) Doklady ke všemu tomu jsou v L. O. 41—321, v C. D. M. XIV. 47, XV. 54, pak ve Volném I. 162 a 330 a v Ki. 29. [2]) C. D. M. VI. 131.

měl jí k většímu rozkvětu dopomoci. Možná pak, že z té příčiny povoláno do Fryčovic nové, a to slovanské obyvatelstvo, tak že od té doby ta ves je a zůstala slovanskou. Zpuštění Fryčovic nahoře zmíněné mělo přirozeně také velký vliv na poměry majetkové ve Fryčovicích. Oněch 60 lánů s 20 lány lesa zdá se, že později rozděleno bylo mezi ony 4 prebendy olomucké, jakým způsobem, arciť nevíme, takže každý kanovník držel určitý počet lánů. Jakž by jinak kanovník olomucký Herbord z Fulštejna mohl listinou dto. Olomouc fer. III. post Oculi 1345[1]) vyměniti jeden lán ve Fryčovicích, ležící na konci téže vsi směrem k Brušperku s farářem brušperským Janem za lán, ležící u kostela tamtéž ve Fryčovicích („qui circa ecclesiam ibidem in Friczendorf")? Kapitula tuto výměnu potvrzuje.

Byl tedy r. 1345 již ve Fryčovicích kostel. Existence fary je pochybná. Neznáme ani jediného faráře z Fryčovic z té doby. Hned s počátku byly Fryčovice přifařeny k Brušperku. V té době (r. 1347) fojtem fryčovským je Mikuláš z Úsova, který toho roku Janovi, faráři brušperskému, daroval úrok ze tří lánů svého zpupného majetku ve Fryčovicích („sui allodii in Friczendorf").[2]) Tento rychtář neboli fojt užil zmatků a převratů, které způsobily skoro zpuštění Fryčovic, na svůj prospěch sáhnutím na majetek duchovní. V takových dobách pobledla konečně pamět na rozdělení pozemků, obzvláště trvala-li doba déle a opakovala-li se. U Fryčovic stálo se tak dvakrát, a to s počátku XIV. století až do r. 1320 a po druhé kolem let 50tých téhož století, kdy zástavní držitelé Hukvald a jiní sousedé pustošili a plenili okolní krajinu a statky biskupské a kanovnické zabírali pro sebe. V této době podle všeho kapitula ztratila ve Fryčovicích všecek svůj majetek. Odtud plynuly žaloby a stesky kapituly olomucké k biskupovi, které aspoň z části pobídly biskupa Jana, aby pomocí Karla IV. a papežovou v těchto končinách učinil pořádek. Když pak nastala doba klidnější, kapitula nastupovala na svá práva a hleděla statky odcizené získati zpět. Byli to hlavně 2 uchvatitelé jejich: nahoře jmenovaný Mikuláš z Úsova a Maršík z Kateřinic. První již r. 1347, aby snad upokojil svědomí, učinil odkaz faře brušperské; zdá se nicméně, že dobře užil doby následujících zmatků ve svůj prospěch a na rozmnožení statků svých. Tak tomu zůstalo až do r. 1374. Toho roku kapitula dokročila přísně na Mikuláše, který s počátku

[1]) C. D. M. VII. 432. [2]) C. D. M. VII. 526.

se ukazoval povolným. Proto kapitula listinou dto. Olomouc 13. srpna 1374[1]) jmenovala ho správcem statků, které jí náležely ve Fryčovicích. Jak se ztenčilo nadání někdy biskupa Bruna, vidíme z toho, že kapitula si pokládá právo jen na 19 lánův. Mikuláš, jak praví listina, zanechal soudů a pří, dobrovolně odřekl se těch statků a ponechal jich kanovníkům olomuckým, kteří zase odměnou přenechali správu jejich. V září však téhož roku vypracována smlouva podrobnější Donátem, opatem kláštera skotského ve Vídni, který spor měl rozhodnouti z nařízení papežského. Jelikož Mikuláš tuto smlouvu nechtěl přijmouti, dokročili naň tresty církevními a byl exkomunikován. Ale nepovolil, a ještě 1. října 1374 marně ho napomíná biskup, aby svou pečeť přivěsil ke smlouvě, „že ho zbaví přísahy manské, kterou mu byl učinil".[2]) Teprv 18. října 1374 přivěsil Mikuláš pečeť ke smlouvě. V listině o tom zachované dto. v Kroměříži 18. října 1374[3]) vzdává se s počátku Mikuláši chvála za péči, kterou měl o statky, což zní poněkud ironicky. Z toho důvodu činí se mu milost v tom smysle, že sám a žena jeho a svak jeho „Kunz von der Warte" všechen statek, který dosud drželi ve Fryčovicích, držeti mají do konce životního. Pak má statek připadnouti kapitule. Kromě toho mají bráti všecko, co náleží vrchnosti, nejen ze svých statků, ale i z kapitulních. Za to však mají 4 kanovníkům všecky platy a dávky, jak jim náleží právem, odváděti bez odkladu. Kdyby se staly nějaké škody na těch statcích, mají to hned ohlásiti, a jim na neprospěch to nebude počítáno. Staly-li by se však některé škody na statcích jim náležejících, sami to mají nésti. Je-li jisto, že statky vlastní Mikulášovy byly někdejšími statky prvního fojta fryčovského Jindřicha, pak kapitula získala takto nazpět nejen své statky, nýbrž za příležitosti rozmnožila svůj majetek i získáním statků nových. Tuto smlouvu potvrzuje biskup dne 21. října 1374, sprošťuje Mikuláše i manželku jeho klatby, zajišťuje jim řádný pohřeb křesťanský a nařizuje že oni 4 kanovníci mají ročně platiti jednu hřivnu zádušní za Mikuláše a 1 hřivnu za manželku jeho. Z následujících ustanovení téže listiny[4]) vysvítá, že kapitula osmělená šťastným výsledkem nemínila šetřiti ani statků biskupských. Biskup totiž ohrazuje se proti tomu, aby kapitula zdvíhala nároky ještě na statky jiné, ku kterým patrně biskup si pokládal právo, mimo statky, které dotud drží ve Fryčovicích Maršík z Kateřinic, o kterých

[1]) C. D. M. X. 241; [2]) 248; [3]) 249; [4]) 250.

dosud nebyla ujednána smlouva. Již roku potomního došlo na Maršíka. Dne 2. dubna 1375[1]) biskup Jan potvrzuje smlouvu mezi olomuckou kapitulou a Maršíkem z Kateřinic stran statků ve Fryčovicích. Kanovníci zdvihli nároky na statky Maršíka z Kateřinic ve Fryčovicích dle závěti biskupa Bruna. Maršík se bránil, jak mohl, ale tresty církevní ho zkrotily, tak že se poddal smlouvě, kterou mezi ním a kapitulou ujednal Donát. Ve smlouvě stanoveno, Maršík a sestra jeho Anežka a Martin, syn Anežčin, jakož i Martin a syn jeho Jan, řečení z Pohoře, mají ty statky držeti do smrti, ale po smrti všech mají připadnouti kanovníkům. Ti však jsou povinni jako záduší za Maršíka a manželku jeho odváděti z těch důchodů půl hřivny ročně. Tak zvítězila kapitula. Ale nebylo jí popřáno užívati na dlouho v klidu oněch statků. Zdá se, že biskup na některé ze statků Mikulášových činil nároky jako na statky biskupské. Z toho vypukl tuhý spor mezi ním a kapitulou, který urovnal přerovský arcijáhen Sander na prospěch kapitulní r. 1379.[2]) Biskup byl nucen na doléhání Sandrovo přikázati tehdejšímu purkrabí na Hukvaldech Kunšovi, by kanovníkům nepřekážel v užívání jejich statků ve Fryčovicích. Vedle tohoto sporu probíhal i jiný, vzniklý ze spletitých poměrů majetkových ve Fryčovicích mezi farářem brušperským Konradem a laikem Petrem Auspeczerem. Jednalo se o jeden lán ve Fryčovicích, kterého se Petr zmocnil r. 1370. Konrad požaduje ho zpět, a to právem (vzpomeneme-li si na faráře Jana a výměnu jeho). Spor rozhodl Sander, oficiál biskupství olomuckého. Hlavním svědkem za vedení pře byl rektor brušperský Kuneš, který tvrdil, že kostel brušperský je v pokojném držení toho lánu od 60 let. Toto svědomí Kunšovo dobře se srovnává s listinou z r. 1345; přes to však listinou dto. v Olomouci 11. Juni 1378[3]) Sander rozhodl na prospěch Auspeczerův, což nás překvapuje.

Mikuláš z Úsova zemřel r. 1392. Smrt jeho zavdala příčinu k novým sporům mezi Janem, farářem brušperským, a kapitulou olomuckou. Jan tvrdil, že mu ze statků Mikulášových náleží desátek, ale kapitula přivlastňovala desátek sobě. Spor rozhodl Jan de Ghulen, oficiál olomucký, a Vilém Kortenlange, kanovník olomucký: farář brušperský ustoupil od všeho práva a spokojil se náhradou 8 hřiven jednou pro vždy (1394).

---

[1]) C. D. M. X. 261; [2]) XI. 463; [3]) 105.

V té době tedy skoro celé Fryčovice náležejí kapitule. Ale zle se vedlo již té doby statkům kapitulním ve Fryčovicích, jakož i vůbec statkům duchovním olomuckým ve válce proti Joštovi a Prokopovi a pánům z Kravař. Když Jindřich, opat kláštera skotského ve Vídni, exkomunikoval markraběte Prokopa a přivržence jeho (r. 1399),[1]) stalo se to pro veliké škody, které Prokop a spolčenci jeho činili na statcích kapituly olomucké (a tu můžeme si domysliti, že i na statcích ve Fryčovicích).[2])

Staříč ve XIV. stol. O Staříči ve věku XIV. máme jen řídké zprávy. Zdá se, že fara Staříčská (již ze stol. XIII. v závěti biskupa Bruna odkazuje se proboštství kroměřížskému 23 hřiven ročního platu ze statků biskupem získaných mezi jiným i ve Staříči) byla ve XIV. století prebendou proboštství kroměřížského. Uvádí se docela k r. 1350 i jméno prebendanta, kroměřížského kanovníka Meinharda.[3]) Dle všeho patřila Staříč ke stolním statkům biskupa, jemuž je spravoval fojt. Výjimkou jen sem tam uděleno jeden nebo více lánů různým osobám jako léno. V seznamu lenníků biskupství olomuckého, sestaveném za biskupa Konrada v letech 1318—1326 jmenuje se otec jakéhosi Franka, který držel ve Staříči 3 lány, začež musil na hradě konati službu; později otec toho Franka drží ve Staříči 4 lány.[4]) Staříč se nejmenuje ani v listině, kterou papež dává svolení ke spojení Hukvald s ostatními statky biskupskými, ani v listině, kterou se děje spojení toto (1359). Teprv koncem XIV. století Staříč spojena s panstvím hukvaldským; je také uvedena v listině, kterou biskup panství hukvaldské postupuje králi Zikmundovi (viz doleji).

Brušperk ve věku XIV. Hned při rozdělování a vyměřování pozemků, které předcházelo vlastnímu vystavění města, dbáno zajisté také o místo na kostel a hřbitov kolem něho. S vystavěním kostela následovala obyčejně zároveň stavba fary. Faráři vymezeny a ustanoveny pozemky hned s počátku. Zajisté že tomu všemu bylo tak v Brušperku. Faráře sledovati můžeme po celé XIV. století. R. 1305 dovoluje biskup Jan Hartmanovi, faráři

---

[1]) C. D. M. XII. 455. [2]) Výklady Volného o všem tom (Volný I. 157 a III. 111), jakož i Kintera (p. 31) jsou namnoze nesprávné. [3]) Volný k tomu cituje: Zwettler: Urbar. colleg. eccl. Cremsir. v manuskriptu archivu kapituly olomucké. [4]) C. D. M. VII. 837.

v Brušperku, zaměniti faru brušperskou ve Vážanech s Milíčem, farářem vážanským, který potom r. 1305 byl pak farářem brušperským.[1]) Farář Jan v Brušperku jmenuje se r. 1345 a 1347, farář Konrad brušperský a rektor Kuneš r. 1378, a konečně koncem toho století se vyskytuje farář Jan několikrát. Majetek farský byl značný. R. 1345 držel farář Jan jeden lán na konci Fryčovic k Brušperku, získaný výměnou s kanovníkem Herbordem z Fulštejna, r. 1347 týž farář získal roční plat ze 3 lánů ve Fryčovicích od Mikuláše z Úsova; za to ztratil farář Konrad onen lán ve Fryčovicích; vzal mu jej Petr Auspeczer a soud to potvrdil. Ale spor o desátek ze statků Mikuláše z Úsova vyhrál farář Jan. Dle toho ale zajisté měla fara brušperská také pozemky v území brušperském samém.

Fojtství v Brušperku zůstává po celé toto století lénem biskupským dědičným v rodě mužském. Fojt čili rychtář předsedal třikráte do roka soudu kriminálnímu, jehož přísedícími byli consules iurati (= konšelé) a soudili o zločinech dle práva magdeburského a naučení měli hledati v Opavě.[2]) Fojt slul latinsky iudex. Vedle něho však se nám záhy objevuje majister civium (tak r. 1389), purkmistr. Nejdůležitějším úřadem, jiř pro značný majetek pozemkový, pro velké důchody a pro mnohá práva bylo arciť fojtství. Prvním fojtem byl Berthold (viz nahoře u Fryčovic). Druhým nám již známý Mikuláš z Úsova. Po smrti jeho (1392) byl po 3 leta fojtem Hensil Schaffer (do r. 1395), který zemřel nezanechav dětí (totiž synů).[3]) Po smrti jeho udělil biskup Jan fojtství listinou dto. Mírov 1395[3]) svému komorníkovi Alexandrovi za věrné služby. Napřed však bylo mu složiti přísahu lenní (juramentum fidelitatis et omagii"). Fojtství mu patří se všemi právy, platy, mlýny, poli obdělanými a neobdělanými, lukami, pastvami, lávkami řeznickými, pekařskými a obuvnickými. Povinen je platiti berni královskou a biskupovi příslušné platy. Po něm byl fojtem Václav Heyn,[4]) ale již r. 1398 se jím objevuje Jakeš nebo Jaxo. Toho roku biskup Mikuláš uděluje příteli a příbuznému svému Jakšovi, tehdy purkraběti na hradě Šauenburku, odměnou fojtství v „městě Našem Braunsperg“ po bezdětné smrti Hensela Weinein“, našeho mana, na biskupa spadlé. Jakeš musí

---

[1]) Emler: Regesta č. 2020, 1. březen 1305. [2]) Prasek: Organisace práva magdeburského, 279. [3]) C. D. M. XII. 253. [3]) Kinter, 32; v listině z r. 1398 sluje Hensel Weinein.

složiti přísahu manskou. K fojtství mimo jiné patří 2 mlýny a alod o třech lánech;[1]) je tu míněn Ptáčník, Borošín nebo Antonínov. Tento alod býval spojen s dvorem před městem. Dvorec takový, více méně opevněný, slul latinsky propugnaculum a německy „Vorwerck". Zajisté se míní roku 1383 jiný dvůr než tento dvůr fojtský. Toho roku totiž uděluje biskup Petr dvůr před městem Brušperkem, který již od několika let je opuštěn, fojtovi budišovskému Hanmanovi a manželce jeho Magdaleně, tak, aby ten dvůr obnovil v budovách i polích, a pak bude zavázán sloužiti jedním střelcem (patrně na hradě hukvaldském).[2])

V letech následujících za doby nepokojné a válečné o fojtství brušperské nastávají tuhé spory. S obecnou nejistotou a s úplným nedostatkem veřejné bezpečnosti souvisí i změna ve vnějším vzhledě města. Jak již nahoře jsme ukázali při Friedeberku, tvořilo městiště tehdejší samo sebou jakousi pevnost, která v obyčejných dobách stačila. V dobách bouřlivých hledělo se sesíliti ochranné zdi a vyhloubiti příkopy. Tak i Brušperk od r. 1389 počíná se opevňovati. Biskup Mikuláš toho roku pouští Brušperským odúmrt, aby z toho pořídili si větší ochranu zdmi a věžemi, jelikož „město to vydáno jest mnohým útokům nepřátelským".[3]) Tak nabyl Brušperk i svým zevnějškem rázu pravého města středověkého.

Paskov. Vedle vdovy po Kunradovi z Plavče vyskytují se nám v těchto končinách v době před Brunem ještě jiní držitelé pozemkův. Je to Petr, syn Heroldův, a Blud. Petr koupil statky, které drží od Franka. Těchto statků Petrových polovici získal sobě biskup, polovice zůstala Petrovi. První polovice je společná biskupovi i Frankovi. Blud drží les „in Paztecowe", a to „per iudicium". Statky Petrovy se prostíraly na severu mezi Ondřejnicí a potokem Sedlnickým. Snad Petřvald založen Petrem tímto. O rozsahu tohoto panství, jakož i o způsobu rozdělení na ony dvě polovice nelze říci nic určitého. Onen les „in Paztecowe" poukazuje na jméno osady Paskov. Pas (zdrob. Pasek) bylo také staré slov. jméno. Také možno odvoditi jméno Pasekov jako středisko „pasek". Bruno užíval nejen lokatorů ze své vlasti a odjinud z Německa, nýbrž také slovanských lokatorů z Moravy.[4])

---

[1]) C. D. M. XII. 408; [2]) XV. 204; [3]) XI. 494. [4]) Eisler: Gesch. Brunos von Schauenburg v Z. D. XI., 380, a Prasek: Dějiny knížetství Těšinského (Pr. D.).

Prvním držitelem území Paskovského byl Blud. Držel to území „per iudicium“. Užitek z toho lesa má zůstati společně biskupovi a Frankovi. „Per iudicium“ by pak znamenalo „lenní soud“ jako shromáždění vasalů biskupských, kteří za předsednictví biskupa neb úředníka jeho rozhodovali ve přích mezi many. Dle toho nebylo by správné mínění, že území Paskovské držela vdova po Konradovi z Plavče[1]) a od ní že jej koupil biskup. Z listiny samé (instrumentum testamenti episcopi Brunonis) to nevyplývá. Od vdovy po Konradovi z Plavče koupil biskup jen území Bruneswerde.

Hranice území Brunem získaného. Vidíme tedy, že biskup Bruno získal 1. statky Petra, syna Heroldova, mezi Ondřejnicí a Sedlnicí, 2. od vdovy po Konradovi z Plavče území mezi Ondřejnicí a Ostravicí, 3. při této řece na jih prostíral se podíl Bludův, 4. jižně území Bruneswerde a lesa „in Paztecowe“ bylo území získané od Franka de Hukeswagh.

Léno Paskovské. Na východě při Ostravici vznikla 2 léna biskupská, na severu Paskovské a na jihu Místecko-Frýdlantské. Obě léna koncem XIII. století přecházejí v držení rodu Stangova. Zdá se, že Theodor, Jindřich a Erkembert a později jmenovaný Jan de Stange byli bratří, z nich první tři drží od r. 1288 jižni a čtvrtý Jan od r. 1300 severní léno Paskovské. Toho roku udílí biskup Theodorich Janovi Stangovi „villam nostram Paskov, ultra Stariz sitam (= vesnici naši Paskov, za Stařičí položenou) jako dědičné léno v mužské linii s podmínkou, že musí mu sloužiti „cum expedito dextratrio (= s ozbrojeným jezdcem).[2]) Rod Stangův vymírá záhy, již kolem polovice XIV. století. Pokládáme-li Jana, uvedeného ještě r. 1357, za totožného s Janem r. 1300, pak bychom v Petrovi v téže listině jmenovaném měli pátého bratra z téhož rodu. Pravděpodobněji však tito dva, Petr a Jan, byli asi synové jednoho z oněch 4 bratří Stangových. Listinou dto. Vitkovic 1357 bratří Petr a Jan z Packova dávají Michalovi Bratrancovi fojtství ve Vítkovicích.[3]) Že se tu jedná o zboži biskupské, jest jisto. Listina tato je inserována do potvrzovací listiny biskupa Stanislava r. 1531. Snad tedy tím Packovem se tu míní náš Paskov. Po vymření Stangů léno Paskovské přechází

---

[1]) Volný I., 369—372. [2]) C. D. M. V., 120; [3]) IX. 47.

na jinou německou rodinu, která se těšila zrovna takové přízni biskupův jako Stangové, totiž na rodinu rytířů z Wolfsberka.

Léno Místecko-Frýdlantské. Jako panství Šauenštejnské, jehož středem byl hrad Šauenštejn, nalézalo na východ hranice své v mocném hřbetu Ondřejníka, tak se stalo i panství Hukvaldskému po připojení panství Šauenštejnského. Za Ondřejníkem pak vstupujeme do obvodu zvláštního léna biskupského, totiž Místecko-Frýdlantského. Ačkoliv ode dávna byla Ostravice ustanovena jako hranice mezi panstvím biskupským a knížetstvím Opolským, v této části jižně Místka hranice skutečně kolísaly, tak že buď Místecko v užším slova smyslu bylo počítáno ke Slezsku, anebo zase farní obvod místecký přesahoval do Slezska. Hranice přirozené, naznačené Ostravicí, v těchto končinách ustupují ve své působnosti namnoze před význačnější hranice přirozené, totiž Lysé a Ondřejníka. S tím souvisí i vznik samostatného léna Místecko-Frýdlantského, jehož vznik můžeme sledovati až do druhé polovice XIII. století. Již r. 1277 uděluje biskup Bruno Theodorichovi Stangovi, svému maršálkovi, mimo jiné i Swenser a Brunaz, a to v první vsi 20 lánů a druhou celou.[1]) To jest začátek léna Místecko-Frýdlantského. Tato država Stangův se posunula jižněji r. 1288, kdy Theodor, Jindřich a Erkembert Stangové skládají biskupovi Theodorichovi manskou přísahu za léna: Vridberg, Swensir, Cunczendorf a Heinrichsdorf. Kdyby jeden z nich něco podnikl proti biskupovi nebo církvi, tratí všickni léna. Kdyby biskupovi se zalíbilo ony statky jim opět vzíti, mají mu je bez překážky vydati za 30 hřiven stříbra. Kdyby chtěli ty statky prodati nebo zaměniti, mohou to učiniti buď biskupovi samému anebo někomu jinému, ale jen se svolením biskupa a kapituly, ale zase jen za 30 hřiven stříbra.

Zase tedy léno to rozšířilo se o něco na jih až po Místek a Malé Kunčice. Zasáhlo ještě jižněji, když od r. 1299 začíná se na jihu kolonisace Gerlacha Osoblažského. Již r. 1300 obsahuje léno asi nedávno založený Frýdlant, který toho roku drží Heydenrucus de Vridelanth,[2]) patrně totožný s hořejším Jindřichem, jenž zanechav rodinného jména německého počal se psáti dle svého obvyklého sídla.

---

[1]) C. D. M. IV. 198; [2]) V. 120.

V době krátké na to zemřeli oba bratři, Theodorich a Erkembert, a jediným držitelem léna jest pak dlouho Jindřich. Zhusta objevuje se v tom období na listinách a na soudě manském v Kroměříži. Poslední zákmit toho rodu se objevuje v Alšovi, který snad byl synem Jindřichovým, ale záhy zemřelým. Vdova po něm Kateřina žila po smrti jeho na svém věně v Zábřehu (Heynrichsdorf nebo Závoří) se syny nezletilými a patrně v nezletitosti zemřelými (nejpozději 1396).[1]) Aleš mohl držeti léno Místek-Frýdlant nanejvýš do r. 1368. Toho roku totiž pánem jeho jest Ješek (Jeschken von Frydlant), jako účastník soudu manského v Kroměříži[2]) a vedle něho nebo hned po něm Smil a Hynek. Jelikož všickni užívají názvu de Fridlant, drželi léno naše společně.

Výslovně uvádí se Smil a Hynek jako bratří r. 1377[3]) a a Smil, Hynek a Ješek jako bratří r. 1373.[4]) První z nich zemřel Ješek (posledně je jmenován r. 1380), pak vládli v léně Místek-Frýdlant společně dva zbylí bratři Smil a Hynek. Manželkou Hynkovou byla Příba, kterou r. 1379 pohání k soudu manskému Oldřich Hovora.[5]) Oba bratří drželi také Zábřeh a jeden čas i Novou Bělou. R. 1388 anebo krátce před tím zemřel Smil. Neboť toho roku Hanko Fridlant (= Hynek) přijímá v léno pro sebe a sirotky bratra svého oppidum Friedberg (= Místek) et silvas ad idem oppidum spectantes quae vocantes „Fridberger welde“ (= a lesy, které k témuž městečku hledí a které slují „lesy fridberské“ — je to nejstarší zmínka o lese Místeckém), vesnici Swenser, pustou vesnici Swerwemsdorf (= Metylovice, které by tedy byly později připojeny k lénu Místecko-Frýdlantskému, neboť r. 1359 patří ještě k panství Hukvaldskému), pustou vesnici Quittendorf (= Hodoňovice), Fridland a vesnici Halbransdorf (= Kunčice z polovičky). Tím nabylo léno to na jihu, na západě a na východě přirozených hranic; na severu hraničí s lénem Paskovským (Žabno patří od dávna k lénu Paskovskému). Ale již Hynek zažil s dostatek bouřlivých dob, které nastaly statkům biskupským na severovýchodní Moravě a, jak se zdá, ztratil všecky své statky.

---

[1]) C. D. M. XII. 311. [2]) L. O. 40; [3]) 66. [4]) C. D. M. XV. 125. [5]) L. O. 84.

B. Doba úpadku a rozvratu panství biskupského (století XV. a z části XVI.).

Patnáctý věk znamená dobu, kdy reformací českou panství stavu duchovního na dlouhou dobu bylo podvráceno a na mnoze úplně zničeno. Nenávist, dlouho hromaděná, propukla silou elementární. Statky duchovní buď pustošeny nebo rozchváceny a účelu svému původnímu na mnoze nenavráceny, kněžstvo ze svých sídel vypuzeno a po světě rozprášeno. Úpadek světského panství biskupského na severovýchodní Moravě jest jen část pohromy, která stihla celou církev českou, a řekněme hned, pohroma slabší než skoro všude jinde v zemích českých. Příčina toho, jakož i zjevu, že biskupství olomucké poměrně rychleji a spíše se zotavilo než kdekoliv jinde, záleží v pevnosti stavby lenní soustavy, v houževnatosti ministeriality biskupské, která sobě podobné marně hledá v našich vlastech. Možná, že k tomu přispěly i výtečné vlastnosti mnohých biskupův. Leč při tom všem vedlo se jim hodně zle.

Panství Hukvaldské do r. 1512. Předně biskup Jan Mráz (1397—1405) netroufal si udržeti Hukvaldy proti mnohým a mocným nepřátelům. Proto je zastavil r. 1400 králi Zikmundovi (či lépe odevzdal je do ochrany jeho), a to hrad Hukvaldy s vesnicemi (Glezendorf, Pokmannsdorf, Teychaw, Staricz, Petrowicz a Klokoczendorf) i s městy Ostravou, Příborem a Brušperkem a též hrad Šavenštejn. Zikmund však odevzdal správu těch statků Jiříkovi Mesenpekovi, kastelánu oravskému.[1]) Hned na to ještě v měsíci lednu oznamuje král Zikmund Lackovi z Kravař, tehdejšímu hejtmanovi zemskému, že osadil hrad Hukvaldy svým kastelánem oravským a že povolal hejtmana svého lidu, Jakuba Štěně, na ochranu statků biskupských.[2]) Jakub Štěně z Bělin uvázal se již v letě téhož roku na rozkaz králův v hrad Hukvaldy a vše, co k němu sluší. Listinou téhož roku vydanou[3]) slibuje držeti a chrániti vše tak dlouho, dokud potrvá válka mezi biskupem a králem Zikmundem na jedné a markrabím Prokopem na druhé straně.

Ale četným nepřátelům se Jakub Štěně neubránil na dlouho. Ochrana jeho měla zabírati celý severovýchod moravský, tedy až

[1]) C. D. M. XIII. 1—2; [2]) XIII. 2; [3]) XIII. 67.

po řeku Ostravici. Ale již buď téhož roku nebo r. 1401 ztratil Místecko, které obsadili páni z Kravař a které r. 1402 přešlo v držení Přemka, knížete těšínského. Na konci r. 1409 hejtman knížete těšínského Bolka, jménem Trnávka, zmocnil se i Brušperka. (Lechner O. 268.) Hukvaldy však držel Štěně až do r. 1405 nebo 1404. Rok není jistý. Jisto jest však, že Štěně ztratil Hukvaldy na Jošta, od kterého je vyplatil nejdéle do r. 1406 biskup Lacek z Kravař, uživ při tom v nouzi peněz k docela jinému účelu poskytnutých (i 30 hřiven, které Sulík z Konice za biskupa Jana Mráza slíbil na kostelní dobro.[1])

Dlouho však nedržel biskup Lacek Hukvald. Jelikož bylo zřejmo, že moc Zikmundova nestačí na uhájení statků biskupských, ohlíželi se biskupové po lepším ochránci a našli ho aspoň na čas v knížeti těšínském Bolkovi, který skutečně Hukvaldy držel po nějaký čas.[2]) Bolek ve spolku s několika jinými knížaty slezským. pokusil se o vypuzení husitů z Ostravy, kterou měli ve své mocii Věc však dopadla špatně. Ostravy nejen nedobyli, ale Bolek ztratil ve válce i Hukvaldy.[3]) Tyto držel pak jeden čas Jan z Cimburka na Tovačově a po něm Mikuláš Sokol z Lamberka, od kterého je potom konečně vykoupil král Zikmund za 3000 kop grošů, ale za tutéž sumu jemu je zase zastavil hned.[4]) Tyto změny spadají do let 1406—1438.

R. 1439 hejtmanem hukvaldským byl Pašek z Urbanovic (na listině pro Metylovice), který v letech 1420—1430 udatně prý hájil hradu proti rozličným oddílům husitským, ale na listině pro Staříč jmenuje se hejtmanem hukvaldským Jakub z Ubý.[5]) Jisto je, že války husitské zasahovaly i do těchto končin. Že hlavní válečníci té doby na Moravě Jan Tovačovský z Cimburka (r. 1425) a Jan Sokol z Lamberka a bratr jeho Mikuláš Sokol, oddaní straně podobojí, zmocnili se i Hukvald a je drželi po delší dobu, jest více než pravděpodobno. Hukvaldy získal ke konci své vlády (r. 1437) Zikmund a zdá se, že patřily k odměně, kterou obdržel Jan Čapek ze San za to, že přidal se ke straně Zikmundově. Ze zemských peněz obdržel Jan 1200 kop; možná že mimo jiné hrady dílem těmito penězi, dílem přízní Zikmundovou získal i panství Hukvaldské. Jisto je, že Čapek Hukvald nezískal násilně.

---

[1]) Knihy půh. a nál. I. sv., 196. [2]) Ki. 14. [3]) Prasek: Dějiny Těšínska, 181. [4]) Ki. 14. [5]) Ki. 23.

Jakým jinak způsobem se to stalo, o tom není zprávy. Když po smrti Zikmundově Čapek přestoupil na stranu polskou a pak dokonce vstoupil docela i do služeb krále polského jako válečný hejtman, hodily se mu Hukvaldy svou polohou daleko na východ posunutou (blízko Polsku i Uhrám, kde válčil za Vladislava polského) výborně. Jak ukazují zápisy v knihách soudu manského a v knihách půhonných a nálezových, držel Jan Čapek ze San Hukvaldské panství již r. 1437. Listinou z r. 1438 obnovuje Čapek ze San rychtáři v Drholci Martinovi ztracenou listinu o právech fojtství a daruje mu 3 lány svobodné.[1]) Listinou z r. 1439 potvrdil Čapek ze San práva rychtářská rychtáři v Metylovicích Velíkovi.[2]) R. 1445 předstoupili před pána hukvaldského Jana Čapka ze San fojt, purkmistr a konšelé města Frenštátu, žádajíce, by jim listy na jejich staré svobody, které v pohnutých časích se jim ztratily, obnovil.[3]) Ještě r. 1447 jest pánem hukvaldským. Poslední zmínka děje se o Čapkovi r. 1449, kdy Bolek, kníže těšínský, Jan Čapek ze San a Mikuláš z Dubovce rovnají nesnáze mezi králem Vladislavem a Mikulášem z Vladěnína.[4]) Držel-li Čapek v té době ještě Hukvaldy, nevíme; podobá se pravdě, že byl pánem na Hukvaldech snad až do prvních let vladařství Jiříkova. Jak nejisté to byly doby, jak poměry majetkové a právní byly otřeseny a změteny, jak všude vrch mělo násilí a nikoli právo, dokazují půhony a žaloby.

Mimo jiné četné rozepře s biskupem r. 1437 Štěpán z Vartnova pohání Čapka ze San a z Hukvaldů z 1000 hř., že Čapek mu spálil Sudice a lidi a vše, co jim pobral, odvedl a odvezl na svůj zámek Ostravu, Smil z Dúbravice pohání Jana Čapka ze San a z Hukvalduov, že mu pobral zboží, Vandala z Czangru, manželka Krištofora z Volfab, pohání Jana ze San a z Hukenvalduov, že jest jí mnoho dlužen (4000 zl. uh., 5 měřic mouky, 100 volův a 30 drajlinkův vína), Oldřich Štos z Bránic pohání Jana Čapka ze San a z Hukvald, že mu pobral zboží. V roku 1447 Franěk z Hartmanovic pohání Jana Čapka ze San a z Hukvald z 18 kop, které je mu dlužen a které zaplatiti nechce.[5]) Ale ještě dlouho po tom, kdy Čapek již nedržel Hukvald a snad již byl nebožtíkem,

[1]) Ki. 26. (Listina je v archivu kroměřížském.) [2]) Ki. 28. [3]) Prasek: Organisace práva magdeburského 75. [4]) Perwolf: Příspěvky k českým dějinám XV.—XVI. stol. (Časopis musea král. Českého 1880, 403.) [5]) To vše v knihách půhonných a nálezových v III. sv. 549, 559, 560, 568 a 676.

pořád ještě ozývají se nářky a žaloby. Tak r. 1460 Boček z Pozořic a na Štramberce pohání Voka ze Sovince a z Helfenštejna z 2500 zl. uh., že mu jest rukojmí za nebožtíka Jana Čapka za 1200 zl., r. 1464 Burjan z Pozořic a na Štramberku pohání Fulštejna ze Slavkova ze 150 hř., že mu slíbil za Čapka, a téhož roku Burjan z Pozořic a na Štramberku pohání Voka ze Sovince a z Helfenštejna z 20 hř., že mu slíbil za Čapka a r. 1475, kdy ve sporu mezi Tasem, biskupem olomuckým, a Hedvikou Kateřinskou páni přiznali Hedvice právo k dlužnímu listu na 14 hř., který dluh udělal Čapek ze San, založiv ve Staříči rybník.[1])

Čapek měl jedinou dceru Žofii; manželem jejím byl neméně než Čapek, proslavený válečník Jan Talafous z Říčan. Jelikož r. 1460 Čapek je nebožtíkem a r. 1465 panství Hukvaldské již drží nepochybně biskup Tas, a vojsko královské osadilo Hukvaldy a Ostravu a všecko k nim hledící,[2]) zbývá na Talafousa jako dědice Čapkova a majitele Hukvald pouze doba r. 1460—65. Když pak biskup Tas po mnohém váhání na doléhání papežovo opustil Jiříka z Poděbrad, panství Hukvaldské zase upadlo napřed v moc královského vojska. Ale když na Moravě zvítězil Matyáš Uherský, nabyl biskup zase ztracených statkův. Neustálé tyto války zvýšily značně peněžní tíseň biskupovu, jenž pomáhal si obvyklým prostředkem, zástavou, a to pánům z Bozkovic, a to napřed Jindřichovi Jičínskému, svému bratrovi, asi r. 1475; po smrti jeho drží Hukvaldy po nějaký čas biskup Tas sám (r. 1475 sídlí Tas po delší dobu na Hukvaldech). Ale zastavil je svému bratrovi Dobšovi a po něm Benešovi, který drží Hukvaldy již r. 1480. Beneše pohání u soudu zemského kněz Mikuláš, opat a konvent kláštera Velehradského, že drží k Hukvaldům neprávem dvě vsi Mniší a Dětřichovice, kteréž dědičně přísluší klášteru Velehradskému.[3]) R. 1501 Beneš Černohorský z Bozkovic „Náš pán Hukvaldský“ zbavuje mnohá městečka a vsi obtížného dovozu vína.[4]) Ale již za nástupce biskupa Tasa, Jana Filipa, biskupa Varadínského, ujednána s pány z Bozkovic smlouva, která připravuje konečné trvalé připojení Hukvald k panství biskupskému.

Smlouva obnovena za biskupa Stanislava I. Thursa s Benešem: tento má ročně platiti biskupovi 6000 dukátův a jest

---

[1]) To vše v knihách půhonných a nálezových v IV. sv. 295, 399, 401 a V. sv. 17. [2]) L. O. 137. [3]) Knihy půhonné a nálezové, V. 69. [4]) Listina v Archivě selském, I.

povinen panství postoupiti biskupovi na půlletní výpověď a zaplacení 6000 dukátův. Tak se stalo, že r. 1512 panství Hukvaldské trvale bylo spojeno se stolními statky biskupskými. Téhož roku obnovuje Stanislav I. Thurzo smlouvu o hranicích mezi jeho knížetstvím a biskupstvím olomuckým v těchto stranách.

Uvidíme, jak toto trvalé získání Hukvald jest počátkem znovuzřízení panství biskupského a počátkem i katolické protireformace v těchto končinách.

Zvětšení panství Hukvaldského. Bylo přirozeno, že v těchto dobách válečných století XV. obyvatelstvo vesnic a měst více než kdy jindy bylo poukázáno na pevný a tvrdý hrad, který v dobách nejhorších mohl jim poskytovati útočiště. Nejen že tam uschovávali nejcennější věci, ale v čas nebezpečí sami se tam uchylovali před krutým nepřítelem. Města byla na tom poněkud lépe, tvoříce svou uzavřeností a semknutostí jakési pevnosti, jejichž odpor lehce věžemi a příkopy mohl býti zvětšen. Ale i tu za nouze četná posádka hradská jim poskytovala vydatné pomoci. Tak se utužily svazky vesnic a měst, ku hradu hledících, ale také se utvořily u vesnic a měst dotud k hradu nepatřících. Tím vzrůstala oblast moci hradní. Napřed v první polovici XV. věku připojeno celé Frenštátsko i s Frenštátem, na západě Příborsko, na severu úžeji k hradu přilnuly Rychaltice, Fryčovice, Stařič a Brušperk. Jen na východ moc knížat těšínských kladla dotud hráze.

Z této doby pochází většina dávek a platů, ale i počátky poddanství. Tím značně musila vzrůsti moc pánů na hradě, když hrad a panství trvale připojeny byly k biskupství; veškera moc přešla na biskupa, který prostředkem svých hejtmanů nebo úředníků hukvaldských ji vykonával zhusta velmi důrazně, nejen na prospěch svých světských zájmů, ale i ve službách katolické protireformace.

Sklenov zůstal po celé XV. století vesnicí hradskou, na Hukvaldech přímo závislou, osazenou patrně ministeriály, různými dávkami, platy a službami zavázanými k hradu.

Rychaltice trvají po celé XV. století jako zvláštní panství v rodě rytířů z Kateřinic. Lenní závazek k biskupství sice nevymizel z paměti a obnovoval se sem tam přísahami, v pravdě

však je to statek skoro úplně samostatný, je to allod, statek zemský, takto úplně odcizený od biskupství. Koncem XV. století je drží Jiří a vedle něho Mikuláš, snad syn jeho. Jimi, zdá se, vymírá tento starodávný rod rytířský. Ale Rychaltice zůstaly panstvím v pravdě samostatným s formálním závazkem lenním k biskupství. R. 1518 drží je Ladislav z Kadanic, později Jiří Zeydic z Kaufunka, načež přechází v majetek polského rodu vládyk Sirakovských z Pěrkova.

Fryčovicím se vedlo té doby zle, protože jsouce z větší části duchovním majetkem vzdálené kapituly, přímo vybízely ku přehmatům. Zdá se, že kapitula tu ztratila všecky ty statky, kterých tu nabyla koncem XIV. století, a vesnice přímo připojena pod vrchní moc pánů hukvaldských.

Staříč podobně upadla v naprostou závislost na Hukvaldech. Aspoň Čapek ze San dle své vůle nakládal s majetkem pozemkovým ve Staříči. Na 5 lánech založil u Staříče rybník a vypůjčil si proto 14 hřiven[1]) a udělil Mikuláši Jurčevičovi dědičně jeden lán ve Staříči.[2]) Mimo to však měl ve Staříči značný majetek Jan z Kateřinic, který své ženě Hedvice z Petřvaldu, jinak z Košátek, zapisuje věno na vsi Kateřinicích a na 5 lánech ve Staříči.[3])

Brušperk. Dříve jmenovaný Jakeš držel fojtství v Brušperku ještě r. 1403. Toho roku pohání Jenec z Kostelce Jakše z Klatova z fojtství v Brušperce a r. 1405 tentýž Jenec z Rakodav žádá, by 80 hř., které zaplatil za biskupa, měl na fojtství v Brušperce a na držiteli jeho Jakšovi z Mejlic. V letech na to vypukly tuhé spory o fojtství brušperské mezi Janem, synem Šimona, fojta ostravského, a Staňkem, obuvníkem z Lipníka, a Trnávkou, hejtmanem knížete těšínského Bolka. R. 1407 prohlašuje Jan, syn Šimonův, že fojtství v Brušperku patří Šimonovi a že jakýsi Stanislav je drží neprávem.[4]) Ale Stanislav nedlouho těšil se z fojtství. Již roku 1408 sluje fojtem brušperským Jenec z Rakodav[5]) a téhož roku po něm Mikuláš z Trnávky, který lénem obdržel ves Trnávku, dvůr tamtéž a fojtství v Brušperce.[6]) Na to velmi stěžuje si u soudu manského Staněk, švec z Lipníka, že Trnawka,

---

[1]) Knihy půhonné a nálezové V. 17. [2]) Ki. 14. [3]) L. O. 102. [4]) K tomu doklady v L. O. 206, 226, 234. [5]) C. D. M. XIV. 47. [6]) C. D. M. XIV. 47.

tehdy hejtman knížete těšínského Bolka, násilně drží fojtství v Brušperku. Snad tenkrát z léna Místecko-Frýdlantského, které již od r. 1402 patří k Těšínsku, stal se pokus také o získání ostatních statků biskupských v těch končinách. Ale ještě starší nároky činí se na fojtství v Brušperku. Neboť téhož roku 1409 odpírá Jenec z Rakodav Staňkovi stran fojtství v Brušperku, neb jest k tomu spravedlivější než Staněk a byl dříve na fojtství zveden. Ale Staněk se houževnatě držel svého práva a pohání r. 1412, ač marně, Mikuláše z Trnávky. Také marně se Staněk tituluje Stanislavem z Brušperka. Konečně r. 1416 páni na soudě učinili nález mezi Mikulášem Trnávkou a Stanislavem z Lipníka: až bude Jeho Milost kněz (t. j. biskup) Brušperk a Ostravu míti, že rychtáři jeho to mají ohledati. Při tom zůstalo. Biskup dlouho ještě neměl ani Brušperka ani Ostravy a Trnáwka zvítězil; ba tak pevně usedl v Brušperku, že fojtství dědil, zdá se, jeho syn Jan Trnávka. Ale i tu byl spor, který živě nám ukazuje nestálost a rozrušenost poměrů právních a majetkových. Proti Janovi zdvihá nárok (r. 1437) na fojtství Mikuláš z Hranic, že Jan fojtství to drží bezprávně. Teprv po smrti Janově nastala klidnější doba. Již r. 1464 jakýsi Jiří přijal léno na rychtu v Brušperce s dvorem a 2 mlýny; uvádí se r. 1467 jako svědek na soudě lenním. R. 1476 biskup Tas na Hukvaldech schvaluje věno, které man jeho Jiří z Brušperka učinil své ženě Johance ze Slavkova na fojtství v Brušperce v obnosu 250 dukátův.[1]) R. 1477 Jiří z Trnávky a Brušperka, rychtář, bere na podíl na fojtství Brušperské Jiřího Rychaltického z Kateřinic a mužské potomky jeho. R. 1483 je Jiřík z Trnávky a Brušperka jmenován jako svědek na listině, kterou Smil z Barchova a Jiřík z Červené Lhoty pouští Staré Vsi odúmrt. Jiří Brušperský zemřel r. 1492, a vdova po něm Johanka odstoupila se svolením biskupa své věno 250 dukátů na fojtství Brušperském své dceři Elšce, ženě Faytla Pomanzed.[2]) Byl-li to Jiří z rodu někdy Mikuláše Trnávky, je pochybno. V době potom mizejí všecky zprávy o fojtství. Podobá se tomu, že při vzrůstající moci biskupově s počátku století XVI. fojtství jako zvláštní léno bylo zrušeno, větší část majetku velkého připojena ke statkům biskupským, a fojt proměněn na pouhého soudního úředníka, čímž bývalý význam fojta jakožto zástupce a místodržitele biskupova pominul nadobro.

---

[1]) Doklady k tomu L. O. 268, 290, 300, 43, 321, 326, 85, 109, 117. [2]) Ki. 32.

Paskov. Zakladatelem rodu rytířského pánů z Wolfsberka je Markvart. R. 1388 byl mrtev; před tím rokem jest v rukách jeho léno Paskovské, ku kterému patří celá ves Paskov „cum pleno dominio“, t. j. se všemi právy vrchnostenskými, tvrz tamtéž (munitionem) a dvůr tamtéž, pak Parvum Swenzer (= Sviadnov Malý a nebo snad Žabno?), Nová Hrabová celá s dvorem, část vesnice Staré Hrabové, Nová Bělá a část vesnice Choryně. Toho roku po smrti otcově vše to přijal v léno Jošt (Jodocus) de Wolfsberg se svými bratřími. Tito bratři sluli Václav a Jan. Patrně nejstarší byl Jošt, který se těšil obzvláštní přízni biskupů olomuckých. Po mnoho let byl maršálkem biskupovým a hejtmanem na Hukvaldech. Ale již před rokem 1393 museli se bratří ti rozděliti o majetek otcův, při čemž Václav obdržel léno Paskovské; neboť v letech 1393—1398 pohání Hanuš, rytíř z Pržna, Václava z Volfsberka ze 400 hřiven ze statků Choryně a Paskova.

Jelikož však r. 1403 Jan de Paskov (= Jan z Paskova) na hradě Jičínském za přítomnosti Petra z Petřvaldu přijímá v léno statky Paskovské (super bonis Paskuov),[1]) je Václav toho roku mrtev. Jan pak nerušeně vládne na Paskově poměrně dlouho. R. 1405 pohání Václav z Choryně Jana „fratrem germanum Wenceslai de Paskov“.[2]) R. 1406—1408 pravidelně se objevuje u soudu manského. R. 1408 Zikmund z Litultovic pohání Jana z Paskova. Téhož roku přijímá v léno Paskov, Starou Hrabovou, Novou Hrabovou a Novou Bělou, vesměs vesnice. Ještě v letech 1410 a 1412 vyskytuje se jako svědek a exekutor. Zemřel buď koncem r. 1412 a nebo s počátku r. 1413; neboť r. 1413 Jošt z Wolfsberka, který přežil oba dva bratry, zdvihá nároky na statky po Janovi z Paskova. Soud rozhodl, aby Jošt na příštím soudě vykázal své právo jako nedílný strýc sirotkův. Po dlouhé mezeře, jaká v záznamech lenních kvaternů a lenních knih soudních té doby není vzácností, objevuje se v letech 40tých XV. věku jako držitel léna Paskovského Mikuláš z Walsenberka. Nemůžeme potlačiti domněnku, že je to jeden ze synů Janových, r. 1413 ještě nedospělých, a že buď Lechner chybně píše Walzenberg místo Wolfenberk a nebo, což při důslednosti, s jakou u Lech-

---

[1]) C. D. M. XIII. 302—305. [2]) Oba bratří, Václav a Jan, se rozdělili o statky otecké. Václav se zmiňuje o tom rozdělení r. 1399, při čemž obdržel Paskov, část Choryně, vsi Lhotu Dražďovu a Lhotu Křivou, na čemž zapisuje věno ženě své Elšce (C. D. M. XII. 450).

nera Walsenberg se opakuje, je pravděpodobnější, že vrstevníci sami Wolfenberk přeměnili ve Walsenberk. Domněnka tato dotvrzuje se listinou dto. 24. Aug. 1434, kterou synové Bolka I. přenechávají tvrz Frýdeckou s příslušenstvím Arnoštovi z Tvorkova na P. Ostravě na 4 leta a na které jako svědek je znamenán Mikuláš z Paskova[1]) a listinou dto. v Osvětímě 8. října 1449 (je česká), kterou Bolek, kníže těšínský, Jan Čapek ze San a j. rovnají nesnáze mezi králem Kazimírem a Mikulášem z Vladěnína, za kterého Mikuláše ručí mezi jinými i Mikuláš z Paskova a Volfemberka.[2]) Totožnost tohoto Mikuláše předně v těchto dvou listinách a pak s Mikulášem z Paskova a Volfenberka, četněkrát jmenovaným v soudních knihách lenních v letech 40tých, je jasná.

R. 1435 skládá Mikuláš z Paskova (Nicolaus de Paskow) přísahu lenní „de illa villa Paskov et de villa Bilow Nova et de Hrabůvka Parva et Magna per medium (= Paskov ves, Nová Bělá a Hrabůvka Malá a Velká z polovice). R. 1442—44 jeví se Mikuláš z Paskova jako svědek na soudě lenním. R. 1444, 25. září v Olomouci dává Mikuláš z Walsenberka a Paskova věno ženě své Barboře Gemelně v obnosu 300 hř., a to na Nové Bělé, na Malé Hrabové, Velké Hrabové (a to na Nové Bělé 17 hř. 23 gr., na Malé Hrabové 11 hř. 28 gr., na Velké Hrabové $1^1/_2$ hř., na Malé Hrabové $1^1/_2$ míry ovsa a od každé míry kuře, na Nové Bělé od každých 4 koní čtvrt ovsa a kuře). Poddaní však mají zůstati při svých starých právích, mohou stavební dříví i palivo bráti si z lesů k těm statkům patřících (les Paskovský) a mají právo pastvy v lesích.

R. 1447 Arkleb, řečený Klepař z Medařic, vzdal se všeho práva na ves Krmelín na prospěch Mikuláše z Walsenberka, jinak z Paskova; po smrti manželky jeho Ančky to uprázdněné léno ve vsi Krmelíně s dvorem biskup udělil Mikuláši. R. 1460 je Mikuláš mrtev. Zanechal děti nedospělé ze dvou manželek. Sirotci ti zaneseni byli četnými dluhy. Proto nařídil biskup Jan, by poručníci sirotků (mezi nimi Čeněk z Walsenberka, snad bratr nebo strýc zemřelého) prodali část statků sirotčích a zaplatili dluhy. Tuto část těch statků koupila sobě a svým synům po Mikulášovi Barbora Gemelna. Na to však jeden ze synů Mikulá-

---

1) Notizenblatt 1873, 41. 2) Časopis musea král. čes. 1880, III. a IV. Pervolf: Příspěvky k českým listinám XV.—XVI. stol., 403.

šových Jan, ale nezrozený z Barbory, dospěv obdržel od biskupa Tasa celé to léno, a to munitionem Paskov (tvrz Paskov) a vesnice Novou Bělou, Hrabovou, Hrabůvku, Krmelín a Žaben (Zzaben); pak ale vzdal se tentýž Jan oné části těch statků, které Barbora Gemelna koupila od poručníka Čeňka z Valsenberka sobě a svým synům, a to Paskova tvrze s dvorem alodním a mlýnem a vesnice s příslušenstvím. Držel tedy ten Jan Hrabůvku, Hrabovou, Krmelín, Žabeň a Novou Bělou. Snad Machna z Walspurka, která r. 1475 před biskupem se připověděla ku zboží Paskovskému, pravíc, že k tomu právo měla po otci a bratrovi jakožto nedílná, je dcerou Mikulášovou někdy z druhé manželky jeho. Jak dopadla pře, nevíme.[1]) Jisto jest, že Barbora Gemelna držela tvrz Paskov ještě r. 1484. Jest to patrně ona paní, o které je stále řeč r. 1484, kdy páni na soudě zemském rovnají při o Paskov, ale která se nejmenuje výslovně. Jejím úředníkem na Paskově byl tehdy Viktorin, který po rozkaze své paní (patrně Barbory Gemelny) udatně hájil Paskova, jak proti Laurinovi z Křenovic, který byl tehdy úředníkem na Hukvaldech, tak proti Mníškovi, který Paskov obehnal z rozkazu pána svého.[2]) Pánem, na jehož rozkaz Mníšek obehnal Paskov, jest míněn asi Beneš z Bozkovic, mezi nímž a zemským hejtmanem moravským páni na soudě zemském učinili výrok o Paskov, že kdokoliv k Paskovu spravedlnost má, podati to má na kněze biskupa, jakožto pána dědičného. Pánové tedy žádají biskupa, by svolal many do Vyškova, aby sporu učinili konec. Komu tito Paskov přiřknou, tomu toho panství má hejtman ihned postoupiti. Hejtman zemský, aby další půtce učinil konec, osadil Paskov sám, což páni v témže nálezu schvalují, kárajíce zjevně Beneše z Bozkovic, že co se dotýče obehnání Paskova, že toho nemělo býti, aby kdo své právo dobýval mocí, konečně páni na témže soudu opatřují Mníška na cti, neboť obehnání Paskova učinil na rozkaz pána svého, a podobně Viktorina, kterého Laurin urazil šeredně „dávaje mu zrádce“, což Viktorinovi na cti škoditi nemá, neboť plnil rozkaz své paní. Na to po delší pomlce se nám Paskov objevuje teprv až s počátku XVI. stol. — Vidíme z toho všeho, že léno Paskovské formálně bylo ještě v závazku lenním k biskupství, ve skutečnosti však se z něho vymanilo téměř zcela a proměnilo se na statek zemský.

---

[1]) Doklady k tomu všemu L. O., 260, 25, 272, 36, 288, 294, 43, 98, 100, 102, 103, 56, 72 a 118. [2]) Knihy půhonné a nálezové V., 90 a 91.

Léno Místecko-Frýdlantské v XV. století. Dříve uvedený Hynek Frýdlantský drží jméno Místecko-Frýdlantské ještě v letech 1390—1400. Ale již od r. 1389 počínají spory mezi ním a panem Lackem z Kravař. Toho roku se o tom jednalo na soudě manském. Lacek z Kravař ukázal Hynkovi list, tázaje se Hynka, je-li to podpis jeho na listině. Hynek popřel. Na to uloženo Hynkovi, by přivedl 6 svědků dobrých na svou věc. Když ji nepřivede, tratí při. Hynek na to jmenoval svědky. Na to usneseno, že Lacek není povinen odpovídati Pavlíkovi ze Sovince, dokud není ukončena pře s Hynkem. Poněvadž však Hynek nepřivedl těch 6 svědků, jak je jmenoval, tratí při proti Lackovi. List Lackův opatřen pečetmi Smilovou, Hynkovou a Ješkovou.[1]) Bohužel nevíme, oč se vlastně jednalo. Tušíme jen, že se jednalo o léno Místecko-Frýdlantské. V tom nás potvrzuje i ta věc, že r. 1390 Kateřina, manželka Smila Frýdlantského odřekla se všeho práva v Bělé na prospěch Lacka z Kravař, bez škody pro biskupa. Po roce 1392 mizejí náhle všecky zprávy o Hynkovi. Hynek totiž patrně neposlechl soudu, a tu Lacek z Kravař brannou rukou zakročil proti němu a léna Místecko-Frýdlantského se zmocnil buď v letech 1392—1402 nebo 1395—1402. Arciť se objevuje Hynek ještě r. 1410, ale nikoliv jako pán léna Místecko-Frýdlantského. Neboť té doby léno to má již kníže těšínský.

R. 1402 prodali Lacek II. a Vok III., bratři z Kravař, páni na Jičině a Štramberce, za 400 hřiven grošů pražských čísla moravského rytíři Sobkovi Kornicovi z Ogrodzoné a knížeti těšínskému Přemyslavovi a panu Bolkovi, synu jeho, k ruce pana Sobka statky: Frýdlant, Cunczendorf, das Newenstetil, den langenswens, Ebirmansdorf a Quittenov listinou německou.[2]) Kravařové rádi zbavili se těchto statků s ostatním jejich územím nesouvisicích. Biskupovi arciť to mohlo býti lhostejné, drží-li statky ty páni z Kravař nebo kníže těšínský. Ztracené pro něho byly tak jak tak, ač zdání lenního závazku k biskupství se udržovalo stále. Od toho roku zůstává léno Místecko-Frýdlantské skoro po 200 let odcizené k biskupství olomuckému. Působily tu konečně i poměry geografické s mocnými mezníky Ondřejníka a Lysé, takže Ostravice svou moc ohraničující tak ztratila, že diecese Místecka v starší době zasahovala přes ni do Slezska, jak teď zasáhlo zase Těšínsko

---

[1]) L. O. 132, 138, 143, 173. [2]) Prasek: Dějiny Těšina, 153.

přes ni do Moravy. Na správu toho léna ustanovoval kníže těšínský úředníky. Snad byl takovým onen Trnávka, hejtman těšínský, který v té době se zmocnil fojtství Brušperského (viz Brušperk). R. 1409 byl jím Jan z Kozolup. Toho roku[1]) Anežka, manželka Díka z Kobeřic, pohání Jana z Kozolup „de bonis Fridberk“ (= ostatky fridberkské).

Lenní soud v Kroměříži učinil nález, kterým Jan z K. se osvobozuje, ježto drží zboží Místecké jako úředník svého knížete. Později tento půhon obnoven, ale na prodavatele statků, Lacka z Kravař. R. 1416 listinou dto. v Těšíně v pondělí po sv. Jiří pouští kníže těšínský na prosbu Oldřicha z Bozkovic odúmrt obci Místecké.[2]) V listině té Místek sluje Newenstetil. Tak zůstalo Místecko statkem knížecím do r. 1434. Toho roku Místecko stává se zbožím zástavným, a zároveň nastává trvalé spojení s panstvím frýdeckým, jehož střed — zámek frýdecký — přirozeně stal se středem i rozkošné roviny místecko-frýdlantské, kterou z něho přehlížíme celou v půvabné její kráse.

Kníže těšínský Bolek zanechal 4 syny, kteří vládli napřed společně, jak ukazuje listina z r. 1434.[3]) Je to smlouva mezi knížaty těšínskými na jedné straně a na druhé mezi Arnoštem z Tvorkova na Polské Ostravě a jeho bratřími Ondřejem, Zbyňkem a Janem o zámek frýdecký, panství frýdecké a s ním spojené „všecko zboží Místecké“, což vše proti půjčce 500 kop grošů má Arnošt držeti po 4 leta. Ale již r. 1437 přešlo oboje panství na Mikuláše, maršálka z Dubovce, a trvá při něm až do r. 1447.[4]) Po mezeře skoro 20leté objevuje se zástavným držitelem obojího panství r. 1471 Jan Buřej z Klvova na Frýdku,[5]) po něm Hanuš Labuť z Křin (r. 1474) až do r. 1481,[6]) pak Jan Trnka z Ratibořan až do r. 1490.[7]) Toho roku vyplatil Kazimír II., kníže těšínský (1477—1528), Místecko a Frýdecko ze zástavy, arciť s velikými obětmi. Musel totiž zaplatiti veliké dluhy na obojím panství vězící, na což si vypůjčil r. 1515 od Jana (Hanuše) z Žerotína 22.000 zl.[8]) Pak se pilně staral o rozkvět jmenovitě Místka. Již r. 1490 udělil Místku týdenní trh čtvrteční listinou dto. v Těšíně v pondělí po sv. Marketě.

---

[1]) Prasek: Dějiny Těšína 159; [2]) 169. [3]) Prasek, 186. [4]) Kasperlik, Edler von Teschenfeld: Kazimír II. v Notizenblatt 1873, 2 a 3. [5]) Notizenblatt 1873, 42. [6]) Tamtéž 42 a Věstník Matice Opavské 1894. [7]) Notizenblatt 1873, 43. [8]) Viz „Vlastivěda“, Strážnický okres, str. 199.

R. 1505 listinou danou na zámku ve Frýdku v sobotu oktav P. Marie vydává pivovar v Místku tamějšímu fojtovi Janovi a jeho dědicům.[1]) Správu obojího panství vede knížecí úředník čili hejtman zámecký ve Frýdku; jím je mezi r. 1517—1523 Jindřich Laryš z Načeslavic. V té době odcizení Místecka od biskupství olomuckého je skoro dokonalé. Kdežto biskupové, zotavující se zvolna z ran bouří husitských, u jiných statků odcizených, s začátku XVI. století naléhají na jejich navrácení, u Místka spokojují se na občerstvení paměti o vlastní podstatě panství místeckého, jakožto léna hledícího ke Kroměříži. Tak učinil biskup Jan Grodecký r. 1512 smlouvou s knížetem těšínským Kazimírem.[2]) Biskup přenechává knížatům těšínským Místecko doživotně a svobodně, ale s ustanovením, že následující držitelé o udělení Místecka jako léna se ucházeti mají u olomuckých biskupův. Tím však přecházíme již v oddíl třetí.

C. Znovuupevnění panství biskupského a katolická protireformace.

Sesílení panství biskupského v našich stranách souvisí úzce se zbudováním velikého panství, ovládaného pevně z hradu hukvaldského. Panství to, Hukvaldské, vzrůstá připojováním předně vesnic, hledících dotud k městům Brušperku, Ostravě a Příboru, jako Fryčovic, Staříče v našem okrese, pak v tužším podřízením měst pod úředníka hukvaldského, a to Brušperka, Ostravy a konečně zakoupením len odcizených, jako Rychaltice, léna Paskovského a konečně léna Místecko-Frýdlantského. Současně s tímto sesilováním městského panství biskupského roste nátlak na přivržence strany podobojí a bratří českých, vzrůstá protireformace. Nemálo posíleni byli biskupové v tomto svém snažení nastoupením Ferdinanda I. (1526). Celkově lze říci, že měli biskupové s nekatolíky tuhou práci. Učení podobojí a Bratří českých hluboce se zakořenilo nejen v městech Místku, Ostravě, Brušperku, ale i na vesnicích, hledících k Hukvaldům, jichž majitelé namnoze sami byli podobojí, ale i na vesnicích jednotlivých len, kde lenní páni sami vymýtili katolictví a místo něho uvedli buď podobojí aneb bratrství české. Ještě s většími skoro obtížemi potkávali se biskupové

---

[1]) Prasek: Věstník Matice Opavské 1894 [2]) Kinter: list je dto. v Místku nebo Friedberku tu středu před sv. Jakubem 1512.

při reformě stavu kněžského. Uvidíme, že obtíže při protireformaci záležely někdy v nevšedně nízké úrovni mravní kněžstva katolického a pak vůbec v nedostatku kněžstva. Jen zvolna během skoro půldruhého sta let podařila se tu jakás takás náprava. Obyvatelstvo samé protireformaci nekladlo valného odporu mimo malé výjimky. Většina těchto věcí, ať městských ať duchovních, procházela rukama úředníka hukvaldského, jehož působnost byla velmi rozsáhlá a rozmanitá, ale i nestálá.

Hukvaldy a jejich úředníci. Kompetence úředníkova byla velmi rozsáhlá a rozmanitá, jak viděti lze z posílacích listů biskupa Viléma Prusinovského z Prusinovic. Hned musel vybírati od fojtů platy, hned od sedláků všelijaké dávky. Tu žádá bikup na něm, by na tabuli poslal uzené pstruhy, ptáky, medvědi tlapy a hlavu medvědí. Zase musí jeti do měst a vesnic a souditi, nebo soudu předsedati, neposlušné kněze zajímati a do vězení na Hukvaldech vsaditi. Tu třeba měšťany z měst předvolati na hrad a je napomínati a kárati. Jinde třeba k bezpečnosti veřejné přihlížeti, stíhati tuláky a loupežníky. Často musí rovnati všelijaké spory. Je velitelem dosti četné posádky a jsou mu podřízeni četní jiní úředníci (důchodní, písaři, hajní, výběrči atd.). Zase musí nakupovati vosku a jinde v městě neb vesnici má vyhledati heretické knihy a spáliti je.

Hejtmanové hukvaldští požívali za své služby patřičné odměny. Předně v držení každého takového hejtmana přešlo léno ad hoc zřízené, k němuž náležely Sklenov horní a dolní, Klokočov, Skotnice a Rychaltice. Podle nejčelnějšího místa (Rychaltic) sluje léno to Rychaltické. Podle toho léna poznáváme hejtmana hukvaldského, třeba jím výslovně v tom prameni není jmenován. Řada hejtmanů těch začíná za biskupa Stanislava I. Předně je tu Stanislav z Kadanic, který se uvádí 1518[1]) jako držitel Rychaltic. Po něm Jiří Zeydic z Kaufunku za biskupa Stanislava I. a nástupce jeho Bernarda.[2]) Od r. 1540 jest jím Jeronym Sirakovský z Pěrkova,[3]) 1541 Erasmus z Bobolusk;[4]) v letech následujících zase Jeronym Syrakovský z Pěrkova. R. 1554 vstoupil dotyčný polský rytíř v lenní závazek k biskupovi, načež biskup Marek Khuen mu udělil léno Rychaltické. Toho roku stal se úředníkem

---

[1]) Kinter 29. [2]) Kinter 23—24. [3]) Volný I.. 140 a Ki. 17. [4]) Ugwic 253.

Hukvaldským[1]) a je jím do r. 1552; od toho roku Jaroš Sirakovský z Peřkova až do r. 1554. Tento Jaroš (snad bratr Jeronymův) úřaduje pak za l. 1554—1571. Roku 1559 nařizuje mu biskup, aby vyšetřil kněze ženatého na faře frenštátské, toho kněze by odstranil a na jeho místo dosadil kuráta, který odpykal svůj trest na Hukvaldech.[2]) Roku 1565 nařizuje mu biskup, by Ostravským přikázal, aby odpadlého faráře Mikuláše Peterku ihned odvedli do vězení na Hukvaldy.[3]) R. 1566 má poslati na instalaci ptáky, zvěřinu, tlapy medvědí a hlavu medvědí, pstruhy uzené a na svatbu sestry biskupovy Alíny mustruňk, klisny a jiné potřeby svatební. Také měl od 10 zákupních fojtů vybrati po 12 zl. a od Lhotského 6 zl., jezdce na mustruňk poslati do Vyškova a sám tam s 2 koňmi přijeti, pak se má postarati o veřejnou hotovost. Biskup mu posílá jako jorgeltníka a pěšího lidu hejtmana Jakuba Příchovského z Příchovic. Mnoho starostí má konečně toho roku se záležitostí Václava Zemana z Kozlovic, který si na něho stěžoval u císaře.[4]) R. 1567 má vzíti do vězení na Hukvaldech nekatolického kazatele Jiřího Vratského ze Staré Bělé.[5]) R. 1568 má nakoupiti vosku. Toho roku do delší dobu na Hukvaldech meškal biskup Vilém Prusinovský z Prusinovic. Mimo jiné zaměstnával se zřizováním obory Hukvaldské. Žádá knížete Těšínského o jelena, jelikož má více laní a žádného jelena.[6]) R. 1570 ať vsadí úředník hukvaldský Jana Chocholeckého, faráře ostravského, který odpadl, do vězení na Hukvaldech. Krátce na to farář ten vystavil revers, ve kterém slibuje, že se všech bludů odřekne a pokání že vykoná a že zůstane na faře vykázané. Sotva opustil vězení hukvaldské, utekl k Hynkovi Bruntálskému z Vrbna.[7]) Jelikož r. 1570 Rychaltice biskup spojil s ostatními statky stolními, obdržel Sirakovský zajisté náhradou jiné důchody a dávky.[8]) Od r. 1571 je úředníkem hukvaldským Mikuláš Zigota ze Slupska a po něm Jindřich Grodecký, bratr pozdějšího biskupa Jana Grodeckého. Jak dlouho úřadoval Jindřich Grodecký, nevíme; možná, že až do r. 1595. S počátku držel Hukvaldy jako zástavu (v letech 1574—1576).[9]) Za něho byl po tři leta vězněn na Hukvaldech kněz Beneš Turek, jenž jest „českého

---

[1]) Ki. 18 [2]) Volný III., 47. [3]) Volný III., 120. [4]) Listy posílací b. Viléma Prusinovského z Prusinovic, „Věstník Matice Opavské" II. [5]) Volný I., 145 [6]) Pos. listy b. Vil. Pr. z Pr. („Věstník Mat. Op." II.) [7]) Volný III., 120. [8]) Volný I., 140. [9]) Ki. 19.

náboženství".[1]) Za biskupa Jana Mezouna drži Hukvaldy příbuzní biskupští: r. 1577 biskup Jan, krejčího jakéhosi z Telče syn, někdy mendik evančický, vypověděl Bratří, kteří byli na panství Augwaldském, by se do sv. Martina vystěhovali. O to měl jednati s biskupem maršálek Čeněk z Lipého. Když se to nestalo, ujali se toho jiní páni (p. Znata z Lomnice, sudí a j.) a dopsali biskupovi. Biskup odpověděl, že na svých statcích Bratřím nepřekáží. že nedal vůbec žádného takového rozkazu.[2]) Že v Rychalticích Bratry vypudil, má tu příčinu, že v kostele knězi pořádnému a jiným osobám se rouhali veřejně posměšky (1576 až 1578).[3])

Rok na to (1581) zvětšil se značně obor působnosti úředníka hukvaldského připojením Místecko-Frydlantska. Nejen odpadlé faráře hostily Hukvaldy, nýbrž i vznešenější hosty: tak tu pobýval od r. 1583 po delší dobu i děkan kapitulní Jan Philippon, arciť nuceně pro novoty náboženské a jiné zločiny.[4]) R. 1585 sám b. Stanislav Pavlovský měškal na hradě od jara až do podzimka pro morovou ránu. Zase r. 1587 měl úředník pobrati ostravským měšťanům heretické knihy a spáliti je.[5]) R. 1588 zabloudili po bitvě u Byčiny až na panství hukvaldské tlupy plenících Tatarův a kozáků. Proti nim najal si biskup 100 hajduků.[6]) R. 1590 dle rozkazu biskupova odeslal do Kroměříže faráře frenštátského a matku jeho. Měl užíti i násilí, kdyby se farář zprotivil, ať ho odvede na Hukvaldy „do kamrlíka".[7]) Téhož roku v máji vyšel skrze úředníka hukvaldského přísný rozkaz do měst biskupských (Příbora, Ostravy, Brušperka, Místku), by se přijímalo jen pod jednou a ne podoboji. Když to nepomohlo, odebral se biskup sám na Hukvaldy v srpnu téhož roku a tam mu předvolal úředník ze všech těch jmenovaných měst na 90 osob. Snad to byli purkmistři a rady těch měst a jiné čelnější osobnosti. Snad se toto předvolání týkalo také bouří. které rok před tím vypukly v různých částech biskupství. Nevíme, jaké povahy bylo to vzbouření. Zdá se však, že nátlak protireformační v biskupských městech byl jednou z příčin jeho, neboť hned po utišení jeho následoval biskupský rozkaz, aby do rad byli voleni jen katolíci. Že při onom předvolání na Hukvaldech nešlo vše hladce, že předvolaní

---

[1]) Ki. 25. [2]) Čas. Mat. Mor. 1899, 125: Cvrček: z XII. fol. Herrnh. [3]) Ki. 19. [4]) Ki. 20, viz práci Breitenbachovu. [5]) Volný III., 122. [6]) Ki. 20. [7]) Volný III., 47.

vzdorovali a že bylo sáhnuto k násilí, naznačuje významně místo v listě biskupově úředníku hukvaldskému, týkající se tvrdošíjné kacířky, ženy Boháčovy, kde praví biskup: „můžeš jí pořádně uši natříti".[1]) Již od roku 1585 úředníkem hukvaldským byl bratr biskupa Stanislava II. Pavlovského Valentin, který zároveň panství hukvaldské měl v zástavě za 3500 zl. a za různé dávky naturální. Té příležitosti využitkoval Valentin velmi důrazně. Po smrti Stanislavově zmizel r. 1599 náhle z hradu, neodevzdav administratorům biskupským panství a nesloživ účtův.[2]) Žaloby se na něho jen sypaly. Žaloval ho biskup, města, poddaní, na mnoze u dvora královského, leč marně. — V prvních letech XVII. století je úředníkem Jiří Harasovský z Harasova a po něm Jakub Písařovský[3]) (r. 1605). Tehdejší biskup, František kardinál Ditrichštejn, byl předákem strany katolické na Moravě. Zápas obou stran chýlil se k osudnému konci. Leč výsledek nemohl nikdo tušiti. Panovala všeobecná nejistota. Každý uchránil, co mohl. S tím stavem věcí snad souvisí, že Ditrichštejn zastavil celé panství hukvaldské r. 1617 na 6 let Příborským za roční plat 9000 zl. mor.[4]) Ale snad již r. 1618 pominulo panství biskupské na Hukvaldech. Jistě r. 1619 obsadil je vojskem stavovským Ladislav Velen ze Žerotína. Občany příborské prý trápil velmi. Sázel je na Hukvaldy do vězení, odkud se museli vykupovati velikými sumami. Že zůstali biskupovi věrni (t. j. katolíky, o tom není pochyby). Je dosti chvály v tom smyslu obsaženo v listině dto. 28. srpna 1628, kterou Ditrichštejn obnovuje privileje příborské. Že by však byli Příborští úsilím nyní hradu nazpět dobyli,[5]) je nepravda. Po bitvě bělohorské připadly Hukvaldy samo sebou zase biskupovi. To se zajisté stalo buď koncem r. 1620 nebo na začátku roku 1621. Snad tenkrát již byl úředníkem hukvaldským Jan Krištof Orlík z Lažiska (až do r. 1629). Jím nastávají hrozné doby války třicetileté, které mnohokráte zasáhly panství hukvaldské. Předně vpadly na Hukvaldsko násilnou protireformací rozvztekleni Valaši. 2. listopadu 1621 přitrhli k hradu a vykonali nezdařený útok. Po několik dní leželi pod hradem a bavili se honbou v blízké oboře, kde zabili 15 jelenův. Pak odtáhli s nepořízenou. Po druhé sem zalehli Mansfeldští, couvající před Valdštejnem do Uher (r. 1626). V srpnu přitáhli před Příbor. Obyvatelstvo uchýlilo se na hrad.

[1]) Volný III., 37, a Kaemerling 10. [2]) Ki. 21. [3]) List Karla st. ze Žerotína 4. října 1605. [4]) Ki. 21. [5]) Kaemerling 12.

Mansfeldští hradu sice dobývali, ale nedobyli. Arciť okolí utrpělo velmi. Vedle Příbora i jiná města a četné vesnice byly vydrancovány, obyvatelstvo pobito nebo rozehnáno, a požár dokonal zhoubu. Švédové zde řádili r. 1642 a 1645. Hukvaldy odolaly oboukrát. Okolní ale vesnice a města lehla popelem, a obyvatelstvo se rozuteklo.

Na hájení Hukvald značný podíl měli zase Příborští. Pak teprv nastaly doby klidnější. Panství hukvaldské 30letou válkou utrpělo poměrně velmi málo; neboť z 33.626 měr půdy třídy druhé a třetí bylo v letech 1656—1676 pustých jen 188 měr a r. 1667 bylo osazených domů 1534 a pustých jen 87 a v letech 1673—75 bylo osazených domů 1565, starých pustých jen 71, ale nově pustých 366. Arciť stav obyvatelstva hmotný i duchovní byl přebídný. Protireformace odstranila kněze nekatolické, zavírala školy, kde jaké byly, ale nepostarala se o náhradu. Ještě za Ditrichštejna jakž takž hleděno odstraniti nejhorší nedostatky. Ale za obou nástupcův jeho, jmenovitě za Leopolda Viléma neučiněno skoro ničeho. V té smutné době byli úředníky hukvaldskými Mikuláš Reutter von Hornburg (do r. 1647), potom Max Ernst von Brandstetter (do r. 1653), pak Bedřich Jakweck z Krelkova (do r. 1663), Karel Fridrich Halama z Jičína (do r. 1690), po něm Max Harasovský z Harasova (do r. 1693) a Karel Jindřich Sedmohradský (do r. 1702),[1]) po něm Ferdinand Leopold z Fragštejna (do r. 1709).[2]) V té době jen vpád Kurucův (r. 1680) vybouřil ztrnulý klid krajiny. Zdá se, že dobyli Hukvald a vyplenili četná města a vsi okolí. Hrad utrpěl velmi a stal se skoro neobydlitelným. Proto kníže biskup Karel II. Lichtenštejn kázal r. 1690 vykonati nejnutnější opravy. Nescházelo asi mnoho k jeho dokonalému opuštění, což nastalo nedlouho po tom.

Sklenov a Rychaltice v XVI. a XVII. století. Mimo věci uvedené již za přehledu úředníků hukvaldských poutají nás v této době nejvíce záležitosti náboženské, a to právem, neboť stály tehdy v popředí záležitostí lidských. Z podrobného o tom výkladu vidíme, jak biskupové vzrostlé své moci světské užívali ve věci protireformace. Ale vykonání její a vymýcení živlů nekatolických a sjednocení obyvatelstva ve víře způsobilo opačně zase vzrůst

[1]) Ki. 23 a 24. [2]) Věstník Matice Opavské č. 2.

další moci světské. A tak panství biskupské mohutnělo jak po stránce duchovní, tak po stránce světské. Kostel a fara v Rychalticích se nám objevují již r. 1506.[1]) Kostel sv. Mikuláše byl dřevěný (nápisy na zvonech s datem 1528).[2]) K faře rychaltské předně náležel sám hrad Hukvaldy, pak Sklenou Horní a Dolní, Rychaltice, Palkovice a Metylovice.[3]) V Rychalticích tenkráte byla tvrz, pak dvůr, mlýn, pivovar, lom, nemnoho poddaných s hojnými robotami. Tak tomu zůstalo do r. 1580. Do té doby byl farář rychaltský povinen první neděli konati služby boží v Rychalticích; druhou a třetí v kostele v Palkovicích nebo Metylovicích a čtvrtou na hradě v zadní kapli. Po roce tom však Palkovice a Metylovice přifařeny k Místku, za to k Rychalticům přiděleny Kozlovice, Myslík a Lhotka. Farář rychaltský pak byl povinen sloužiti první neděli v Rychalticích, druhou v Kozlovicích a třetí na hradě, a tak tomu zůstalo do r. 1785. Odměnou za tyto služby přiděleni mu od nepaměti 4 zahradníci z Rychaltic a ze Sklenova, 4 z Kozlovic a Lhotky a Myslíka a jeden sedlák z Kozlovic jako hospodáři kostelní. Tito byli mimo služby kostelní zavázáni, aby faráři obdělávali pole a jej vozili k bohoslužbám. V dobách potomních však z těch lidí mu zbyli jen 3; ostatní si vzala vrchnost na robotu. K důchodům farářovým mimo výtěžek z polí a štolu patřily dary za různých příležitostí, při koledě, šmigrustu a j. Ještě v XVIII. století dostával farář „nomine coledae“ od sedláků z Rychaltic a Sklenova po 17 kr., od zahradníků po 9 kr., od pasekářů po 6 kr., od domkařů po 3 kr.; v Kozlovicích, Lhotce a Myslíku od fojtů po 17 kr., od sedláků po 9 kr., od domkařů po $1^1/_2$ kr. Peníze ty sbírali fojtové a odváděli je na faru.[4]) Ale pro četné nekatolíky byly poměry farské velmi nestálé. Jaroš Sirakovský z Pěrkova s počátku tvářil se jako přítel Bratří. Ale když biskup Vilém Prusinovský přikázal, by na jeho statcích a lénech se zavřely zbory bratrské, Jaroš odňal bratřím v Rychalticích zbor a udělal z něho krčmu. Ale zemřel do roka; i po smrti chodí opatrovat oboru a straší i po zámku a po polích.[5])

Zdá se, že Rychaltice od nekatolíků byly vyčištěny již v letech 80tých. Roku 1577 „Bratří“ v Rychalticích v kostele

---

[1]) Ki. 29. [2]) Volný III., 162. [3]) Plotěný v Čas. Mat. Mor. XVII. [4]) Plotěný, Čas. Mat. Mor. XVII. [5]) Čas. Mat. Mor. 1899, p. 124: Cvrček: z XII folianty v Herrnhutě.

veřejně tropili si posměch z bohoslužeb katolických a rouhali se. Tu zakročil biskup. Všickni byli vypověděni.[1]) Na polo zbořená fara na rozkaz biskupa Stanislava Pavlovského byla znovu vystavěna. Biskup slíbil, že pošle do Rychaltic faráře a žádal, by Rychaltští, Sklenovští, Palkovští a Metylovští se zavázali k jistým platům a dávkám pro faráře. Nevíme, kdy tam přišel nový farář. Jisto však jest, že o generální visitaci r. 1582 nebylo tu žádného kněze, sem tam přicházíval farář staříčský. Farář rychaltský uprchl před visitací, vzav s sebou i něco jmění církevního.[2]) Farníci toho roku jsou skoro všickni katolíci. První farář nám dle jména známý je Stanislav Stradomský r. 1583, který nějaký čas obstarával i Staříč. R. 1584 byl přesazen do Staré Bělé, a do Rychaltic docházíval kněz z Příbora. R. 1585 je farářem v Rychalticích Ondřej. Jím počínajíc je řada farářů nepřetržitá. 11. ledna r. 1617 investován na faru rychaltskou, uprázdněnou úmrtím faráře, Pavel Pišelius. Uvedl ho děkan ostravský Kryštof Methodius.[3])

Při důchodech farských se dovídáme, že koncem XVI. století bylo v Rychalticích 21 usedlých rolníků, 7 zahradníků (mají koně a kus pole), 5 návesníků a mlynář. Ve Sklenově bylo: rolníků i s fojtem 9, zahradníků 6, chalupníků 4, návesníků 6. V Palkovicích bylo usedlých 38, v Metylovicích 30. — Nynější kostel byl na místě staršího dřevěného vystavěn z kamene s počátku XVIII. století (asi 1720).

Staříč a Fryčovice v XVI. a XVII. stol. Ve Fryčovicích jest velmi starý kostel P. Marie, snad nejstarší v okolí (viz nahoře). O faře však není zprávy. Podle toho Fryčovice již od nejstarší doby byly by filiálkou brušperskou. Nepochybně se jí jeví od r. 1582 a trvá tak do roku 1785. Farář brušperský proto také měl z Fryčovic desátek a jednoho robotníka.[4])

Ve Staříči byly kostel a fara asi již ve XIV. století. Kostel v nynější podobě pochází ze století XVI. (Nalezení sv. kříže). Zvony jsou lity r. 1580.

Výslovně uvádí se faráři staříčští teprve v XVI. století: tak r. 1504 Mikuláš, 1506 Bernard (žaluje ho pro nadávky u konsistoře farář starobělský Matyáš). R. 1524 a snad i před tím brala

---

[1]) Volný III., 57. [2]) Volný III., 57. [3]) Snopek, Čas. Mat. Mor. 1903, 305.
[4]) Volný III., 116.

fara staříčská důchod roční 10 gr. ze dvou rybníkův. R. 1555 biskup Marek faře staříčské za odňaté pozemky na zřízení dvou rybníků „Mřihladu" a „Neradu" dal úrok 2 zl. 33 gr. ze čtyř usedlostí ve Staříči. Při generální visitaci r. 1582 nalezen zde starý a přihluchlý farář Martin Tkáč, který té doby obstarával i Rychaltice. Fara i kostel tenkráte shledány v dobrém stavu se značnými důchody. Byla tam i škola. Nekatolíků skoro tam nebylo, jen jeden ve Staříči a dva v Chlebovicích. R. 1585 dosazen do Staříče nový farář Figulus úředníkem hukvaldským Valentinem Pavlovským, a to ze Staré Vsi; ale napřed musel odprositi úředníka hukvaldského a slibiti, že povede řádný život. Ale dlouho Figulus nepobyl ve Staříči, neboť r. 1587 je tam farářem poběhlý mnich Ambrož, který se ukázal neschopným, pročež odstraněn. Buď r. 1608 anebo před tím byl farářem ve Staříči Stanislav; toho roku odešel tajně. Již roku 1608 byla hotova investitura Frant. Dirsia, kterého měl na faru staříčskou uvésti Jiří Petrasius, farář brušperský.[1]) Vypomáhali pak faráři z Brušperka nebo z Místka. Potom na dlouho trvá stav nepořádný. R. 1615 farářem je Jan Bogovský, který vystavil revers, že z fary odstraní podezřelou osobu, že se polepší, jinak že v hukvaldském vězení chce doživotně seděti. R. 1617 odstoupil a investován na faru staříčskou Albert Václav Kolomeja.[2]) R. 1633 farář staříčský Florian z Krakova odpadl a byl vypuzen. Na to fara obstarávána dílem z Místka a Rychaltic, dílem i ze Staré Bělé do r. 1656. Nicméně i v té době se vyskytuje jméno faráře, který snad tu úřadoval jen na krátko: je to Florian Mrazkovský r. 1650. R. 1656 na místě starého kostela dřevěného vystavěn kamenný za faráře Jana Titla. Tehdy přifařeny N. Staříč, Chlebovice a Lysůvky. Farářem Oudedníčkem počínajíc (r. 1656) jest řada farářů konečně nepřetržitá.[3])

Důležitá a v těchto končinách ojedinělá změna stala se se Staříčí buď koncem XV. nebo na počátku XVI. stol.; kdežto všude jinde biskupové se namáhají, aby léna více méně odcizená buď pevněji připojili k biskupství, buď je docela zrušujíce slučují se stolními statky, tu se nám vyskytuje opak toho, což při nedostatku zpráv nedovedeme vysvětliti. Jisto jest, že Staříč je samostatným lénem biskupským v první polovici XVI. století, a to

---

[1]) Snopek v Čas. Mat. Mor. 1903, 295. [2]) Snopek: Čas. Mat. Mor. 1903, 306. [3]) O tom všem Volný III., 116, 130, 131 a I. 162 a 163.

v držení rodu Harasovských, jejichž památka zachovala se dosud v Harasáku (les jižně Staříče). Rod tento pocházel ze Slezska Těšínského a měl původní své statky tamtéž (Horní a Dolní Domaslavice, Kocurovice a Volovice). Rodným jejich domem je Suchá u Těšína. S mnohými rodinami polskými byli v příbuzenském svazku, tak jmenovitě s rodem Grzymalův.[1]) Prvním držitelem Staříče je Albrecht Harasovský z Harasova (r. 1533—1570.[2]) Na počátku XVII. století připomíná se Jiří Harasovský z Harasova jako hejtman hukvaldský a Jan Harasovský z Harasova. Tento Jan koupil r. 1628 od Jana Krištofa Orlíka z Lažiska Trnávku za 6900 zl.[3])

O poměru Jiřího k Janovi a obou k Albrechtovi nevíme ničeho. Jan sloučil po smrti Jiřího Trnávku se Staříčí v jedno panství, které dědili synové jeho Jiří, Bedřich a Jan. R. 1649 společně ještě drží Staříč a Trnávku.[3]) Ale r. 1652 buď Jiří a Jan byli mrtvi anebo nastalo rozdělení statků tak, že Bedřich a jeden z bratří, jehož manželka byla Ludmila Helena Harasovská, rozená z Říčan, toho roku držel jen Staříč a druhý bratr Trnávku. Neboť r. 1652 Bedřich Harasovský z Harasova a ovdovělá Ludmila Helena Harasovská prodávají proboštovi kapituly olomucké a správci biskupství olomuckého Mercurianovi u Staříče a ve Staříči 6 rybníků, 1 zahradu a poplatek v drůbeži a pak mlýn se zahradou a s 5 rybníky.[4]) Ludmila žila ještě r. 1671, jak dokazuje nápis v kostele v Trnávce, kdež vedle ní se jmenuje ještě Johanna Polyxena Risova, rozená Harasovská z Harasova, snad dcera Jana Harasovského. Obě darovaly kostelu v Trnávce sochu, na jejímž podstavci vyryti daly jména svá. Asi v letech 60tých století XVII. Staříč trvale byla připojena k panství Hukvaldskému. Z rozsáhlých rybníků na pozemcích staříčských a ve Staříči samé, které byly založeny vesměs v XVI. a XVII. století, nezachoval se žádný; byly vesměs vysušeny s počátku XIX. století.

Brušperk v XVI. a XVII. století. Fojtství. Biskupové hlavně za XVI. století snažili se o zrušení lén více méně samostatných a jejich vtělení do panství Hukvaldského. To zasáhlo i četná fojtství. Fojtství v Brušperku přešlo po smrti Jiřího

---

[1]) Elvert: Notizenblatt 1873. [2]) Volný I., 162, a Elvert: Notizenblatt 1873. [3]) Tamtéž. [4]) Ki. 22.

z Trnávky a Brušperka snad s nějakým přerušením na Jiřího Faytla z Pomanzed, který měl za manželku Elšku, dceru Johánky ze Slavkova, vdovy po Jiřím (viz nahoře). Ale již r. 1567 biskup Vilém koupil fojtství Brušperské se vším příslušenstvím od dosavadního fojta a vládyky Jiřího Faytla z Pomanzed za 1000 zl. (listina o tom dto. Hukvaldy 12. aug.)[1]) Statky a výsady fojtské přešly na biskupa čili byly spojeny s panstvím Hukvaldským. Funkci soudní vykonával biskupem jmenovaný úředník, který podržel také titul fojta a některé z důchodů bývalého léna fojtského. Tento úředník byl ve všem všudy závislý na biskupovi, a v tom právě značí se vzrůst moci biskupské i v městě. Na soudě pak, který se konal 4krát do roka, vedle fojta zasedali konšelé. Do r. 1584 v případech, kdy si nevěděli rady, žádali o naučení v Opavě. Soudilo se dle práva magdeburského. Vzrostlá moc biskupská však neztrpěla toho zasahování městem stojícím mimo panství biskupské. Zrovna tak, jak ve věcích cechovních nemělo se hleděti k městům mimo panství biskupské, tak se mělo díti i ve věcích soudních. Proto nařídil biskup toho roku, by soud brušperský bral naučení v Ostravě.[2]) K právu brušperskému hleděly Fryčovice, Staříč, Paskov a Stará Ves. O sporu se Staroveskými, kteří vytrhli se z práva brušperského, viz nahoře. Spor ukončen r. 1651. R. 1665 biskup Karel ponechal sice Brušperk při Ostravě, ale v případech obzvláště těžkých soud brušperský měl bráti naučení v Kroměříži. Je to projev centralisace biskupské moci. R. 1675 konečně rozhodnuto, že má býti ponecháno Brušperským na vůli, bráti naučení buď v Kroměříži, buď v Ostravě.[3]) Vlastní hlavou města byl burmistr (starosta); jemu k ruce byli 4 radní a 9 starších, kteří sluli také deputirovaní. Tito všickni bývali voleni měšťany za přítomnosti úředníka hukvaldského. Fojt však, neboli rychtář, jakož i konšelé byli jmenováni biskupem (vlastně úředníkem hukvaldským z nařízení biskupova). Úřad svůj nastupoval burmistr v únoru a zastával jej po jeden rok. Podobně rychtář, čili jak se zove koncem XVII. století a v století XVIII. syndikus, dosazován vrchností každoročně. Jak tomu bylo s obecními staršími a konšely? Zdá se, že volení taktéž v jakýchsi obdobích, ale delších, leč se změnami aspoň v dobách klidných nepatrnými. Volba se omezovala na skrovný počet měšťanů nej-

[1]) Ki. 32. [2]) Prasek: Organisace práva magdeburského, 279. [3]) Prasek tamtéž,

bohatších a nejmocnějších. Podobně při ustanovování konšelů hleděno k malému počtu mocných a bohatých měšťanů, tak že byli bráni obyčejně z městské rady, a tato byla co do osob skoro totožná s přísedícími soudu městského. Zvláštností bylo tak zvané právo ubrmanské. Nedošlo-li ve sporu nějakém mezi sousedy a nebo mezi sousedem a obcí k rozhodnutí (rozsudku), pozváni byli konšelé 3 sousedních práv, aby rozhodli věc. Tak r. 1629 ve sporu mezi Brušperkem a Šimonem Latochou pozváni byli konšelé z Místka, Příbora a Mor, Ostravy, by rozhodli. Arciť bylo k tomu potřebí svolení úředníka hukvaldského.[1]) Ale již v době Karla VI. činnost tohoto soudu městského začíná podléhati kontrole státní. Žádalo se jakési právnické vzdělání na syndicích těchto městských soudů, které byly (obzvláště ve větších městech) ponechány. V menších městech v letech 50tých zrušena docela kriminální právomoc: tak v Brušperku r. 1757 a přenesena na vrchnostenského justiciára na Hukvaldech, který dle císařského nařízení musel se podrobiti zkoušce u soudu apelačního. Syndikovi, který taktéž zkouškou právnickou se musel vykázati, a konšelům zůstala soudní právomoc civilní. Ale jak na justiciáry tak na syndiky hleděno přísně napřed soudy zemskými a pak krajskými, jichž potvrzení podléhal později každý rozsudek soudu městského a vrchnostenského. I apelace z měst a soudu vrchnostenského šly touže cestou. Magistrát podobně podléhal nejen dozoru své vrchnosti, nýbrž záhy i dozoru krajského hejtmana. R. 1793 město Brušperk obdrželo magistrát a vyňato z moci hukvaldského soudního úředníka a podřízeno krajskému úřadu velmi tuze.[2]) S tím vším i jiná novota se vtírala čím dále tím více, t. j. užívání jazyka německého. Magistrát (městská rada) potrval v Brušperku až do r. 1856, kdy zrušen.

P o m ě r y n á b o ž e n s k é. Při kostele sv. Jiří byla fara již v 13. věku a trvala po 14. a 15. století; v 16. věku zavládly tytéž nepořádky náboženské jako jinde. Obyvatelstvo skoro všecko přidalo se napřed k podobojím a v 16. století hlavně odklonilo se k protestantismu. Kostel zpustl a fara schudla. R. 1555 farář brušperský Daniel prodal městu pozemek farský k založení rybníka (s přivolením biskupovým) za úrok $2^1/_2$ zl. rýnského. Daniel zemřel r. 1561. Byl zcela chudý, nezbylo po něm dědictví ani

[1]) E P.: Brušperk 37. [2]) E. P.: Brušperk 33.

v ceně 2 zl. Mimo to byl podezřelý z protestantství; biskup nařizuje úředníkovi hukvaldskému, by mu poslal seznam knih Danielových a by se staral o to, by ty knihy se nešířily dále. Po něm stal se farářem Stanislav. Jemu přikazuje biskup, by vypomáhal faráři příborskému Jakubovi Passerovi (Vrabcovi?) při kázání. Po něm byl farářem Tomáš, kněž nepořádný, který byl vypuzen již 1578. Na jeho místě ustanoven Stanislav Šustka. Ale již 1579 je Brušperk bez kněze. Biskup proto nařizuje faráři příborskému Michalovi, by každou třetí neděli v Brušperku konal služby Boží. Měšťané chtěli patrně kněze protestantského, a to Matyáše (nebo Michala) Těrlička. Biskup však zavrhl ho, protože byl mnichem ženatým, z Vratislavě uprchlým, který ač slíbil toho, přece se nepolepšil. Zdá se však, že protestanti brušperští přece jen provedli svou věc a kazatele protestantského na faru a do kostela uvedli a to jakéhosi Jana. Roku 1580 nařizuje biskup farníkům brušperským a fryčovickým, by kněze Jana odvedli do Kroměříže a odtud jiného vzali sebou. Zpráva visitační z r. 1582 nalezla v Brušperku protestanty, přijímající pod obojí a bratry české, kteří tu měli zbor. Byli prý poučeni, aby neopovrhovali způsobou pod jednou a aby nechodili do zboru. Hojné žaloby byly na faráře (jméno jeho se nejmenuje; snad to byl ten, kterého si vzali z Kroměříže); málo kdy čte mši a zanedbává kázání a požehnání. Kostel byl tehdy velmi chudý. Na stavbu věže Brušperští zaplatili 200 zl., fryčovští 15 zl. Pak usazen nový farář Urban (1583—86), který vypomáhal v Příboře. Snad je týž, jenž r. 1585 dostal rozkaz, by pomáhal administratorovi Tomáši Handlovi na kazatelně a ve zpovědnici. Nevíme ale, byl-li ještě Urban farářem brušperským, který roku 1587 na rozkaz biskupův měl vypomáhati ve Staříči, kde poběhlý mnich Ambrož nebyl uznán schopným na vykonávání svých povinností. Není divu, že při takovém stavu věcí protestantismus a jiné sekty čím dále tím více se šířily. Pozoruhodno je, že biskupové nešetřili ani podobojích, ač tito měli svobodu náboženskou, zaručenou zákony zemskými a samým papežem. R. 1590 šel do měst biskupských, tedy i do Brušperka, přísný rozkaz biskupský o přijímání pod obojí způsobou. Jelikož to nic nepomohlo, dal si biskup na hrad povolati městské rady a čelnější osoby. Tu pak před biskupem musili slíbiti, tu neděli po sv. Bartoloměji se vyzpovídati a přijímati pod jednou způsobou, čemuž povolaní Brušperští vyhověli bez odporu. Čím dále,

tím tužší nátlak náboženský vyvolal nepokoje hlavně v městech, i v Brušperku. Bylo to skutečné pozdvižení proti úředníkům hukvaldským. Jak bylo zkroceno, nevíme. Jisto jest, že Brušperk byl potrestán ztrátou skoro všech svých privilejí a měšťané odsouzeni konati roboty ke dvoru Feytelskému (ve jméně tom památka na Jiřího Feytla z Pomanzed). Teprve r. 1618 pominuly pokuty, jmenovitě robota, leč privileje nebyly jim v starodávném rozsahu obnoveny. Z toho, že bylo nutno celé město potrestati, je zřejmo, že odboje se súčastnilo celé město, nejen jednotlivci, že tedy celý Brušperk, mimo nepatrné výjimky, byl nekatolický. Arciť pak tyto nepatrné zbytky katolické obdržely nadvládu. Jmenovitě v červnu toho roku (1600) sesazena městská rada, patrně nekatolická, a dosazena nová katolická a biskupovi oddaná. Leč o farářích z té doby neslyšíme skoro nic. Jen k roku 1603 jeví se farář Jiří Petráš (zároveň pro Trnávku). 3. ledna 1608 Jiří Petrasius, farář z Brušperka; toho roku měl uvésti v držení fary Staříčské, odkud tajně odešel farář Stanislav, Františka Virsia. Teprv 1631 Valentin Alberti, 1641 Adam Barníček, po něm Jakub Tenor (1657), pak Helmesiny nebo Helmesing, Vilém Hill (zemřel 1675), Martin Fussek (1676), Urban 1682 atd. Řada odtud jest nepřetržitá. Ale ještě v letech 70tých 17. století nebyl valný pořádek ve věcech náboženských. Visitace nalezla ještě „podobojí“, kostel byl náramně chudý a farář nepořádný. Teprve v 18. století nastává obrat. Jeví se to v opatření prvního kooperatora r. 1729 a druhého 1750.[1])

Hmotné poměry. Celá tato doba 16. a 17. století svými různicemi a válkami náboženskými nebyla valně na prospěch měst. Lépe arciť než jiná města byla na tom města v naší krajině, v končině odlehlé, kam jen v ojedinělých případech dolehla vřava válečná; ale mnoho skutečně škodily městům spory náboženské. Vše to můžeme sledovati u Brušperka. Zdrojem příjmů a bohatství městům byly trhy. Již r. 1545 biskup Jan dal Brušperským trh výroční na sv. Kateřinu a týdenní trh na úterý. Biskup Marek r. 1555 přidává k tomu druhý výroční trh s dobytčím na úterý před sv. Vítem. Téhož roku jim odstupuje pastvinu („Končiny“) od města Brušperka až k hranicím paskovským i s lesem a rybník pod Folwarkem. Mimo to jim pouští právo odúmrtní. Za to však

[1]) To vše dle Volný III. 111, 37, I. 165—167, dle Kintera a E. P. Brušperk.

se podvoliti k ročnímu poplatku 2 zl. 33 kr. Týž biskup
il dovážeti do města o každém úterý cizí maso. Biskup
Prusinovský jim povolil vařiti pivo (1567) a udělil městu
výroční trh na den sv. Matouše. Od biskupa Stanislava II.
i právo vystavovati piva svá ve Fryčovicích a Staříči;
to byli s oběma vesnicemi osvobozeni od nuceného výčepu
der vína vrchnostenského za poplatek 5 zl. mor. (1580).
biskup (1584) dovolil jim, že mohou místo vola a krmeného
, jak byli povinni každoročně odváděti na Hukvaldy, platiti
12 zl. mor. Ale i některé oběti musili přinésti. Mimo jiné
na nich biskup Stanislav Pavlovský příspěvku na uhražení
ho nákladu na cesty (1588). Brušperk dal 220 zl., Fryčovice
ostatní městskému právu podřízené vesnice po 4 léta dvoj-
ný roční plat. Ale spory náboženské a vzpoura z r. 1600
avily město o všecky tyto a i o jiné výhody a přinesly mu
u ke dvoru Feytelskému. Po 18 let tížil je krutý trest, a
jest, že zastavil ne-li zničil rozkvět města. Teprve 1618 vzati
ilost, osvobozeni od roboty k dvoru a snad i ostatní výsady
racovány ponenáhlu. Dosáhli práva vařiti pivo a je vysta-
i. R. 1636 děje se zmínka o 2 sladovnách. Ale bouřlivé
války 30leté nedovolily většího rozkvětu, ač Brušperk celkem
šetřen. Nejvíce ho zastihl rok 1643, kdy Švédové přepadli
a vyplenili. Město částečně shořelo a částečně bylo po-
o. Teprve po válce té zvolna počíná se obrození hospo-
é. Že Brušperk mnoho neutrpěl, vysvítá z toho, že po válce
bylo osedlých domů 110 a neosedlých jen 7. Nové po-
ení však nebylo možno bez účinné pomoci biskupovy. R. 1653
jim odpuštěna $^1/_3$ všech vrchnostenských dávek. R. 1660
obnoveny artikule cechu soukenického a snad i tkalcovského,
eného již r. 1593 (artikule si vzali od cechu tkalcovského
vského), a krejčovského, založeného již 1567. (Biskup Vilém
novský dal jim artikule cechovní listem daným na Ukvaldech
otu po Nanebevzetí P. Marie r. 1567), r. 1662 cechu spo-
ho (kovářů, kolářů a tesařů). Již 1666 obec mohla si koupiti
Balcarovský a vystavěti na místě něho radnici. Téhož roku
znovu uspořádana sirotčí pokladna. Biskup se staral také
hy městské; přikázal v té době staré dluhy zaplatiti a za-
dělati nové. R. 1683 znovu odpuštěny městu všecky dávky
ostenské a i staré „resty" atd. Ale teprv začátkem 17. století

počíná se čilejší život, a zmáhá se blahobyt, jehož základem již tenkráte se osvědčovalo soukenictví. Příjmy městské obsahují výše až 3000 zl. I jednotlivci i město užívá svého většího bohatství na vyplacení z všelijakých dávek, služeb a robot, čemuž však vrchnost klade, ač marně, houževnatý odpor. Jsme v době, kdy se uvolňují svazky společnosti staré a na její místo vstupují zvolna nové.

Léno Paskov. (Dějiny vnější.) Skytá se nám tu jediný v našem okolí případ, že léno biskupské odcizilo se nadobro biskupství a stalo se statkem zemským. Počátek k tomu učiněn již v druhé polovici 15. věku. Po vdově Gemelně je mezera až do r. 1525. Od této mezery mohli bychom jako majitele Paskova vsunouti Jana z Žerotína na Strážnici, Annu Sedlnickou z Choltic. Listinou dto v Paskově den sv. Michala archanděla 1578 potvrzuje tehdejší majitel Paskova Ondřej Dudyt z Hoherovic a obnovuje všecky privileje udělené jednotě bratrské v Paskově předchůdcem jeho Janem z Žerotína na Strážnici, od Anny Sedlnické z Choltic, Jiřího Čela, Mikuláše a Jiřího Čela z Čechovic. Předpokládáme-li že Čelové, rodina šlechtická ze sousedního Těšínska, drželi nepřetržitě Paskov za l. 1548—1578, musíme Jana z Žerotína a Annu položiti před Ladislava z Kadaně, který jeví se nepochybným držitelem Paskova r. 1525. Toho roku od něho Ostravští koupili ves Čertovu Lhotu za 350 zl. mor.[1]) (Lhotka u Moravské Ostravy). Ladislav z Kadaně drží rozsáhlé statky od Lhotky podél břehu Ostravice až k Paskovu (Zábřeh, Výškovice, Starou Bělou, Novou Bělou, Hrabovou Velkou a Malou, Krmelín, Paskov a Žabno.). Po smrti jeho (asi 1530) to vše dědili synové jeho Bernard, Zikmund, Centurio a Jan. 1534 odprodali Zábřeh se Starou Bělou a Výškovicemi Bernardovi Petřvaldskému, ostatní část dědictví (N. Bělou, V. a M. Hrabovou, Krmelín, Paskov a Žabno) podrželi společně, ale nedlouho. Již r. 1538 Jan sám vládne celým panstvím. Snad téhož roku zaměnil je s Janem z Pernštejna za jiné panství na Brněnsku.[2]) Téhož roku Jan z Pernštejna si vložil Paskov do desk zemských, čímž panství toto přestává býti lénem biskupským. Nevíme jak se k tomu choval biskup. R. 1548 prodal Jan z Pernštejna panství Paskovské

[1]) Ki. 22. [2]) Volný I.

Janovi Čelovi z Čechovic, po kterém je drželi Jiří a pak Mikuláš a Jiří Čelové z Čechovic. Kašpar Čelo z Čechovic, syn Janův, prodal Paskov Ondřejovi Dudyxovi z Hoherovic s patronátem a Velkou Hrabovou za 21.500 tolarů slezských[1]). Tento Ondřej (Volný má Dudic z Hojčechovic) prodal 1580 Paskov Stiboru Sirakovskému z Pěrkova. Mýlka Volného je, že by tento Stibor držel Zábřeh a Paskov již 1570, tím méně 1530. Stibor zapisuje své manželce Johaně z Vrbna, věnem na Paskově 5000 zl. mor. V listech posílacích biskupa Viléma Prusinovského z Prusinovic sluje Stibor Sirakovský na Staré Vsi a Paskově (německy „auf Altendorf und Paskau"). Byl nejvyšším písařem markrabství moravského. R. 1582 daroval Ctibor městečku Paskovu mýto mostné; za to měli upravovati most a cesty; od lidu panství paskovského a starovesského neměli však mýta bráti. (Kameníček: Sněmy I. p. 290.) Po něm dědil Paskov syn jeho Hynek, který zapisuje své manželce Maršwanderovně ze Šanova věnem 10.000 zl. mor. na Paskově a Žabně.[2]) Z rozkazu jeho ulit byl zvon na věž kostela roku 1613. Zpráva z r. 1609, že Hynek z Vrbna na Bruntále založil v kostele sv. Václava v Mor. Ostravě fundaci v obnosu 900 zl. na statek Paskov,[3]) musí býti chybná; má zníti: Hynek Sirakovský z Pěrkova. Po něm dědil Paskov bratr jeho Jan, který po bitvě na Bílé Hoře ztratil Starou Ves, podržel ale Paskov až do své smrti. Zemřel záhy na to, již před 7. březnem 1622, neboť toho roku drží Paskov již Anna z Hofu.[4]) Nevíme, jakým právem a způsobem nabyla Paskova. Jisto jest, že podržela Paskov asi jen jeden rok, neboť již 28. června 1623 nařizuje dvorní komora vídeňská kardinálovi Ditrichštejnovi, by stran Paskova vyjednával o podrobnější podmínky s Karlem Alexandrem Skálou, který se uchází o panství Paskovské. Patrně buď 1622 nebo 1623 fiskus panství to potáhl na sebe a u dvorní komory se hlásili kupci. Vyjednávání s Alexandrem Skálou se zhatilo a dvorní komora 21. února 1624 nařizuje kardinálovi Ditrichštejnovi, by o panství Paskovské vyjednával s Václavem z Vrbna a postaral se o pátý díl, který z toho panství má připadnouti císaři. Vedle Václava z Vrbna se hlásí i jiný kupec a sice Karel šl. Strasoldo. Přípisem ze dne 24. dubna 1624 dotazuje se dvorní komora Ditrichštejna,

---

[1]) Volný I. (originál listiny se chová v archivu velehradském). [2]) Volný I. [3]) Volný III., 117. [4]) Elvert: Mähren u. Schlesien III., 141.

jak se to má s panstvím Paskovským, o které se uchází Karel šl. Strasoldo a Václav z Vrbna. Krátce na to konečně rozhodnuto a přípisem 30. května 1624 komora nařizuje Ditrichštejnovi, by Paskov přenechal Václavovi z Vrbna, při čemž se mu daruje pátý díl, který má připadnouti císaři.[1]) Tak připadl Paskov rodu Bruntálských z Vrbna a r. 1690 rodu Operštorfskému.

Poměry náboženské. Celkově lze dle zachovalých zpráv souditi, že v 15. století v Paskově opanovala víra pod obojí, ale koncem toho století a na počátku 16. čím dále tím více půdy nabývá bratrství české.

Zdá se, že víra katolická v Paskově úplně vyhynula a všecko obyvatelstvo přilnulo k víře bratrské. Fara katolická zanikla nadobro již v první polovici století 16. První katolický farář jmenuje se r. 1633. Kostel katolický, zasvěcený sv. Vavřinci, proměněn v modlitebnu bratrskou, teprve kolem 1630 je to zase kostel katolický. Vše co o tom víme, činí dojem, že byl Paskov jedním z prvých a nejčilejších středisk ruchu náboženského v naší krajině v 16. a snad i 15. věku. Postavíme-li Jana z Žerotína a Annu Sedlnickou z Choltic před Ladislava z Kadaně, tedy před r. 1525, obrat ten ve prospěch bratří stal se již před r. 1525, a označen jest svobodami danými bratřím pro jejich zbor. Tyto privileje od každého majitele nového obnovovány celkově v prvotní své podobě a podstatě, leč s některými změnami. Takové obnovení učinil Ondřej Dudyt z Hoherovic „přehorlivý pikard“ r. 1578.[2]) Byl v čilé korrespondenci s Esramem Rudingrem, někdy profesorem university Wittenberské a od r. 1575 ředitelem bratrské školy v Ivančicích[3]); žádal od Esrama poučení v mnohých otázkách theologických a filosofických. Syn jeho mladý Duditius byl žákem školy Ivančické (bydlel v domě br. Štefana). R. 1578 žádá Esrama, by mu opatřil učitele na školu Paskovskou, nejvíc by se mu zamlouval br. Lukáš Ariston z Holešova. Ač škola Paskovská doporučena dozoru a péči Jiříka Strejce, který se měl s Duditiem ve všech věcích potřebných dohodnouti, ač se o tom jednalo také na synodě starších v Přerově, přece v hlavní věci Duditiovi nevyhověno, stěžuje se Jordanovi do Brna a ten o tom podává zprávu Esramovi. Svobody ty vztahují se na zbor t. j. na tehdejší

---

[1]) Elvert: Mähren u. Schlesien III., p. 362, 379, 384, 387. [2]) Volný III., 127. [3]) Bratrská škola v Ivančicích: J. Cvrček v Čas. Mat. Mor. 1907, p. 193.

kostel někdy katolický, na dům, kde bydlí kněží a jejich služebníci a kde snad byla i škola, na pozemky ke zboru náležité (někdy k faře katolické patřící) a to zahradu na Olešné a na pole a louky k tomu domu náležející. Možná že tím domem bratrským byla někdejší fara katolická, ve které se usadili kněží bratrští a jejich služebníci.

Podle téže listiny zřídili bratří školu v Paskově, do které chodily nejen děti domácí, ale i přepolní a učily se čtení a psaní. I dospělejší mládež byla tam vyučována řečím a jiným vědomostem. Kněze bratrské můžeme sledovati již od polovice století 16. R. 1569 4. dubna zemřel v Paskově bratr Jan Rychnovský, kněz od r. 1540 „lékař a velký fysik domnělý“ patrně kněz zboru Paskovského. Po něm bratr Jakub Cedik (zemřel 1578), „bratr neřádný“ a po něm Vavřinec Justus (zemřel 1591), předtím neb potom správce zboru v Místku. K r. 1583 jmenuje se kněz Tomáš.[1]) Z Paskova rodem byli mnozí vynikající mužové Jednoty bratrské. Odtud pochází Jan Klymkovský, otec bratra znamenitého Lukáše Andronika v Paskově (zemřel 12. ledna 1580).[2]) R. 1595 12. března zemřel v Maršově bratr Lukáš Andronikus, narozený v Paskově r. 1533; ve školách nebyl cvičený, ale pracovitý člověk a pochován v kostele Maršovském. 20. Nov. 1617 zemřel bratr Matyáš Paszkovius, consenior unitatis ve Skokách, kázal polsky a německy (pohřben v kostele Skockém).[3]) Možná že z Paskova pochází Jan Paskovský, za Komenského tiskař amsterodamský.[4]) Též Matyáš Machor, správce zboru v Sagienoviu v Polsku a dovedný malíř, jest rodem z Paskova (zemřel 1617).[5]) Jakým způsobem vykonána v Paskově protireformace, nevíme. Poměry náboženské zůstaly po mnoho let neurovnány. R. 1624 spravoval Paskov jakž mohl farář ze Staré Bělé[6]) (Jan Matyáš). Fara v Paskově zřízená teprv 1680, a do té doby spravován Paskov dílem ze St. Bělé, dílem z V. Hrabové. R. 1633 spravoval V. Hrabovou s Paskovem a St. Bělou farář Martin Fulkovius.[6]) Od r. 1680 je V. Hrabová filiálkou nově osazené fary Paskovské a tak až do r. 1782, kdy v Hrabové zřízena z fondu náboženského lokalie se školou.

---

[1]) Památky arch. IX. 1871, 1872, 1873 (dle Fiedler: Todtenbuch atd.). [2]) Volný III., 28. [3]) Jaroslav Bidlo: „Necrologium polské větve jednoty bratrské“ (Věstník král. české spol. nauk 1897). [4]) Tamtéž [5]) Volný III., 128. [6]) E. P.: Brušperk. [6]) Volný III., 128.

Poměry hmotné. Tvrz při vesnici Paskově stávala již v 15. století (r. 1484); v 16. století je zmínka o ní 1538. Zdá se, že ona tvrz stávala na místě nynějšího zámku. Tato tvrz pravděpodobně i s Paskovem vypleněna byla r. 1643 Švédy. Zdá se, že to vyplenění nebylo zlé; neboť kolem r. 1660 na panství Paskovském bylo pustých domů a rolí velmi málo (Slavík: Morava a její obvody po válce 30leté.), tamtéž: v l. 1650—76 bylo na panství Paskovském 3317 měr půdy druhé a třetí třídy; do r. 1676 nejen neubylo té půdy, ale přibylo a sice 88 měř. R. 1667 bylo osedlých domů 169 a pustých 5. V letech 1673—75 bylo osedlých domů 169, nově osedlých 3, nově pustých 11, a starý pustý žáden. Na jejím místě v druhé polovici 17. století vystavěn zámek, o kterém se častěji děje zmínka. Učitel paskovský měl dostávat ze zámku za psaní cedulek ročně byt.[1]) Z kupní listiny na počátku 18. století, kterou nabyl panství Paskovského rytíř Filip šl. Hoch na Okříškách a Pokojovicích, vidíme, že zámek již byl nádherněji zařízen se zahradou květnou a zelinářskou a s oranžerií. Tento zámek vyhořel 1869, a nynější jeho zevnějšek mimo nějaké zbytky starší pochází z této doby.

Paskov sám sluje vesnicí ještě koncem 15. století. V první polovici (nevíme kdy a jak) stal se městečkem s právem kriminálním magdeburským (od r. 1538). Práva hrdelního pozbyl již v 17. století, ale ještě na mapě Komenského (z r. 1624) sluje oppidum t. j. městečko. Naučení měli hledati v Ostravě. Ale nižší právo si zachoval. Toto sestupovalo se za předsednictví úředníků panských, a nálezy zapisovány do knih právních městečka Paskova. Tyto knihy jsou zachovány z let 1635—1745. Hrdelné právo od 17. století přešlo na vrchnost.[2])

O Krmelínu a Žabně (viz nahoře dílem u Brušperka, dílem u Paskova). Oprechtice jsou založeny teprv s počátku 18. století Oprsdorfy, tehdejšími držiteli panství Paskovského, jak ukazuje jméno Opersdorf. Mitrovice jsou původu ještě novějšího; byly založeny, jak ukazuje jméno, teprv po r. 1779, kdy Josef hrabě Mitrovský nabyl panství Paskovského.

Léno místecko-frýdlantské (v 16. a 17. věku). Smlouvu z r. 1512 obnovil a potvrdil r. 1522 biskup Stanislav I. listem

---

[1]) Čas. Mat. Mor. 1894. [2]) Prasek: Organisace (knihy ty jsou v majetku p. Hauera v Opavě).

daným v městečku Místku jinak Frydburku.[1]) Biskup povoluje dědičné držení Místecka do 3 životů (Kazimíra II., syna jeho Václava a Václavova syna), ale ustanovuje, že potomci syna Václavova mají sice Místecko držeti, ale jako léno v ten způsob, že dostaví se k biskupovi jeden urozený buď pán nebo rytíř s plnou mocí knížete Těšínského a že ta osoba na místě knížete Těšínského má od biskupa obvyklým způsobem přijmouti Místecko v léno, což však platí jen pro potomky rodu knížecího těšínského. Kdyby Místecko přešlo na jiné, tož ti osobně se dostaviti musí k lennímu soudu a osobně na to zboží mají léno přijmouti. Co se dotýče řeky Ostravice nesmí knížata Těšínští a jejich potomci lovu v řece nikomu pronajímati, avšak na svou potřebu mohou loviti. I biskup v řece může loviti jen k své vlastní potřebě, když předtím cedulí pod pečetí to oznámil buď knížeti Těšínskému, buď úředníku jeho ve Frýdku. Do těch 3 životů nestojí knížata Těšínští k soudu manskému a nemohou k němu poháněni býti. Po smrti Kazimíra II. (1528) nastala za nezletilosti Václavovy vláda poručnická, kterou měl mocný pán Jan z Pernštejna až do r. 1542. Povolil cech nožířům místeckým.[2]) R. 1545 Václav nastoupil samostatně a zahájil svou vládu činem pro celé jeho panování charakteristickým: zastavil totiž panství Frýdecké a Místecké Janu z Pernštejna za 12.000 zl. uherských.[3]) Jmenuje-li se r. 1545 úředníkem knížecím na Frýdku Linhart Tatík z Jankovic,[4]) jest to možno jen pro první polovici roku; neboť v druhé polovici drží Frýdecko-Místecko Jan z Pernštejna, který si zajisté ustanovil úředníka svého. Zástavu tu držel Jan nejdéle do roku 1550, neboť toho roku jakož i 1552 jest již zase Linhart Tatík z Jankovic knížecím úředníkem ve Frýdku.[5]) Jiřík Čelo z Čechovic r. 1553 drží Frýdecko i Místecko patrně zástavou od knížete.[6]) Mezi ním a knížetem vypukl tuhý spor, týkající se Linharta Tatíka z Jankovic, kterému za jeho věrné služby udělil kníže robotu Sviadnovskou, k čemuž však Jiřík Čelo nechtěl svoliti žádným způsobem. Tatík nedočkal se konce sporu; padl již r. 1554 při obraně hranic proti vpádu polskému. Kníže Těšínský na to zrušil smlouvu s Čelem Jiříkem a zastavil zase oboje

[1]) Notizenblatt 1875 p. 29. [2]) Prasek: Věstník Mat. opavské 1894. [3]) Notizenblatt 1873: Kasperlík: O výplatě panství frýdeckého p. 55. [4]) Prasek: Věstník Mat. op. 1894 p. 5. [5]) Notizenbl. 1873 p. 68 a 69. [6]) Prasek: Věstník Mat. op. 1894.

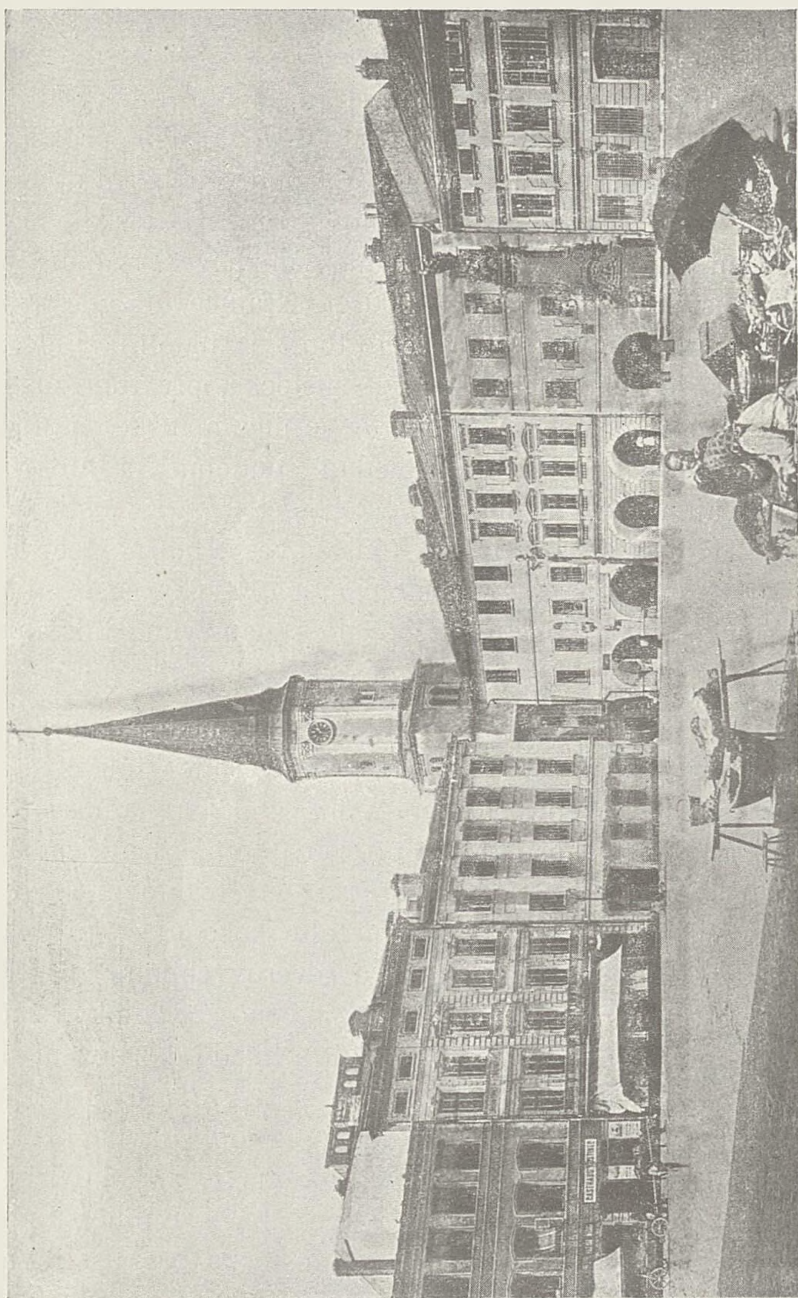
panství Burianu Barskému z Baště a po jeho smrti synu jeho Janovi.

Dle Kasperlíka[1]) kníže Bedřich Kazimír sídlel od r. 1563 ve Fryštátě, a od něho prý držel panství Frýdecké v zástavě napřed Vlastinovský a po něm Hans Puchler. Proti tomu však lze uvésti, že r. 1565 biskup Vilém Prusinovský na obyvatelstvě Místecka požadoval berně korunovační, o čemž však ani kníže, ani Burian Barský, tehdejší majitel Místecka, nechtěl slyšeti.[2]) Biskup hájil svého práva vytrvale, neustávaje naléhati na vybírání berně korunovační a tím na upevnění a objasnění lenního poměru Místecka k biskupství. R. 1566 listem daným v Kroměříži[3]) píše knížeti Těšínskému o berni tuto korunovační z vesnic Místeckých k Těšínsku připojených dokládaje, že nikde nic o tom v listinách nenachází, že by poddaní z Místecka tu berni neměli odváděti, že on však hledě si přátelství s knížetem Těšínským milerad k tomu svoluje, by věc vyřízena byla čtyřmi rozhodčími z každé strany. Barský v tomto dopisu není jmenován; za to dopis z r. 1568 daný v úterý v den sv. Bartoloměje je adresován Janu Barskému z Baště na Frýdku a dopis téhož roku, daný v pátek po sv. Jiljí, panu Burianu Barskému z Baště, zástavnímu držiteli Frýdecka a Místecka.[4]) Zajisté již téhož roku strojily se nějaké změny v držení Frýdecka-Místecka, o nichž poněkud nespolehlivá zpráva pronikla i k biskupovi. Proto listem z téhož r. 1568 biskup píše knížeti Těšínskému, že slyšel, že syn jeho Frydrych Kazimír zastavil statek frýdecký bezpochyby i „se statkem Naším a kostela Našeho Olomuckého manským (Místeckem)“ panu Janovi Vlaštovskému; to se pak pro uvarování škody bez vědomí vrchního lenního pána díti nesmí, aby tedy kníže obstaral co sluší a patří.[5]) Jelikož v době na to ještě stále se jmenuje Burian Barský zástavním držitelem Frýdecka-Místecka, soudíme, že změna ta učiněna o něco později teprv, buď koncem r. 1568 nebo začátkem r. 1569. Do těch let (nikoli do r. 1563) dlužno položiti Jana Vlaštovského (nikoli Vlastinovského), jako zástavního držitele Místecka a po něm i Hanuše Pucklera. To spadá již do posledních let neblahé vlády Bedřicha Kazimíra. Po smrti jeho (1571) na-

---

[1]) Notizenbl. 1873 p. 73. [2]) Prasek: Věstník Mat. op. 1894 p. 15. [3]) Listy posílací b. Vil. Prus. ve Věstníku Mat. op. [3]) Posil. listy b. Vil. Prus. [4]) Notizenbl. 1873 pag. 76.

stoupil syn jeho Václav. Aby náramné dluhy, kterých nadělal Bedřich Kazimír, zaplatiti mohl, prodal panství Frýdecké i s Mí-

Obr. 5. Náměstí s kostelem sv. Jakuba.

steckem Václavovi Matyášovi z Loggova za 36.000 zl.[1]) a jeho bratru Jiřímu. Ale již téhož roku (1573) patrně biskup olomucký

[1]) Ki. p. 40.

nabyl nějakým způsobem Místecka; neboť toho roku je uděluje biskup Jan Grodecký z Brodu svým příbuzným Ludvíkovi Petrovi, Bedřichovi a Krištofovi, bratřím Grodeckým z Brodu.[1]) Tak na čas odděleno Místecko od Frýdecka. Od bratří Grodeckých přešlo Místecko r. 1577 v držení Matyáše Žalkovského z Žalkova a po něm opět na Jiřího, rytíře z Loggova.[2]) Tak zase nastalo spojení Místecka s Frýdeckem, které potrvalo jen do r. 1584. Oboje panství držel až do r. 1581 Jiří z Loggova. Toho roku oboje panství koupil biskup Stanislav II., ale podržel je jen do r. 1584. Toho roku ujednal úmluvu s Bartolomějem Bruntálským z Vrbna o přepuštění Frýdecka, datovanou na zámku ve Frýdku. Biskup prodává panství Frýdecké za 28.000 zl. Hranice mezi Frýdeckem a Místeckem má tvořiti Ostravice (o tom viz nahoře). Lidé, kteří z panství Frýdeckého patří k faře místecké, při tom zůstanou. Že frydečtí měšťané „se natahují“, by vesnice manské na Místecku od nich brali pivo, toho ať si hledají soudem. Na mosty přes Ostravici mají Frýdečtí platiti $^2/_3$, Místečtí $^1/_3$. K Místku hledí: Frýdlant, Hodoňovice, Kunčice, pustá ves Habrňovice a oba Sviadnovy. Touto památnou smlouvou na všecky časy odděleno bylo Místecko od Frýdecka a spojeno s panstvím Hukvaldským (další důsledky spojení s Frýdeckem viz nahoře).

Poměry náboženské. Kostel sv. Jakuba, nejstarší ze 3 kostelů místeckých, je vystavěn při severním cípu čtverhranného náměstí, jehož rohy ukazují k hlavním stranám světovým. Snad mu vyhraženo místo hned při původním rozměření a rozdělení plochy stavební. Jisto jest, že zeď hřbitovní (hřbitova, rozprostírajícího se původně kolem toho kostela) se připojovala k zadní zdi strany severozápadní a severovýchodní; při straně severozápadní stály 2 budovy, lépe řečeno 2 domky, škola a fara. Je podobno pravdě, že tu byla fara hned od založení města anebo krátce po něm; ale není o ní zprávy. Tato fara opatřovala celý jih nynějšího okresu. Zajisté že ode dávna k ní byly přifařeny: Malé Kunčice, Sviadnov, Hodoňovice, Palkovice, Metylovice, Frýdland, Čeladna, Ostravice; ba i Lubno, Pržno a Malenovice. Přesahovala tedy farnost místecká přes Ostravici do Slezska. Vlastní připojení Lubna a Pržna ku farnosti v Borové, což se stalo r. 1785, předcházel stav přechodní; věci totiž cír-

[1]) Ki. 40. [2]) Prasek: Místek a Frýdek: Věstník Mat. op. 1895.

kevní v Pržně a Lubně a snad i v Malenovicích měli obstarávati faráři sousední dle úmluvy, tak že křty z osad těch se mají konati ve Frýdlantě, provisiones partim Misteca partim Frydlanda fiebant = platy se dávají dílem do Místku, dílem do Frýdlantu; pohřby má obstarávati farář místecký na hřbitov kolem kostela sv. Ignáce na Borové, katechese patří faráři místeckému a služby Boží v kostele v Borové v jisté doby má konati farář z Dobré. Ale i po definitivním připojení k Borové zůstaly faráři místeckému ještě dlouho jisté pevné příjmy z oněch vesnic. Palkovice a Metylovice (původně k Rychalticům) od r. 1580 přifařeny k Místku. Ale zdá se, že je to obnovení nejstaršího stavu věcí, že tedy Palkovice a Metylovice ode dávna patřily k Místku a jen po nějaký čas připadly k Rychalticům. Roku ale 1665 vznikla samostatná fara ve Frýdlantě a k ní přifařeny Čeladná, Ostravice, Metylovice a Malenovice. Tenkrát snad stala se úmluva o Pržno a Lubno. Tím farnost Místecká nabyla celkově nynějšího vzhledu svého. Poslední změny nastaly v 18. století. R. 1784 zřízena z náboženského fondu samostatná fara v Palkovicích, 1786 v Metylovicích (lokalie), 1789 v Čeladné (lokalie) a v Ostravici (lokalie).

Jiná změna nastala zřízením děkanství v Místku r. 1716. Patřily k němu fary: Stará Ves, Brušperk, Frýdlant, Mor. Ostrava, Ostravice, Paskov, Staříč, Stará Bělá a lokalie: Čeladná, Fryčovice, V. Hrabová, Metylovice, Palkovice a Zábřeh. Od r. 1806 proměněno děkanství na viceděkanství. Děkanem stal se farář ostravský.

Není o tom pochyby, že za držitelů neustále rychle se střídajících v 15. a 16. věku a při odcizení od biskupství olomuckého sekty náboženské rychle nabývaly v Místku půdy. Nejhlouběji se tu zakořenili bratři čeští. Biskup Vilém Prusinovský, ač patří mezi přední muže, kteří účinně konali protireformaci, přece počínal si celkově mírně a shovívavě. Jmenovitě nepřekážel přijímání pod obojí v mezích zákona zemského. Jiné časy nastaly za Stanislava II. Pavlovského. Za něho počíná si protireformace bezohledně. R. 1582 ustanovil svého kaplana Adama Pacinia farářem v Místku. Hned na to práce protireformační zahájena generální visitací téhož roku (1582). Dle ní farář Pacinius sice rozdával svátost oltářní pod

jednou i pod obojí, ale vzácně. Biskup v té věci mu dal patřičné naučení, které asi znělo v ten smysl, že má rozdávati jen pod jednou způsobou.

Fara dřevěná byla sešlá, kostel dřevěný, jen v kůru zděný. Na hlavním oltáři byl obraz sv. Mikuláše (dle toho by byl kostel sv. Jakuba původně zasvěcen sv. Mikuláši) na pozadí zlatém; mimo hlavní oltář jen 2 oltáře poboční, (nebylo tehdy ještě kaple P. Marie). Kostel má 2 kalichy stříbrné pozlacené, měděnou monstranci, 4 kasuly. Jezuita Václav ke shromážděným farníkům měl řeč o pravé víře. Na napomínání biskupovo, který osobně byl přítomen, katolíci a pod obojí slíbili biskupovi poslušnost, ale pikardi, (t. j. bratři čeští) mlčeli zarytě. Visitatoři viděli tehdy také originál zakladací listiny fary místecké, (který shořel asi při velkém ohni 1602). Palkovští, Metylovičti a Frydlandští přednesli visitatorům žádost, aby aspoň jednou měsíčně v jejich kostelích byla konána bohuslužba. Místečané k tomu nechtěli svoliti.

Patrně chtěli, aby chodili z Palkovic, Metylovic a Frýdlanta do kostela do Místka; šlo jim také o prospěch hmotný. Než ještě biskup odešel s komisí, vydal zákaz, aby bratři čeští nepřemlouvali a nesváděli katolíků pod pokutou 100 zl, aby katolíci nechodili do zboru, ani na kázání bratrská pod pokutou 50 zl., aby bratři čeští se nescházeli ve zboru, nýbrž aby chodili do kostela katolického pod pokutou 100 zl. Rozkazy tyto měly patrně malý účinek, neboť ještě téhož roku po odchodě komise naříká si farář ve zprávě k biskupovi, že obyvatelé nesvětí dne svatečního ani neděle, ani nechodí do kostela. Hned pak biskup rozkázal úředníku hukvaldskému, by obyvatelstvo v Místku přidržoval ku svěcení svátku a neděle a ku kostelu. Bratřím českým má ponechati majetek, kdyby do velikonoc 1583 zpověď vykonali a svátost oltářní přijali po katolicku. Musili také písemně dosvědčiti, ze nechodí do zboru. Když i potom bratři čeští rozkazům těm nevyhověli, kázal biskup úředníkovi hukvaldskému aby zavřel zbor místecký a prodal a kazatele čili představeného zboru vypudil (byl prý to sedlák jakýsi, „který má podle řádu chlapského hleděti si role a pluhu“). Když se ukázalo, že mnozí obyvatelé ještě o velikonocích 1584 nevykonali zpovědi, přikázal biskup, by jim byla dána lhůta do sv. Vavřince; pak se jim má vše prodati a mají se vystěhovati. Není divu, že bratrství takto

krutě pronásledované v Místku záhy vyhynulo. Posledním zákmitem je zpráva, že r. 1591 zemřel br. Vavřinec Justus, kdysi správce zboru místeckého. Z Místka pocházel i br. Jiřík Místecký (r. 1598 knězem v Lidkovicích). Patrně většina bratří se vystěhovala. Když takto největší překážka, vadící protireformaci, byla odstraněna, došlo i na obojaké utrakvisty. Již 1589 přikazuje biskup, aby jen katolíci byli volení za představené. Ještě dále šel rozkaz ze dne 28. máje 1590, že v Místku se má přijímati jen pod jednou způsobou. Úředník hukvaldský má to utrakvistům důtklivě přivésti na pamět. Hned na to v letě 1590 nastalo předvolání před biskupa na hrad Hukvaldský. Utrakvisté místečtí, podobajíce se v té věci utrakvistům vůbec, nekladli valného odporu a slíbili, čehož biskup na nich žádal. Nesúčastnili se také ani vzbouření proti biskupovi r. 1600 (nebo krátce před tím); ani ohavné rebelie r. 1618-20; neboť r. 1629 dává jim Ditrichštein vysvědčení, že zachovali jemu věrnost v době revoluce, a za tuto osvědčenou věrnost dává městu svobodný obchod solný. Že nicméně bylo zapotřebí k upevnění katolické víry stále přihlédati a žádného prostředku nezanedbávati, ukazuje místo ze zakládací listiny cechu masařského r. 1625 (originál v majetku společenstva řeznického v Místku), kde se stanoví, že každý člen cechu masařského dvakrát do roku a to o Velikonocích po prvé a o Božím Těle po druhé má se vyzpovídati a velebnou Svátost pod jednou způsobou přijímati. Jednou za měsíc má cech mši sv. sloužiti, a všichni jeho členové musí jíti k oféře a za tu práci faráři svému 10 gr. bílých mají dáti. Item nemá žádný ani na učení řemesla, ani za mistra do cechu přijat býti, dokud by se knězi katolickému a obzvláště faráři místeckému nevyzpovídal a velebné Svátosti pod jednou způsobou nepřijal a to pod pokutou. Před Paciniem neznáme jména ani jediného faráře. Možná že ho tu nebylo po delší dobu. Po něm byl farářem v Místku Jan Makovice, který 1597 odešel do Drahan, po něm přišel ze Staré Vsi do Místku Matyáš, po něm Matyáš Schodius. Na to následuje mezera až do r. 1628, (18. března 1617 investován na Místek Jan Albinus — Snopek: Čas. Mat. Mor. 1903 p. 306), kdy farářem se jmenuje Matyáš Svitavský, od kterého řada farářů až po naše doby je nepřetržená. Prvním děkanem je od r. 1716 Ant. Alex. Augusta. Od něho počínaje vedle faráře vidíme vždy jednoho a později i druhého kaplana.

Nejstarší matrika počíná se r. 1628, nejstarší zvon má datum 1629.[1])

Poměry hmotné. Není o tom pochyby, že střediskem léna místeckého byl Friedeberk původně; po založení Frýdlantu stal se střediskem Frýdlant, neboť všichni držitelé léna místecko-frýdlantského ve 14. věku nepíší se jinak než z Frýdlanta. Frýdlant stal se sídlem těch lenních držitelů a tím zajisté do jisté míry získal a Friedeberk ztratil. Přes to všecko čelným místem zůstal Friedeberk. Ještě více změnila se situace na prospěch Místka po připojení léna místecko-frydlantského ku Těšínsku. Frýdlant přestal býti sídlem držitelů toho léna. Ztrátil tedy více než vlivem Frýdku, jakožto správního střediska celého léna, ztratil Místek. Nicméně spojení dlouholeté Místka s Frýdkem neprospívalo Místku. Jeví se to také na poli zájmů hmotných. Žádají-li Frýdečané, aby manské vesnice pro Místecku odebíraly jejich pivo, čemuž odpírá biskup, musíme předpokládati, že před tím skutečně vesnice manské na Místecku nuceny byly pivo frýdecké čepovati na velkou újmu pivovaru místeckému. A tak tomu bylo i v jiných věcech. Nicméně i v těch dobách různé výsady a privileje tvořily spolehlivý podklad pro vzrůst jakési zámožnosti. Místečtí měli již od r. 1416 odúmrť,[2]) koncem 15. věku listinou danou v Těšíně v pondělí po sv. Marketě 1490 udělil jim kníže Kazimír týdenní trh čtvrteční,[2]) r. 1505 kníže vydává pivovar v Městku tamějšímu fojtovi Janovi a jeho dědicům[2]) a Jan z Pernštejna povoluje nožířům místeckým cech, což později potvrdil syn jeho Václav.[3]) Nicméně zrušením toho svazku k Frýdecku a připojením k biskupství Místek získal rozhodně. Léno to sluje té doby „manství Místko s Frýdlantem a jinými vesnicemi". V popředí jeho stojí Místek. Vidíme to na tom, že Frýdlandští byli zavázaní robotou ke dvoru místeckému, od které je osvobodil teprv r. 1625 kardinál Dietrichštejn.[4]) Ještě více spatřujeme odvislost Frýdlantu v poměrech církevních (viz nahoře). Nicméně zůstal Frýdlant jakýmsi střediskem pro jižní končiny okresu místeckého již v těch dávných dobách a jest

---

[1]) Celá ta stať o diecesi a náboženských poměrech je založena na těchto pomůckách: Pamětní kniha, chovaná na faře, Volný topografie městská i církevní, Kinter, Památky archaeolog. 1871. [2]) Prasek: Místek-Frýdek 4. [3]) Tamtéž. [4]) Ki. 41.

jím dosud, což děkuje hlavně své industrii železářské. Obratem v poměrech hmotných Místku rozhodným vyznačuje se r. 1584, kdy Místecko opětně připojeno k biskupství a to k panství Hukvaldskému. Biskup Stanislav Pavlovský jim obnovil předně r. 1584 všecky starodávné privileje, týkající se některých cechů a 3 výročních trhů a městského práva nižšího, o čemž naučení mají hledati v Ostravě. S podmínkou, že zůstanou katolíky, dává jim čtvrtý trh výroční o Božím Těle a potvrzuje jim trh týdenní čtvrteční. Před každým a po každém jarmarku mají míti právo frejunku osmidenního, který velkým zvonem mohou vyzváněti a poslem městským otevírati a zavírati. Mohou vařiti stará a bílá piva a je vystavovati do obou Sviadnovů, do Kunčic a Hodoňovic. Jim patří odúmrť, pak les Roveň a lov ryb v Olešné. Na robotách mají jen 3 dni orati k Folwarku a séci na louce Příhuří. Tím bylo rozhodnuto ve mnohých věcech proti Frýdku ve prospěch Místka. Za to vše mají platiti 37 dolarů slezských ročně. Mimo to mohou užívati 2 mlýnů.[1]) Spory náboženské nevalně poškodily rozkvět města. Snad více oheň roku 1602, který skoro celé město strávil i s kostelem, a mor zuřící tu r. 1625. Jako odměnu za věrnost dal jim Ditrichštejn svobodný obchod se solí kamennou a jinou. Z každé fůry soli do Místku dovezené musí platiti po širokém tolaru. Konečně jim dovolil, aby pro uvarování různic nemusili do městečka přijímati osoby stavu rytířského. Do té doby spádá i vyzdvihnutí cechu masařského se zakládací listinou z r. 1625, patrně podle vzoru cechu řeznického v Kroměříži; také spadá v tu dobu obnovení cechu soukenického, (dle nápisu na druhém listě pěkně kolkolem ozdobeném pamětní knihy cechu soukenického,) roku 1562 založeného. Nápis zní: Kniha poctivého cechu sukenického založeného v knížecím městě Místku v 1562 za cechmistrův Matěje Čejky, rychtáře tenkráte Místeckého, a Antonína Žižky, Antonína Wídomusa, Joanesa Pustky, rychtáře tenkráte poručního, za starších mistrův Ondřeje Pustky a Antonína Zámečníka. V letopisech ku konci pamětní knihy cechu soukenického vysvítá ale, že cech ten vzal počátek svůj r. 1542 za následujících pánův mistrův: Foltýna Stopy, Fridricha Kavky, Jiřího Samsona, Jakuba Patera, Jana Kulhánka, Jakuba Stojana, Jana Sovy. Ze zachovaných památek cechu

[1]) Prasek: Místek—Frýdek a Volný I. 152.

soukenického znamenaných běžnými čísly 1—8 chybějí č. 1. a č. 2., z nich první číslo patrně byla zakladací listina cechu soukenického s ohrazením patřičným víry katolické asi z té doby jako zakladací listina cechu řeznického, a číslo 2. obsahovalo pohodlnější a příruční opis té zakladací listiny. Zachované číslo 3. obsahuje potvrzení privilejí cechu soukenického od Leopolda I. z r. 1660. Mimo to vznikly cechy jiné: cech tkalcovský, ševcovský, krejčovský, hrnčířský, kovářský a kožešnický. Tomuto rozkvětu napomahalo, že bouře a války 17. století pro Místek minuly bez značnějších škod. Byly to končiny odlehlé a vůbec celkově stranou tehdejších hlavních dějišť válek položené. Vlna Mansfeldská převalila se bez následků. I Švédové v letech 1642 a 1643 až sem pronikli sotva; zastrašily je Hukvaldy. Že Místek ve válce 30leté neutrpěl mnoho, k tomu ukazuje počet domů osazených po r. 1648, jichž bylo 133 a neosedlý nebyl ani jeden, čímž Místek je dosti vzácnou výminkou mezi ostatními městy a městečky moravskými[1]). Roku 1675 bylo na náměstí v Místku 43 domů měšťanských (domus civitas), v Zámostí bylo 21 domů, v Horní ulici 35 domů, v Dolní ulici 38 domů, tedy celkově 137 domů.[2]) Stav města Místku koncem 17. a začátkem 18. století nejlépe označuje nám potvrzovací listina kardinála Schrattenbacha z r. 1712. Předně má město pravomoc nejen civilní, ale i kriminalní a dozor policejní. Naučení mají hledati v Ostravě. Odvolání má jíti přímo k biskupovi, a ne k úředníku hukvaldskému. (Musíme k r. 1584 položiti opravu, že již toho roku Místek měl pravomoc i kriminalní). Jen 42 měšťanů plnoprávných, kteří mají domy na rynku a ne na předměstí (tedy ani na Zámostí, ani na Horní, ani na Dolní ulici) jsou opravněni v městském pivovaře pivo vařiti a v řadě za sebou je čepovati. Ale mají za každou várku bílého piva 4 gr., starého piva 6 grošů do pokladny městské odváděti (totiž biskupovi). Každý z oněch 42 domů měšťanských má právo kořalku páliti a ji prodávati a čepovati; mimo to může víno dovážeti, je čepovati a rozvážeti. V předměstí se nesmí nikde ani víno, ani kořalka, ani pivo (rozuměj cizí) čepovati. Za to musí těch 42 měšťanů odváděti na Hukvaldy úředníkovi ve 2 lhůtách 100 tolarů mor. Robot hmotných žádných není, za to město má platiti ročně 30 zl. r.

---

[1]) Časopis Mat. Mor. 1892, p. 155.. [2]) Pamětní kniha místecká.

Za přítomnosti úředníka hukvaldského má se rada městská ročně obnovovati, ale častování úředníka toho má přestati za náhradu peněžitou. Dohled na sirotky jakož i pokladna sirotčí je svěřena městské radě, která má úřad tento správně vésti a sirotkům za plat 30 gr. licenci k ženění nebo vdávání udělovati. Město jest povinno v den sv. Volfganga zpívanou mši nařídití a faráři 1 zl. za to z obecní pokladny vyplatiti.[1]) Ač v 18. století stihly Místek některé pohromy horší, přece rozkvetal utěšeněji než před tím. Největší snad pohroma byla r. 1741. Tenkráte volán lid k obraně hranic zemských. Frýdek byl obsazen Prusy. Domobrana, hlavně lid valašský, obsadil Místek. Když Valaši na část vojska pruského podnikli marný útok, Prusové odplatou udeřili na Místek 18. února po poledni a zmocnili se lehce města a plenili je po 3 dny. Co nemohli odnésti, potloukli a zničili. Na rynku vyhořelo 14 domů, 18 osob bylo zabito, mnoho osob odvedeno, ale brzo zase na svobodu puštěno. Frýdečané se posmívali slovy: dobře se stalo „červeným židům". Jméno to měli Místečané buď již před tím, nebo od té doby je podrželi. Přezdíváno jim tak pro velkou lakotnost a neobyčejné dychtění po bohatství a pro věčný „čachr", který provozovali dle starodávného zvyku i v neděli, poněvadž ten obchod v neděli a svátek, vynášel velký výdělek.

Z těch příčin Místek z pruské pohromy se rychle zotavil; sčítání z r. 1762: 301 číslo. Že Místek v 18. století byl střediskem obchodním a průmyslovým, k tomu ukazuje i množství cechů té doby uváděné: 1. cech soukenický, 2. tkalcovský, 3. ševcovský, 4. řeznický, 5. krejčířský, 6. hrnčířský, 7. kovářský, 8. kožušnický.

Frydlant = Frýdlant tvoří ode dávna přirozený střed širokého údolí mezi Lysou a Ondřejnikem jak i užšího dvojího údolí, sáhajícího až k hranicím uherským, řeky to Ostravice a Čeladné. Arciť k tomu nemálo přispívaly železárny, zde ode dávna pracující (viz o tom doleji). Větší důležitosti domohl se Frýdlant teprve v 17. věku, kdy stále jižněji postupující kolonisace v Čeladné a Ostravici, jakož i na svazích Ondřejníka a Lysé, konečně ukázala nutnost, založiti tu samostatnou faru. Kostel, malý dřevěný sv. Bartoloměje, byl tu již v 16. století;

---

[1]) Ki. 40. a Prasek: Místek a Frýdek.

byl dobře opatřený. Patřilo k němu $1^1/_2$ lánu. 4krát za rok konal tu bohoslužby farář Místecký, začež od každého sedláka dostával po groši o sv. Jiří a Václavě. Ale r. 1665 obce Frýdlant, Ostravice, Čeladná, Pstruží a Metylovice spojily se nejen na vystavění fary, k čemuž jim vrchnost slíbila dříví, ale i na opatření fary dostatečným důchodem. I koupili pozemek za 12 zl. a vystavěli dřevěnou faru. Jestli tenkráte vystavěn na místě dřevěného kostela také kamenný, nevíme. Podle všeho dnešní chrám pochází teprv ze století 18tého. Farář měl prý tento důchod: 40 zl. ročně, týdně $^1/_2$ vědra piva, desátek v žitě a ovsi, 45 slepic, 20 sáhů dříví, 1 lán pole s lukami na 25 vozů sena. Prvním farářem byl Jiří Battor. Hned na to ale těžká pohroma zastihla Frýdlant: r. 1680 byl Kuruci úplně vypleněn a spálen, tak že v 17. století pokládán mezi vesnice. Než během 18. věku se zotavil, tak že r. 1782 povýšen na městečko. V té době vystavěn i chrám v nynější podobě.

D. Doba nová.

Ve třech směrech projevují se změny základní.

Za prvé v ohledu právním a společenském. Zde předně poutá naši pozornost poddanství a robota a jejich zánik.

Za druhé v ohledu hmotném, a tu třeba vyložiti stav řemesla a průmyslu v 18. století a přeměna jeho v průmysl moderní (železárny frýdlantské, cechy v městech a průmysl textilní: přádelnictví, tkalcovství, hlavně v Místku).

Za třetí v ohledu národním (germanisace a její kompensace), české hnutí národní.

První oddíl vyloží a) roboty, dávky a poplatky obyvatelstva na panství Hukvaldském. Že doléhaly těžce na lid selský, tak těžce jako jinde, toho důkazem jsou dvě bouře selské, které se strhly na panství Hukvaldském, první r. 1695, kdy pro přílišné utiskování shluklo se asi 1500 sedláků v okolí Štramberka, vojenskou mocí však byli rozehnáni a náčelníci odvezeni do Kroměříže, kde byli potrestáni a druhá r. 1775; byla potlačena zakročením krajského hejtmana a vojska jeho. b) Změny, které byly působeny v tom poměru mezi vrchností a sedláky zasahováním vlády. Patent robotní z r. 1713 nepomohl lidu selskému

nic. Patent z r. 1738 omezil sice počet robotních dnů a jejich délku, ale jen pro roboty pravidelné. Více působilo ocenění pozemků vrchnostenských a poddanských, jak bylo nařízeno hned po válce o dědictví rakouské a čím dále tím patrněji se osvědčovala ochrana lidu poddaného proti vrchnostem, jak ji vykonávali v míře vždy rozsáhlejší hejtmané krajští. Podobně důležité je nařízení, dle kterého z pozemků poddanských se měla platiti daň rovnající se $^1/_3$ hrubého výtěžku a z pozemků vrchnostenských 26%, což r. 1769 zvýšeno na 36% z pozemků poddanských, a stanoveno pro pozemky vrchnostenské na $22^2/_3\%$.

Skutečně bylo pomoženo lidu selskému teprv urbariální komisí pro Moravu (r. 1771) a patentem robotním r. 1775 (pro Moravu a Čechy): jím vyměřeny povinnosti poddanské, a odstraněny nejhorší zlořády. Do března r. 1778 přes odpor vrchností byly dokončeny seznamy robotních povinností na všech panstvích moravských. Pak zrušeno nevolnictví patentem r. 1781. R. 1785 přestává vůbec rozdíl mezi půdou vrchnostenskou a poddanskou. R. 1784 prohlášena zásada, že u pozemků poddanských veškeré požadavky zeměpanské a vrchnostenské nesměly přesahovati 30% hrubého výtěžku. Ale než to vše vykonáno, zemřel Josef II. a za Leopolda II. ty zákony zrušeny a stavové moravští vrátily se k soustavě berniční, jak byla za Marie Terezie, ale s rozdílem, že vrchnosti i poddaní platili stejně, totiž 30 zl. 27 kr. ze 100 zl., (tím se sedlákům ulehčilo o 6 zl. 27 kr.). Teprve v letech 1817 vrátila se vláda k reformám daňovým z posledních let Josefa II. Napřed však zavedeno r. 1819 provisorium daně pozemkové, kterým celkově zavedeny reformy josefinské na prospěch poddaných; neboť kvota spadající na statky vrchnostenské vzrostla tím provisoriem. — Jinak pro obyvatelstvo poddané vláda za císaře Františka I. neučinila ničeho. Ba prohlásila r. 1821, že nepokládá výkupy penězité z roboty za užitečné a zastavila další výkupy na statcích státních. Byl to špatný příklad. Jakmile vycítily vrchnosti, že vláda jest na jejich straně, nastalo svévolné zneužívání robot a utiskování selského lidu jako v dávných časích.

Teprv rok 1848 to změnil všecko.

Podrobnosti jsou uvedeny u jednotlivých osad.

Poddanství na panství Hukvaldském.

Všecky osady panství Hukvaldského založeny nebo přetvořeny na právě německém emfyteutickém a franckém (viz část dějepisná); jest to zřejmo z dosavadní formy osad. Postupem věků zanikly všecky výhody a svobody těchto osad a na všecky stejnou měrou uložilo se poddanství selské z počátku lehčí, ale čím dále, tím tíživější. Platy a roboty, velmi rozmanité, byly různé nejen u jednotlivých osad téhož panství, ba i u jednotlivých osob téže osady.

Celkově lze říci, že poddaným na panství Hukvaldském se nevedlo o nic lépe než na leckterém panství světském. Při každé skoro vesnici biskupské byl dvůr a lidé vesničtí k němu byli zavázáni robotami. Rychaltští robotovali při dvoře v Rychalticích, Horno- a Dolno-Sklenovští při dvoře pod Hukvaldy atd. Obyvatelé městeček a měst byli zavázáni hlavně k platům. Roboty konaly se na poli, lukách, v zahradách, ale také v lese, u rybníků a v hamrech; na př. byli Metylovští zavázáni loviti ryby pro vrchnost ve vodách čeladenských a ryby voziti na Hukvaldy. Dietrichštejn sice jim to prominul, ale uložil jim za to povinnosti jiné. Jak od 16. věku do druhé polovice 17. věku roboty postoupily, lze viděti z toho: Kolem r. 1589 na panství biskupů olomouckých z každého lánu pole povinnost je orati při určitém dvoře čtyřikrát do roka jedny hony lanné, hnoje vyvézti 10 vozů, o žních svézti s polí 10 kop tvrdého obilí, ovsa 5 kop, sena z luk 2 vozy, pro víno jeti, kam třeba; ze $^1/_4$lánu: konati pěší robotu, žíti tvrdého obilí na 8 kop (chalupník 4), oves 1 den, sena sušiti, hrabati a do kop skládati 1 den, hnůj na vozy nakládati, nebo na poli rozhazovati 1 den.

Po bitvě bělohorské robota na Hukvaldsku: sedlák týdně 3 dny se 4 hovady, zahradník týdně 3 dni roboty pěší, chalupník 2 dny, menší chalupník 1 den; ale od sv. Jana do sv. Václava byli poddaní povinni robotovati po celý týden potahem i pěší.

Frenštát odváděl na Hukvaldy 1 vola a 1 bečku vína, Brušperk 1 vola a 1 krmeného vepře; často tyto dávky přeměněny na poplatky. Brušperští mimo to odváděli od r. 1581: 57 měřic a $2^1/_2$ mírky pšenice, tolik rži, 50 měřic ovsa obyčejného a 14 měřic ovsa dřevního; nebo místo toho od r. 1750 na pe-

nězích, 1 měřice žita = 1 zl., rži = 48 kr., ovsa = 39 kr., vůl = 8 zl., vepř = 4 zl.

Koncem 17. věku utiskování sedláků na panství Hukvaldském dosáhlo takové míry, že vyvolalo bouři r. 1695.; že si tím nepomohli, svědčí neustálé stížnosti z první polovice 18. věku. Takovou stížnost podali i r. 1764 prostřednictvím zemského advokáta Černého na zemské gubernium: žalovali na daleké fůry (do Olomouce, Kroměříže, Kelče), na povinnost plavení dřeva do Frýdlantu a do hamer tamže, na dělání dřeva v horách, na ohrazování obory a j. (K železným hamrům do Frydlantu poddaní musili dopravovati nejen dřevo, ale i rudu).

Přes všecky patenty vládní v druhé polovici 18. věku robota dotrvala až do polovice věku 19tého. Jak se robotovalo r. 1847 ve Sklenově a Rychalticích, ukazují zápisky starosty sklenovského, Jana Smolíka.

1. Tažní robota: sedlák třemi až pěti koni týdně v počtu dnů dle velikosti statku.

2. Ruční robota: zahradník 3 dny týdně, chalupník 25, domkař 13 dní ročně.

3. Práce svačinové: požadovány více méně dle libosti; bylo to odvážení vína na starý zámek, vožení úředníků na bály a svatby, všelijaké ruční práce srpem neb kosou neb jiným nářadím v čas potřeby (zahradník 25 dní ročně).

Ale mimo panské roboty byly i jiné povinnosti. Farář rychaltský dle fase z r. 1669 a 1671 měl od nepaměti k své ruce jako kostelního hospodáře a jako kostelníky poddané a to dílem z Rychaltic, dílem ze Sklenova, z Kozlovic, Myslíka a Lhotky; ti byli povinni farářovi obdělati pole a voziti ho za úřední povinností, začež byli osvobozeni od roboty panské. Kromě toho byly tu desátky a jiné dávky farářovi a rektorovi (desátky ve zdejším kraji slují tacmo).

Dle vyvazovacích listin z r. 1850 na panství Hukvaldském dělal výkup z 1 lánu 272 zl. 25 kr. stříbra. Roboty 78 dní s 4 koni ceněno na 37 zl. 55 kr., roboty pěší 13 dní na 1 zl. 15 kr., za vola, kury a oves 1 zl. 34 kr. a za přadlo 6 kr., úhrnem 40 zl. 51 kr. stř.

Faráři rychaltskému přirčeno: 1. od panství Hukvaldského za rež, oves, seno, dřevo, pivo a velikonočního beránka (v ceně 279 zl. 55 kr.): 5598 zl. 20 kr., za 18 dní dvojspřežní roboty

(v ceně 1 zl. 43 kr.): 34 zl. 20 kr., za 112 dní dvojspřežní roboty (v ceně 20 zl. $19^1/_2$ kr.): 406 zl. 30 kr.; z Rychaltic za desátek, slepice, dovoz dřeva (v ceně 43 zl. 30 kr.): 873 zl., z H. a D. Sklenova za desátek, slepice a dovoz dřeva (v ceně 27 zl. 6 kr.): 542 zl.; ze Sobotky za totéž (v ceně 2 zl. 1 kr.): 40 zl. 20 kr., z Kozlovic za totéž (v ceně 55 zl. 4 kr.): 112 zl. 20 kr., z Myslíka za totéž (v ceně 2 zl.): 40 zl. tedy celkem 8655 zl. 50 kr.

Vrchnost Hukvaldská dostala od svých poddaných výkupu 301.146 zl. konv. m. Poslední zbytky bývalého starého zřízení společenského, jež přestalo rokem 1848, jsou dosud vlekoucí se spory některé. Všecka tacma nebyla roku 1848 ani potom vykoupena. Nevyplatilo se na př. několik sedláků rychaltských a sklenovských faráři rychaltskému; obnos ten započítán do kongruy, a spor bude asi zrovna tak rozhodnut na prospěch faráře rychaltského, jak se to stalo ve sporu Lichnovských s farářem frenštátským.

Ve směru hmotném všimneme si předně základů blahobytu městského v době starší a pak přechodu na průmysl novodobý a stavu jeho nynějšího.

1. Doba starší. Nejdůležitější je tu zřízení cechovní v Brušperku a Místku. Z cechů místeckých nejdůležitější byl soukenický. O vzniku jeho a trvání v století 16. viz nahoře. Rozkvětu svého dosáhl v století 18. a v první polovici století 19. Písemné památky tohoto cechu zachovaly se nám nejlépe a skoro úplně: 1. Artikule nebo pořádky cechu soukenického. Je to kniha menšího formátu foliového, vázaná v bílou jemnou kůži s okraji dvojitými zelenými, uvnitř někdy pozlacenými. Shora v černé tabulce je ve zlatě nápis: „Czech Sukeniczky v Miesteczku Místku“. Na 12 listech pergamenových v té knížce jsou pěkně a čitelně opsány artikule cechu soukenického v Kroměříži z r. 1657; že opis je správný, o tom svědčí potvrzení ze dne 6. dubna 1660. Artikule jsou české. 2. Druhá knížka, vázaná v lepence modře polepené, obsahuje pořádky tovaryšské cechu soukenického z r. 1669. 3. Třetí knížka formátu foliového vázaná v bílou pevnou kůži, obsahuje na 8 listech pergamenových německé artikule cechu soukenického z r. 1720. 4. Čtvrtá knížka malého formátu foliového obsahuje artikule cechu soukenického česky psané z r. 1717. 5. Pátá kniha obsahuje generální cechovní artikule pro pořádky králov-

ských dědičných zemí českých z r. 1739 a to tištěné s opisem jednajícím o tovaryších, který z tištěného originálu r. 1758 pořídil Josef Sobalík. 6. Artikule soukenické z r. 1775 německé s rukopisem, který je českým překladem německých artikulův. 7. Tištěné artikule cechovní vydané z nařízení Karla VI. r. 1731, a to pořádku soukenického a valchařského. 8. Pamětní kniha cechu soukenického ve velkém foliu, v dřevěných koží potažených deskách, založená r. 1745. Obsahuje seznamy mistrů cechy přijatých, učedníků z učení propuštěných, synů mistrovských do učení přijatých, pak záznam učňů jiných do učení přijatých a na konec jakési cestopisy. Nejstarší příjem v knize poznamenaný je z roku 1746 mistra Jana Horáka za cechmistrův Matěje Čejky, Antonína Žižky, Antonína Widomusa a Joanesa Pústky a starších mistrů Andryse Pústky a Antonína Zámečníka. Jakého významu jest cech soukenický v letech potomních, je vidno z toho, že každoročně nejméně jeden nový mistr býval přijat; ale stávalo se, že během roku jich bylo přijato i více (až 12). Dle těch seznamů můžeme souditi, že mistrů soukenických bylo v letech 1750 a 1760 daleko přes 100, což ovšem ukazuje na kvetoucí a výnosné řemeslo. Z učení bývalo propuštěno ročně 1—8 učňů. Daleko větší je počet do učení přijatých synů mistrovských, v mnohých letech až 25. Menši je počet učňů do učení přijatých jiných (t. j. cizích), a to přirozeně. Každý mistr hleděl, by syn ho následoval ve výnosném řemesle. Měli tedy synové mistrův přednost, a jen z nouze se přijímali do učení cizí učňové. Cech řídili 4 cechmistři, ročně volení a vedle nich 2 mistři starší. Od dob Karla VI. ve smyslu tehdejších snah centralistických pokládalo se za nutno, ani cechův ani vnitřních záležitostí neponechávati jim samým. Proto byli na dozor nad činností cechovní vládou v jednotlivých místech ustanoveni tak zvaní c. k. lokalisté a obcí patrně z nařízení vládního tak zv. magistrátní komisaři. Možná jest konečně, že se jměním cechovním se nezacházelo patřičně. Zařízení c. k. lokalistů pominulo brzy. V Místku je známe z r. 1753—1773; za to magistrátní komisaři se zachovali až do 19. století. Cech soukenický ve svých zbytcích živořil i po zrušení cechovního zřízení ještě dlouho. Posledním přijatým mistrem byl Josef Vrána (1886). Posledním mag. komisařem byl Dom. Rek r. 1868, řada cechmistrů jde až do let 1850. Byl pak také jen jeden neb dva

a sluli hospodáři nebo kontroloři. Soukenictví bylo průmyslem domácím a zůstávalo jím i po značnou část století 19. Provozovalo se větší nebo menší měrou skoro v každém domě. Kde nebylo místa pro stav soukenický, tam se aspoň předlo soukeníkům. Mistři bývali dvojí: 1. zámožní a samostatní, kteří sami vyráběli sukno, zaměstnávajíce mnoho tovaryšův a učňů, a prodávali je obchodníkům (sprostředkovatelům), kteří s ním obchodovali do Polska, Uher a do Turecka, 2. menší mistři, méně zámožní, kteří buď dostávali surovinu od bohatších mistrů a výrobek jim odváděli za určitou cenu, anebo sami si kupovali surovinu a zboží hotové prodávali buď větším mistrům anebo sprostředkovatelům. Mnozí z menších mistrů pracovali také soukeníkům příborským. Valchy byly společným majetkem (tři), a valchovala se na nich za určitý poplatek. Ale konkurencí sukna, vyrobeného strojem, pozbývala hrubá sukna místecká ceny a nenalezala odbytu. Úpadek ten počínající asi na počátku 19. století, dokonává se v letech 60tých a 70tých. Dnes upomínají na bývalé soukenictví jen rozpadající valchy a sem tam na půdě pohozený koník, na kterém se vlna hachlovala, anebo rozlámaný kolovrat. Déle se zachovala výroba zboží jemnějšího, jmenovitě z bavlny. Tkalcovství skoro až do 80 let minulého století bylo pramenem zámožnosti nejen Místečanů, ale i širého okolí. Venkovští tkalci pracovali v závislosti na zámožných podnikatelích v Místku. Dostávali od nich surovinu a odváděli jim hotové zboží, což dělo se hlavně v neděli nebo ve svátek, ale nejvíce o trhu, kdy z širého okolí shrnulo se do Místku veliké množství tkalců, by odevzdali vyrobené látky, nabrali nové osnovy a za přijaté peníze nakoupili domácích potřeb, Dílem ze zámožnějších podnikatelů nebo sprostředkovatelů, dílem z obchodníků zámožných, kteří od faktorů skupovali zboží a zasílali do Haliče a Uher, vyvinuli se dnešní továrníci nejen frýdečtí, ale i místečtí a z dílen, kde se upravovalo (bílilo a valcovalo) zboží skoupené, se vyvinuly dnešní továrny.

Tím hlavně vyhynul v několika desítiletích rukodílný průmysl tkalcovský skoro úplně. První továrnu tkalcovskou postavil v Místku Jan Żabenský r. 1868.

Ale Místek byl nejen jakýmsi střediskem na výrobu hlavně suken hrubších a polohrubých, nýbrž i obchodu nejen sukny, ale i přízí bavlněnou a lněnou a plátnem, a obchodu vedeného

hlavně na jih a východ. Majitel takového obchodu nebýval sám soukeníkem. Skupoval od ostatních sukna a prodával je do ciziny.

Obchod byl velmi zištný a vedl ku vzniku značného majetku v mnohých rodinách místeckých, jehož zbytky se arciť jen v ojedinělých případech zachovaly dosud. Na počátku 19. století vyráběno v Místku 4000 kusů sukna hrubšího, 50 mistrů vyrábělo sukno jemnější, ročně na 3000 kusů. Plátenictví kvetlo v téže době na jihu okresu místeckého; hotovilo se plátno hlavně prostřední a jemné a vyváželo se nejvíce do Uher a do Haliče. V Místku byly četné závody na bílení plátna a příze a na apreturu. Zde se také soustřeďoval obchod suknem, plátnem a předivem. Roku 1845 vyrobeno v Místku 3000 loket bavlněných tkanin za 90.000 zl. Roku 1851 se vyrobilo v okrese místeckém plátna 13.125 kusů, bavlněných látek 104.000 kusů[1]) a konopných 9825 kusů.

Cech tkalcovský. Tkalcovství hlavně bavlněné a lněné nabylo důležitosti teprve upadáním soukenictví. Nicméně byl tu také starodávný cech tkalcovský.[2]) Tkalci místečtí vzali si cechovní pořádky z Kroměříže a dali si je ztvrditi biskupem Leopoldem Vilémem (asi r. 1659). Tytéž artikule dali si potvrditi r, 1717 císařem Karlem VI. a u královského tribunálu r. 1719. Jelikož přes všecka nařízení vládou vydaná, směřující k jednotnému upravení cechovnictví již z posledních let vlády Karla VI., přece jen se objevovaly nepořádky stále nové, nařídil krajský hejtman přerovský Forgáč vedení pořádných cechovních knih a zápisů. Tak vznikla kniha „Poctivého cechu tkadleckého a kunstveberského kníž. arcib. města Místku z r. 1795“, ve které znamenán jest příjem mistrů, učňův a osvobozování tovaryšův. Po zániku soukenictví vzmohlo se tkalcovství hlavně vlivem několika podnikavých a zámožných sousedů místeckých: Buzek, Kněžek, Altmann, Žižka, Grossmann, kteří zavedli výrobu bavlněného zboží, ponejvíce mušelínů, kanafasů a grádlů.

Z té doby posud jsou zachovány dvě budovy tovární. Jsou to t. zv. „Knězkovice“ pod Štandlem a „U Šústalů“, v nichž ve

---

[1]) Elvert: Zur Kulturgeschichte von Mähren und Schlesien II. 91. — [2]) Prasek: Řemeslnické cechy v Kroměříži v Čas. Mat. Mor. 1903. Po památkách písemných cechu soukenického marně jsem pátral. Jisté jest, že Prasek při své návštěvě v Místku měl takové památky v rukách. Nevím ale, kam se poděly.

velkém pracovalo se ruční bavlněné zboží: kanafasy a sýpy. V těchto dvou dílnách zaměstnáno bylo na 150 lidí.

V té době prosluly zejména peštské a krakovské trhy a proto zdejší vyrabitelé podnikali nákladné cesty s hotovým zbožím bavlněným až tam, kdež je prodávali, poněvadž konkurence byla malá, s velkým výtěžkem, tak že v krátké době Místek tak zbohatl, že se stal tím až příslovečným.

V letech 50—60tých přišly do Rakouska první mechanické stavy. Výrobky strojové předčily v mnohém ohledu zboží rukodílné hlavně rovností, hladkostí a čistotou tkaniva. V Místku postavena první mechanická tkalcovna Janem Žabenským a to továrna o 100 mech. stavech. Brzy na to zažádal i Jan Elzer o povolení na stavbu mechanické tkalcovny. Tak postavena druhá mechanická tkalcovna (o 150 stavech) v Místku. Tak vznikly závody Landsbergrovy, bratří Neumanů. Munkovy ve Frýdku, v Místku pak továrna Čajánkova, Karla Herličky, Ed. Panetha, továrna Al. Lembergra a bří. Taubrů. První továrny Elzerova a Čajánkova vyhořely při požáru r. 1873 a ustoupily novým moderním podnikům nynějším. Dnes má Místek továrny: A. Landsberger původně Žabenský 500 stavů, bří. Taubrové 500 stavů, Karel Herlička 450 stavů, Jan Elzer 600 stavů, A. Lemberger dříve Ed. Paneth 400 stavů, nová továrna Lembergrova 1200 stavů, Čajánek 300 stavů, celkem 3950 stavů, u nichž má stálého zaměstnání asi 2000 dělníků.

S výrobou surového zboží je nezbytně nutna i úpravna a bělírna. I v tom ohledu má Místek dosti podniků. Je tu velká továrna firmy Elzer a Čajánek a spol., K. Herlička a v nejnovější době i firma A. Lemberger a podobné závody, v nichž vybílí se ročně až 150.000 kusů a upraví k prodeji. Nejhlavnější výrobky zdejších továren jsou: mušelíny, bavlněná plátna, grádle, sýpy a inlet. Pestrobarevné zboží se ve zdejším kraji nevyrábí. Jen továrna firmy A. Lemberger je zařízena na výrobu klotu bavlněného i vlněného, částečně i hedvábím protkávaného. — Při tom všem ruční tkalcovství ještě úplně nezahynulo. Zvláště menší faktoři (Šlapeta, Sitař a pod.) vyrábí dosud výhradně rukodílné zboží (kanafasy, oxforty, sýpy) a zaměstnávají až po 100 tkalcův. Ještě dnes jest asi 600 tkalců pracujících pro Místek.

Vedle zmíněné výroby bavlněného zboží je na Místecku i v obchodním světě chvalně známa příze lněná; prodává se až do Ruska. Je tu lněná přádelna (asi 150 dělníků), asi před šedesáti lety založená Heřm. Buzkem, nyní firmy Landsberger, pak přádelna Elzrova (asi 30.000 vřeten) jež zaměstnává asi 300 dělníků.

Cena vyrobeného a již upraveného zboží zdejších táváren může se páčiti směle na 6 mil. K, rukodílného zboží asi za půl milionu K, zboží hotového odjinud do Místku dovezeného a zde upravovaného na 6 mil. K, celkem na 12 mil. K.

Cech ševcovský; pečeť jeho na listině původní, vydané roku 1784 má datum 1591. R. 1784 cechmistrem starším byl Jiřík Surma, cechmistrem mladším Pavel Beránek, staršími mistry byli: Valentin Mařík a Ignác Krentich. (Čas. Mat. Mor. 1905 p. 40).

Jiným důležitým cechem byl řeznický, založený r. 1625 od kardinála Dietrichštejna. Jest zachován originál zakládací listiny, místem vybledlý s dobře zachovalou pečetí v pouzdře. Cech místecký byl vysazen podle cechu řeznického v Mor. Ostravě. Jako jiné cechy měl býti spravován čtyřmi cechmistry. Po delším úvodě následují v onom originále řády cechu řeznického v Místku. Druhou památkou cechu toho je knížka vázaná, skládající se z lístků pergamenových s přivěšenou velikou pečetí (Leopolda Viléma, biskupa olomuckého, v dřevěné bule) dobře zachovanou. Knížka na žlutavé desce přední má nadpis Fleischhacker-Zech von Mistko a obsahuje artikule cechu řeznického Kroměřížského, celkem shodné s artikulemi v oné zakládací listině. Třetí památka cechu je knížka pergamenová, dobře zachovalá s visutou pečetí v dřevěné schránce; obsahuje potvrzení artikulů cechovních císařem Karlem VI. 10. prosince 1717 a to v opise německém z r. 1720. Tyto artikule celkem se shodují s oněmi z doby Leopolda Viléma. O ostatních cechách sice máme zprávy všeobecné, ale nezachovalo se nám nic z jejich písemností.[1]) Mimo tato speciální řemesla byly však také ještě jiné prameny příjmův. Vedle vaření piva v měšťanském pivovaře měli plnoprávní měšťané právo čepovati víno. Mohli také vínem obchodovati ve velkém. Vedle toho pálili kořalku. V každém plnoprávném domě

---

[1]) Kominíci Místečtí náleželi k cechu kominickému Opavskému.

měšťanském byl veliký kotel na pálení kořalky obyčejné. Děje se ostatně i zmínka o borovičce. Pálení kořalky mělo se díti po řadě. Když potuchla závaznost takových výsad, pálilo se ve všech domech stále, a výčep kořalky a obchod kořalkou stal se velmi výnosným. Ročně vyváželo se několik tisíc sudů kořalky dílem do okolí, dílem do vzdálenějších krajin.[1]) Později přestalo pálení v jednotlivých domech. Podobá se tomu, že žid (snad otec nebo děd Löwův) zavedl dokonalejší a lacinější výrobu kořalky a ostatní konkurenty odstranil docela, tak že celý znamenitý zisk z toho připadl jemu samému. Jest to týž postup jaký se dál v soukenictví zavedením tovární výroby, která jednotlivé mistry ojedinělé a rukou svou vlastní pracující ubila lácí svých výrobků.

Medařství. Vedle řemesla a průmyslu znamenitým pramenem zámožnosti bylo zemědělství, chov dobytka a jiná odvětví hospodářská. Čestné místo tu zaujímá medařství. Že na Místecku včelařilo se odedávna, a že vyvážel se jmenovitě vosk, víme z rozkazů biskupských úředníkovi hukvaldskému, který tuším pravidelně měl vosk posílati do Olomouce a do Kroměříže. Původně provozovalo se medařství lesů bez jakékoliv organisace. Záhy však počalo se umělejší pěstování včel, a organisovalo se nejen lesní ale i umělejší včelaření. Střediskem této organisace obsahující skoro celé panství Hukvaldské (města Ostravu, Brušperk, Příbor, Místek a Frenštát) původně byl Brušperk. Nejstarší zprávy o tom zasahují do 17. století. Organisace měla titul medařské lantfojtství s předsedou čili lantfojtem medařským předním (r. 1665 byl jím Pavel Janáč z Brušperka) a s přísedícími staršími (téhož roku byli jimi: Andrys Sovka z Ostravy, Jan Graf z Příbora, Jan Žižka z Místka a Andrýs Parma z Frenštáta) a s konšely (téhož roku: Jiřík Starovesský z Příbora, Jan Ondruš z Brušperka, Václav Jeřábek, Jan Šafář z Příbora, Jan Kaša z Místku, Mikuláš Šašín a Jan Adam z Frenštátu) a s určitými právy a povinnostmi a zákony, což vše je shrnuto v artikulích práva medařského (nejstarších v Brušperku z r. 1665). Vedle toho však zapisovány i jiné důležitější věci (jako volby, přijetí atd.) do zvláštní pamětní knihy, která v Brušperku byla založena r. 1759; do ní byly ze starší knihy pamětní přepsány jen věci nejdůležitější. V polovici 18. století za biskupa olom. Ferdinanda hr. Troyera

[1]) Volný I. 152.

(1745—1758) odštěpili se medaři místečtí od lantfojtství brušperského z příčin neznámých (snad pro přílišnou vzdálenost jižní části Místecka od Brušperka) a založili si „Svatopolitické shromáždění medařské“ a zvolili si za lantfojta pana France Místeckého a za konšely pana Matěje Čejku, burmistra, Jana Krepše, Mikuláše Habrnala, Valentina Čejku a France Foglara. Hlavním patronem je sv. Ambrož, kompatroni jsou sv. Medard a sv. Jan Almužník. Duchovním presidentem a ředitelem pobožností svatoambrožských zvolen Jan Svoboda, děkan a farář místecký, za asistenta jeho Čejka, kooperátor, za ředitele muziky slavností medařských Havel Urbášek, tenkrát rektor kůru a učitel na škole místecké. Tito všickni byli zvoleni r. 1752. Téhož roku patrně byla založena také kniha medařská, menšího folia, na 4 prsty tlustá. Na prvním listě je vymalován znak biskupa olomuckého, nad ním kardinálský klobouk a pod ním v pravo koruna knížecí, v levo infule biskupská. Na druhém listě je červenou barvou umělý nápis: Svatý Ambrosský darův Božích spadek, na který ctiteli jeho svou vroucnou pobožnosti se smetali totižto pod titulem a ochranou svatého Ambrože atd. Franc Místecký svrchuřečený byl tenkráte také královským mýtným. Na listě následujícím na první straně je vymalován obraz a nad ním nápis: „A hle roj včel byl v ústech“, Jud. c. 14.; uprostřed je sv. Ambrož, nad ním infule biskupská, pod ním úl jeden a doleji v řadě úlů více. Na druhé straně je nápis: „Ale ty, otče, tvou opatrnosti spravuješ všecky věci“; pod ním je znak medařský, a to uprostřed 3 úly a nad nimi Boží oko. Pod znakem zase nápis: „Měj dúfání v Boha a nespolíhej se na opatrnost tvou“ a druhý „Pokořte se a všelikú péči svou vrhnuce na něho, nebo má péči o vás“. Na následujících listech je životopis sv. Ambrože a jakási předmluva o včelách. Pak následují seznamy inkorporirovaných medařů, jejichž počet je velmi značný. Tím oddělením seslabené lantfojtství brušperské se znovu zřídilo r. 1759; tehdy bylo jen 20 medařů, z nichž nejstarším byl Franc Červenka, rektor. Prvním lantfojtem byl Jan Zeman, po něm Václav Červenka, pak Jiřík Doležil, Matěj Dvorský. Zdá se, že se odtrhl tenkráte od Brušperka i Příbor a Ostrava, tak že lantfojtství brušperské zabíralo jen Brušperk a nejbližší okolí. Časem sláblo a proměnilo se v 19. století na spolek včelařský, který však již zanikl 1879. Lantfojtství místecké podle všeho znamenitě vzkvétalo až do prvních

desítiletí 19. století. Zle pošramotil lantfojtství bankrot státní z r. 1811. Fundace spolkové klesly tak, že bylo potřeba opětovaných sbírek, by dosáhly původního obnosu. Velmi upadlo lantfojtství to za lantfojta Kristiana Místeckého, tak že r. 1837 muselo nastati znovuzřízení. Lantfojtem stal se Habernal a po něm Antonín Rek. Ještě r. 1848 jednali novou korouhev; pak nastala doba živoření, a spolek zanikl v letech 80tých.[1])

Doba starší. Železářství. Vedle toho ode dávna je na panství Hukvaldském v rozkvětu i železářství. V měkkých břidlicích veřovických „spliži" vyskytuje se limonit ve větších nebo menších blízách. Tento výskyt je základem starého průmyslu železářského. Že by kdy na panství Hukvaldském se dolovalo nebo ryžovalo na zlato a stříbro, nelze dokázati. Mínění toto má svůj původ v stereotypní formuli, kterou každý pán (tedy i biskup) uděloval-li nějaký kraj lénem, si vymiňoval právo na zlato, stříbro, sůl nebo kterýkolivěk kov, ať již se tam vyskytoval čili nic. Z limonitu jednoduchým způsobem dobývalo se surové železo, které v 16. století se těšilo dobré pověsti (tak biskup Marek Khuen chválí železo frenštatské) a to hlavně u Frýdlantu, u Lhotky, Metylovic, Čeladné a j. Výslovně se děje obšírná zmínka o hamru frenštátském, který ale během 30leté války zanikl načisto. I hamry frýdlantské zpustly nadobro. Kdežto frenštatské železářství se již nezotavilo, zajisté ve frýdlantských hutích znovu se pracovalo již v druhé polovici století 17tého. Pešina chválí železo hukvaldské a j.

Nepatrný tento průmysl železářský živořící po celé 18. století až do století 19. stal se základem dnešních znamenitých hutí frýdlantských.

R. 1680 hutě frýdlantské vydrancovali Kurucové. Leč hutě se zotavily. R. 1766 vyrobeno bylo jednou vysokou pecí a dvěma hutěmi 1600 centů železa. R. 1783 získáno 2527 centů a 50 liber v ceně 10.741 zl. $52^1/_2$ kr. Od r. 1783—1827 měl hutě v nájmu jakýsi Homoláč. Již on hutě ty zmodernisoval. Ještě větších změn doznaly za arcibiskupa Rudolfa, arcíknížete rakouského; byly tu zařízeny modelovna, slevárna, soustružnická a zámečnická dílna.

---

[1]) Dle Praska: „Medařské lantfojtství v severovýchodní Moravě" v Čas. Mat. Mor. XIX.. 1895 a dle knihy medařské dotud zachované (má ji A. Mojžíšek v Místku).

Vedle toho zvýšila se výroba železa surového, litiny a černého plechu. Počet dělníků za Rudolfa dosahoval bez mála 700 s ročním výdělkem 160.000 zl. Podrobněji o hutích frýdlantských: viz článek „Frýdlant".

Vedle železářství znamenité na svou dobu bylo i sklářství hukvaldské. Pravdať, křemene tu nebylo nadbytek, za to však spousta dřeva z přehustých lesů hukvaldských. Že by ve Sklenově byla kdy huť skelná je pochybno. Střediskem výroby skelné hned od počátku byly Kunčice Velké u Frenštátu. Možná dost, že i v Čeladné, okolo Frýdlanta a v Ostravici byly menší hutě skelně (tedy na půdě dnešního soudního okresu Místeckého). Sklářství to během 18. století vyhynulo úplně a přestěhovalo se na druhý svah pohoří (do Krásna).

I. Poloha zeměpisná.

Tam, kde pod Frýdlantem za posledním súžením údolí ostravického, toto údolí definitivně se rozšiřuje, počíná asi uprostřed něho mírná vypnulina, utvořená hlavně štěrkem diluvialním a postupující více méně znatelně na sever až k Paskovu. Tato mírná vypnulina, protože na ni nezasahuje i nejvyšší rozvodnění ani Ostravice, ani Olešné, ani Morávky, vybrána byla k vzniku osad v údolí Ostravice položených. Od jihu na sever tu nalézáme Kunčice Malé, Místek, Sviadnov a na konec Paskov. U Místka ta vypnulina zvláště patrnou se činí sklonem na sever a východ, méně na jih a západ. Prostý chodec ucítí stoupání půdy, jde-li do Místku buď Kolloredovem nebo Nádražní třídou. Jednalo-li se o založení nějaké osady v údolí Ostravice od onoho posledního súžení na sever, tož bylo možno založení takové osady buď na svahu nebo-li boku údolí, nebo v údolí samém. Tato poloha druhá skýtá zřejmě více výhod (rovnost plochy, možnost užíti vodní síly řeky, centrální poloha uprostřed nejúrodnějších ploch, které právě v údolí Ostravice se nalézají) než poloha boční. Když pak onou mírnou vypnulinou bylo dáno místo v údolí samém a téměř ve střední jeho podélné ose, nebylo tušim pochyby, kde založiti osadu. Ona vypnulina, protáhlá ve značné délce od jihu na sever skýtá však velmi mnoho míst vhodných pro osady.

Zajisté že tyto a jiné místní vlivy spoluurčovali místo, kde založen byl Friedeberg. Zdá se, že založení Friedeberka nedálo se nikterak tak libovolně, jak to vidíme na př. u Brušperka.

Biskup zde bezpochyby nalezl stanici obchodní, kde kupci jedoucí po cestě Příbor-Hukvaldy, Staříč-Těšín se zastavovali, než překročili Ostravici a vnikli do knížectví Těšínského. Cesta vedoucí schůdnější krajinou podhůří Příborsko-Hukvaldského ústí severněji do údolí Ostravice, než cesta vedoucí nejschůdnější krajinou podhůří Těšínského na východ do Těšína, která ústí do údolí Ostravice zrovna naproti Místku. K spojení obou cest byla nutna odbočka na jih od konce prorvy staříčské do Místka. Zde již stávající stanice obchodní biskupem proměněna v město. Je tedy při založení Místka zřejmý také vliv cesty obchodní. V poslední ale čáře byla cesta ta a směr její stanoven poměry horopisnými tedy zeměpisně-přirozenými. Rozvodněná Ostravice jistě na několik dnů zastavila kupce na cestě jich na východ. Co se napřed dálo z přinucení, záhy vešlo ve zvyk, k čemuž ostatně přistupuje i ta věc, že před ústupem do země cizí vždy kupci se zastavovali i z příčin jiných (prohlídka a uspořádání zboží, nutné informace o poměrech politických a obchodních v sousední říši a konečně příkaz biskupa). Je zřejmo, že vlivy tyto jsou povahy nejen základající ale i uchovávající a k rozkvětu dalšímu napomáhající. Tohoto druhého druhu jsou převážné. A ještě jiné vlivy, jako, že u Místku vlévá se do Ostravice Morávka a z hor naproti ní vtéká do údolí Ostravice Olešná, pro kterážto obě rozvětvená a rozlehlá údolí horská se Friedeberg stal střediskem. Konečně pro své spojení na Těšín a Příbor předčil i Frýdlantu snad již od 15. a 16. století a stal se střediskem celého karpartského Podhůří až k hranicím uherským. Jméno nikterak nesouvisí s povahou krajiny; Friedeberk je docela libovolné a přídavek —berk docela naprosto nevhodný. Podobně je tomu s jménem Místek.

II. Celkový tvar, části, jich vznik a stáří.

Vnější tvar městečka je značně prodloužený ve směru severojižním, vlastně severozápad na jihovýchod. Stalo se tak hlavně vzrůstem ulice Horní (Frýdlantské) a Dolní (Ostravské), které postupně v dvojité řadě domů vzrůstaly na sever a na jih, tak že dnes vzdálenost nejzazšího konce obou ulic přes náměstí obnáší přibližně 1 km. Dnes vzrůst (ač nepatrný) se omezuje na na stranu hlavně severovýchodní v třídě Nádražní a sousedství, tak že zde nastává jakési zaokrouhlení. Ale i Příborská ulice

vzrostla hlavně během 18. a 19. století, tak že se přibližuje, ač ji nedosahuje, k Olešné. I příčný průměr se rovná přibližně 1 km (je to vlastně vzdálenost od mostu přes Ostravici až k mostu přes Olešnou). Vpočteme-li končiny u svatého Marka v obvod Místku, přibližuje se tím vnější tvar města k jakési zaokrouhlenosti, což bylo původní formou staré osady v 13.—17. století, kde Místek se skládal hlavně jen z náměstí a domů kolem něho.

Městečko skládá se z náměstí obdélníkového (délka 72 m, šířka 60 m), jehož strany nehledí přímo ke stranám světovým, nýbrž jsou posunuty na pravo asi o 10 nebo 15 stupňů. Západní strana původně již prodlužovala se ve dvě úzké uličky, jednu jižní, druhou severní, jichž pokračováním vznikla Horní a Dolní ulice. Za příkopem na východě velmi záhy vzniklo Zámostí, později na opačné straně Zádvoří (ulice sv. Josefa). Ještě později vznikla třída Příborská s vedlejšími ulicemi (Zelená, sv. Marek) a třída Nádražní a sousedství. Poměrně starší jest aspoň západní část Antonínova náměstí, východní se sousedními ulicemi je mladší. (Obr. 6.)

Nejstarší částí jest náměstí, vytýčené na rozkaz biskupa Brunona ve formě, která nepochybně dosud se zachovala. Jelikož dal biskup lokatorovi neznámého jména k disposici 42 lánů, rozdělil tento obvod náměstí a délku dvou přilehlých uliček, na západní straně náměstí na 42 dílů přibližně stejných a prodával pak jednotlivým kolonistům vždy jedno stavební místo na náměstí s příslušným lánem. Jen těchto 42 držitelů požívalo plného práva měšťanského. Nejen jich počet (je to později počet měšťanů právovarečných), ale celkově (až na malé výminky) i rozdělení pozemků kolem vyměřeného náměstí, tedy stavebních míst při náměstí se nezměněně zachoval skrze mnoha staletí až po dnes. Ještě dnes napočteš na náměstí a ve dvou přilehlých úzkých uličkách při západní straně 42 domů až na některé výminky stejně na frontě rozlehlých a dosud patrně přes mnohé změny ráz prvotní hospodářské formy na sobě nesoucích. Původní ráz průčelí na náměstí těchto domů arciť valně se změnil. Byly původně z větší části dřevěné a přízemní[1]) anebo o jednom

[1]) Takové dřevěné domy na náměstí pamatuji dosud starší lidé. Že původně těch dřevěných domů bylo více, tomu nasvědčují sem tam zachovalé zprávy: tak dům, který Jan Hanuš, bezdětný r. 1602 odporučil obci a z kterého potom zřízená radnice, byl dřevěný. R. 1644 na místě dřevěného domu Antonína Nykla byl postaven kamenný (dnes Lubojackého).

poschodí; v předu bylo buď dřevěné loubí pro vyložení výrobků řemeslných aneb aspoň dřevěný krám ve formě boudy. Dnes dřevěné ty budovy pamatují jen staří lidé. Zmizely a s nimi i dřevěné loubí, které však místem nahrazeno bylo zděným podloubím anebo zachován starší strop, ale dřevěné sloupy nahrazeny železnými. Jak fasady domu tak i tato loubí dotud zachovaná jsou sotva starší 17. věku. Za to tím věrněji se zachoval vnitřek těch domů, jmenovitě velmi dlouhý dvůr a zadní část buď s vraty mocnými nebo dobře okutými dvířkami a silně zamřížovanymi otvory okenními. Vše to jest přímo odstrašujícím příkladem naprostého nedostatku smyslu pro světlo, vzduch a čistotu. Nelze nic hygienicky horšího si představiti nad tyto temné, úzké, špinavé a zapáchající vším možným dvory s ještě temnějšími stájemi, chlívky, vlhkými komorami, šerednými kolnami, s hnojem a všelikými hnijícími odpadky a odtokem smrdutým z chlévů a jiných místností na dvůr. Než i v tom stala se již v mnohých domech náprava a zmizel ráz starodávný. Jen některé zadní části zděné jmenovitě v Josefské ulici jednak při jejím konci k třídě Příborské (pod jatkami), jednak při druhém konci k ulici Ostravské, jsou velmi staré a snad vůbec nejstarší zděné památky v Místku. Na náměstí samém bývala kašna velmi starého původu (nyní odstraněna) a je dosud socha Panny Marie ze 17. století. Ony dvě úzké uličky na západní straně byly utvořeny holou zdí posledního domu na náměstí na jedné (vnitřní) straně a řadou několika domů měšťanských na druhé (vnější) straně. Stav ten jest dosud zachován u uličky jižní, kde naproti nepěkné zdi domu někdy Chlupatého je 4—5 průčelí domů měšťanských (na jednom z nich jsou znaky cechovní z kamene vytesané a dosti dobře zachovalé). Zadní část týchž domů opatřena je dosti povedenou ale sešlou soškou sv. Mikuláše, patrona to všech cechů spojených místeckých. V severní uličce (od domu Zelinkova) ona holá zeď ustoupila řadě domů novějších. Tyto uličky na sever i na jih byly jedinými příjezdy a přístupy na náměstí. Při jich konci vnějším uzavřeny byly branou nebo lépe řečeno mohutnými vraty, která bývala zavírána v noci nebo při hrozícím nebezpečenství vnějším nepřítelem, ale i za jiných okolností. Podle východní strany hned při založení městečka nebo krátce na to zřízen příkop a jím vedena voda z Ostravice, tak potřebná a velenutná pro všecko obyvatelstvo, které z části rázu rolnic-

kého a z části řemeslného potřebovalo vody v neomezeném množství. V místech, kde teď přes příkop jde silnice k nádraží, tedy mezi dnešní budovou spořitelny, hasičským skladištěm a snad větší část Rundovy zahrady zabíraje příkop původně se rozšiřoval ve „splav“, sloužící hlavně k plavení koní, dobytka a vepřů. K tomu splavu vedla úzká ulička ústící na náměstí v rohu jeho východním, taktéž uzavřená vraty. Čtvrtý východ z náměstí z rohu jeho severního nebyl uzavřen, vedl totiž ke kostelu svatého Mikuláše. Kolem něho byl hřbitov a za ním farská budova se školou. Hřbitovní zeď připojovala se k mocné zdi posledního měšťanského domu jak na jedné tak i na druhé straně a do ní vestavěna byla budova farská a škola. Ač tedy městečko nebylo opevněno, přece skytalo pevnými zdmi, okovanými dvířkami, mocnými vraty a zamřížovanými okny, jsouc kolkolem uzavřeno ochrany svým obyvatelům pro obyčejné případy dostatečné.

Zároveň s vyhloubením příkopu vznikl jistě dolní mlýn při náměstí Antonínově; horní mlýn (dnes A. Chvostka) jest data pozdějšího.

Nejstarší části, k onomu původnímu jádru se připojující, jsou: 1. nejbližší část ulice Ostravské až po hotel Deutscher;
2. nejbližší část ulice Horní až po kostel Všech Svatých;
3. Zámostí.

Na obrázku Místka z let 1740 není ještě Zádvoří, ani začátku ulice Příborské. Zádvoří vznikalo zároveň s počátky ulice Příborské teprve v druhé polovici století 18., snad až teprve po založení kostela sv. Jana a Pavla v letech devadesátých století 18tého. Taktéž spojení s Kolloredovem mohlo vzniknouti v posledních desítiletích století 18tého, po založení Kolloredova, vzniklého z rozparcelování pozemků dvorce biskupského. Ostatní části jako prodloužení ulice Ostravské od hotelu Deutscher s vedlejšími uličkami, prodloužení ulice Příborské s vedlejšími uličkami za kostel sv. Jana a Pavla, prodloužení ulice Horní za kostel Všech Svatých, a třída Nádražní s vedlejšími ulicemi, jakož i východní část Antonínova náměstí se spojením odtud na Kolloredov vznikly dílem v století až teprv 19tém, dílem v době nejnovější.

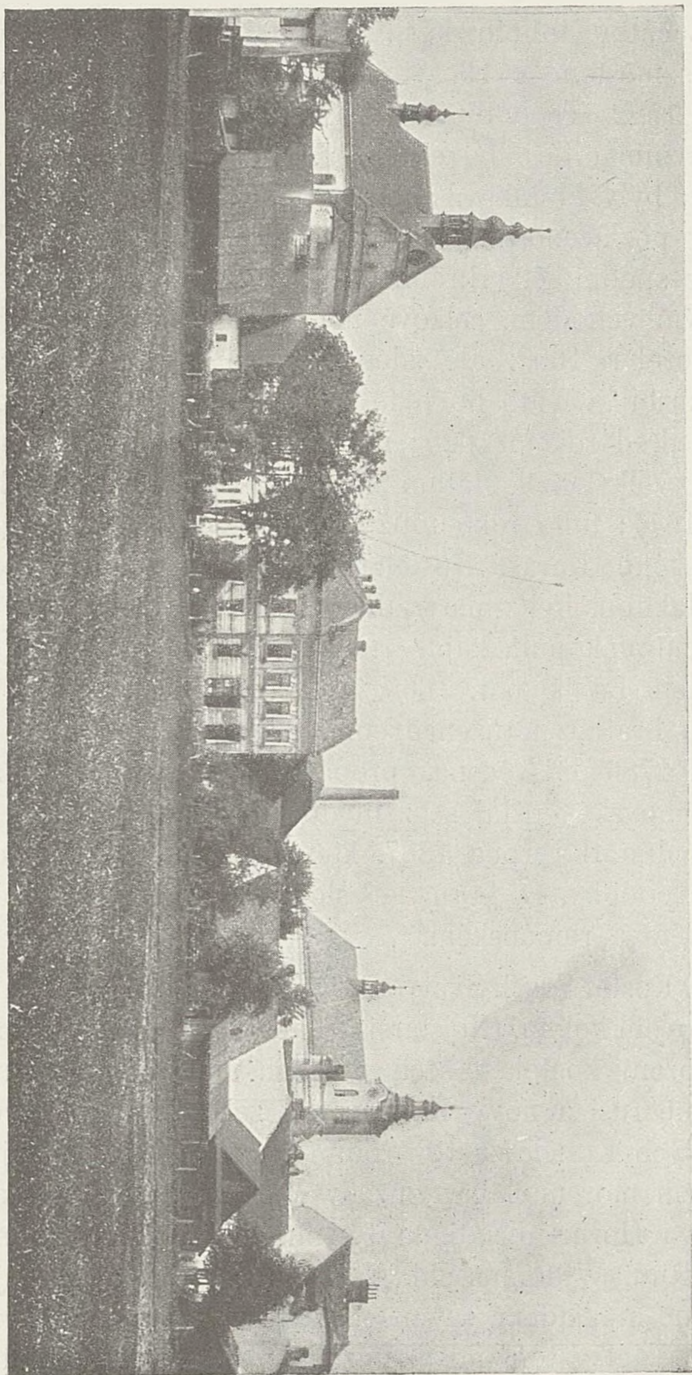
III. Nejznamenitější budovy.

1. Kostel sv. Jakuba s kaplí P. Marie.

Začátky tohoto kostela jsou velmi staré; jistě vznikl zároveň s městem v 13. století. Nicméně první zmínka o kostele je z r. 1582. Té doby kostel ten byl dřevěný, jen v kůru zděný. Na hlavním oltáři byl obraz sv. Mikuláše v pozadí zlatem provedený, byly tu také 2 oltáře poboční. Kostelu patřily 2 stříbrné kalichy pozlacené, měděná monstrance, 4 kasuly. Velmi stará je tedy spodní čtverhranná část věže, dole vyklenutá s nízkým klenutým vchodem, celkově nepochybně rázu románského. Kostel ten shořel r. 1602, ale zděný kůr se spodní čtverhrannou částí věže zůstal a užito ho bylo při novostavbě, s kterou se jistě počalo před rokem 1626; neboť toto datum nesl prostřední zvon, kdežto velký měl datum 1629. Stavba dokončena byla nejdéle do r. 1644: toho roku totiž vysvětil kostel ten sufragán biskupa olomuckého Karas. Kostel nově vystavěný a zasvěcený již svatému Jakubu, byl z materiálu tvrdého. Vedle kostela zříme kapli, překlenutou kopulí, kapli nesouvisící s kostelem, vystavenou měšťanem Laníkem r. 1666. Byla to kaple náležející tehdy založenému bratrstvu růžencovému, zasvěcená P. Marii. Tato kaple byla r. 1786 odsvěcena, prodána a zbořena. Obraz P. Marie Čenstochovské dostal se z ní do kostela v Trnávce. Po velkém požáru dne 10. srpna 1887, který zachvátil i věž i kostel, nabyl dnešní podoby, v kuru ve slohu romanském, v lodi smíšeném gothickém a románském.

2. Kostel Všech Svatých (Obr. 7.) při počátku ulice Frýdlantské s hřbitovem kolem. (Nejstarší hřbitov byl kolem kostela sv. Jakuba, po založení kostela Všech Svatých umístěn kolem něho, teď se postupně ruší a nový hřbitov teď zakládá se na levo od silnice do Malých Kunčic za továrnou Elzerovou). Vznik jeho souvisí s velkým morem, který zuřil v Místku r. 1715. Velká část obyvatelstva Horní ulice tenkrát vymřela. Na usmíření hněvu Božího učinil Rud. Widomus slib, že vystaví nový kostel, ujde-li moru. Skutečně nákladem svým postavil nižší část se sakristií a sice r. 1716. Měl v tom místě pozemky, jichž část tomuto účelu věnoval. Vyšší část kostela i s chorem vystavěna byla později asi kolem r. 1730 z peněz, které k tomu účelu odkázala Rozina Rudolfka nebo Widomuska k rukám Matěje Čejky a Jiříka Volného, kteří

stavbu tu dali provésti. Na obrázku z r. 1746 poskytuje kostel Všech Svatých tenže pohled jako dnes, jenže tenkrát nebyl

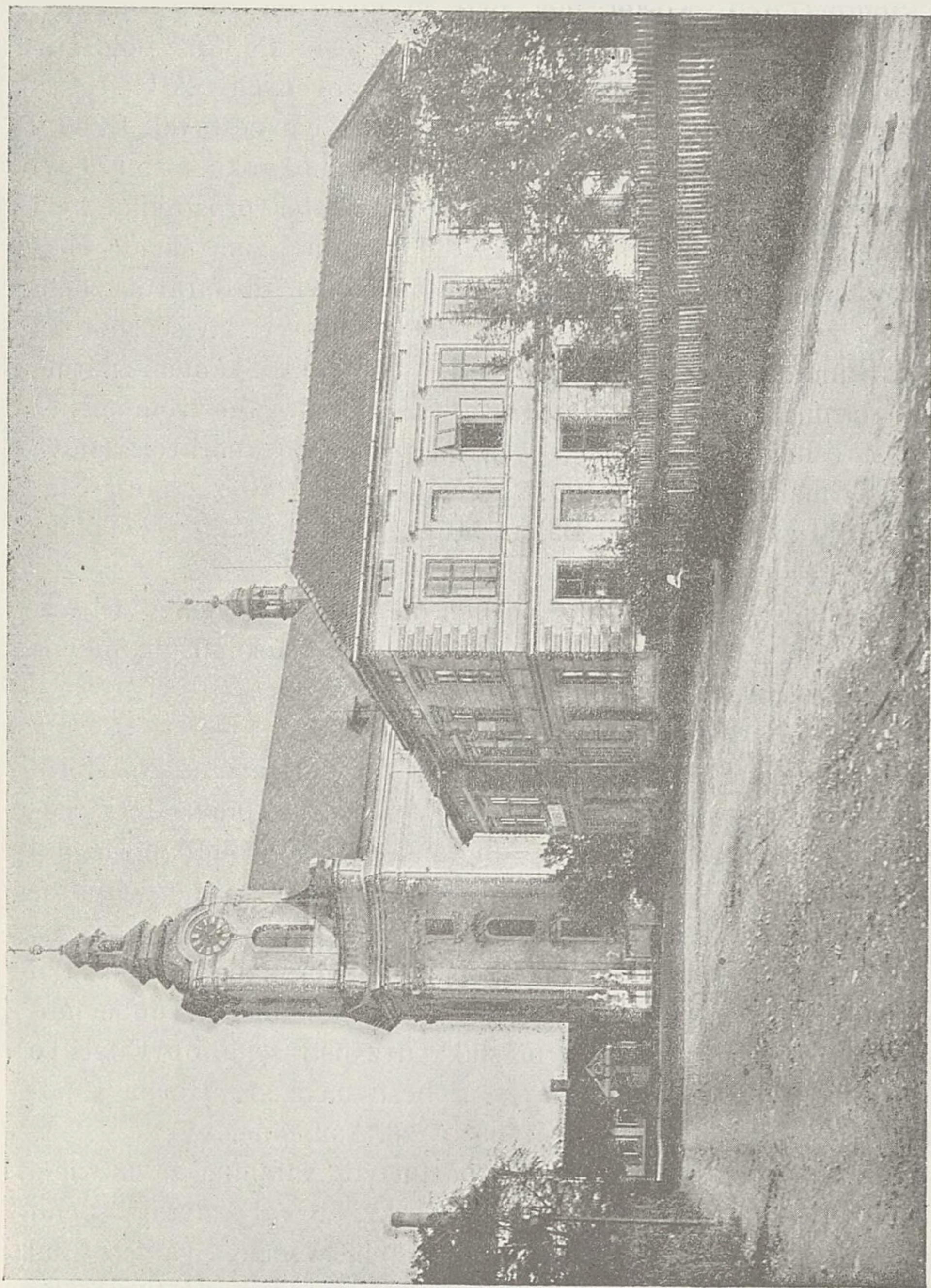

Obr. 7. Část města s kostelem Všech Svatých a sv. Jana a Pavla.

kolem něho hřbitov. R. 1787 učiněna smlouva mezi farou a farníky stran hřbitova. Sloh kostela toho může býti nazván napodobeným románským.

3. Kostel sv. Jana a Pavla. (Obr. 8.)

Již Místečané sami (aspoň jedna strana) nahlíželi, že třetího kostela v Místku není zapotřebí, ač připouštěli, že dotud stávající

Obr. 8. Kostel sv. Jana a Pavla a hospodářská škola.

dva kostely nevyhovují svou prostorou počtu věřících. Proto byl spor nemalý mezi touto stranou, ke které se přidal i magistrát, a farářem Čejkou. Magistrát chtěl kostel zbořiti a na jeho místě

postaviti nový, patrně větší a dům Jana Opavského zakoupiti pro faru. Na konec ale zvítězil farář Čejka, který chtěl postaviti nový kostel na docela jiném místě, kde rok před tím vyhořelo 24 stodol (1762). Kostel mět býti vystaven na útraty biskupa, pak města a z příspěvků dobrovolných. Ještě r. 1763 položeny základy, podle plánů farářem samým zhotovených. Základy ty prohlížel císař Josef II., který tenkráte Místkem cestoval. Stavba kostela ale protáhla se až do r. 1781, kteréhož roku kostel nebyl dokončen hlavně ve věži, která pro nedostatek prostředků byla vystavena v rozměrech menších než původně zamýšleno. Mělť farář Čejka velké obtíže finanční. Ku konci obstarával zdění Kopčák ze Staré Vsi, dlažbu kladl Jič z Ostravy, lavice shotovil Aug. Rundt, varhany daroval Frant. Fridr. Čejka, kamení zdarma vozili farníci, dílem až z Kazničova, město darovalo kromě peněz také stavební dříví. Mimo to přispěli penězi jednotlivci: vdova Rosa Trimerin darovala 100 zl., Jakub Laník 170 zl., farář Stařičský 100 zl.; Dolnják z Bahna 50 zl., Jan Jaroš 20 zl., Tomáš Schoblich 20 zl., Lhotský 10 zl. atd.

Kostel jest vystavěn v pěkném slohu barokovém; vnějšek, vyjímaje portál, jež až příliš jednoduchý, vnitřek působí hlavně velkým prostorem rozlehlé klenby.

4. kaple, kapličky, sochy atd.

Kaple na Pukli. Morem r. 1715 zuřícím hlavně v Horní ulici zemřelí pochováni byli „nad Puklí“ za rybník, který tenkráte se tam zaléval na místě dnešních luk. Na tomto místě dal později vystavěti kapličku Matěj Čejka a sice z peněz odporučených Valentinem Blatanem.

Podobně vzaly vznik svůj sochy sv. Šebestiana (na počátku Horní ulice) a sv. Rocha (na počátku Dolní ulice) v době morové r. 1715. Mor ten prý přestal, když ustrašené obyvatelstvo si zvolilo za patrony u Boha sv. Šebestiána a sv. Rocha a postavilo jim napřed sochy dřevěné a pak kamenné.

Z ostatních soch uvádíme sochu sv. Antonína za mlýnem (postavil ji r. 1746 pan Franc Mistecký, bývalý mýtný) sochu sv. Jana Nepomuckého (naproti kostelu Všech Svatých (dal postaviti Matěj Gaitner), sochu Panny Marie na náměstí a sochu sv. Josefa na Zádvoří.

Z nejbližšího okolí pamětihodná je tak zvaná „Černá kaple“, v levo od císařské na cestě k Chlebovicím. Zmiňuje se již r. 1602,

kdy Jan Hanuš daroval obci pozemky, sahající od Černé kaple až k Hranečníku. Podle pověsti leželi kolem těch Božích muk Švédové (r. 1645). Pak kaplička svatého Marka na cestě k Palkovicím, dle níž ona část Místka nazvána je u sv. Marka.

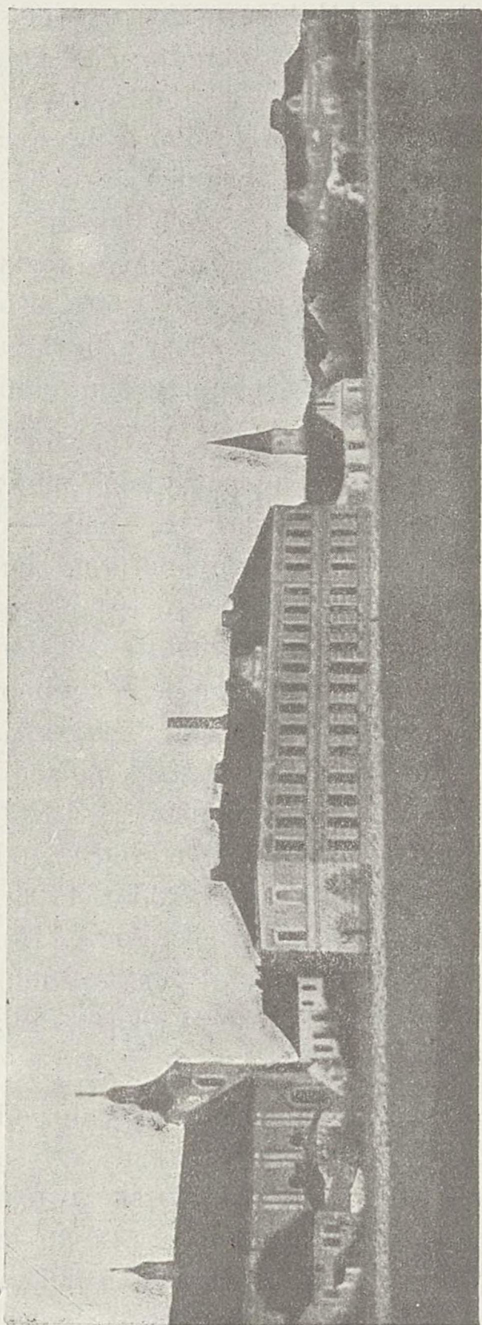
Budova farní nalezala se hned při samých počátcích Místka v sousedství kostela sv. Mikuláše při hřbitově a sice na vnější straně, takže vestavena byla ve všeobecnou ohradu městskou. Nicméně první zmínka o budově farní je teprv r. 1563, kdy vyhořelo celé město s kostelem i farou. Za faráře Nolanského byla dřevěná o jednom poschodí; dole byla jedna světnice a komora a nahoře taktéž jedna světnice s komorou; r. 1703-4 byla znova vystavena a sice z kamene za faráře Mikuláše Fouska. Na obrázku z r. 1746 se jeví fara jako přízemek. V tom stavu byla fara ještě r. 1793. Nynější budova o jednom poschodí pochází z počátku století 19. Některé části teprv z doby po posledním velkém ohni.

Faráři místečtí. Jména farářů ze 13., 14. a 15. století a z větší části 16. století neznáme. První jménem nám známý farář je Pacinius, kaplan někdy biskupa Stanislava II., který ho ustanovil farářem v Místku r. 1582. Po něm byl farářem Jan Makovice (1597), pak Matyáš (před tím ve Staré Vsi) a po něm Matyáš Schodius. R. 1617 na faru místeckou investován Jan Albinus (Snopek: Čas. Mat. Mor. 1903, p. 306), ale je pochybno, zastával-li farní úřad. Teprv od r. 1628 Matyášem Svitavským († 1629) následuje nepřetržitá řada farářů: (R. 1628 počínají také matriky): Šimon Sabaš († 1655), Pavel Nolanský († 1676), Jiří Bator (1676), David Holub (od r. 1683), Václav Ondřej (od 1695), Mikuláš Fousek (od r. 1699), Tomáš Zabušík (od r. 1706), Václav Ant. Valík (od r. 1707), Ondřej Alex. Čejka (od 1713), Ant. Alex. Augusta, první děkan (od r. 1716), Kr. Jos. Antonín Pašek († 1749), Jiří Jeřábek (1750), Frant. Josef Čejka (1759), Ignác Uhlář (od r. 1785).

Důchody farské a jmění kostelní. Hned při založení Místka vyhradil biskup pro faru jeden lán, který pak u fary se udržel po řadu století. Podrobnější zmínka o jmění farském děje se r. 1672: tu patří k faře lán polí, zahrada a louky. Ale to je stav věcí po provedené protireformaci. Zajisté že během 15. a 16. věku fara přišla o všecko své jmění, kolem 1580 farář naříká, že má jen jednu krávu. Od dob faráře Pacinia ale stav jmění

stále se lepší. Arciť diecése se súžila zřízením samostatné fary frýdlantské (1665), ale náhradou za to zvýšeny všelijak jiné důchody farské (farář měl dostávati z každé várky $^1/_2$ vědra piva, dříví a sobotní oběť zdejšího růžencového bratrstva). Mimo to nalézá se v Místku klášter sester Boromejských a nemocnice obecní.

Školy.

Obr. 9. Česká škola. (Starší budova.)

Škola obecná. Při kostele a faře vznikla velmi záhy škola. První zmínka o ní je r. 1582: tehdy byla škola při hřbitově, snad vedle fary, se zahradou. Na ní ale působil tenkrát jen preceptor, protože žádného učitele nemohli dostati. Tato škola trvalá i v 17. století, jest zaručená r. 1672, kdy jmenuje se i učitel. Výslovně se uvádí škola za faráře Pavla Nolanského r. 1675. Byla vedle hřbitova u kostela sv. Jakuba. Byla však těsná a nevystačovala. Učitel měl ročně 12 zl., rovněž tolik bral jako varhaník, mimo to dostával něco z nadace Šimona Sáby. Z 18. století se nám zachovalo i jméno učitele: jest to Karel Urbášek, rektor chori et scholae z r. 1748. Tato škola při hřbitově byla obnovena r. 1780. Ale i tato byla

těsná, proto jedna třída byla přeložena jinam. Byla to tedy dle roztřídění Terezianského škola triviální. Později byla rozšířena na školu normální a přestěhovala se do nové budovy, roku 1823-24 vystavené, dílem nákladem města, dílem arcibiskupa. Je to budova dodnes zachovaná v ulici Příborské naproti domu Beránkově. (Obr. 9.) Ale kolem r. 1850 nestačovala, neboť 2 třídy byly v městské radnici. Pak byla škola přeložena do domu pana Horáka. Ale i ten záhy nestačil již v letech 70tých. Nalezáme jednotlivé třídy rozstrkány po městě: v přízemí soudní budovy, v nemocnici, v staré budově školní. Řídícím učitelem od r. 1870 byl Jan Šašek. Konečně r. 1884 byla vystavena rozlehlejší budova školní a sice za Zádvořím. Průchod k ní sjednán zbořením domu, za nějž v náhradu dostal majitel (p. Horák) dosavadní školu za kostelem sv. Jakuba. Od r. 1884 byla v nové budově školní umístěna utrakvistická obecná chlapecká a dívčí a chlapecká měšťanská a dívčí měšťanská škola (od r. 1892). Tato budova rozšířena teprv zase r. 1910 přístavbou nového křídla s tělocvičnou. Jelikož utrakvistická škola byla vlastně německá, nespokojené občanstvo české nátlakem svým vynutilo zřízení školy obecné české a sice 1897 trojtřídky, která vzrostla rychle na 5třídku se 6 pobočkami. Mimo to zřízena r. 1898 soukromá dívčí měšťanská (teď již ve správě obce) a r. 1908 chlapecká měšťanská (dosud soukromá, vydržovaná Maticí Místeckou).

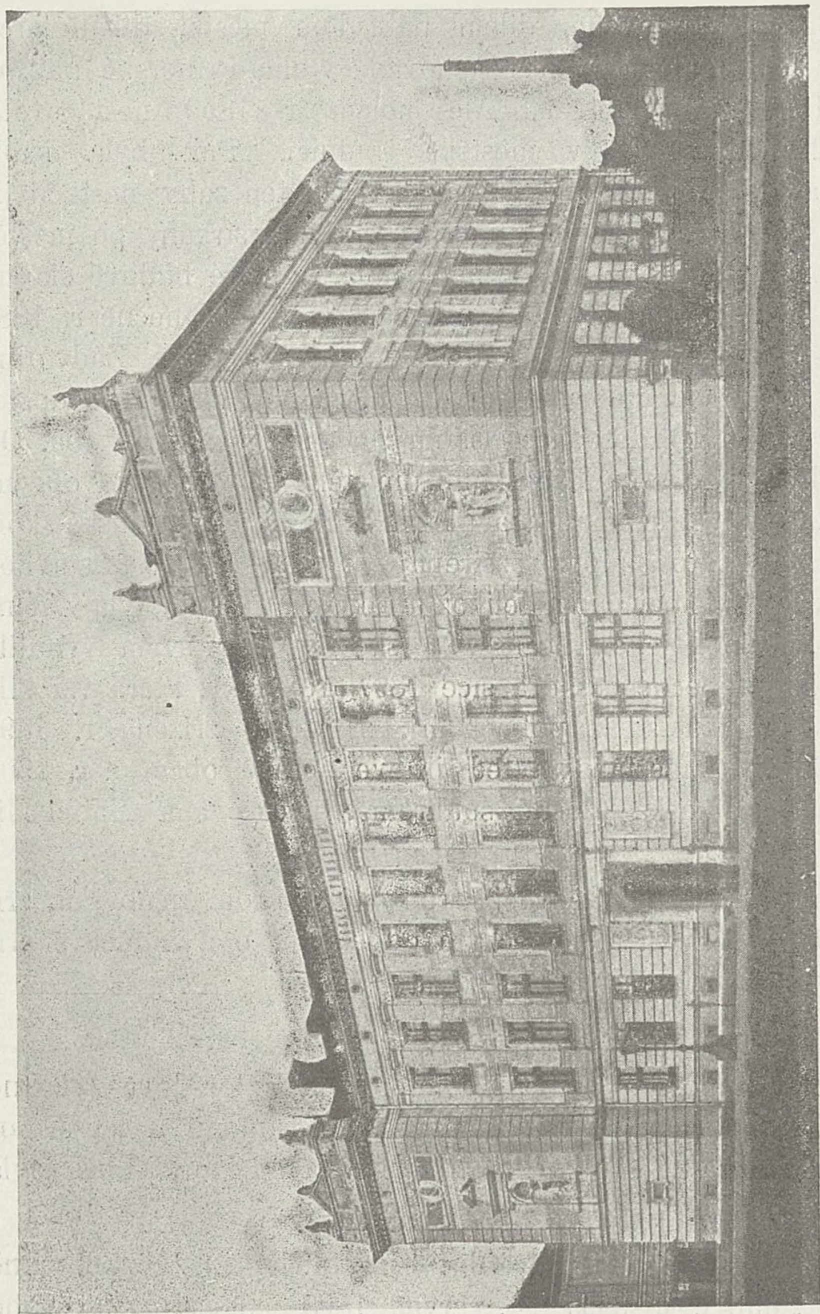
Mimo to je pokračovací průmyslová škola učňovská, zřízená 1892, s českým a německým oddělením o 2 třídách s přípravkou, která zřízena byla později.

Od r. 1909 počínají besídky učňovské.

Školky mateřské jsou v klášteře a na Koloredově (vlastně v ulici Zahradní a v Bahně, německá v Šestidomí a na Koloredově). Nová česká školka má býti zřízena na Horní ulici (byla zřízena v Bahně).

České gymnasium. (Obr. 10.) Hned při ustavující valné hromadě „Matice Místecké“ 4. června 1895 jednatel zařizujícího výboru dr. Dostal postavil jako přední úkol Matice zřízení českého gymnasia v Místku. Přítomný delegát Ú. M. Š. prohlásil, že Matice je ochotna přispívati na každou třídu 2000 K. Na to bylo usneseno, aby první třída byla otevřena po prázdninách a podána

v tom smyslu žádost, po jejíž příznivém vyřízení rozhodnutím minist. kultu a vyučování ze dne 2. srpna 1895 proveden zápis. Do první třídy zapsáno 74 žáků a byla nutná pobočka. Obě

Obr. 10. C. k. české gymnasium.

třídy ve školním roce 1906 umístěny v místnostech zimní hospodářské školy. Zatímním ředitelem stal se profesor českého gymnasia v Kroměříži Karel Nebuška. I roku následujícího zůstal

ústav v místnostech hospodářské školy, jelikož toho roku nebylo pobočky ani v první, ani v druhé třídě, a sice po 2 měsíce od září až do listopadu šk. r. 1896/97.

Dne 1. lislopadu 1896 ústav se přestěhoval do zatímních místností, poskytnutých „Družstvem pro vystavění Národního Domu“ v Místku v přední části budovy Národního Domu, kde setrval ústav do roku 1899, neboť již od jara roku 1899 Matice počala stavěti budovu nynější gymnasiální dle plánů prof. Welzla a ústav se do ní nastěhoval po vysvěcení budovy té, konaném 15. října 1899 a sice pro mnohé překážky až v prosinci. Teprve 9. prosince 1899 započalo se v budově gymnasiální ve všech třídách pravidelně vyučovati. Budova je ve slohu jednoduchém renesačním o 2 poschodích a v každém ohledu vyhovující. Průčelí ozdobuje poprsí Komenského a Palackého a ve výklencích sochy allegorické paedagogiky a historie, práce to vídeňského sochaře, rodáka slezského p. Skotnice. Nyní jest gymnasium místecké přeměněno od škol. r. 1910 na reformní reálné gymnasium.

Sbor učitelský. Od založení ústavu až po dnes nepřetržitě působili na ústavě c. k. řiditel Karel Nebuška a katecheta dp. Josef Hájek.

Správa ústavu. První řadu let vydržovala ústav Matice Místecká pomocí subvencí se jí dostávajících od Ústřední Matice, od země a od státu. Toto těžké břemeno odpadlo Matici, když nejvyšším rozhodnutím ze dne 5. září 1905 ústav byl přejat ve správu státní a sice od 1. září 1905 provisorně a od 1. ledna 1906 definitivně. Leč dosud činí převedení budovy v majetek státní velké obtíže pro značný dluh na budově váznoucí, které snad během času šťastně budou překonány.

Zimní škola hospodářská je dílem „Jednoty hospodářské pro severovýchodní Moravu“, která usnesla se ji zříditi na valné hromadě dne 23. května 1880. Prvním řiditelem byl Tomáš Švehla z Prahy, až do r. 1883, po něm Adolf Hevrdle až do 1887 a po něm Alois Žert až dotud.

Radnice a zřízení městské v Místku.

Zastupitelstvo obecní nebo městské bylo obnovováno ročně a sice ne volbou měšťanů, nýbrž dosazením od vrchního úřed-

níka hukvaldského (Oberamtmann, jakž se už v 18. století nazývá). V čele byl purkmistr nebo burmistr, také starosta (superior Mistecensis); r. 1746 jím byl Josef Singer, 1763 Christian Seidler, 1787 Jan Kaducha a 1793 Antonín Seidler. Zastupitelstvo samo skládalo se z radních pánů (assesorové) a konšelů (scabini). Konšelů celkem bylo 5 mimo rychtáře a poručního rychtáře nebo vicerychtáře. Rychtářem byl Jurnečka (1732) (iudex), 1746 Kristian Seidler, 1763 Ondřej Žabenský, 1732 vicerychtářem byl Matyáš Čejka, 1746 Jan Půstka, 1763 Frant. Žižka. Zároveň s konšely zasedal z nařízení vládního od let 60tých i zkoušený syndikus (takým byl r. 1763 Jakub Wystal). Radní páni čili assesorové bývali 4. Tedy celé zastupitelstvo čítalo 12 osob (1 purkmistr, 4 radní, 5 konšelů, 1 rychtář městský a 1 rychtář poruční), se syndikem 13. K úředníkům obecním mimo to patřil kostelní hospodář (1746 Samuel Pískoř), písař obecní (1732 Jozef Slíva, exauthoratus scriba civitatis, 1746 Matyáš Daněk, písař městský), lékař nebo vlastně tenkrát chirurg (1732 Tobiáš Růžička, examinatus chirurgus), rektor scholae (viz škola), pak revisor salis nebo solný (1732 Jan Exler) a sluha obecní (1732 Jurnečka). Koncem roku 1849 přestalo vládnouti panství Hukvaldské a 1. lednem 1850 počal působiti podkrajský úřad v Místku nebo později tak nazvané c. k. okresní hejtmanství a sice v domě Josefa Grossmanna č. 40; první hejtmanem byl J. K. Ratzer. Teprv kolem polovice r. 1850 počal svou činnost c. k. soudní úřad v domě burmistra Dominika Kněžka ml. a v témže domě usadil se v té době také c. k. berní úřad. Rokem 1850 nastoleno také nové obecní zastupitelstvo, vyšlé z volby občanstva takto složené: starosta Dom. Kněžek ml., radní: Ant. Prior, Karel Basler, Karel Beránek, obecní pokladník: Fil. Beránek a obecní písař: Frant. Mezner.

O radnici první zpráva je z r. 1602; tehdy zemřel bezdětný měšťan místecký Jan Hanuš a odporučil svůj dům č. 11. na náměstí a role za humny obci. Dům ten stal se radnicí; původně byl dřevěný. Později byl vystaven z kamene a dostal věž. Odtud obecní úřad v letech 50tých 19. věku se přestěhoval do budovy ostatních c. k. úřadů, dílem přestavěné a rozšířené (dům č. 40). V nejnovější době přestěhoval se obecní úřad do rozlehlých místností německé spořitelny.

Budova poštovní. Od dob nepamětných až do r. 1849
ı místeckou obstarávala frýdecká poštovní stanice. Teprve
. 1849 zřízena byla pro Místek samostatná pošta, napřed
mě Buzkové na náměstí a později v domě Lacinově. Se-
ěná byla pošta r. 1889. Téhož roku (1889) zároveň spojen
štovním úřadem i telegrafní, jenž zřízen r. 1860 jako samo-
ý státní úřad.

Telefonní centrála zřízena r. 1891. Když po ohni
87 vyhořelá továrna Elzerova nesměla býti na témže místě
vena, najaty její přízemní místnosti erárem pro poštovní a
rafní úřad, k čemuž připojeno r. 1906 i první poschodí, kde
těno oddělení telefonní a telegrafní. V této budově trvá
ovní úřad až potud, který v posledních letech rozmachem
nyslovým a obchodním značně vzrostl. Úřednictvo čítá teď
o vrchního správce ještě 22 sil úřednických a 13 zřízenců.

Národní dům a Deutsches Haus. O Národním domě
Družstvo pro vystavění Národního domu. (Obr. 11.)

Dnešní Deutsches Haus na cestě k nádraží v pravo před
em přes Ostravici jest vlastně starou střelnicí, neboť při-
li k staré budově střelnice nový trakt o 1 poschodí a „orga-
" obě spojili.

V Místku jest Německá spořitelna, která po pádu české
žny založena byla a zahájila svou činnost 13. července 1871.

Národní záložna česká založena teprve r. 1886; z po-
u nevalně se jí vedlo, leč pozvolna sílila a vzrostla a stala
latným činitelem při obrodné práci v Místku.

Záložna umístěna v domě pana Šubrta; za první rok svého
ní měla záložna 105 členů se závodními podíly 2360 K,
dů 22.800·08 K, půjček 25.492·06 K, reservní fond 511·56 K.

Dům německé spořitelny vystaven jejím nákladem
897/98; je to vysoká budova o dvojím poschodí.

Skladiště hasičské naproti nové budově spořitelní
misou a vedlejšími místnosmi účelně zbudované.

Pivovár na volném prostranství v levo od Nádražní třídy,
lý to majetek pravovárečných měšťanů, jest nyní v rukou
romých.

Z podniků průmyslových třeba dále jmenovati nedávno založenou zelárnu, četné továrny (Lembergrova a Hrdličkova na Koloredově, Taubrova v poli ke Štandlu, Lembergrova na silnici císařské směrem k Chlebovicům, továrny Elzerovy u silnice do Malých Kunčic), pak cihelny, továrny pilnikářské na Koloredově, továrna truhlářská Rundova, knihtiskárna Novosadova a j.

Obyvatelstvo.

Že lokator nebo lokatoři Friedberka byli Němci, o tom není pochyby. Není to ale jisté o osadnících, kteří se tu zakupovali. Většina jich možná byla skutečně z Německa. Všichni ale během 14tého a 15tého věku se poslovanili, což je dokladem ku existenci slovanského okolí, jmenovitě na straně slezské, ale částečně i na straně moravské. Jména měšťanů místeckých jsou nám zachována teprv ze 16. a 17. století, v hojnějším počtu z 18. století. Jsou to jména skoro výhradně česká jako: Stopa, Kavka, Kulhánek, Stojan, Sova, Čejka, Žižka, Půstka, Malinovský, Paseka, Buzek, Bohunský, Sobalík, Roztaška, Rejda, Zámečník, Maštalecký a mnohá jiná, avšak po skrovnu: Krantz, Wiznar, Seidler, Singer, Elzer (1755), Faylar, Miller a některá jiná.

Jako památka dob minulých sem tam se vyskytují i jména latinská: Widomus, Habernal, Stablatura, Molitor a j. Z ostatních listin a zápisů vidíme, že pozvolná germanisace v Místku začíná počátkem 19. století. V protokolech cechu soukenického teprv od roku 1803 se objevují první německá slova: Zunftkommissär a Zechmeister, text ale zůstává ještě český. Od r. 1803 Kliment Blataň přece ještě někdy se podpisuje „starší cechmistr“, ale Schostý se podepisuje jen německy.

Ale i jinak se nám jeví germanisace: česká jména totiž čím více postupujeme do století 19., tím více nabývají rázu německého.

Jisto je, že v Místku skutečná germanisace počíná dobou hlavně Josefa II. a trvala až do let osmdesátých 19. století. Vykonávána byla hlavně od úřadů císařských, méně od soukromníků.

Teprve v letech 80. dolehla vlna národního probuzení konečně i do Místku. Ač v společnosti místecké domácí samé

tehdy zvolna začalo klíčiti símě národní uvědomělosti, přece velmi důležitý podíl připadá tu jednotlivcům inteligentům odjinud přišlým, kteří přinášely nové myšlenky a nové směry. Sem počítati dlužno i kněžstvo fary místecké, které vůbec i v dobách nejsmutnějších neopustilo stanovisko národní. A tak z různých pramének slil se konečně zvolna proud národního uvědomění místeckého a postavil hráz germanisaci jednou pro vždy. Důležitou práci vykonaly tu spolky české místecké: a) Beseda, b) Sokol, c) Matice Místecká, d) Družstvo pro stavbu Domu Národního, e) Spolek maloživnostníků a obchodníků, f) Dámský odbor Matice Místecké, g) Spolek katolických tovaryšů a jiných menších spolků.

Pozorujeme-li vše, co v poměrně krátké době česká společnost pro věc národní vykonala a dosud vykonává, nemůžeme se přes všecky vady a stagnace, které časem zasahují i širší kruhy, přidati k mínění těch, kteří poměry místecké vyhlašují za shnilé a ničemné a pro budoucnost beznadějné.

Počet. Původní počet obyvatelstva byl dosti nepatrný. Předpokládejme, že bylo v druhé polovici 13. století všech 42 lánů vyprodáno, tož skládalo se obyvatelstvo prvotně z 42 rodin, tedy asi ze 400 až 500 obyv. Počet toho obyvatelstva vzrůstal usazováním nových rodin při městě. Během věků vzrůstl počet rodin asi na 100. Jelikož tyto rodiny až na nepatrné výminky neměli četnější čeládky, můžeme počet obyvatel přibylý páčit asi na 600 osob. Místek dle toho v 15. a 16. věku čítal kolem jednoho tisíce obyvatel. I v 17. věku nevzrostl valně, ač zůstal celkem škod a bouří válečných ušetřen. R. 1648 čítá se v Místku 133 domů osedlých s počtem obyvatelstva něco málo přes 1000. (Jako zvláštnost lze uvésti, že ani jediný dům v Místku nebyl opuštěný; takových domů v jiných městech Moravy po válce 30leté bylo mnoho. Teprv v 18. století počíná náhlejší vzrůst města. Vzrůst ten nastal kolem polovice 18. století; neboť první sčítání z roku 1762 vykazuje již 310 domů s 2601 obyv. Při tomto počtu obyvatelstva Místek celkem zůstává až do polovice 19. století, ač počet domu vzrůstá skoro o 100.

Statistika.

Poměry národnostní a obyvatelstva znázorňuje nám tabulka:

Rok	Všeho obyvatelstva	Čechů	v %	Němců	v %	Přibylo Němců	Ubylo Čechů
1880	4323	3336	77·7	932	21·7	+ 1·9	— 2·1
1890	4922	3687	75·6	1148	23·6	+ 3·0	— 3·9
1900	5804	4132	71·7	1535	26·6	+ 9·3	— 7·6
1910	8709	5409	64·1	3124	35·9		

Pro rok 1910 tvoří Místek s Koloredovem jedinou obec; vzrůst Němců místeckých spadá hlavně na vrub Němců koloredovských; nicméně vzrůst Němců místeckých i při tom je nepochybný.

Celkem ubylo procentuelně od r. 1880-1900 Čechů o — 6·0%, Němců ale přibylo procentuelně o + 4·9%, od 1889—1910: Němců přibylo o 14·2%, Čechů ubylo o 13·6%.

Měl-li Místek r. 1834: 310 domů a 2601 obyvatel, vidíme, že v necelých 60 letech počet obyvatelstva se zdvojnásobil.

Plocha katastrální 1050 ha, plocha zdaněná 985 ha, zastavená plocha a dvory 28 ha 15 arů 51m^2, pole 624 ha, louky 142 ha, zahrady 20 ha, pastviny 29 ha, les 170 ha. Čistý výnos katastrální 20.929 K 90 h, daň gruntovní 4747 K 75 h.

Řeč: Místečané mluví dialektem lašským, ale vlivem němčiny značně porušeným. Mnoho slov a úsloví a vazeb vplížilo se v původní čistou laštinu a to ne ku její okrase nebo prospěchu. I vlivy polské při blízkosti kompaktního území polského jsou značné. Není zajisté okrasou řeči, když dva Místečané potkajíce se přejí si „špajscam“, což nezasvěcenému jest naprosto nejasno; teprv později připadne na to, že je to německé „wohl gespeist zu haben“. Ještě neliběji zní, když na podzim děti při vybírání „kobzol“ dělají „fajery“ (ohně), nebo když hasičům říkají „fajermochři“. Pstruh sluje obvykle forel, řetízek u hodinek je keta a j.

Náboženství v minulosti viz dějiny.

Katolicismus se naprosto vkořenil a obyvatelstvo nezachovalo ani nejmenší památky na jiný stav náboženský před tím. Že během 17. a 18. století přibyly dva chrámy a četné kaple a kříže, svědčí zajisté o silném citu náboženském; jest tomu tak vůbec u Lachů. Nezdá se, že by cit ten v novější době utuchal, neboť náboženské úkony těší se dosud v širších vrstvách obyvatelstva neseslabené oblibě.

Spolky. Občanská Beseda v Místku.

Nejdůležitějším národním spolkem v Místku byla Občanská Beseda založená r. 1865, již nyní řídí zasloužilý předseda L. Konečný; místnosti své má v Nár. Domě. K ní řadila se Matice Místecká, (zal. r. 1895), jejížto snahou a prací bylo hned r. 1895 zřízeno české gymnasium. Tak dala Matice podnět ku založení veřejné knihovny v Místku a knihoven na venkově. Též postarala se o přeměnu školy utrakvistické na českou a o zřízení české dívčí měšťanské školy.

Největší starost měla se stavbou nové gymn. budovy, která za obětavosti obecenstva místeckého a bodrých venkovanů okolních nákladem 150.000 K r. 1899, ovšem ne bez váznoucích značných dluhů, postavena byla. Konečně přistoupila Matice r. 1908 ku zřízení měšť. školy chlapecké. Činnost Matice podporována byla značně a zejména v nejhorší tísni Nár. Záložnou Místeckou a jejím předsedou V. Procházkou.

Dlužno ještě se zmíniti o sirotčinci a o nemocnici v Místku.

Rafael Piskoř, narozený 16. dubna 1805, syn Františka Piskoře učitele v Místku, byl dovedným zhotovitelem hudebních nástrojů v Místku. Prodejem těchto nastřádal si značného jmění, tak že si koupil měšťanský dům na náměstí č. 22. v Místku. Již za svého života stal se s Ignácem Klečkou spoluzakladatelem nadace pro III. kooperatora v Místku, kteráž v r. 1877 v život vešla. Rafael Piskoř, zemřelý dne 30. dubna 1880 v Místku, rozdělil své jmění ve dva díly, z nichž jeden připadl obci místecké na podporu schudlých občanů místeckých a druhý v obnosu 15.934 zl. 91 kr. farnímu úřadu ku zřízení nadace Rafaele Piskoře na vydržování milosrdných sester k opatrování malých dětí. Tehdejší

děkan dp. Bedřich Kaun z části pozůstalosti koupil dne 12. září 1885 dům čís. 277 v Příborské ulici od dědiců Václava a Františky Říhových za 6500 zl. a dne 24. dubna 1885 za domem tím ležící pole a patřící k domu č. 150 za 1000 zl., kteréž obrátil v zahradu. Dům nadační svým nákladem upravil pak pro českou dětskou zahrádku, první to v Místku. Zvláštní smlouvou uvázal se mateřský dům milosrdných sester sv. Karla Boromejského v povinnosti nadační Rafaele Piskoře a dne 26. srpna 1886 uvedeny milosrdné sestry jmenované regule od farního administratora Ferdinanda Winklera do Místku a ihned otevřena dětská zahrádka a zároveň industriální škola. Veledůstojný pán Bedřich Kaun téhož roku, totiž na jaře, obdržel beneficium kapitolního děkanství u Panny Marie v Kroměříži. Nicméně ústav od něho v život uvedený zachoval v živé paměti a o jeho vzrůst se staral. Před svým odchodem z Místku r. 1886 koupený dům čís. 276 daroval nadaci Rafaela Piskoře a r. 1891 jej svým nákladem z přízemí vystavěl na poschodí a adaptoval s domem čís. 277 obnosem 4358 zl. 61 kr. kromě dovážky materiálu. Pro dětskou zahrádku a industriální školu postaráno v novém domě o příhodné prostory. Prostory pak v domě č. 277 chtěl míti obráceny v místnosti pro sirotky, zvláště z Místku a dle možnosti z ostatních obcí farnosti místecké. Tím způsobem dal základ k sirotčinci v Místku. Za příčinou zřízení tohoto sirotčince založil také dne 16. března 1892 nadaci 3000 zl. pro milosrdnou sestru, která by vedla dozor nad sirotky. Za tuto péči o sirotky místecké, jmenován byl čestným občanem města Místku.

Roku 1891 pro vystavení sirotčince sestaveno komité ze 3 osob: Josefa Hrachovce měšťanosty, Ferdinanda Pěčky radního a Ferdinanda Winklera kaplana, všech 3 z Místku, kteří uspořádali sbírku na vnitřní zařízení sirotčince pro 12 sirotků. Ku komitétu přibrán starosta Koloredova Valentin Pokluda, který uspořádal sbírku ve své obci a opatřil do sirotčince veškeré nářadí pro 2 sirotky z Koloredova.

Roku 1907 darem 4000 K nadaci Rafaela Piskoře od veledůstojného p. Bedřicha Kauna umožněno koupiti se sirotčincem souvisící dům dřevěný čís. 177 v Místku za 10.000 K.

N e m o c n i c e v M í s t k u. Týž lidumil Rafael Piskoř vystavěl roku 1879 nynější místeckou nemocnici. Filip Habrnal,

farář v Domaslovicích ve Slezsku, zdejší rodák, ve své závěti ze dvou gruntů v Domaslovicích od něho koupených, učinil faráře domaslovického nájemníkem se závazkem z těchto polí odváděti katastrální výnos, nyní v obnosu 353 zl. 16 kr. = 706 K 32 h k rukoum faráře frýdeckého na stavbu kaple na Gruni potud, pokud by kaple na Gruni nebyla vystavěna. Po vystavení této kaple má se obnos vypláceti obci místecké, budou-li do určitého roku zavedeny milosrdné sestry v místecké nemocnici; jinak měl obnos ten připadnouti obci frýdecké na týž účel.

Sestry milosrdné zavedeny do místecké nemocnice r. 1886 a od té doby vyplácí farář v Domaslovicích obci místecké 706 K 30 h.

Matice Místecká. Snahy o zřízení nějaké střední školy v Místku, datující se již z r. 1894, vedly po několika marných pokusech (návrh na zřízení střední školy v Místku v obecní radě), k sestavení zatímního zařizujícího výboru (dr. Peter, V. Procházka, dr. Linhart, Ferd. Winkler, dr. Dostal, Fr. Husička, Šubrt, Staneček, Fr. Lacina, dr. Zelenka, B. Valenta, Šlapetové Jan a Fr., Jos. Vrána, Ant. Mojžíšek), který měl připraviti založení školského spolku. Z uložení tohoto výboru sepsal dr. Dostal stanovy takového spolku — pozdější to Matice Místecké — a 1. února 1895 podány k úřednímu potvrzení. Když se ale tohoto nebylo možná dočkati, převzal některé nutné práce odbor Ústř. Matice Školské a předseda jeho Al. Žert svolal valnou hromadu odboru, která přítomností zástupců sousedních obcí a měst nabyla povahy manifestační (1895 o velikonocích). Usneseno založiti české gymnasium v Místku. Vydány úpisy a jednáno s Ústř. Maticí Školskou, která slíbila na každou třídu 1000 zl. Zatím došly schválené stanovy a svolána ihned valná hromada ustavující dne 4. června 1895 v dvoraně hotelu u Deutscherů. Konána v přítomnosti více než 300 osob a delegáta Ú. M. Š. Josefa Kummra z Prahy. Předsedou zvolen V. Procházka.

První výbor podnikl ihned potřebné kroky ku otevření první třídy gymnasia toho roku (1895) po prázdninách. Koncem roku 1895 dala Matice podnět ku založení veřejné knihovny a k založení četných knihoven menších spolkových a veřejných po venkově. Hlavním však polem působnosti Matice zůstalo školství. Od počátku roku 1896 jednalo se o založení české školy obecné

a o zrušení škodlivé školy utraquistické, což se již po roce podařilo. Ještě jeden úkol na ni skládán byl, totiž zřízení měšťanské školy dívčí. Byloť nanejvýš nutno postarati se aspoň o částečné vzdělání a uvědomění českého dorostu dívčího. Na výborových schůzích dne 28. dubna a 17. června 1898 usneseno zříditi počátkem školního roku 1898/9 první třídu školy měšť. dívčí. K tomu přistoupila ještě otázka trvalého umístění gymnasia. Rozluštěna tím způsobem, že gymnasium se přestěhovalo do přední části již vystaveného Národního Domu. Ku stavbě gymnasia vyhlednut farský pozemek v prodloužené ulici „na Příkopě“. Teprv r. 1898 pozemek získán a Matice pomýšlela počíti se stavbou počátkem roku 1899 se základním kapitálem jen 20.000 K. Do podzimku byla budova hotova. Ale náklad na budovu páčil se na 150.000 K. Bylo třeba hraditi vzrůstající náklad na gymnasium, na dívčí měšťanskou školu, bylo třeba platiti velké úroky z dluhu, čehož docílcno neobyčejnou obětavostí zdejších vlastenců. Trvalý obrat příznivý nastal teprv postátněním gymnasia (od r. 1906) a převzetím dívčí měšťanské školy ve správu zemskou a obecní, čehož dosaženo obětí politickou. Sotva ale jen trochu si oddychla Matice, již chápala se znova práce ku doplnění školství místeckého chlapeckou školou měšťanskou. Již školním rokem 1908/9 otevřena byla první třída.

Neobyčejných a všeobecně uznaných zásluh získal si o Místeckou Matici horlivý vlastenec předseda Národní záložny Místecké V. Procházka.

Odborů Místecké Matice založeno již r. 1896 osm.

V čele těch odborů je dámský odbor v Místku svou neunavnou činností hlavně v ohledu peněžním.

Členů s odbory místními r. 1896 čítala Matice na 700 členů.

Gymnasium místecké bylo a je ústavem chudých. Proto obzvláštní důležitost připadla a připadá odboru podporovacímu pro chudé žáky, který byl zřízen hned r. 1895.

Druhý důležitý spolek jest tělocvičná jednota „Sokol“. Založena byla 20. srpna 1887 ustavující valnou hromadou, která zvolila první výbor, jehož starostou byl dr. Jan Peter. Prvotních členů všech bylo 40. Jednota přes doby bouřlivé a nepořádné, ohrožována často ve svém bytí, nicméně věrně plnila své poslání v širokých kruzích dorostu utužováním nejen paží ale i šířením národního přesvědčení.

Neméně důležitý vlastenecký spolek jest Družstvo pro vystavění Národního Domu, které se utvořilo r. 1895, aby vystavěním Národního Domu v Místku zaopatřen byl bezpečný útulek a středisko všech národních snah v městě.

Dne 12. května r. 1896 došlo k položení základního kamene a stavba přední části Domu Národního provedena celkově toho roku (1896). Starosti výboru točí se pak hlavně kolem hypothekární půjčky, která také šťastně provedena. Do 30. ledna 1898 zaplaceno za stavbu 27.510 zl. 97 kr.; zůstal jen nedoplatek asi 1000 zl. Dne 19. ledna 1899 bylo lze konstatovati celkový náklad na stavbu přední části Národního Domu v obnosu 28.850 zl. 41 kr. Ale již ve výborové schůzi 7. února 1899 počalo se jednati o přístavbu (místnosti besední, malý sál, velký sál) a usneseno, že se má přistavěti velká dvorana s vedlejšími místnostmi, stáje pro 5—6 párů koní a nad vedlejšími místnosmi pokoje cizinecké, dokud dovolí místo. Po schválení plánů pana architekta Tebicha z Brna usneseno ve výborové schůzi ze dne 30. května 1899 přikročiti k provedení přístavby a během r. 1900 dokončena veliká dvorana a koupí sousedních pozemků a provedením stavby stájí, pak verandy a upravením zahrady Družstvo velké své dílo v hlavních rysech vykonalo.

Stavba Národ. Domu ukončena a slavnostně dům otevřen dne 5. července r. 1900. Předsedou Družstva byl neúnavný vlastenec Vinc. Procházka.

Z ostatních spolků lze jmenovati: Spolek divadelních ochotníků, zal. od r. 1890 jako odbor Besedy občanské, jenž 18. prosince 1910 provedl sté představení (Noc na Karlštejně).

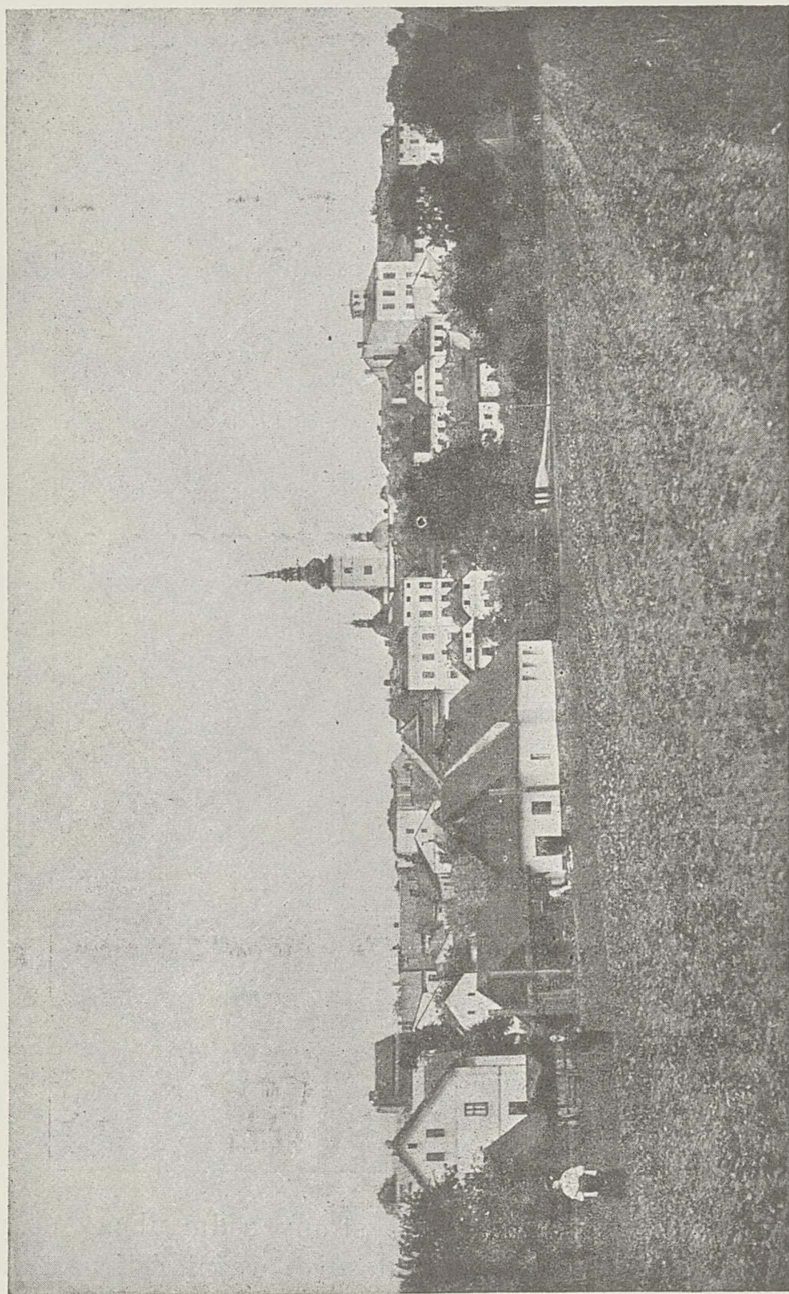
Blahodárně účinkují také: Spolek maloživnostníků a obchodníků, Spolek obchodníků pro okres Místecký, Spolek katolických tovaryšů, Odbor Národní jednoty pro sev. východní Moravu, Pěv. hud. spolek „Smetana“ a j.

Brušperk.

Brušperk[1]) leží severozápadně od Místku a jest od tohoto $11^1/_2$ km vzdálen. Město rozloženo je na třech pahorcích, z nichž prostřední, nejnižší, pnoucí se do výše 271 m nad mořem, pokryt

[1]) Použito: Brušperk a jeho okolí od P. Fr. Pinkavy.

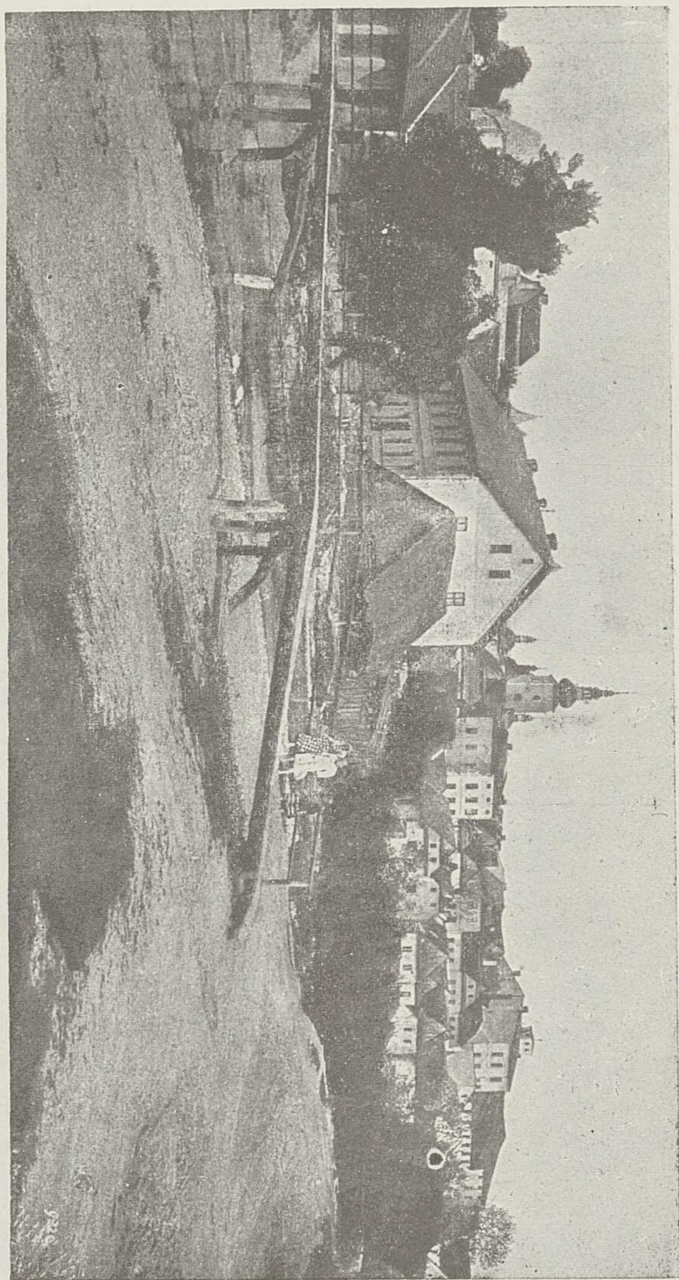
je domky různého tvaru a různé velikosti. Zmíněné pahorky sklánějí se ku pravému břehu říčky Ondřejnice, která po delších deštích z břehů svých vystupujíc značné škody na pozemcích a úrodě způsobuje. (Obr. 12.)

Obr. 12. Pohled na Brušperk.

Po nepatrném dřevěném mostě nebo na dvou jiných místech po lávkách (obr. 13.) dostaneme se na levý břeh, kde na konci

úžlabiny prostírající se od farářova lesíku[1]) roztroušeny jsou nevelké domky nejmenší části města.

Obr. 13. Pohled na Brušperk od potoka.

Z náměstí vybíhá na různé strany sedm ulic, z nichž tři směřují k severovýchodu. Z těchto dvě rožní ústí do Horního zádvoří, kdežto prostřední probíhá severovýchodní část města

[1]) V těch místech byla v letech šedesátých městská střelnice.

zvanou Dráhy majíc po obou stranách zděné a dřevěné domky. Ulice na jihovýchod vede na Klepary, kdežto ulice protilehlá vine se severozápadně Předměstím. Rožní dvě ulice při jihozápadní části náměstí udržují spojení s okresní silnicí.

Před několika léty vedla okresní silnice místecká Novosady a náměstím; nyní po provedené úpravě míjí příkrou, krátkou ulici ústící na náměstí, vine se odtud tak zvaným Dolním zádvořím mimo dívčí školu a přechází ve starou okresní silnici v místě, od něhož vychází nedávno zřízená okresní silnice do Krmelína. Počínajíc tímto styčným bodem probíhá místecká okresní silnice Předměstím a míří pak ke Staré Vsi.

Jiné ulice, které různými částmi města vedou, jsou krátké, úzké, nepravidelné a tudíž bezvýznamné. Jest divno, že důležitější ulice jsou dosud bez názvů.

Na prostředním ze jmenovaných tří pahorků, potoky (tak zvanými Koťbachy) od sebe rozdělených, leží náměstí, mající tvar lichoběžníku, jehož severozápadní strana je 23·74 m a jihovýchodní 32·7 m široká, jihozápadní a severovýchodní 124·64 m dlouhá. Náměstí rozděleno je na dvě části: severovýchodní a jihozápadní. Severovýchodní užší část jest vyvýšená. Jihozápadní širší část jest nerovná a to v oněch místech, kudy ústí ulice od okresní silnice vedoucí. Náměstí má nyní vesměs zděné domy. Před zhoubným požárem r. 1802, který ztrávil v městě 24 stavení, byly zde domy pouze dřevěné. Poslední z nich byl sbořen v r. 1909.

Sčítání v r. 1910 vykazuje v Brušperku celkem 475 čísel, z čehož připadá na Antonínov 73 domků,

Jelikož od jihovýchodní ku severozápadní části města vede okresní silnice ve značné délce a po obou stranách rozkládají se domky, prostírá se město více do délky než do šířky. (Obr. 14.)

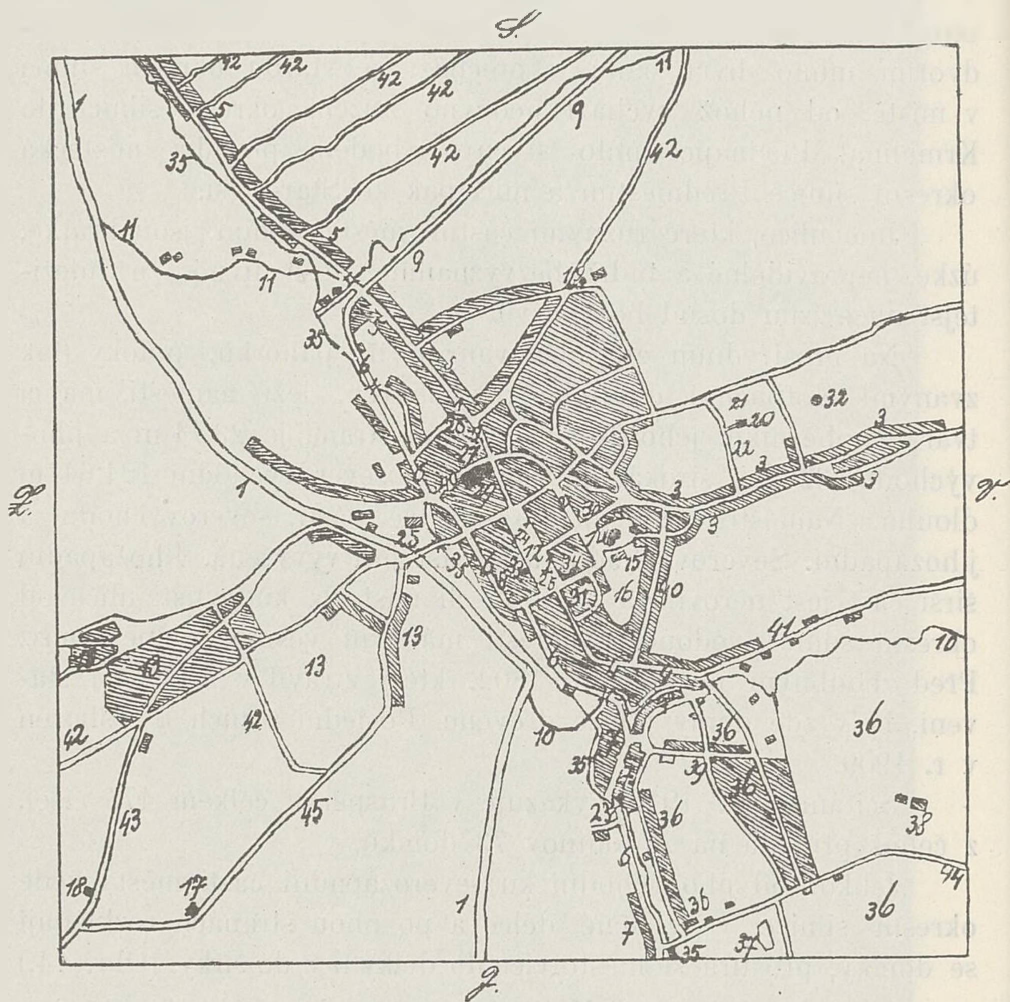
Pohled s kopce sv. Marka na město, jehož domky stupňovitě stojí nad sebou, je velmi malebný.

Nemineme se snad pravdy, tvrdíme-li, že původní město obklopeno bylo náspy. Tvrzení své odůvodňujeme tím, že ve středověku menší města alespoň hlubokým příkopem obehnána byla, že dvěma ulicím dosud se říká „ve Vale“ a že okolí Brušperka znepokojováno bylo nepřáteli.

Prohlubiny, vedle nichž v nepravidelném polokruhu domky stojí, nalézají se na severovýchodní, severní a severozápadní straně

původního města. Zdá se, že tyto domky rozestaveny jsou na těch místech, kde dříve valy se rozkládaly.

Město Brušperk skládá se mimo původního města ještě ze čtyř předměstí, která se zovou: Předměstí, Dráhy, Závodí a Novosady. Předměstí po náměstí tvoří nejstarší a největší část

Obr. 11. Plán města Brušperka.

města a rozkládá se severozápadně od náměstí. Dráhy leží severovýchodně k Místku a Závodí za říčkou Ondřejnicí k Trnávce. Novosady jsou nejmladší částí města a rozkládají se jihovýchodně k Fryčovicím.

Zdali tato předměstí tvořila samostatnou obec, nelze s určitostí tvrditi. Známo však je, že Předměstí nepožívalo s městem

původním těchže práv; teprve v r. 1755 připuštěno bylo k jistým požitkům s měšťanstvem, když se zavázalo, že bude na výlohy obce jistým pěněžitým obnosem přispívati.

Kdy jednotlivé části města vznikly, nelze pro nedostatek pramenův udati.

Za starších dob bylo město rozděleno na tři části, a to: 1. Město, 2. Horní ulice a 3. Dolní ulice. K Horní ulici počítaly se nynější Dráhy a všechna stavení kolem kostela ležící až k cestě paskovské. Dolní ulice byla v levo od této silnice a všechna stavení od valu rathuzního podél příkopu k Staré Vsi ležící. Každá část měla své zvláštní číslování, kteréž po r. 1806 upraveno bylo dle nynějšího způsobu.

Na severovýchodní straně náměstí, za domy na vrcholu takřka onoho pahorku, na němž hlavní část města se rozkládá, stojí farní kostel sv. Jiří, který jest 27 m 34 cm dlouhý a 10 m 43 cm široký. Jest to budova pevná, klenutá, se štíhlou symetricky provedenou věží nad hlavním vchodem do chrámu 43 m 61 cm vysokou. Uvnitř této věže, která vystavěna v letech 1577—1580 nákladem celé obce, umístěny jsou hodiny a tři libozvučné zvony, z nichž největší váží 7 q 28 kg. (Obr. 15.)

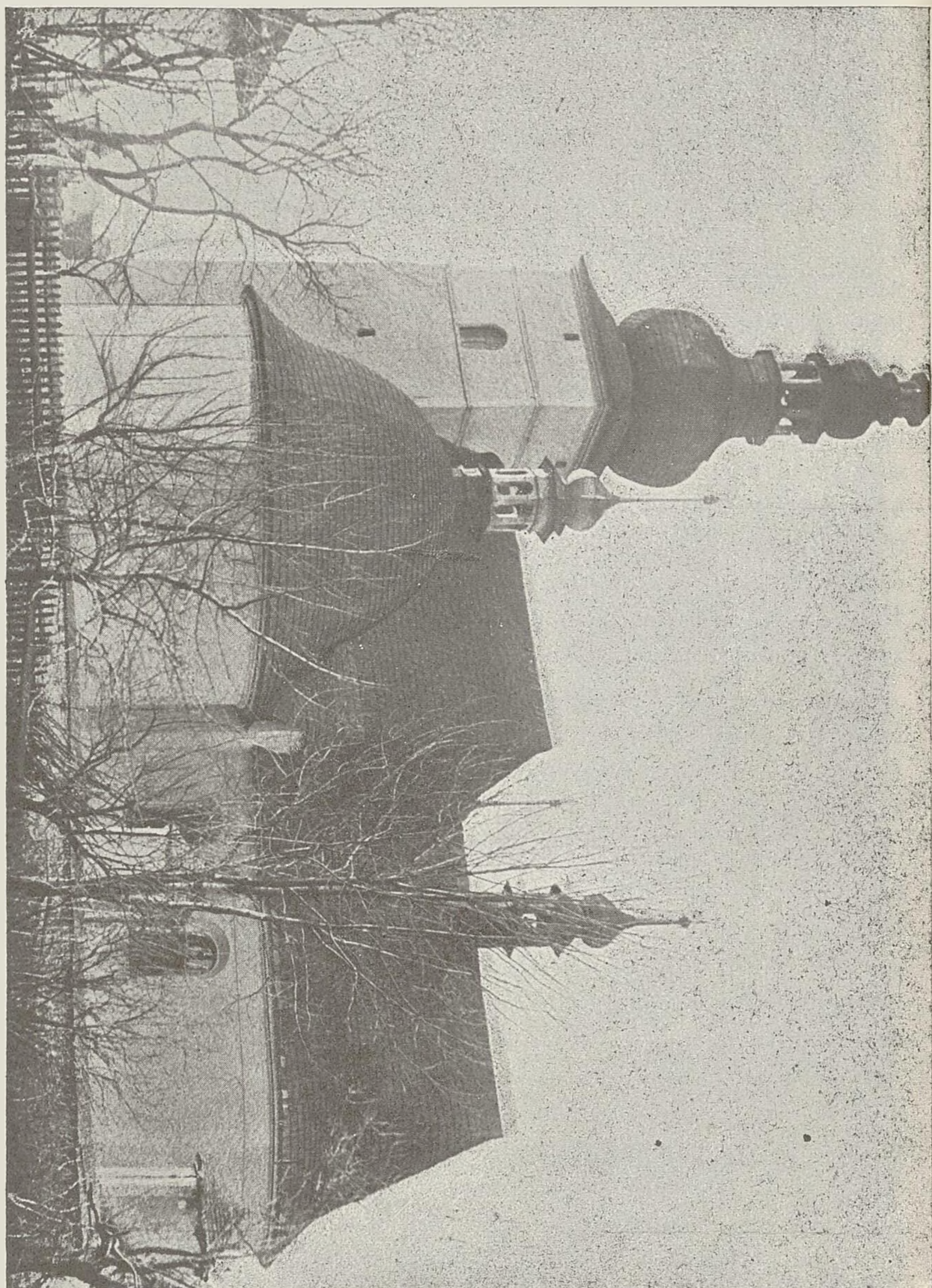
Kostel i věž kryty jsou šindelem. Mezi 1744—1774 přistavěny byly vzhledem ku většímu počtu obyvatelstva dvě baňovité kaple. Mimo to jsou na kostele ještě 3 jiné vížky a to nad každou kapli jedna a nad hlavním oltářem také jedna.

Kdy kostel byl vystavěn nelze udati, tolik však s jistotou tvrditi lze, že jest starší 16. století, čemuž nasvědčuje hlavní portál, kterýž jest v gotickém slohu proveden. Zdá se, že i chrám původně v témže slohu byl vystavěn a že během času nabyl různými opravami a přístavbami nynější své podoby, na níž nelze určitého slohu rozeznati.

V kostele je 7 oltářův, a to jeden hlavní, dva v lodi chrámové a po dvou v bočních kaplích. Nynější hlavní oltář sv. Jiří postaven byl r. 1869.

Ze zdi, kterou je kostel obehnán, vyčnívají úhledné kapličky křížové cesty s pěknými obrazy. Mezi touto zdí a kostelem byl do r. 1815 hřbitov. Nyní stávají v Brušperku dva rozsáhlé hřbitovy.

Jihovýchodně od kostela stojí farní budova o jednom poschodí, která byla vystavěna r. 1801 místo sešlého přízemního stavení. V prvním patře jsou 4 pokoje určené pro faráře, v pří-

Obr. 15. Farní kostel

zemí 2 pro kaplana a kooperátora, čeledník, kuchyně a komora. Při faře je veliká ovocná zahrada a prostranné hospodářské stavení.

Farní archiv není bohat. Matriky začínají se r. 1657 a jsou vedeny v jazyku českém.

V městě je pět kaplí. Nejdůležitější je kaple „u Sv. vody",[1]) původně malá a neúhledná, zasvěcená Sedmibolestné Panně Marii. R. 1891 byla od základu znova vystavěna a má nyní podobu kostelíka. Cesta k ní, r. 1867 nákladem dobrodinců zřízená, byla později vysázena stromky a tvoří nyní stinnou alej.

Jihozápadně od „Sv. vody" je kaplička sv. Jana a Pavla, k níž bylo zmíněné stromořadí prodlouženo.

Nedaleko domku rolníka Šajera stojí kaple „sv. rodiny".

Na starém hřbitově vystavěna byla r. 1861 kaple sv. Jana Křtitele.

V r. 1747 dal Ant. Libosvarský postaviti nedaleko svého mlýna kapli, zasvěcenou Kristu Pánu.

Na vrchole pahorku jihozápadně od města ležícího stojí čtyřboký zděný sloup s obrázky sv. Marka, sv. Lukáše, sv. Jana Ev. a sv. Matouše. Dle prvního z nich nazývá se pahrbek „Kopec sv. Marka". S tohoto kopce je rozkošná vyhlídka na západ a severozápad, zejména do Slezska, kde při západu slunce lze dobře viděti horu Praděd.

Ku všem kaplím a zmíněnému sloupu konají se v křížové dny procesí.

Ozdobou náměstí je vysoká, z pískovce bezvadně vytesaná socha nejsv. Trojice, opatřená rokem postavení a následujícím nápisem: Racz Pane Bože, Otcze z nebe požehnat a opatrovati Miesto nasse ode vsseho zleho. C. 1761 K.

Pamětníkem dobrých a zlých časů, ale mnohem menší předešlé, je úhledná socha sv. Jana Nepomuckého r. 1736 postavená.

Na Předměstí stojí dvě sochy: Panny Marie a sv. Floriána. Tato byla postavena r. 1803 nákladem občanův, ona 1892 obchodníkem Fr. Gillarem. Místo pro sochu sv. Floriána bylo patřičně voleno. Socha Panny Marie odborníkem umělecky provedená, zasluhuje vhodnějšího místa, by krása její mohla býti vystižena.

---

[1]) Viz pověst o původu názvu „Sv. voda".

Procházíme-li se městem nebo jednotlivými předměstími, spatříme po stranách ulic buď kříže kamenné, opatřené různými úryvky z Písma sv., rokem postavení a jménem toho, který je dal postaviti anebo dřevěné bez nápisů. Celkem lze jich napočítati 14. Z těch je 6 kamenných a 6 dřevěných.

Za městem po jednom kamenném kříži vidíme u chodníka vedoucího do Krmelína a u okresní silnice krmelínské.

Při pravé straně okresní silnice na Předměstí viděti lze u plotu zahrady kamnáře Fialy z části ze země vyčnívající kamenný kříž, podobný křížům t. zv. cyrilo-metodějským.

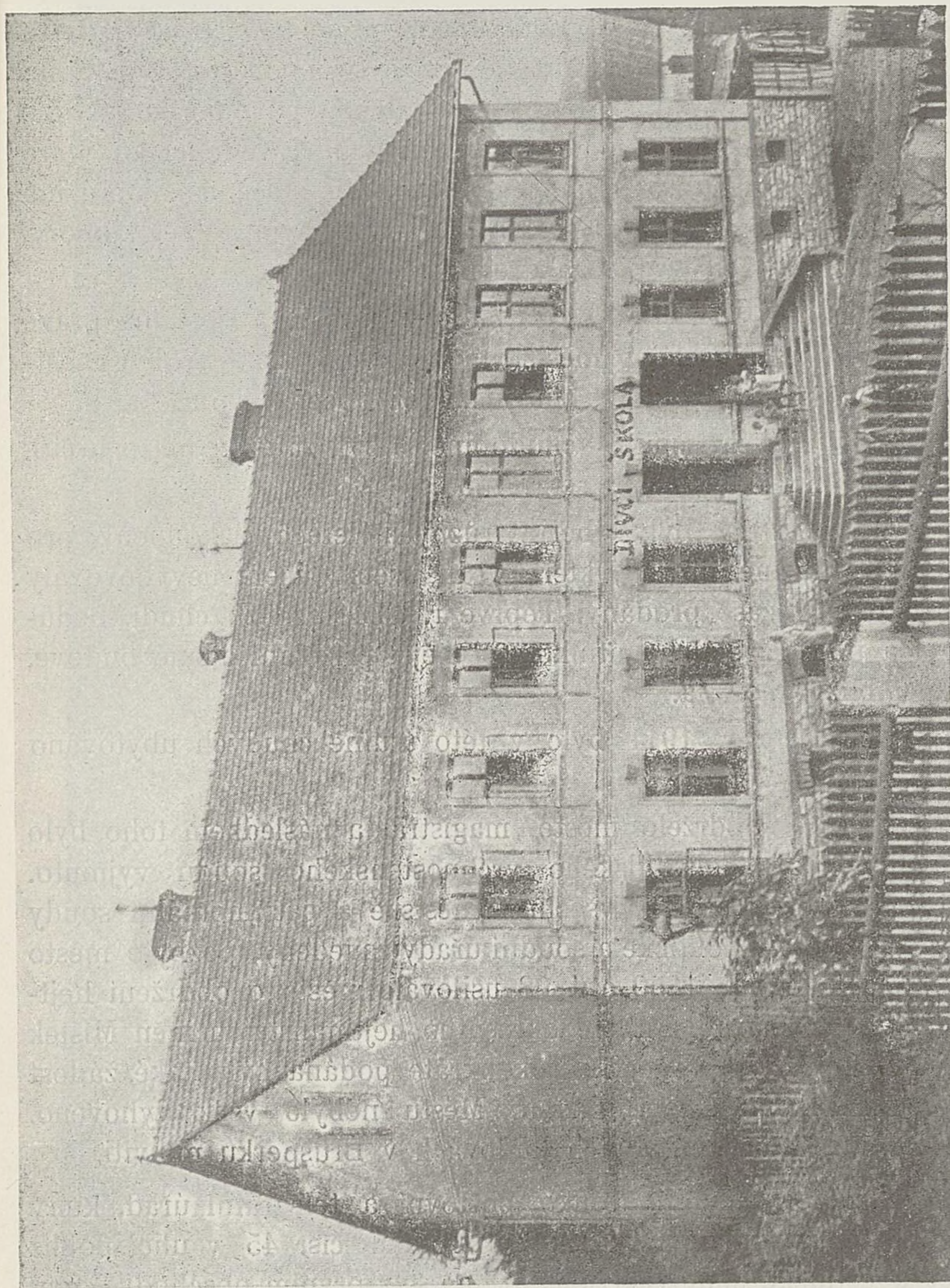
Škola: Pětitřídní obecná škola pro chlapce s pobočkou při IV. třídě nemá dosud vlastní budovy a je umístěna v radnici; také živnostenská škola pokračovací používá její dvou místností.

Pro pětitřídní dívčí školu obecnou s pobočkou zakoupila obec r. 1909 od Rud. Cigánka za 32.000 K dům, který pak dala v r. 1910 upravit ve školu. Od 1. října 1910 se v ní vyučuje. Budova tato o jednom poschodí má 6 učíren, byt pro správce školy, sborovnu, kabinet na učebné pomůcky, byt pro školnici a stojí mezi okresní silnicí a říčkou Ondřejnicí. (Obr. 16.)

Kdy a kým byla škola v Brušperku založena, o tom se nezachovaly žádné zprávy. První zmínka o ní činí se v r. 1704 v obecních účtech, kde se uvádí, že od fryčovské obce přijato na náklad školy 6 gr. Z toho vidno, že Fryčovice v té době byly přiškoleny ku Brušperku. Kolem r. 1774 odepřely Fryčovice poplatek na školu do Brušperka, což zavdalo příčinu k prudkým sporům, které skončily po r. 1778 tím, že tento poměr byl zrušen.

Před r. 1814 měla škola toliko jednu třídu. V tomto roce byla otevřena 2. třída. Škola neměla vlastní budovy. Do r. 1840 přestěhovány byly obě třídy dvakrát do různých budov. Teprve r. 1840 umístěna škola v nynější městské radnici. V r. 1866 proměněna dosavadní dvoutřídní škola na trojtřídní. V tomto stavu potrvala až do konce školního r. 1871—72. V následujícím školním roce rozšířena byla na čtyřtřídní. Jelikož se nedostávalo učitelské síly, otevřena byla 4. třída teprve v r. 1873. V září 1879 zahájeno vyučování na pětitřídní škole. Do 31. července 1884 vyučováni byli chlapci a děvčata společně. Počátkem školního roku 1884—85 rozdělena pětitřídní obecná škola na trojtřídní chlapeckou a trojtřídní dívčí pod společnou správou. Školním rokem 1887—88 proměněny zmíněné školy ve čtyřtřídní

pod různou správou. V měsíci listopadu 1907 rozšířena byla čtyřtřídní obecná škola chlapecká na pětitřídní. Zároveň povoleno, by se ihned otevřela 5. třída.

Obr. 16. Dívčí škola.

Dívčí škola obecná proměněna byla v r. 1909 zásadně na pětitřídní a v následujícím roce povoleno otevříti 5. třídu.

Jelikož purkmistr úřadoval ve svém domě, dal Karel, biskup olomucký r. 1665 rozkaz k stavbě radnice. Následujícího roku vystavěla obec radnici dřevěnou. R. 1765 prodala obec toto stavení a koupila na náměstí dům, kterého se do r. 1840 užívalo za radnici. V tomto roce zakoupila obec za 5000 zl. od Ludvíka Vavroše velikou budovu, vystavěnou v r. 1826, a používá jí po dnešní den za městskou radnici. Budova ta, určená původně ku výrobě a skladu sukna, stojí nedaleko náměstí v ulici vedoucí ku Staré Vsi. Jest to stavení jednopatrové, tvaru lichoběžníka, které má 22 světnic, jeden malý kabinet, dvě kuchyně, dvě komory, dvě komůrky, dvě věznice a dřevník.

V přízemí u vchodu do budovy umístěna jest na pravé straně obecní kancelář s městským archivem, na levé byt městského strážníka. V budově umístěna též obecná škola.

Kdy městský špitál (chudobinec) byl založen nelze určiti. První zmínka o něm činí se r. 1563.

Od r. 1811 byly obcí v různých letech zakoupeny pro špitál 3 dřevěné domky, které však svému účelu nevyhovovaly a proto byly zase prodány. Teprve r. 1841 nalezli chudí, nedůživci a ubožáci stálého útulku v nynější přízemní zděné budově, stojící blízko kostela.

Počátkem r. 1911 bylo v této útulně chudých ubytováno 7 mužů a 10 žen.

R. 1793 obdrželo město magistrát a následkem toho bylo z podřízenosti hukvaldského vrchnostenského soudu vyjmuto. Když byly v r. 1850 všechny městské a patrimoniální soudy zrušeny a státní politické a soudní úřady zavedeny, pozbylo město svůj magistrát. R. 1850 a 1868 usilovalo město o obdržení hejtmanství, leč marně. Sídlem okresního hejtmanství učiněn Místek a jemu podřízen Brušperk. Několikráte podána byla také žádost za okresní soud a berní úřad. Městu nebylo však vyhověno. Nelze nám tudíž o úředních budovách v Brušperku mluviti.

Zmínky zasluhuje toliko poštovní a telegrafní úřad, který je umístěn v najatém přízemním domku čís. 45 v ulici poblíž fary a četnické stanoviště nacházející se v prvním poschodí domu čís. 7 na náměstí.

Do nedávna byly v Brušperku u strouhy, do níž z Ondřejnice vedena byla voda, 3 vodní mlýny, které pro nedostatek

peněz na nahražení odplaveného jezu a dřevěných koryt musily činnost svou zastaviti.

Za novým hřbitovem stojí o samotě zděný větrník.[1])

Před několika lety vystavěna byla na jihovýchodní straně města továrna, ve které se vyráběla hliněná kamna. Podnik tento však vzal za své, proto že majitel v tomto odvětví průmyslu se nevyznal. Dnes zhotovují se tam po řemeslnicku cementové trouby a tašky.

Klokočovské továrny na punčochy mají v Brušperku dvě filiálky, v nichž je zaměstnáno mnoho děvčat škole odrostlých.

Na severní straně města vedle okresní silnice krmelínské zřízena byla před několika lety parní pila, spojená s mlátičkou.

Brušperk má šest hostinců, z nichž 4 nalézají se při náměstí, jeden blíže dívčí školy a jeden na Závodí.

Z ostatních budov je nejdůležitější dvoupatrový „Národní dům“ jakožto středisko šířící v letech šedesátých a sedmdesátých národní uvědomění mezi obyvatelstvem v ohledu národnostním jako jinde netečným.

Ze starších domů na náměstí zmínku zasluhuje čtvrtý dům od „Národního domu“ v pravo, který zachoval si pěknou barokovou ozdobu (obr. 17.) a z novějších vila obvodního lékaře na Předměstí a lékárna na náměstí. (Obr. 18.)

Na jihozápadní straně náměstí nachází se pod přední částí sedmi domů podloubí, kdežto s každé strany 3 domy ho nemají.

Většina domů soustředěných kolem náměstí jsou domy jednopatrové se zděnými štíty vyhnanými do výše, opatřenými slepými okny, takže působí dojmem domů dvoupatrových. (Obr. 19.)

Památek stavitelských, o kterých by se dalo mluviti, zde nenalezáme.

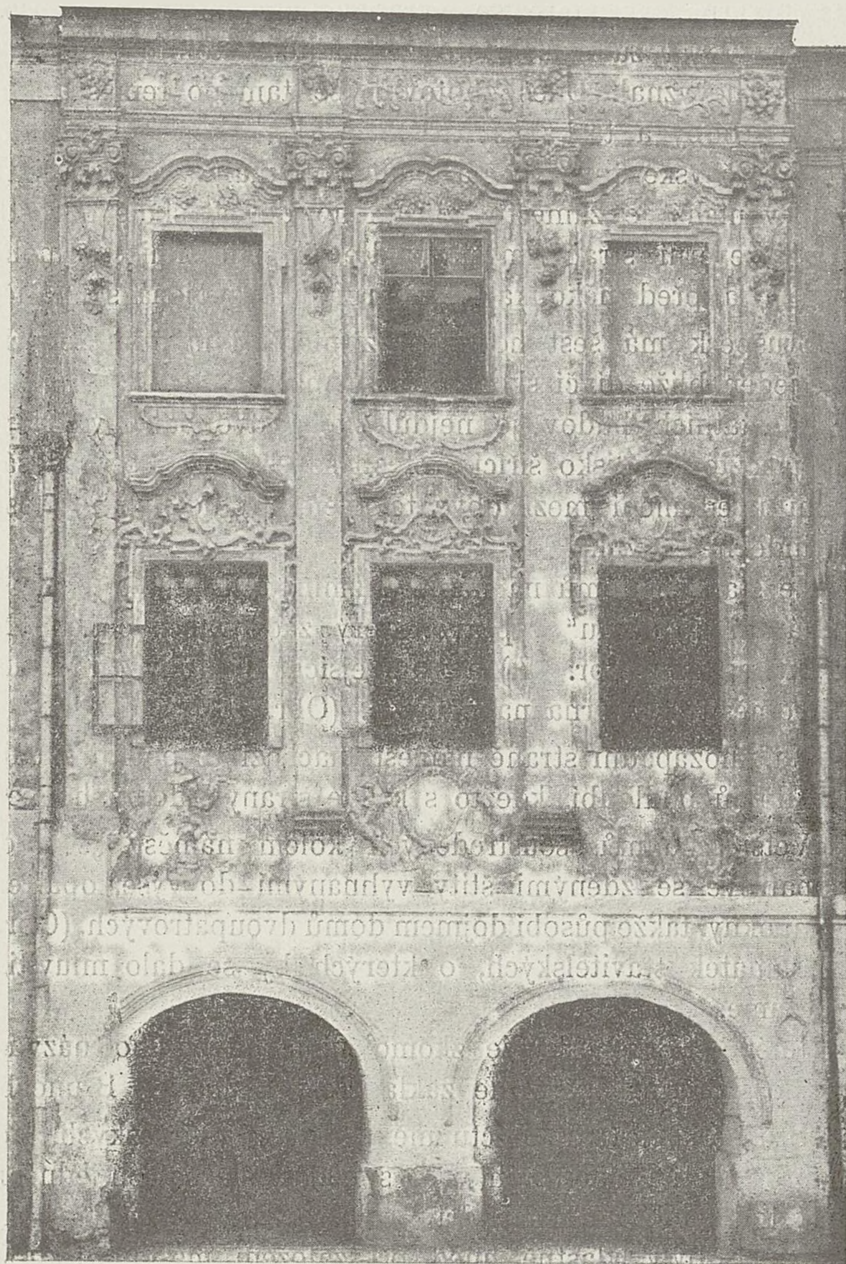
Jméno „Brušperk“ je zkomolenina původního názvu německého „Braunsberg“ (dle zakladatele Bruna — Brunosberg).

Brušperk patří do počtu měst takměř ryze českých. Kdežto nyní brušperští Němci mohou se spočítati na prstech jedné ruky, nebylo tomu tak v dobách dřívějších. Příznivé životní podmínky pro Němce byly vlastně hned při založení města. Biskup olomucký Bruno byl čistokrevný Němec, jenž se nesnažil sblížiti se s národním cítěním české většiny svěřených mu oveček a proto

---

[1]) V Brušperku říkají: povětrňák — povětřák.

také založil Brušperk dle blízkého mu práva magdeburského. Je tedy přirozeno, že v nové obci hned od počátku byl zastoupen živel německý. Avšak tento cizí živel se ponenáhlu tratil ve

Obr. 17. Dům B. Oppenheima.

zdravém jádru obyvatelstva domácího, takže v době poměrně dosti krátké se stává Brušperk sídlem české národnosti. Když

r. 1643 Švédové vyvrátili město a převážná většina obyvatelstva zahynula, nahradil se úbytek obyvatelstva opět českým živlem z blízkého okolí. A český ráz města zachován byl až do druhé polovice XVIII. století, kdy následkem soustavné germanisace se strany vlády a rychlého klesání národního uvědomění Brušperk se přetvořil v město s nátěrem německým.

Obr. 18. Lékárna v Brušperku.

Česká řeč se udržovala již jen u nejnižší vrstvy obyvatelstva a hrozilo již nebezpečí, že i zde nebude míti dlouhého trvání, neboť byla ohrožena nejmocnější tvrz porobeného jazyka, totiž

škola. Sem totiž doposud přes vítězné postupování germanisace nebyla pronikla.

Škola brušperská byla národu zachována i v dobách nejpohnutějších, a té okolnosti nelze podceňovati při úvaze o národním životě města Brušperka, I za dob největšího rozpětí němectví jest mládež jazyku německému vyučována jen soukromě. O methodě při vyučování němčiny svědčí na příklad vyučovací způsob kněze P. Jana Koutnáka, jenž působil v Brušperku v letech 30. a 40. Tento nařídil všem žákům, již navštěvovali jeho soukromé německé hodiny, aby i mimo hodiny mluvili výhradně německy. Zavedl tak zv. signum. Obrat ve prospěch češtiny způsobily korporace. R. 1864 přichází do Brušperka nový kooperátor P. František Přikryl, a ten rozvíří národnostní ruch v neuvědomělém obyvatelstvu. O čtyři leta později přidruží se k němu jako druhý kooperátor P. František Viceník. Tato dvojice vlasteneckých kněží neunavně uvědomuje lid a úsilí jejich korunováno je zdárným výsledkem.

Bylo tu na prvním místě ochotnické divadlo, jež z nepatrných počátků a nesmírných nesnází znenáhla vyrůstalo v podnik veliké pro vlastenecké snahy důležitosti.

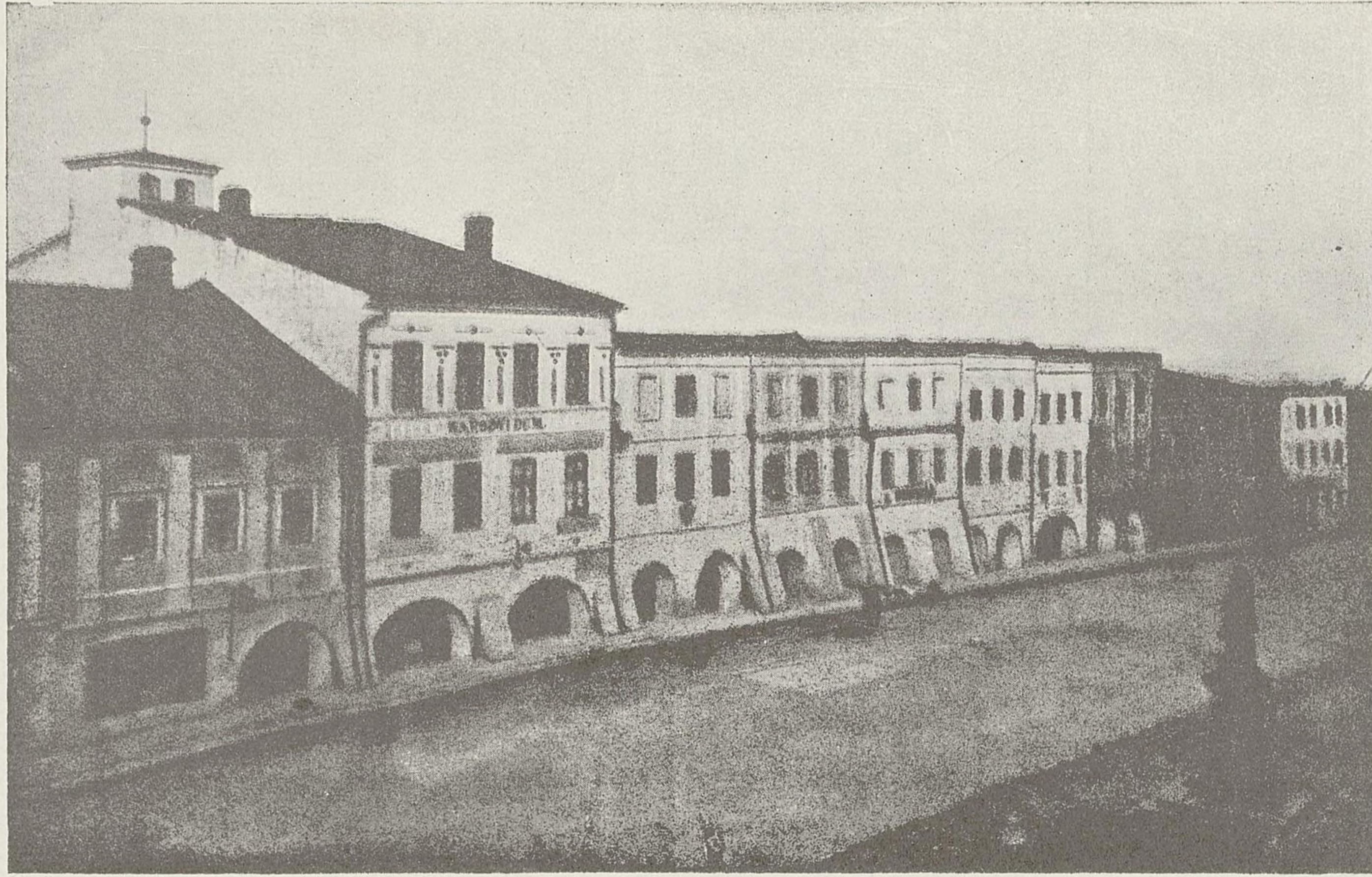
Veliký význam dlužno připisovati i „Občanské besedě“, jež snažila se pevněji semknouti řady probouzejícího se lidu, společenskými styky utužovati národní cítění.

Podobnému účelu sloužil i čtenářsko-pěvecký spolek „Bruno“.

Než prozíravým vůdcům bylo záhy jasno, že dlužno bedlivě si všímati hospodářských poměrů, finační stránky a zde přiložiti ruku k dílu. A z těchto úvah zrodila se „Občanská záložna“, jež snažíc se povznésti blahobyt v obci přispívala zároveň značnou měrou k upevnění vlasteneckého cítění.

První výsledky vlasteneckého úsilí vidíme při volbách v r. 1867, kdy většina obyvatelstva brušperského hlasovala pro národního kandidáta, kdežto okolní některá města ještě slepě kráčela proti vlastnímu národu.

Mnozí horliví vlastenci z let 60tých jsou dnes již mrtvi, spolek „Bruno“ neměl dlouhého trvání, ostatní spolky za svého dlouholetého vývoje lecjak se pozměnily, avšak výsledky nadšené vlastenecké práce zůstaly, a dnes znějí zprávy o německém nátěru Brušperka před 60 lety jako neuvěřitelná pověst.

Obr. 19. Náměstí s podloubím v Brušperku.

Počet obyvatelstva v níže uvedených letech jevil se následovně:

V roce	1794	1834	1857	1880	1890	1900	1910
Počet obyvatelstva			s Antonínovem:				
	1689	2781	3500	2938	3101	3290	3277*)
				bez Antonínova:			
				2553	2650	2825	2785*)

Brušperk leží v území, v němž se mluví nářečím lašským. Lidé sami užívají jména „lach" jen v nadávkách, sami pak tvrdí o sobě, aspoň starší generace — že mluví „moravsky", že jsou „Moravci". Mladší generace ovšem si již uvědomila svou příslušnost k národnímu kmeni českému.

Nářečí lašské se v Brušperku udrželo dosti neporušeně. Čtyři společné znaky nářečí lašského, jež byly vytčeny Frant. Bartošem, jeví se i v Brušperku.

Náboženství je obyvatelstvo brušperské až na 3 židovské rodiny katolického. Jest však jisto, že kdysi i v Brušperku bylo dosti přívrženců víry „pod obojí", ať již stoupenců kališníků, aneb jiných sekt, jež nejsouce státem uznány ukrývaly se pod pláštíkem víry „pod obojí". O poměrech náboženských: viz část dějinná.

Než reformace jako po celé naší vlasti vykonala i na Brušpersku svůj úkol použivši všech možných prostředků. Brušperk se úplně připojil ke katolicismu, ač kališnická a bratrská tradice se ještě jevila v XIX. století u některých rodin v bratrsky přísném náboženském charakteru. Za dnešních dnů Brušperk má obyvatelstvo katolické.

Sledujeme-li zaměstnání obyvatelstva brušperského od nejstarších dob, pozorujeme, že hned od počátku zde byla provozována řemesla, polní hospodářství a obchod.

*) V počtu tom je zahrnuto 5 Němců.

Polní hospodářství bylo od prvopočátku velmi důležitým pramenem výživy domácího obyvatelstva a je jím doposud. Obyvatelstvo brušperské bylo na rozdíl od okolních obcí odedávna osvobozeno od povinné roboty a pozbylo té privileje jen na čas v XVII. století, kdy se r. 1600 vzbouřilo proti vrchnosti a následkem toho musilo za trest robotovati při fryčovském dvoře. R. 1618, tedy po 18 letech, byla privilej svobody opět udělena.

Obyvatelstvo přičiňovalo se již za starších dob všemožně o zvelebení polního hospodářství, které trpívá velikým suchem, pozdními mrazy, krupobitím a častým rozvodněním říčky Ondřejnice; r. 1712 přiletěly v září houfy kobylek a zničily na polích brušperských pohanku, řepu a trávu na loukách.

Polní hospodářství neprovádí se dosud dosti racionelně.

Některé plodiny polní vyvážejí na trh sedláci a majitelé větších pozemků. Jiným nestačí vytěžené plodiny pro domácnost a jsou nuceni scházející si zakoupiti.

Čistý výtěžek z polností je tak nepatrný, že v poslední době jednotlivci ornou půdu proměňují v louky.

Řemeslo se omezovalo původně na vlastní spotřebu uvnitř města, a obchod nabyl většího rozmachu až v XVI. století, kdy byly zavedeny pravidelné trhy výroční i týdenní. R. 1567 dostalo se občanům města Brušperka práva vařiti pivo, čímž zjednána nová vzpruha pro průmysl i obchod. Nějaký čas měli brušperští dokonce právo čepovati pivo do Fryčovic a Staříče.

R. 1660 dosáhl potvrzení svých artikulů „cech soukenický“, jenž se záhy domohl značného rozkvětu. Tento cech mocně konkuroval se společným cechem řemesla kovářského, kolářského a tesařského, až se s ním v XVIII. století spojil v jednotnou organisaci. Soukenictví stalo se na dlouhou dobu hlavním pramenem výživy pro značnou část brušperského obyvatelstva.

Solidní sukno brušperské mělo dobrý odbyt i za hranicemi, v Uhrách, zejména v Budapešti, kam podnikali brušperští soukeníci dlouhé a nebezpečné za tehdejších poměrů cesty. Sláva cechu soukenického potrvala však jen asi do let šedesátých minulého století. Rozmach průmyslu, vznik továrenských velkopodniků dusil jako jinde ponenáhlu kvetoucí řemeslo, až mu zasadil smrtelnou ránu.

Dnes Brušperk nevyniká ani obchodem, ani průmyslem, ani pěstěním polních plodin. Poloha jeho není příznivá, nevý-

hodné spojení, nedostatek zájmu a podnikavosti nedá vzrůsti čilejšímu ruchu. Po vývozu zboží z Brušperka do vzdálenějších končin není památky, nanejvýše přivydělávají si živnostníci zdejší skrovný groš dodáváním práce obuvnické a krejčovské do průmyslového okrsku ostravsko-vítkovického.

Nedůvěra k novotám, houževnatý konservatismus, nedostatek podnikavosti jsou myslím příznačné vlastnosti starší generace. Mladší vrstvy jsou čilejší, avšak schází pochopení pro jejich snahy a plány. Jeví se to zejména v životě veřejném a společenském, hlavně v čilém ruchu spolkovém.

Mezi národní, politické a stavovské spolky patří: Tělocvičná jednota „Sokol", Místní odbor „Ústřední Matice školské", Občanská beseda, Všeodborové sdružení křesťansko-sociálního dělnictva, Politická organisace národních sociálů, Katolicko-polit. jednota, Křesťansko-sociální spolek „Budoucnost" (s tělocvičným odborem „Orla"), Dělnický vzdělávací a podporovací spolek.

Živnostenským a hospodářským zájmům slouží spolky a ústavy tyto: Společenstvo pro všechny živnosti, Nemocenská pokladna živnostenských pracovníků při „Společenstvu pro všechny živnosti", Hospodářský spolek, Místní odbor pro pojištění hovězího dobytka, Vodní družstvo, Krajinská meliorační jednota pro poříčí Ondřejnice, Spořitelní a záloženský spolek (Reiffeisenka), Národní záložna a Kontribučenská záložna.

Jiné spolky jsou: Jednota divadelních ochotníků, Sbor příznivců národních škol, Matice „Národního domu", Spolek vojenských vysloužilců, Klub cyklistů, Jednota pro vystavění kostela Bolestné Panny Marie, Jednota sv. Jiří na vymalování farního kostela, Spolek sv. Terezie na čištění a okrášlování farního chrámu (čistě ženský).

Největším majitelem pozemků jest obec. Náleží jí: 31·95 ha rolí, 6·78 ha luk, 65 ha lesa, 25 a zahrad, 8·45 ha pastvisk.

Na usedlosti rolnické a na ostatní majitele pozemků připadá: 641·96 ha rolí, 106·11 ha luk, 20·05 ha zahrad, 39·24 ha pastvisk a 46·9 ha lesa.

Mimo to připadá na řečiště 9·54 ha a na silnice 141·73 ha.

Po obci největšími majiteli pozemků jsou: kníže-arcibiskup olomucký, fara, 14 rolníků a 6 občanů. Ostatní pozemky patří

měšťanům a chalupníkům. Málo je v městě stavení, k nimž by nepatřil nějaký pozemek.

Ze jmenovaných selských pozemků táhne se 13 směrem od města k Obecnímu lesu; jedna selská usedlost nalézá se na levém břehu Ondřejnice.

Zrušení roboty r. 1848 netýkalo se brušperských obyvatelů, kteří vrchností ode dávna roboty byli zproštěni.

Jako v jiných obcích, užívá také zdejší obyvatelstvo v řeči zastaralých názvů pro pozemky, lesíky atd. Z těchto uvádíme nejobvyklejší:

Babí kopec — návrší na konci předměstí zvaného Dráhy. Na tomto návrší bylo po vystavění města umístěno stinadlo a šibenice.

Brlinky (jinak Klepary), ulice na svahu kopce vyložená pražci.

Dražky — obecní pole tahnoucí se od okresní silnice u Staré Vsi až po hranice krmelínské.

Drozdovice — místo, kde se nachází hřbitov, zakoupeno od Drozda — proto rčení: „Půjdeš na Drozdovice“ — zemřeš.

Dubina — Dvořáci — Hliníky.

Heřmanec — první lesík za Brušperkem v právo okresní silnice vedoucí do Staré Vsi.

Hranečník — potok tvořící hranice.

Hranice — Jámy — Končiny.

Klepary — (jinak Brlinky) — pojmenována ulice dle rachotu vznikajícího při jízdě po pražcích.

Koťbach (Kotbach) — Kotošina neb Kuty.

Mezur — bývalá hluboká, blativá cesta.

Nadymač — Na Hrázi — Na Kamenci — Na Zahradách — Na Jatkách — Ouvratí.

Osičiny — lesík, v němž převládají osiky.

Oběšelý — jméno potoka ve východní části města.

Padol — viz mezur.

Pastevník. — Pod Tarasem — místo, kde Ondřejnice teče v oblouku.

Polamanec - druhý lesík za Brušperkem.

Rybníky.

Sirkovica — název pole, které má pramen síroželezité vody.

Svatá voda[1]) — název studně v kapli Sedmibolestné Panny Marie.

Šibenice — jméno kopce ležícího severovýchodně města. Když za hradbami chalupy na Drahách se stavěly, přenešena šibenice s „Babího kopce“ na tento. R. 1710 byl zde Josef Hula ze Staré Vsi pro svatokrádež oběšen a pak se šibenicí spálen.

Uličky[2]) — Včelinek.

Vajgrut — úzký pruh polí, kde v starší době vedla důležitá cesta ze Slezska na Moravu. (Snad „Weidegrund“.)

Veselíčko.

Ve Vale — jména dvou ulic, kde za dávných dob stávaly valy.

Výhon.

Zádvoří. — Žabinec.

O původu názvu „sv. voda.“

Povídá se o jakési slepě osobě ze Starého Jičína, že měla podivuhodný sen o místě, kde nyní stojí kaple Sedmibolestné Panny Marie. Zdálo se jí, že se má vydati na pouť k Brušperku, kde prý nalezne na chodníku pod nynější kaplí sv. Jana a Pavla důlek s vodou, která ji zbaví slepoty. Dala se tedy na zmíněné místo doprovoditi svým otcem a opravdu — jamka s vodou zde byla. Potřevši si vodou oči nabyla prý osoba ta zraku.

Pověst o vyplenění města Brušperka Švédy.

Když v r. 1643 švédské vojsko přitáhlo do Brušperka a zde za účelem odpočinku tábořilo, rozuteklo se obyvatelstvo města na vše strany. Mnoho lidí ukrylo se také ve stodole pobliž úzké cesty zvané „Uličky“, kudy se jezdívalo za těch dob do Místku. Odpočinuvše si ubírali se vojáci, aniž by byli obyvatelstvo znepokojovali, směrem Místku zmíněnými „Uličkami“. Když vojáci minuli poslední stavení, třeskl náhle z blízké stodoly výstřel. Vojsko se okamžitě vrátilo, stodolu obklíčilo a shromážděné tam občany bez milosti pobilo, do města přitrhlo a je vyplenilo.

Antonínov. Antonínov leží jihovýchodně od brušperského náměstí na pahorku. Od města oddělen jest toliko úzkou ulicí. Antonínov má podobu lichoběžníku.

---

[1]) Viz pověst o původu názvu „sv. voda“.

[2]) Srv. pověst o vyplenění města Švédy.

Na Borošíně jsou 3 ulice. Po obou stranách hlavní ulice vedoucí z Antonínova stojí 21 domků, po pravé straně druhé ulice 6 a po téže straně třetí ulice 2 domky. V r. 1910 měl Borošín 184 obyvatele.

V r. 1789 rozděleny byly vrchnostenské pozemky, které při dvoře se nalezaly, a následkem toho vznikla ještě téhož roku nová osada Antonínov. Ku této osadě bylo r. 1790 připojeno 17 brušperských domků.

Antonínov s Borošínem mají po jedné kapli. V Antonínově je kaple zasvěcena sv. Janu Nepomuckému, u dvoru kamenný kříž a na Borošíně kaple sv. Antonína.

Samostatné školy Antonínov nemá.

Z budov nejdůležitější je starý dvůr s velikou zahradou; osada má také hostinec.

Co se národnosti, řeči, náboženství, zaměstnání, povahy, vzdělanosti a topických jmen týče, souhlasí téměř úplně s místopisem Brušperka.

Antonínov s Borošínem měl v r. 1910 73 domky a 492 obyvatele české národnosti.

Chalupníci antonínovští a borošinští mají 105·89 ha pozemků a žádných lesíků. Majetkem osady je nepatrný rybník a několik kousků orné půdy. Majitelům dvoru patřila dosud vždy největší část půdy, která však byla v r. 1910 až na 9 ha rozprodána; sedláků zde není.

Hukvaldy.

Úvod.

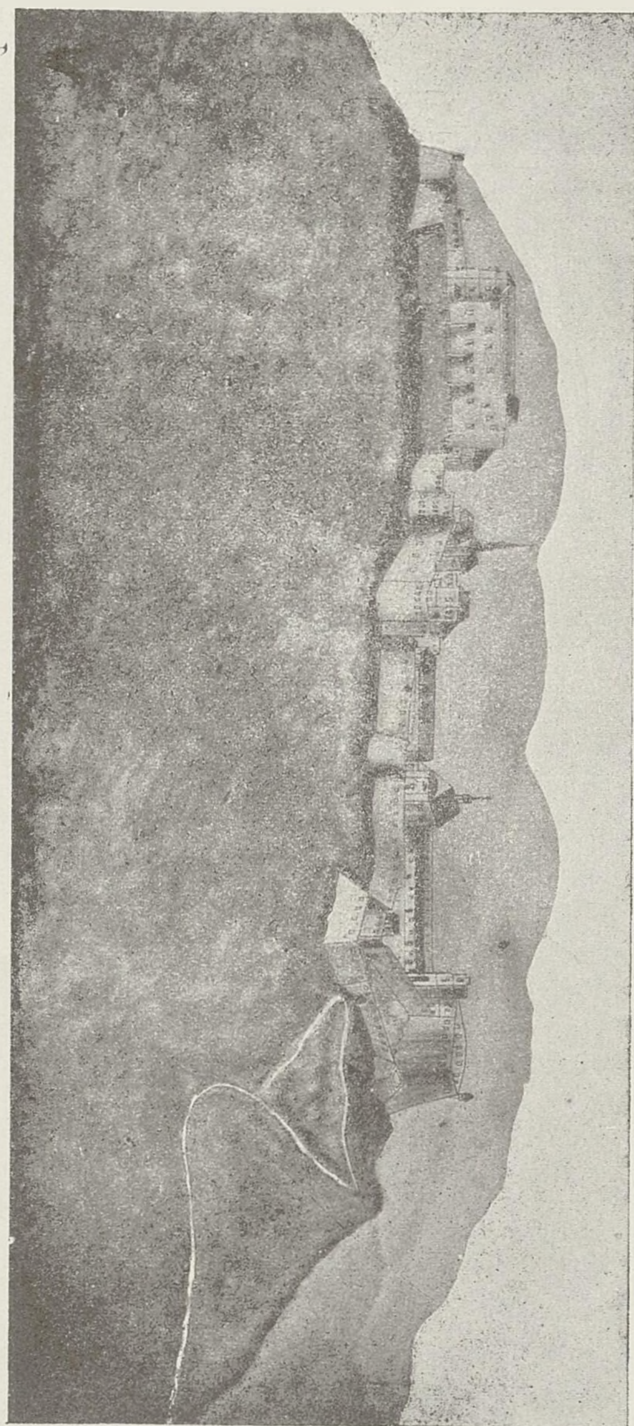
Statky biskupství olomuckého na severovýchodu Moravy měly z počátku více středisk a skládaly se tedy z několika menších celků. Postupem věků splývaly menši ty celky zvolna v sebe a vytvořil se na konec celek jediný — panství Hukvaldské; tímže postupem mizela ona střediska, až ustoupila úplně jedinému — hradu Hukvaldskému.

Poloha.

(Viz: část dějepisná a zeměpisná.)

Hukvaldy jsou i důležitým bodem strategickým pro postup ze severovýchodní Moravy do Těšínska a Polska.

Hrad vystavěn na homole, na všechny strany strmě spadající, ve výšce 480 m; na východě od Hůrek s Babí Horou (630 m) odděluje jej hluboké údol Ondřejnice, na západě od Kazníčova (588 m) neméně hluboké údolí silnice z Tiché do Rychaltic; ale i na sever ke D. Sklenovu a na jih jest svah velmi příkrý. (Obr. 20.)

Obr. 20. Obraz hradu z r. 1673.

Proto jest přístup nesnadný.

Cesty nahoru vedou dvě (původně ale jen jedna).

Jedeme sestátněnou drahou severní císaře Ferdinanda. Před stanicí Studénkou upoutají nás na kuželovitém vrchu zříceniny hradu Starojického. Netrvá to dlouho a objeví se nám noví svědkové šedého středověku. Jsou to zříceniny hradu Štramberka a Hukvaldů. Jako vůbec tak i pro

tyto tvrze byly vyhlídnuty vrchy, jež svému okolí vévodily. Samy o sobě jsou samostatnými homolemi, které snadno proti nepříteli daly se hájiti. V ohledu tomto zvláště svému účelu vyhovoval vrch, na němž vystavěn byl hrad Hukvaldy.

Náleží v pásmo horské, jímž se Bezkydy svažují na západ k nedaleké řece Odře. Obklopen vyššími vrchy na severovýchodním úpatí, jest obtékan řekou Ondřejnicí. (Obr. 21.) Strmé stráně brání výstupu na temeno vrchu. Pouze se strany západní svah hory je poněkud mírnější.

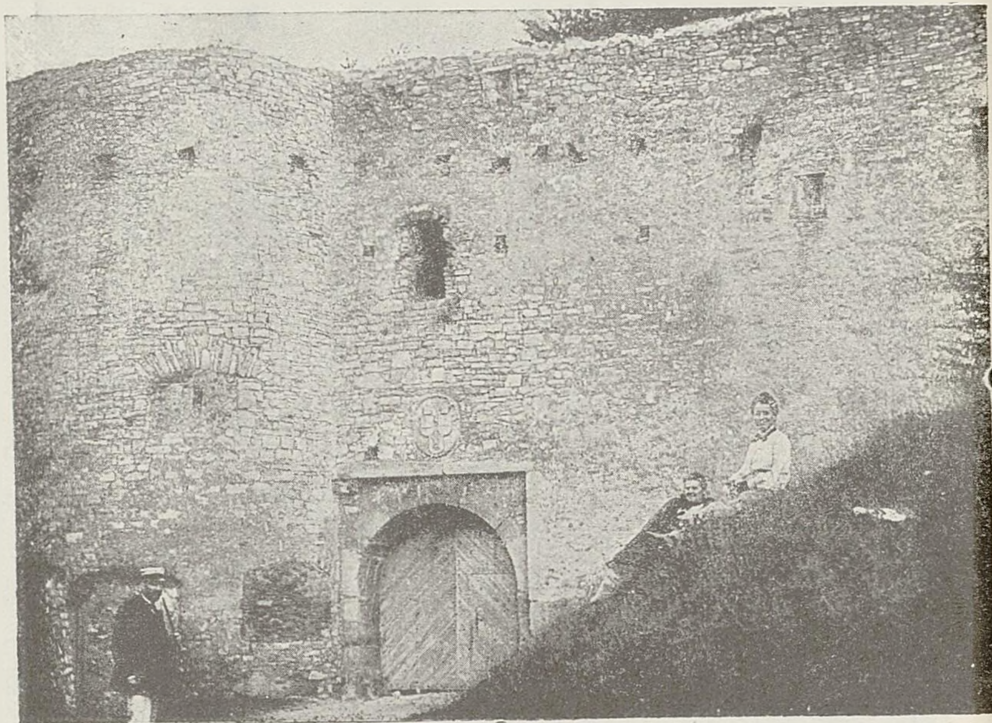
Starý zámek, jak lid říká, či zřícenina hradu Hukvaldského je na temeni vrchu 492 m vysokého. Po úbočí západním, asi uprostřed, malebně rozložena je osada Hukvaldy. Na úpatí se strany této je údolíčko „Na drážkách", k němuž se odnášejí různé strašidelné pověsti i události.

Zde bývaly do nedávna ještě rybníky. Na straně východní spadá úbočí do řeky Ondřejnice strmou strání. Na severu odděluje je vrch hradní od Babí Hůry řekou Ondřejnicí, nad níž rozkládá se na jižním úbočí Babí Hůry blíž úpatí rozkošné údolíčko zvané „Podlesí". Na jihu pak mezi hradní horou a Kazničovem jest úval, nímž protéká potok vlévající se do rybníka pivovarského. Celá severní, východní a jižní úbočí hory Hukvaldů jsou v oboře, která zabírá i část protějšího vrchu Kazničova a hůrku „Skalku", jež je jihovýchodně od hradu. Obora je hrazena z části zdí a z části „mesly"; zeď dal stavěti kníže-arcibiskup Sommerau Beckh v hladových letech 1846—1847, by poskytl lidu výdělek. Je to tedy hladová zeď.

Do obory vstupujeme branou jednoduchou železnou. Dřívější výstavná brána se znakem arcibiskupským je přenesena na stranu severní a obrácena je k osadě Rybímu. Na hrad vede v pravo cesta vozová, novější stezka v levo, upravená r. 1853. Při ní stojí socha Nanebevzetí Panny Marie, pěkné dílo sochařské. Stoupáme-li stezkou, tu po druhé straně zříme zřetelně dřívější cestu vedoucí k hradu, s níž blíže vrcholu cesta splývá. Před branou stezka a cesta se spojují.

Přístup na hrad zřízen zakladatelem tvrze na přístupnější straně západní. Brány hradu dostihneme za čtvrt hodiny. (Obr. 22.) Před ní viděti ve skále vytesaný příkop, který obklopoval původní tvrz, nynější mohutnou nepravidelnou věž. Přes příkop ten byl spuštěn padací most. Nad branou je znak biskupa arcivévody

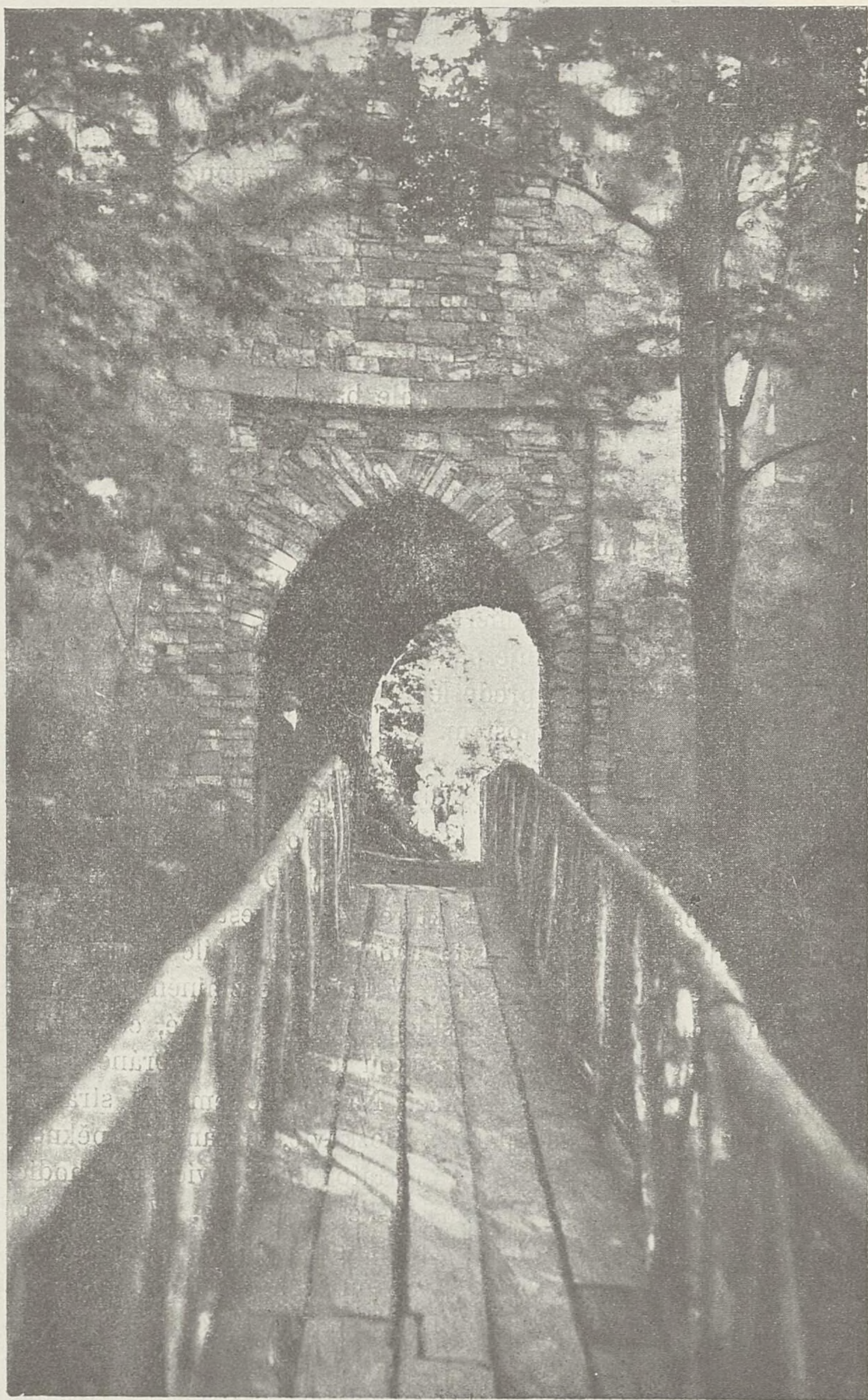
Leopolda Viléma. Nad vchodem ve bráně je otvor, v němž zapraven byl padák, železná to hroty končící těžká mříž, jež bránívala rychlým spuštěním již již do hradu se deroucímu nepříteli vniknouti. Nad touto branou viděti nahoře při oné mohutné věži výstupek, jehož účel již nyní těžko rozeznati. Před lety však, kdy ještě zub času nerozhlodal zbytky zdí, bylo zřetelně viděti čtyřhranou baštu, malou to tvrzku, z kteréž několik zbrojnošů účinně mařilo dobývání první brány nepřítelem. Branou prvou vstupujeme do malého předhradí. V pravo nad námi zůstává nám ona nepravidelná věž, v levo zeď oddělující malý

Obr. 23. Druhý vchod do hradu.

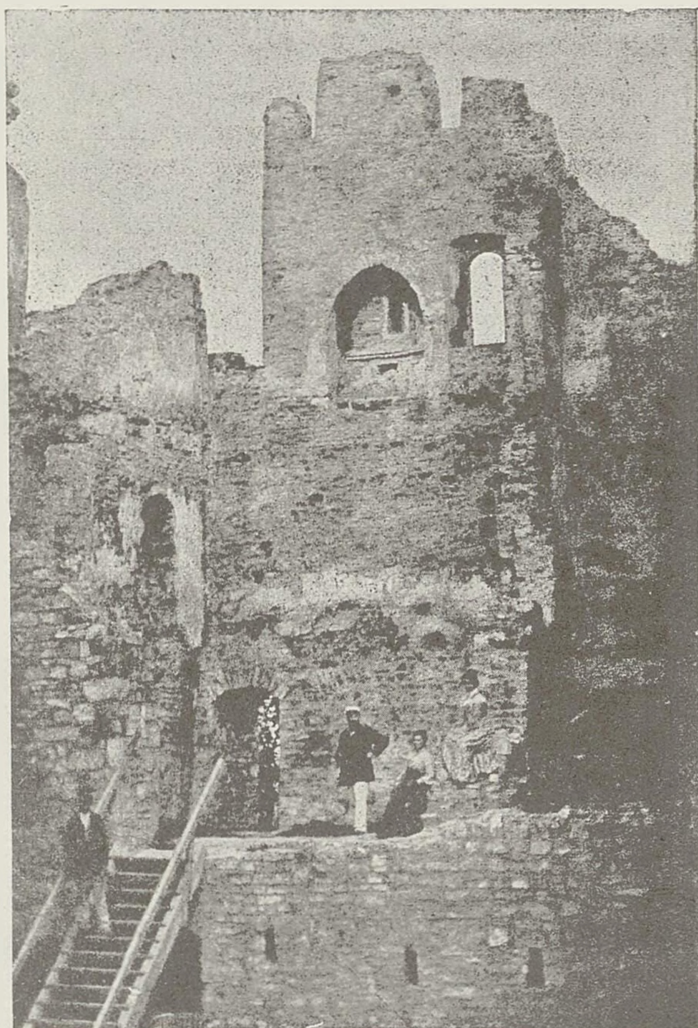
prostor mezi hradbami a předhradím, jenž sloužil za skladiště různého materiálu válečného v čas obléhání. Toho bylo zajisté potřebí. neboť místo toto bylo klíčem prvního, nedobytného hradu. Pozorujeme-li v předhradí zbytky této části hradu, samotni se přesvědčujeme o nedobytnosti hradu se strany této. Druhá brána uzavírající předhradí byla rovněž padacím mostem opatřena. Nyní je opatřena dubovými vraty. Nad ní je opět znak biskupa arcivévody Leopolda Viléma. V levo při ní je silná okrouhlá věž. (Obr. 23.)

Vstoupíme druhou branou. Úvozem vedoucí cesta nás zavádí na rozsáhlé nádvoří. Hned z počátku míjíme po pravé straně byty hradního hlídače, v levo vchod do sklepů, jichž tento používá. Nad byty hlídače je vchod do oné nepravidelné věže, v níž se nalézají výborné vinné sklepy dosud používané. Opodál jsou zbytky koníren a četných budov, jež stávaly při jižní hradební zdi po celé délce rozlehlého nádvoří. Uprostřed této hradby je zachovalá kaple sv. Ondřeje, v níž dne 30. listopadu každého roku konány bývají služby Boží. Kapli vystavěl biskup František kn. z Ditrichštejna r. 1602 v jedné hradební baště. V protější severní hradní zdi jsou dvě okrouhlé bašty četnými střílnami na děla a hmoždíře opatřené. Na nádvoří stojí zbytky rozsáhlých sklepů. Brankou třetí, která jen z části se zachovala, vstupovalo se zase padacím mostem ku čtvrté bráně, před níž je dosud hluboký příkop, jenž končí u silné zachovalé okrouhlé bašty, odkudž je krásná vyhlídka na krajinu jihozápadní. V levo je postranní nádvoří, které končí úzkou chodbou k východní brance. Mostem, jenž nyní nahrazuje padací most, vcházíme opět k bráně páté, která je oddělena od předešlé 6 m hlubokým příkopem, jež byla zase opatřena padacím mostem. (Obr. 24.) Most nynější spočívá na dvou zděných pilířích a je 20 m dlouhý. Po levé straně čtvrté branky spatřujeme baštu a za touto opět silnou, dobře zachovalou baštu, v níž v r. 1905 odkryto bylo asi 40 koulí hrubě tesaných, jež byly asi pro praky uchystány. Odtud v pozadí viděti zazděnou výpadní bránu, od které vedla cesta příkopem kol hradeb hradních a z toho krytá chodba až k „bílé studánce“ na severním úbočí v „Zapadlisku“. V každé ze zmíněných bran a bašt jsou četné krby, pece a sklepy nyní zasypané, což svědčí o tom, že hrad byl silnou posádkou obsazen. V bráně čtvrté a páté jsou zachovalé strážnice. Nad vchodem do strážnice páté brány vidíme znak pánů z Bozkovic, vtesaný do pěkného kamenného dveřního rámu. Brána tato byla o více poschodích a byly v ní umístěny vrchnostenské kanceláře. V pravo od brány byl byt důchodního. Za pátou branou jest nádvoří, z něhož přicházíme v levo gotickou velmi pevnou brankou na nádvoří vlastního hradu a odtud do bytů panských. (Obr. 25.) Tu se obdivujeme mohutné budově dvoupatrové, která bohužel vandalským řáděním velmi utrpěla. V některých oknech a sklepích zříme kamenné rámoví. Stavba obsahovala četné místnosti. V pod-

Obr. 24. Vchod do hradu dřevěným mostem.

zemí a přízemí byly: kuchyně, koupelna, mučírna, lidomorna, věznice a j. (Lidomorna je úplně zachovalá. Jest mnohými považována za studni, do které prý byla voda sváděna z okapů. Domněnka tato je úplně bezpodstatná. Lidomorna tato je úplně podobná lidomorně v Daliborce na hradě královském v Praze.)

Obr. 26. Zbytek hradní kaple uvnitř rytířského paláce.

Průčelní budova obsahovala rytířské byty a sály. V bráně do lidomorny vedoucí spatřiti lze dosud znaky, t. j. hřeben, znak pánů Bozkoviců, Tobiáše a Beneše a pětilistou růži, znak manželky Benešovy, Hedviky z Rožemberka. Lidomorna je vězení válcovité, 20 m hluboké, do něhož vedl otvor, jenž se uzavíral

železnými dveřmi. Zíráme-li na dno této hrůzyplné místnosti, viděti je kolem do kola lávku z kamene vytesanou, na níž nešťastný odsouzenec odpočíval, očekávaje v hrozných úzkostech poslední okamžik svého života.

V pravo, v zachovalé zdi, ve výši druhého poschodí viděti zbytky zámecké kaple, z jejíhož zachovalého výklenku (obr. 26) obraz Panny Čenstochovské spatřujeme v hradní kapli a jenž je malován v r. 1614 za biskupa Fr. z Ditrichštejna. Pod oltářním kamenem je otvor, v němž byly ještě v r. 1897 nalezeny za cihlou uschované ostatky svatých. Z nádvoří tohoto po pravé straně vcházíme do rozsáhlé hradní kuchyně, jež měla 2 pekařské pece a krby. Při kuchyni strmí kulatina se zbytky rukověti točitých schodů. Pod mohutnou touto stavbou dosud bylo otevřeno 5 rozsáhlých, dosti zachovalých sklepů. Vrátíme se zpět do nádvoří při páté bráně a z nádvoří toho vejdeme do odděleného prostoru branou šestou a sedmou na jižní straně hradního paláce. Místnost ta slouží za hřbitov. Ve zdi při zemi viděti několik zazděných sklepení, jež jsou hrobkami dávných držitelů. Dle mínění pana naduč. Dohnala byl hřbitov i v podhradí a sice na místě dvoru a zahrádky bývalé panské palírny; při spravování vodovodu pivovarského našlo se tu mnoho zděných hrobů a lidských kostí.

Odtud vcházíme sedmou branou do nádvoří, v němž je studně 170 m hluboká, z jedné třetiny již zasypána kamením, jež dříve do ní házeli nešetrní návštěvníci. Studni tu dal velkým nákladem ve skále vytesati biskup Stanislav Thurzo okolo r. 1540 italskými dělníky a měla spojení kanálem s řekou Ondřejnicí. Původně v hradu nebylo studně; voda potřebná opatřovala se ze studánky řečené „bílé“ na severním svahu kopce, v nynějším „zapadlisku“, kamž z hradu vedla krytá chodba; tomu odpomohl teprv biskup řečený; dle tradice tato nově zřízená studně byla o jeden starý krejcar dražší, než celý hrad. Viníky požáru srubu i s kolem šlapacím nad tou studnou měl dle nařízení biskupova tehdejší hejtman zámecký přísně potrestati vězením a kladou; srub ale neobnoven a potřebná voda musela se denně nahoru do hradu dovážeti. V r. 1738 neopatrností služebnictva zámeckého srub i s kolem šlapacím shořel. Studně více opravena nebyla. Nádvoří toto a hrad celý končí tuto dvěma mohutnými čtyřhrannými baštami, jichž prý bylo užíváno za prachárny. V pravé baště byl před několika roky nalezen mlýnský kámen, což by

svědčilo o tom, že v baště té byl buď mlýn větrný, nebo stroj na dělání prachu. Mezi baštami těmi je zazděna výpadní brána. S bašt se nám otevírá rozkošné panorama na straně jihovýchodní. Spatřujeme tu hory Radhošť s kaplí sv. Cyrila a Metoda, Lysou Horu, Ondřejník a jiné vrchy, na jichž úbočích a úvalech se bělají paseky. Mezi nimi jako stříbrná niť se vine Ondřejnice. Mohutná a rozlehlá tato stavba má přes 320 m délky a 52—61 m šířky. Obvod měří téměř 1 km. Zdi mají u panských bytů as 4 m tloušťky, přední věže 3 m a hradební zdi 1·5 m. Hrad měl 7 bašt okrouhlých a 2 čtyřhranné. Ve zdech hradebních bylo přes 200 střílen a obhájců choval ve svých zdech 1000—3000.

Ze zámeckých kaplanů nejdéle působili: Jos. Radda 1799 až 1806, Václav Lacina 1807-1817, Matěj Krick 1833—1845, Vinc. Zatloukal 1847—1857, Bedřich Kaun 1863—1870, Fr. Horák od 28. února 1907.

Škola na Hukvaldech: (Obr. 27.) První zmínka o ní je r. 1782 (císařský dekret, kterým se nařizuje přísně, by děti chodili pilně do školy). Roku 1790 působil na škole té Jos. Kupčík a jako katecheta zámecký kaplan Ant. Boes. Žáků školou povinných bylo: z Hukvald 38, z H. Sklenova 30 a z Rybího 11. Podle fase z r. 1791 měl hukv. rektor na příjmu 67 zl. $43^1/_2$ kr. víd. m. a od vrchnosti 6 sáhů měkkého dřeva na otop. Škola původně byla v panském domku č. 36; r. 1816 zřízena nová škola z bývalé panské ledárny na témže místě jako dnes. Do této školy hukvaldské chodili děti i z Myslika a Lhotky, jak vysvítá z protokolu z 18. února 1791. Později jednotřídní škola rozšířena na dvojtřídku a r. 1877 uvedena do nové budovy školní, postavené na místě staré, zbořené. Budova ta r. 1908 rozšířena o třídu třetí. Veškeren náklad na školu vždy neslo panství. Ze sil učitelských uvádíme Jiřího Janáčka, otce skladatele Leoše Janáčka.

Až do r. 1760 všecky vrchnostenské úřady byly na hradě; t. r. přesídleny do podzámčí do nově vystavené budovy (nyn. kn.-arcb. zámek), vyjímaje archiv a registraturu, což zůstalo nahoře. Naproti novým těm kancelářům vystavěl asi v téže době b. Leopold Bedřich hr. z Egkhu a Hungersbachu novou kapli ke cti sv. Maximiliána s dvěma vížkami. (Obr. 28.)

Ale 2 leta na to buď bleskem nebo neopatrností na hradě vypukl oheň a celý hrad zničil i s archivem a registraturou, jistě na nepochybnou ztrátu domácí historie. Po ohni hrad nebyl

obnoven a zvolna pustnul až na kapli sv. Ondřeje, která i dále v dobrém stavu udržována a zachovala se málo jen porušena do dnes. Pro zámeckého kaplana vedle kaple sv. Max. pořízen prostý příbytek. Spory, které pak vypukly mezi tímto kaplanem a farářem rychaltským, jednak o povinnosti, jednak o platy a důchody, urovnány konsistor. rozhodnutím z 24. října 1791.

Osada „pod Hukvaldami": Původně jen dvůr panský, pivovar a domky dělníků pivovarských a zemědělských; pak přibylý dům pro úředníky, kaple sv. Max. a domek pro kaplana. To jest jádro dnešní osady, která čítá celkem 88 čísel a 645 obyv. (katolíků vesměs a Čechů, kromě několika úředníků arcib. německých). Není samostatnou obcí, nýbrž spojena je v jednu obec s Horním a Dolním Sklenovem. Vlastní osada „pod Hukvaldami" dělí se na 4 části: Podzámčí, Mlýnská strana, Podlesí a Podoboří. Mimo to jedna řada domků sluje Malá strana a proti ní Velká strana. Germanisace skrze úředníky sice Hukvaldy ohrožovala, ale nedobyla. Mnoho získává osada zálibou arcibiskupa pobývati ve zdejší romantické, lesnaté, zdravé krajině.

Kněžskou káznici na Hukvaldech zřídil biskup Marek hned po ukončení koncilia tridentského; správu její vedl kaplan zámecký, který na hradě bydlel i stravoval a z důchodů biskupských byl placen. Takovým zámeckým kaplanem byl Ondřej (1585), který zároveň měl spravovati fáru rychaltskou. Káznice ta potrvala na Hukvaldech až do r. 1760, kteréhož roku přeložena na Mírov.

Spor Sklenova-Hukvald s vrchností. Majetek pozemkový obce Sklenov-Hukvaldy původně byl větší, ale vrchnost zabrala pro sebe r. 1833 obecní pozemky „Drážky" (louky mezi Horním a Dolním Sklenovem) až na parcelu č. 382, kterou obec vrchnosti prodala r. 1854 za 200 zl. Ale vrchnost měla také zálusk na t. zv. Uhliska, pastviny obecní mezi kn. oborou a podlesím, v rozměru 21 jiter 945□°, z nichž jen malá část a sice pole ve výměře 1 jitra 1108□° (parc. č. 594) patřila k panství. Spor o tyto pozemky podrobně vypisuje v zápiscích svých Jan Smolík (vlastně v pamětní knize Sklenovské). Vrchnost těchto pozemků se skutečně zmocnila r. 1845 (v pravdě násilím) na základě odstupné listiny podepsané od fojta, burmistra a čelnějších sedláků a to dobrovolně (buď podpíšeš, nebo lehneš na lavici). R. 1867 ale napadlo Sklenovským, že by ony pozemky bylo lze získati nazpět a počali s panstvím Hukvaldským spor, vedený adv. Mi-

kýškou z Val. Meziříčí. Po několikaletém marném souzení arcibiskup prostředkem svého tajemníka Nedomanského navrhl srovnání, dle kterého jen Dolní Sklenov měl dostati odškodněnou, nikoliv Horní Sklenov a Hukvaldy. Na to však obec nepřistoupila. Soudy vzaly konečně konec rozhodnutím c. k. zemského soudu z 20. března 1878: obec prohrála.

F a r a r y c h a l t s k á a k a p l á n k a h u k v a l d s k á. Kaplanství zámecké zřízeno v téže době jako káznice kněžská a v souvislosti s ní od. b. Marka Khuena. Tím na poměru Hukvald k faře rychaltské, kamž Hukvaldy byly přifařeny, nemělo se nic měniti. (Farář rychaltský měl sloužiti mši na hradě každou třetí neděli, mši všem přístupnou, kdežto kaplan zámecký měl sloužiti v neděle a svátky tichou mši pro internované.) To kaplanství ale bylo institucí nestálou; časem byl na Hukvaldech kaplan, časem ne. Teprv od r. 1712 je místo to nepřetržitě obsazeno. S duchovní správou nemělo co činiti. Když r. 1784 farnost rychaltská byla zmenšena o Kozlovice, Myslík a Lhotku za tehdejšího faráře rychaltského Matouše Bolka, tu přestal tento dojížděti i na Hukvaldy, ač důchodů z panství se nezřekl; povinnosti faráře rychaltského na Hukvaldech a Horním Sklenově měl převzíti zámecký kaplan, aniž by zároveň převzal důchody s tím spojené. Když pak roku 1791 ustanoven zámeckým kaplanem Ant. Rojan, rodák z Místku, stala se mezi ním a Bolkem dohoda ta, by Rojan převzal duchovní správu na hradě a podhradí a Horním Sklenově. To ale zamítla konsistoř a rozhodla, že zámecký kaplan nemá míti samostatné jurisdikce, nýbrž že trvati má v té věci v závislosti od faráře rychaltského.

Teprv za nástupce Bolkova Kalúsa záležitost vyřízena rozhodnutím konsistoře z r. 1795, kterým stanoven poměr kaplana zámeckého k faráři rychaltskému a pořad služeb božích jak v Rychalticích, tak v zámecké kapli. Tím osada pod Hukvaldy a Horní Sklenov znovu přifařeny k Rychalticím, leč mnohé podrobnosti nebyly blíže stanoveny. V době potomní (v století 19.) vidíme opět kaplana zámeckého vykonávati všecky funkce duchovní správy nejen na Hukvaldech, ale i v H. Sklenově. Dnes má zámecký kaplan hukvaldský právní postavení systemisovaného kněze pomocného fary rychaltské, exponovaného při kostele sv. Maximiliana na Hukvaldech a přísluší mu kongrua 1020 korun z fondu náboženského.

Pověsti vížící se ke zřícenině hukvaldské.

Pověsti o pokladech. Když věšeli ve Val. Meziříči posledního zbujníka z lupičské bandy Ondrášovy, vyžádal sobě slovo, když stál již pod šibenicí. Obdržev je, zvolal: „Není zde někdo z Hukvaldského panství?“ — „Nač to?“ táže se úředník. Loupežník odpověděl: „Na panství Hukvaldském, v lese Kazničově, zakopali jsme na třech místech poklady: u Dívčí studánky, v Košárech a u Velkého kamene. U Dívčí studánky na pravo, co muž vykročí, v Košárech ve špici, kde se cesty rozdělují a u Velkého kamene, kde stojí o samotě buk. Na něm je vyrytý Valach, který míří obuškem na to místo. Kdo ty peníze vykope, ať dá na mše svaté za Ondrášovu bandu!“

Z Hukvaldska nebyl tehdy nikdo přítomen popravě, ale pověst o tom se rozšířila mezi lidem na celém Meziříčsku. Na základě toho dostavil se před několika lety (tak vypravoval sedlák Jan Matula, zv. Lipový, z Hor. Sklenova v třicátých letech 19. století, jak zapsal starosta J. Smolík) do Spružinek ke Konvičkovi jakýsi starší muž z Meziříčského panství a vyptával se na všecka ta místa. Když se prozradil, že přichází za tím účelem, aby se přesvědčil, je-li ta pověst o zakopaných pokladech pravdivá, slíbili mu Konvičkovi, že zítra půjdou s ním, dnes že již je pozdě, aby sobě jenom po cestě odpočinul. I dali mu dobrou a hojnou večeři, takže utrmácený a ušlý muž usnul velice tvrdě. Po té vydali se Konvičkovi na Kazničov ještě v noci a peníze vykopali v Košárech a u Dívčí studánky.

Ráno doprovázeli příchozího jakoby nic na udaná místa a tu shledáno, že poklady byly této noci vybrány. Konvičkovi totiž sobě svítili loučemi a teď nalezli ještě čerstvé uhlíky na místě. U Velkého kamene již buku nebylo.

Když cizinec viděl, že marně takovou cestu konal a že mu následkem jeho řeči byly poklady vzaty, tu plakal a prosil, aby mu alespoň něco dali, že nemá ani na cestu a že nikdo jiný nemohl těch peněz vykopati, leda oni, ale Konvičkovi všecko zapřeli a ničeho mu nedali. Že na pověsti této něco pravdy bylo, dosvědčuje ta okolnost, že Konvičkovi bývali vždycky chudí a najednou se stali zámožnými lidmi.

Tak píše kronikář J. Smolík. —

Poklad u velkého kamene. Josef Matula z pasek vypravoval tuto zaručenou(!) pověst: Podle výroku zbujníka v Meziříčí oběšeného, byl na Kazničově u velkého Kamene zakopán poklad. O vykopání jeho pokusili se Měrkovští za vůdcovství srdnatého Vašendy. — Kopali a hledali dlouho, až když již byli dosti hluboko, zaduněla pod nohami jakási bedna. Kdo se dá do hledání a kopání pokladu, nesmí po celou dobu promluviti slova, ať se děje co děje. Když teď milí Měrkovští již z bedny hlínu odhrabovali, v tom jede od Sklenova husar a žene karabáčem před sebou kozu. Koza mečela náramně. Když husar přijel až k nim, volal: „Hej, strýče, kam vede tato cesta?“ — Ale odpovědi nedostal. — Za malou chvílku jedou od Sklenova dva husaři na koních a klnou a sakrují, až bědno poslouchat. Když přijeli ke kopajícím, tážou se: „Kam vede tato cesta?“ Ale nikdo ani nedutal, neboť kdyby se byl kdo ozval, bylo by všecko ztraceno. Teď již byla bedna uvolněna, již založili pod ní sochory, aby ji dobyli navrch. A v tom opět jede na hubené kobyle chlap a kůň, maje jenom tři nohy, kulhal a sotva se vlekl. Chlap na něm sedící stále pokřikoval: „Však já vás doženu, však já vás doženu!“ Vašendou to trhlo, zapomněl se a se smíchem řekl: „Ja, chmerta doženeš, kdež ti už jsou!“ — V tom se země zatřásla, a bedna s hrozným rachotem propadla se do země. Když se uleknutí vzpamatovali, seděli všichni na povrchu a místa, kde kopali, již nenašli.

Poklad u Velkého buku. V oboře u Velkého buku je poklad zakopaný, že by zaň půl Moravy mohl koupiti. Také na „Zapadlisku“ a nad „Rájem“ jsou ještě poklady i nevykopané. Než ne každý dovede poklady hledat a kopat. Nejlepším prostředkem k tomu je virgule. Je to proutek z klokoče s vrškem na troje rozvětveným a na květnou neděli posvěcený. Virgulí najdou se i nejskrytější poklady. Ale kdo s virgulí je chce najít, musí znáti jistou zaklínací formulku. A tu málo kdo zná. Nejlépe se v hledání pokladů vyznal starý Holaček z Hukvaldů.

I o poklad u Velkého buku se lidé pokoušeli. Když již dlouho při největší ostražitosti bylo kopáno a zaklínání častěji opakováno, aby zlý duch poklad na povrch vydal, zjevilo se malé pachole a počalo mluviti: „Kopete, kopete, ale marná vaše práce. Je tu

poklad ze zlata, ze stříbra a z drahého kamení, za který by půl Moravy mohl koupiti, ale Váš nebude, Vám nepatří, nenajdete ho".

Proto upustili od další práce a poklad obrovský leží ještě v zemi. Velký buk již stářím sešel a byl vykopán. —

Bahno.

Olešná, když sestoupila z pahorkatiny Hukvaldské do diluvialního údolí Ostravického u Kunčic Malých, nevlévá se do Ostravice, nýbrž teče s ní souběžně podle západního příkrého okraje hornatiny Hukvaldské na sever. Spojení s Ostravicí jí zabraňuje ona mírná vypnulina diluvialní, po níž vede silnice z M. Kunčic do Místku. Od místa toho, kde zahýbá Olešná do údolí Ostravického, provází ji hlavně po břehu levém řada chalup v délce asi 2 km — je jich asi 100 — toť Bahno, spojené s Místkem v jednu obec. Jméno je od močálů, které tvoří voda rozbahněná hlavně z Olešné mezi Olešnou a silnicí do Kunčic. V starší době tyto močály byly rozlehlejší a sáhaly značně jižněji než nyní. Dnes odvodněním jsou omezeny na poměrně malý prostor u nového hřbitova a Elzerovy továrny. K prvním obydlím asi podnět dala vodní síla Olešné; vznikly mlýny a valchovny. K nim pak přidružily se usedlosti selské menších rozměrů.

R. 1900 napočítáno tu 952 obyvatel; z toho katolíků 943, evangelíků 9, Čechů 825, Němců 105 (ač osada je naprosto česká).

Fryčovice
(dle Tom. Winklera).

Fryčovice prostírají se po obou březích řeky Ondřejnice v délce asi 3 km, v podobě velmi prodlouženého obdélníka, jehož jižní část sluje Horní konec, severní ale Dolní konec (dle toku řeky) s třemi výběžky z nových domků, slujícími Dráhy. Mimo to patří k obci samoty: Zamrklí, 3 domky v Krnalovicích, v tak zvaném Příborském lese hájovna a nedaleko ní 2 domky.

Hlavní budovy: Kostel nanebevzetí Panny Marie při Dolním konci vesnice po levé straně řeky Ondřejnice na skalnaté výšině je vysokého stáří (viz dějiny). Na starém kostelním krově

vytesán byl rok 1573 a r. 1803 nalezen na zpovědnici rok 1628. V kostele je hlavní oltář se sochou P. Marie a 2 postranní oltáře růžencové P. Marie a srdce P. Ježíše. Na věži jsou 3 zvony a čtvrtý je ve vížce nad hlavním oltářem. Na hřbitově starém kolem kostela se pochovávalo až do r. 1868. Toho roku zakoupila obec pozemky naproti kostelu a zřídila hřbitov nový, kde se až dosud pochovává. Roku 1903 při obnovování věže postavena na ni nová báně a opraven i kříž nad ní. Ve staré báni věžové nalezeny papíry, jichž písmo docela bylo sešlé a nečitelné. Do nové báně vložena byla listina, na které poznamenáno, že báně ta zřízena r. 1903 za faráře Valentina Hradila, starosty Aloise Lanče, naditele Tomáše Winklera a kostelních hospodářů Aloise Lanče a Josefa Konečného. Téhož roku opraveny i staré varhany. Na hřbitově mezi jinými vyniká pomník dstp. Josefa Matuly, vikáře v Olomouci někdy, rodáka fryčovského, který pro chudé příslušníky obce založil fond 14.000 K. Roku 1905 pořízeny na věži nové hodiny firmou Moravus v Brně a hromosvod (z darů dobrovolných). Kaple se ve Fryčovicích nalézají tři: kaple sv. Josefa, sv. Jana a Pavla a sedmibolestné Panny Marie.

Prvním duchovním byl Ignác Horecký od r. 1785 do r. 1794, po něm nejdéle působili: Jan Link (1794—1814), Karel Količer (1814—1829), Frant. Hadamčík (1829 - 1848), Jakub Lampka (1852—1867) (za něho rozhodnutím sl. c. k. ministerstva ze dne 24. září 1858 zdejší lokálka povýšena na faru), Jan Spina (1875 až 1888), pak Valentin Hradil a od roku 1909 nynější farář Antonín Pospíšil.

Škola je pětitřídní česká a dochází do ní i dítky přiškolené obce Ptáčníku. Celkem je dětí 320. Dle školní matriky byla ve Fryčovicích škola již r. 1792 a sice v dřevěné chaloupce č. 26, od r. 1813 v prostrannější budově č. 30. Roku 1820 vystavěla obec zvláštní budovu školní pod čís. 38, kde se vyučovalo 100 až 130 dětí. Roku 1869 pro velký počet dětí budova zase nepostačovala a tak r. 1870 vystavěna nynější budova školní nákladem 24.000 K (pod č. 218), kde se nacházely až do r. 1872 2 třídy, načež škola rozšířena na trojtřídní, r. 1901 na čtyřtřídní (aby čtvrtá třída mohla býti umístěna, provedena přístavba na levém křídle stávající budovy školní pro 2 třídy nákladem 15.000 K) a r. 1907 na pětitřídní. Pamětní kniha školní, založená naditelem

Frant. Mrázkem, počíná se rokem 1874. Školní knihovna, ještě r. 1893 velmi nepatrná (měla jen 45 chatrných knih), jelikož nedostačovala, pilně byla doplňována až na 300 sv., které čítá nyní (značněji přispěl darem 100 K zdejší rodák J. Míčaník, c. k. profesor v Brně).

Z učitelů a nadučitelů nejdéle působili: Jan Paštěrnák (—1813), M. Sadílek (1813—1833), Inocenc Khetel (1833—1868), Ed. Kaupa (1874—1893), Tomáš Winkler, od r. 1893 až dosud.

K minulosti Fryčovic (viz dějiny) třeba dodati: do r. 1580 Fryčovice měly právo nálevní vrchnostenského piva z pivovaru hukvaldského. Od r. 1580 povolil biskup Stanislav Pavlovský právo ve Fryčovicích piva vystavovati Brušperku, který však později toho práva zase pozbyl. Roku 1588 zaplatili Fryčovice biskupu Stanislavovi Pavlovskému k uhrazení útrat vzešlých z cest za politickým posláním 110 zl. R. 1584 Fryčovice společně s Brušperkem a Staříčí žádali na biskupu, by místo nuceného výčepu 10 věder vína ročně 5 zl. platiti mohli, což jim také povoleno. Roboty fryčovické byly značné: od r. 1777 museli robotovati 3276 dní s párem koní, 2184 dnů s jedním koněm a 3744 dní lidmi. Ve válkách francouzských byla obec trápena přípřežemi: r. 1813 stály ty přípřeže 4030 zl. Od sv. Václava roku 1812 až do Všech Svatých 1813 musely Fryčovice postaviti do pole 60 vojáků.

Plocha katastrální měří 1645 ha, plocha zdaněná 1589 ha, plocha planá 3 ha 74 a, plocha zastavená 12 ha 51 a, polí 1024 ha, luk 146 ha, zahrad 19 ha, pastvin 158 ha, lesů 242 ha. Z celé plochy patří k panství hukvaldskému 141·5 ha, městu Příboru 55·2 ha, obci Fryčovicím 17·4 ha, a ostatek sedlákům fryčovickým (1434 ha).

Obyvatel bylo r. 1900: 1674 [teď jistě 1900 (r. 1909) v 250 domech] vesměs českých a katolických.

Hlavním zaměstnáním je polní hospodářství; je tu 52 sedláků, 136 domkařů s polnostmi a ostatní bez polností. Tito poslední hledají výživu v uhelných dolech ostravských a hutích vitkovických a v továrnách v Kopřivnici, Příboře, Místku a Frýdku (mezi nimi i mnoho děvčat a žen). Polní hospodářství provádí se rozumně: o tom svědčí založení prvního vodního družstva na okrese Místeckém r. 1902. Drenáž je provedena na ploše 114 ha

a jelikož každému zřejmy byly blahodárné toho účinky, utvořeno druhé družstvo r. 1907 ku odvodnění plochy ve výměře 350 ha.

Podobně vzornou péči věnují hospodáři chovu hovězího a vepřového dobytka chováním dobrých dojnic po většině plemene kravařského a osvědčených druhů prasnic. R. 1903 založena ku vzájemné podpoře domácí pojišťovna hovězího dobytka (čítá 58 členů s 346 kusy dobytka).

Spolky: Dobrovolný spolek hasičský pro Fryčovice a okolí založen roku 1895, místní odbor Jubilejní jednoty lidumilů na Moravě r. 1902, organisace soc.-dem. dělnictva r. 1905, všeodborové sdružení křesťanského dělnictva r. 1908, klub cyklistů r. 1909, spořitelní a záloženský spolek r. 1909.

Posloupnost rychtářů čili burmistrů aneb starostů. Nejstarší jména slují: Cvek, Olšovský, Laník, Měrka; pak Jan Adamovský (1841—46), Jan Olšovský (1846—49), Frant. Smolík (1849—61), Ignác Kubala (1861—70), Frant. Měrka (1870—76), Ludvík Kubala (1876—79), Jan Matula (1879—92), Jos. Schindler (1892—98), Jiří Míčaník 1898—1901), Adolf Lanča (1901 až po dnes).

Frýdlant.

(Dle J. M. Kadlčáka).

Městečko Frýdlant rozkládá se po levém břehu řeky Ostravice na úpatí Ondřejníka až po řeku Čeladnici, podle okresní silnice do Uher a do Frenštátu vedoucích; skládá se z více částí, od sebe více nebo méně oddělených, nestejného stáří jako Kamenec, Obecní, Nová Dědina. Hutě, Papírna, Paseky a j.

O původu a významu jména Frýdlant (domácí říkají Frlant) viz v části dějepisné.

Název Nové Dědiny naznačuje, že tato část Frýdlantu je mladší než ostatní Frýdlant. Dle memoriale panství Hukvaldského na čtvrtém listě je záznam z r. 1647 o založení nové vesnice (viz Č. M. Mor. 1909, p. 298): tím je míněna nynější Nová Dědina. Původně užito k tomu 28 osadníků. „Papírna“ je skupina domů, kde původně skutečně stála papírna. „Obecní“ je část Frýdlantu. vystavena na pozemcích obecních. Jisto je, že v dávných dobách jádro městečka tvořila tvrz. Jinde byla přestavěna v zámek, ve Frýdlantě ale zachovalo se jen jméno „pod zámčiskem“, na-

značující, kde asi tvrz stávala. Kolem ní vyvinula se ves — neboť Frýdlant byl původně vsí — Frýdlant. Skládal se tedy Frýdlant původně ze dvou částí: 1. z tvrze a domů kolem ní, 2. z hutí železných a domů kolem nich se kupících. Tyto dvě části jsou nejstarší; ostatní nahoře jmenované jsou mladší. Vesnici Frýdlant povýšil na městys kníže z Ditrichštejna, uděliv zároveň rozsáhlé výsady.

Nejznamenitější budovy: Kostel. Až do r. 1665 byl Frýdlant přifařen k Místku. Toho roku byl vystavěn nynější kostel zasvěcený sv. Bartoloměji. Karlem II., hrabětem z Lichtenštejna, tehdejším biskupem olomuckým, založena též fara. Patronem jest arcibiskup. Kostel obnoven (po požáru r. 1886) úplně r. 1906. Okolo kostela býval hřbitov pevnou zdí obehnaný. Ku konci 18. století zbudována na náměstí pěkná socha P. Marie Karmelské, socha sv. Jana Nepomuckého a na hutích socha sv. Josefa.

Škola. Kde a od koho bylo vyučováno do r. 1762, není dosti známo. Toho roku dohodla se obec s Čeladnou, Ostravicí, Pstružím a Metylovicemi o postavení dřevěné školy na témže místě, kde stojí škola nynější. Vedle jedné, dosti rozsáhlé učírny obsahovala jeden pokoj s komorou pro rektora; k ní připojena byla drvárna a zahrádka. Roku 1807 rozšířena na dvojtřídní. Budova stará, spráchnivělá, nestačovala. R. 1813 byla zbořena a na jejím místě postavena nová budova zděná o jednom poschodí. O školu a její budovu nemalé zásluhy si získal tehdejší horní rada František Kleinpeter, potomní poslanec říšský (zemřel r. 1870). R. 1871 škola rozšířena na trojtřídní; pro nedostatek místa v budově byla první třída v domě „u Štefků" „na Obecním", kde se začalo vyučovati v říjnu 1871. Již r. 1875 postaveno na prvé patro druhé a škola rozšířena na čtyřtřídní s koedukcí. Když ale kard. hrab. Fürstenbergem založen byl pensionát ctihodných sester sv. Karla Boromejského, tu počátkem školního r. 1880 za nadučitele Barviče škola rozdělena dle pohlaví a dívky vyučovány v onom pensionátě, kde se vyučovalo jen v první třídě, ale roku 1881 v druhé třídě a r. 1882 v třetí třídě a od r. 1908 ve čtyřech třídách. Je to soukromá škola s právem veřejnosti. Chlapecká škola již r. 1900 rozšířena na pětitřídní. (Školní budova, zničená úplně požárem r. 1886, obnovena rychle hlavně podporou zemského sněmu markrabství moravského).

Klášterní budova s kaplí jest ve slohu románském; v ní umístěn je pensionát a dívčí škola obecná a německá škola měšťanská.

Železárny. Železářství datuje se ze 16. století; v 17. století se tu vyráběly koule dělové, granáty, mříže bránové a jiné potřeby pevnostní. Nájem hutí Homoláčovi koncem 18. století hutím neprospěl. Roku 1826 rozšířeny a vzaty do vlastní správy; zřízeny tu byly válcovny, klempírny, hřebíkárny, zbudována slévárna „Huť Chotkova“ a nová strojírna. Z toho v době potomní mnoho zaniklo. Dnes v hutích frýdlantských se vyrábí hlavně kamna, jichž ročně se zhotoví na 30.000 různé velikosti, soustavy a úpravy, z velké části podle vlastních patentů pracovaných. Bývalá válcovna na severu městečka položená a od ostatních závodů úplně oddělená, slouží dnes k výrobě jednotlivých hrubších součástek kamen. Úplně opuštěny jsou bývalé hamry, jichž původní jména (sedmý hamer, pátý, šestý hamer) dosud se zachovala.

Mimo to je tu továrna na smaltované zboží, která své výrobky rozesílá do celého světa.

Z ostatních budov dlužno jmenovati: Národní Dům vystavěný r. 1894 (je majetkem frýdlantské záložny), dvě nádražní budovy a lékárnu. Obyvatelstvo bylo původně české výhradně; když ale od let 30tých minulého věku nad míru se rozšířily arcibiskupské závody, rozmnožil se velmi počet úřednictva při hutích a to veskrze německého. Vlivem jich germanisace hluboce zasáhla do obyvatelstva frýdlantského. Škola se poněmčila (vlastně byla utrakvistická), protokoly místní školní rady, obecní rady jsou německé, v lepších kruzích úplně zavládla němčina. Ale již v letech 70tých nastává reakce. Arciť byl boj velmi těžký: vždyť podnikali ho řemeslníci a vůbec „malí lidé“, soustředěni v čilém a významném spolku „Řemeslnické besedě“ proti velkým pánům. Zvolna sice, ale přece krok za krokem šířilo se národní uvědomění; poslední hráze jemu stavěné klesly nastoupením arcibiskupa Bauera, kdy záhy v čelo závodů arcibiskupských postaven rozhodný Čech a většina míst úřednických obsazena Čechy. Ruchu národního súčastnili se hlavně spolky a jednotlivci (kněžstvo a učitelstvo). Ze spolků dosud působí: Tělocvičná jednota „Sokol“, sbor dobrovolných hasičů, katolická „Beseda“, Okrašlovací spolek, odbor turist. jednoty „Radhošť“, školský spolek podpůrný, tělocv. odbor „Orel“, všeodborové sdružení, organisace dělnictva sociálně-

demokratického, potravní spolek dělnický, živnostenské společenstvo atd.

Dnes obyvatelstvo čítá 3476 duší, až na malé výminky (140 Němců) české a katolické (42 židů, 11 evangelíků).

Řeč: mluví se nářečím lašským, ale jen od starších lidí.

Zaměstnání. Zemědělství, ač zůstává dosud důležitým zaměstnáním obyvatelstva, pozbývá postupně převahy; jest to krušná práce na půdě ne valně úrodné s podnebím velmi vlhkým, studeným a drsným. Není divu, že obyvatelstvo obrací se k jiné práci. Dělo se tak již ode dávna. Vedle práce v hutích a dílnách železářských slynulo kdysi tkalcovství, hřebíčkářství, mlynářství, papírnictví. Mnohé z těchto odvětví vyhynulo docela. Ne dosti úplnou náhradu poskytuje práce v závodech železářských a v továrnách v okolí (u Místku, Frýdku, ve Vítkovicích). Plocha katastrální 920 ha, plocha zdaněná 819 ha, plocha neplodná 10 ha, plocha zastavená s dvory 16 ha, pole 414 ha, louky 150 ha, zahrady 28 ha, pastvin 106 ha, lesů 121 ha; čistý výnos katastrální 30.727 K, daň přímá 2435 K.

Hodoňovice,

malá osada od Kunčic na jihozápad ležící, asi 5 minut cesty vzdálená, prostírá se v délce 20 minut cesty. Osada tato nachází se mimo okresní silnici a není průchodní obcí, což jest rozvoji obce velmi na překážku, neboť řeka Ostravice na jihu ohraničuje obec a mostu, který by spojoval obec s blízkým Pržnem ve Slezsku, není. Pro pěší chodce zřízena jest pouze lávka na „Kamenici“, odkudž možno přejíti řeku a dostati se na okresní silnici do Pržna.

Samostatnou část obce tvoří asi 10 domků na „Kamenici“ za vlastní obcí směrem na jih.

Školy v obci není a obec přiškolena hned od prvopočátku do M. Kunčic; přifařena jest do Místku.

Kaple na „Břehu“ nad obcí postavena byla v r. 1875 z milodarů nákladem 6000 K za práce řemeslnické. Dovoz materiálu obstarán zdarma. Hřbitov u kaple založen roku 1885 a rozšířen roku 1910.

Obecní hostinec postaven r. 1902.

Na cestě z Hodoňovic z vlastní obce na Kamenec postaven dřevěný kříž. V obci jest 1 mlýn a 1 vodní pila.

Národnost obyvatelstva dřív česká, jakož i teď. Spolků není.

Dle sčítání v r. 1900 bylo v obci 436 obyvatelů, z nich 7 evangelíků.

Zaměstnání: polní hospodářství.

Obec má 70 čísel. Pololáníků 5, chalup 25, čtvrtláníků 10 a 30 domkařů.

Majetek obce: 10 měřic orné půdy a něco olšiny u řeky Ostravice. Jména topická: Kamenec, kopec „Čupek", Hranečník, Hlíny.

Chlebovice.

(Napsal Fr. Horák, nadučitel).

Chlebovice, vesnice asi 4 km západně od Místku, rozkládá se po obou stranách potoka, tekoucího na sever, skoro od samého úpatí Kabatice (597 m) daleko na sever, až skoro ke Staříči. Císařská silnice z Místka do Příbora protíná Chlebovice skoro kolmo, takže větší jich část zůstává jižně od ní s pozemky, rozloženými po vrchách a menší část prostírá se od ní na sever s pozemky více v rovině položenými. (Obr. 29.)

Půda, chovající veliké množství kamene vápenného, poskytovala materiál nesčetným vápenkám, v nichž se pálilo vápno a ohromné lesy, časem vykáceny, zásobovaly vápenky dřívím. Vápno z Chlebovic bylo vyhlášené svou výbornou jakostí, proto Chlebovičtí vápno své rozváželi nejen do všech okolních vesnic a měst moravských, ale i hluboko do Slezska. Když kolem r. 1880 počalo se po továrnicku páliti vápno na Štramberce, vápenky chlebovické zanikly. Ostatně obyvatelstvo se zaměstnávalo zemědělstvím, jakož i nyní. Množství lidu jest zaměstnáno v továrnách v Místku a Frýdku, něco také v dolech ostravských.

Roku 1900 bylo tu 656 obyvatelů, národnosti vesměs české a až na 3 židy a 2 evangelíky náboženství katolického. Lid mluví nářečím lašským. Domů je dnes 120, ač čísel pop. je jen 110, protože mnohé číslo zahrnuje v sobě 2 domky. Z těch 120 domů je zděných 49 a dřevěných 71.

Jsou tu dva lomy kamenné a sice k č. 57 a k č. 64, z nichž dobývá se kámen stavební a kámen tlučený (štěrk) a rozváží se

do okolí. Dva rybníky stávající neslouží ani tak k chovu ryb, jako více co nádržky mlynářům.

Cesty. Na jih k Palkovicím a na sever do Staříče vede okresní silnice, vystavěná r. 1904, do Místka a Příbora říšská silnice.

Škola. Pokud paměť sahá, vyučovalo se napřed v dřevěné chalupě, která stála nedaleko nynější školy. Když ale chatrná chalupa ta pro větší počet dětí nestačovala, vystavěna r. 1849 nová budova školní, zděná, přízemní při okresní silnici vedoucí do Palkovic, na pozemku k číslu 30 náležejícímu, společným nákladem Chlebovic, Zelinkovic a Lotrynkovic s Lysůvkami. Nejen

Obr. 29.

v té starší, ale i v této novější škole vyučoval rolník J. Pokluda po 42 let (dán na odpočinek r. 1879). Leč brzo nestačila jednotřídní škola množství dítek, pročež r. 1902 po vyškolení Zelinkovic a Lotrynkovic postavily si Chlebovice školní budovu novou o jednom poschodí pro 2 třídy. Vyučování v nové budově započalo v listopadu 1902 a prvním správcem ustanoven Fr. Horák. Stará budova školní r. 1904 přestavbou proměněna v hostinec.

Kostel vybudován teprv r. 1863 hlavně z milodarů.

Pošta. Z nařízení c. k. ředitelstva pošt zřízena byla roku 1904 poštovna.

Spolky. 1. Spolek pro zřízení samostatné duchovní správy, založený r. 1894. 2. Čtenářská Beseda, založena r. 1903. 3. Sdružení křesťansko-sociálních dělníků, založeno r. 1906.

Do konce r. 1909 byly Chlebovice přifařeny ke Staříči; ale koncem toho roku došlo vynesení c. k. ministerstva kultu s povolením, zříditi v Chlebovicích samostatnou duchovní správu.

Plocha katastrální měří 709 ha, plocha zdaněná 691 ha, plocha neplodná 14 a, plocha zastavená 5 ha 10 a, pole 316 ha, louky 79 ha, zahrady 18 ha, pastviny 36 ha, les 242 ha (výhradně náležející k panství Hukvaldskému). V obvod obce zasahují dva velkostatky. Čistý výnos katastrální: 7701 K 02 h, daň přímá 1748 K 13 h.

Koloredov.

Když byla v letech 1785 a 1786 zřízena císařská silnice, nebyla vedena Místkem samým; neboť trať její od Příbora vedoucí končí u kostela sv. Jana a Pavla. Nově počíná odbočka od ulice Ostravské na pravo a vede směrem úplně severním k starému mostu přes Ostravici do Frýdku (teď most ten starý nahrazen moderním mostem železným, značně vyšším). Po obou stranách této části císařské silnice vznikl Koloredov a sice po založení té silnice. Při jejím konci na pravé straně na levém břehu Ostravice stál starodávný dvůr biskupský, „Folvark“ v ústech lidu řečený. V letech 80tých a 90tých, v době reform hospodářských a zemědělských, pronikl více na povrch aboliční systém Raabův, který rozdrobením latifundií v menší usedlosti selské hleděl nejen rozšířiti podklad pro zdravý vývoj zemědělský, ale i zvýšiti příjem držitele velkostatku uvedením těch menších parcel v nájem dědičný. Tak to bylo provedeno i s pozemky tohoto dvorce biskupského. Díly ty asi v 2—5 hektarech byly prodávány v dědičný nájem a tím vznikly od r. 1790 po obou stranách císařské silnice domky, z počátku dřevěné a nízké, s kusem pozemku za nimi. Větší pozemky, zůstavené při výstavnějším dvorci s obšírnějšími budovami hospodářskými vedlejšími, přetvořeny ve fojtství dědičné, které taktéž prodáno. Je to dnešní továrna firmy Löw na lihoviny, jejíž hospodářský ráz přes všecky přístavby

lihovarnické dosud je úplně zřejmý. V jeho okolí vidíme také nejlépe zachovaný kus starého Koloredova s nízkými dřevěnými chatrčemi, které nynější majitel, získav je i s pozemky, z důvodů neznámých nechává státi. Záhy ale domkaři koloredošti chopili se i jiného výdělku a sice napřed soukenictví, pak tkalcovství a plátenictví. Oboje vzkvétalo znamenitě v letech 30tých věku 19tého. Z obyvatelstva r. 1835. kdy bydlelo v Koloredově v 127 domech 835 lidí, většina vedle prací polních předla a tkala. Zmáhající blahobyt zračil se v mizení dřevěných chalup a ve vznikání zděných na jich místě. V tom pokračováno, když průmysl domácí přešel v tovární (tovární přádelna Hrdličkova a rozlehlá tkalcovna Lembergrova, pilnikárna, dílna strojnická pro stroje hospodářské firmy Tichánek, dílny pro výrobu trub cementových). Teď je Koloredov velmi výstavný s většinou domů o jednom poschodí, s přepychovými vilami Lembergrovou a Löwovou. Počet obyvatelstva se více než zdvojnásobil (čítá teď 1716 obyvatelů), bohužel i jiná změna se tu uplatnila. Dnes s chloubou staví německá statistika Koloredov za vzor všem ostatním městům a vesnicím moravským, a to i před Hodonín. Přibylo totiž Němců za 20 let (od r. 1880—1900) o 25%!

Tyto smutné číslice nedocházejí vysvětlení jen přistěhováním židů a Němců, působením hlavně továren, které důsledně místa úřednická a mistrovská obsazují Němci, ale i přímým odnárodňováním Čechů a když to ne, tak aspoň zapíráním svého češství a to bohužel nejen následkem nátlaku německého nebo židovského, ale i samovolně. Teprv v poslední době znamenati jakýsi obrat ve prospěch české věci (školka mateřská).

Nyní (od r. 1907) je Koloredov sloučen s Místkem v jedinou obec; účel tohoto sloučení, provedeného na přání Němců jak v Místku, tak Koloredově, je zřejmý. Před sloučením měřila plocha katastrální 87 ha, plocha zdaněná 73 ha, plocha neplodná 32·37 a, zastavená plocha 7·93 ha, pole 57 ha, louky 5·77 ha, zahrady 5·7 ha, pastviny 1·33 ha, les 3·29 ha. Židů bylo r. 1900 109, evangelíků 41.

Malé Kunčice.

(Dle V. Chytila, správce školy).

Je to osada při okresní silnici z Místka do Frýdlantu, asi ¾ hodiny od Místka vzdálená, postupující 20 minut cesty po obou stranách silnice. Novější část obce vznikla u Místeckého

lesa na pozemcích zv. „Hlíny", nyní čítá 15 čísel, (jinak o poloze M. Kunčic viz v oddílu zeměpisném a v článku „Osídlení").

Škola nachází se na konci obce, 1 hod. cesty od Místka, u cesty vedoucí do Hodoňovic, téměř na hranicích obcí Malých Kunčic a Hodoňovic. Vystavena byla r. 1862 pro obce M. Kunčice a Hodoňovice společným nákladem. Ve starší době obě obce byly přiškoleny k Místku; r. 1844 byly vyškoleny a vyučovalo se pak v M. Kunčicích v soukromých domech od nezkoušených výpomocných učitelů.

Dřevěná zvonice stojí skoro uprostřed obce na pozemku patřícím k č. 17. Původně v obci hřbitova nebylo a pohřbívalo se na hřbitově místeckém až do r. 1895. V r. 1896 zřízen v obci vlastní hřbitov nákladem 3200 K. Kříž u silnice naproti hřbitovu postaven r. 1883.

V obci jsou dva mlýny, hnané vodní silou strouhy, vedené z řeky Ostravice, kterou v dobrém stavu udržovati mají oba mlynáři.

Dráha Ostravsko-Frýdlantská probíhá z částí územím obce na pravém břehu Ostravice; na témže břehu stojící budova nádražní stanice Baška taktéž je na pozemku kunčičkém, který původně patřil k č. 12. Proto jest dráha ta poplatníkem obce M. Kunčic a přednosta stanice Bašky má volební právo v Kunčicích M. Mimo budovu nádražní patří taktéž k M. Kunčicím ještě několik budov hned za dřevěným mostem, 76 m dlouhým, po kterém jde okresní silnice z M. Kunčic do Slezska. Most ten ode dávna zřízen byl a vydržován z panství arcibiskupského až do r. 1908, kdy byl přijat ve správu okresního výboru silničního.

O původu jména viz v části dějepisné.

Ač obec jest ode dávna ryze českou, přece národní uvědomění probudilo se tu poměrně velmi pozdě působením hlavně škol misteckých.

Spolková činnost počíná teprv r. 1907 založením dobrovolného sboru hasičského, který během r. 1908 si postavil skladiště hasičské na pozemku velitelem sboru Fr. Kučou darovaném.

Obec čítá 95 čísel a majetek gruntovní jest takto rozdělen: 3 celoláníci, největší celolán je č. 11, patřící Němci p. Halbrokovi, s přímou daní 138·89 K, 18 pololáníků, 16 čtvrtláníků, chalupníků 23, domkařů 23. Dělením pozemků vznikly díly cha-

lupnické na „Hlinách“, samot to od vlastní obce 15 minut vzdálených a až k hranicím obce Palkovické sahajících.

Nejstarší část Kunčic je směrem k Místku; odtud pak rostly M. Kunčice směrem k Frýdlantu.

Majetek obce. Jsou to pozemky v ceně 6000 K; příjmy obecní obnášely r. 1909 314 K 82 h.

Plocha veškerá: 435 ha, plocha zdaněná 395 ha, pole 244 ha, luk 55 ha, zahrad 7·73 ha, pastvin 33 ha, les 55 h, plocha nezdaněná 19 ha, plocha zastavená 4·75 ha, čistý výnos katastrální 5539.02 K, přímá daň 1257·36 K; obyvatel 671, z toho 6 evangelíků, 9 židů, ostatní katolíci, Němců 26, ostatní národnosti české.

Lotrynkovice s Lysůvkami.

(Napsal správce školy Hynek Šmoldas).

Na návrší asi 3 km od Místku na západ rozkládá se vesnička Lotrynkovice s osadou Lysůvkami. Vlastní vesnice postupuje rovnoběžně s říšskou silnicí, ve vzdálenosti asi 5 minut od ní na sever. Jen škola a 2 domky jsou na jižní straně silnice. Lotrynkovice povstaly při staré cestě z Chlebovic do Místku, dokud ještě nebylo říšské silnice. Lysůvky jsou starší. Na severní straně staré cesty stála hájovna a k ní během času přibyly ještě tři chalupy. Osada tato, na všech stranách obklíčena lesy, nazvána Lesůvky, později Lysůvky. Po druhé straně oné cesty proti Lysůvkám vznikla za olom. biskupa Karla z Lotharingu r. 1712 nová obec, nazvaná Lotrynkovice.

Vedle poslední chalupy Lysůvské, ale již na katastru Staříče, stávala kaplička, která roku 1798 přestavěna na filiální kostelík P. Marie Sněžné. Věž přistavěna r. 1804. Až do r. 1908 byl pod správou farního úřadu Staříčského; pak ale přidělen Lotrynkovicím pod správu farního úřadu Místeckého.

R. 1902 postavily Lotrynkovice s blízkými Zelinkovicemi jednotřídní školní expposituru, kteráž r. 1905 přeměna v samostatnou školu.

Lotrynkovice s Lysůvkami mají 21 domovních čísel; plocha katastrální měří 36 ha 46 a, plocha zdaněná 33 ha 96 a, neplodné plochy není, plocha zastavená a dvory měří 1·08 ha, přímá daň činí 196 K. Z plochy plodné je 21 ha polí, luk 8·9 ha, zahrad 2·9 ha, pastvin 1·17 ha, velkostatek 1 ha.

Obyvatel tu žilo r. 1900 141, vesměs náboženství katolického a národnosti české, ač uvědomění zvláště starší generace není valné. Obyvatelstvo zaměstnává se hlavně polním hospodářstvím. částečně pak v továrnách a železárnách.

Metylovice.

Stáří. Vznik. Z dob minulých o vesnici této jest málo známo. Že již v 16. století obec býti musela, vysvítá patrně z toho, že zdejší kostel nechal biskup olomucký Stanislav Pavlovský v roku 1577 vystavěti. — Druhý důkaz, že obec tato v 16. století již byla jest nápis, který byl na starém zvoně z roku 1696. — Jméno obce pochází asi od osobního Metyl.

Poloha. Dědina jest rozložena částečně na svahu z. Ondřejníka, částečně pod kopcem Čupkem (525) v delší dolině po obou stranách potoka, který na konci vesnice vtéká do Olešné, přitékající poli metylovskými z Ondřejníka. Obec má tvar podlouhlý a vede ní silnice z Frýdlantu a Kozlovic Palkovicemi do Místku.

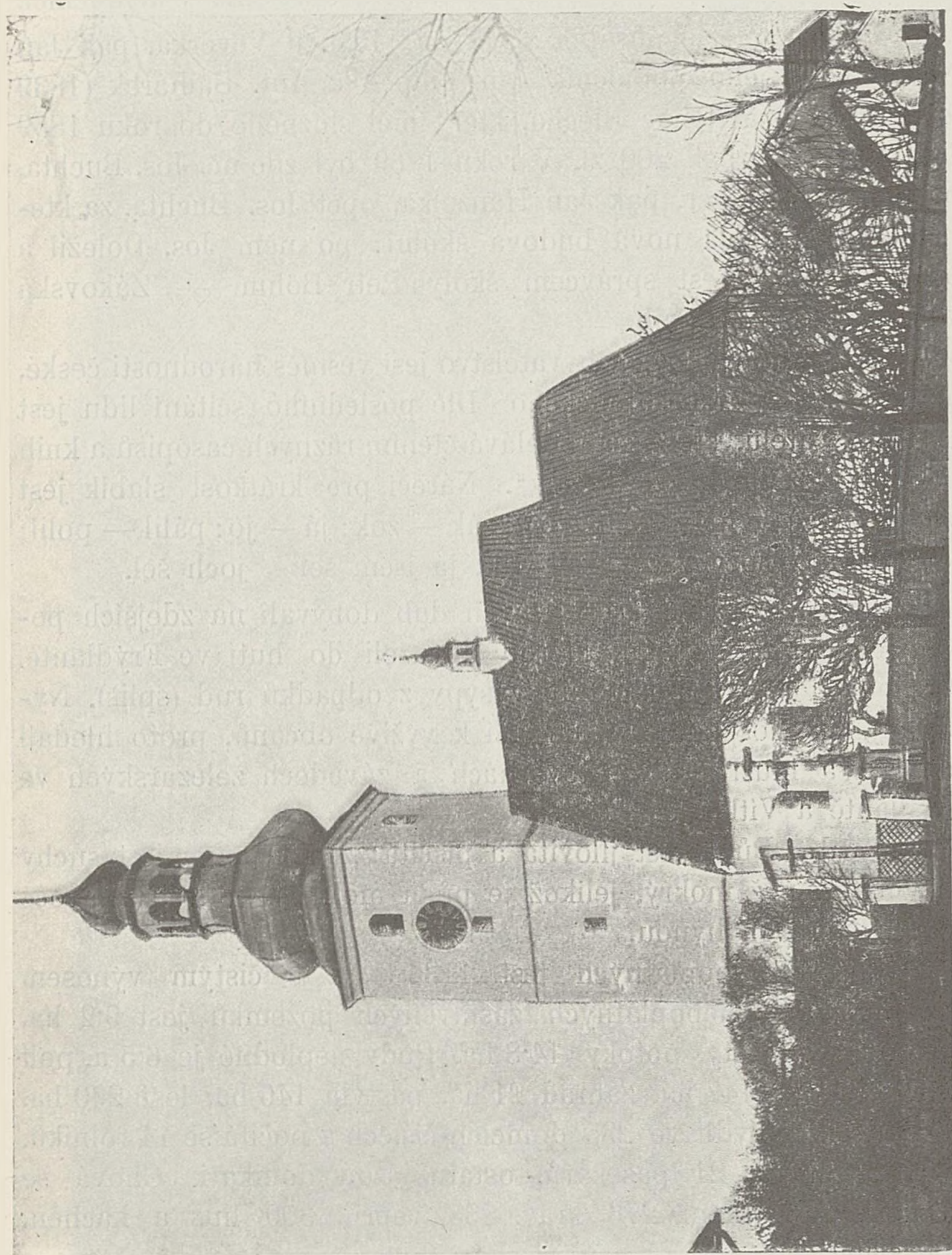
Kostel. Kostel v Metylovicích náležel pod správu duchovní do Frýdlantu (před tím do Rychaltic a Místku). Dosud platí obec ročně faráři do Frýdlantu co šatného 6·90 K. Teprv v roce 1786 obdržel svého vlastního správce v osobě Ant. Baltazara. Přišel z Velehradu, když klášter tamější zrušen a kněží na jednotlivé fárky císařem Josefem II. založené posláni byli. Týž zemřel v Metylovicích 1794. Kostel vystavěn byl již roku 1577, jak tomu nasvědčovala tabulka dřevěná naproti kazatelně zavěšená s nápisem: „dílo toto učiněno ke cti a chwále Pánu Bohu w Trojici nerozdílnému a wſſem jeho ſwatým za panowání důſtojného páua Jana Pawlowſkého, biſkupa Olomuckeho".

Posvěcen byl zdejší chrám Páně roku 1653, 10. listopadu od biskupa Jana Gobbara.

Stavba chrámu tohoto jest z dobrého materiálu, zdi jsou silné, základ pevný. Kostelíček zdá se, že původně byl stavěn ve slohu gotickém, jak tomu nasvědčují okna v presbytáři a presbytář sám se svými oblouky, jakož i venku na gotický způsob přistavených 6 sloupů. (Obr. 30.)

Škola. Ku konci 18. století vyučovalo se v chalupě č. 115 a roku 1806 se vystavěla chatrná škola a náklad na ni uhražen

byl částečně z náboženského fondu, částečně od obce a něčím přispívala vrchnost. V roce 1808 bylo všech žáků 22 = 14 chlapců a 8 děvčat do školy povinných. Po vydání nových školních zá-

Obr. 30. Kostel v Metylovicích.

konů stará budova požadavkům nevyhověla, jelikož v roku 1875 bylo již všech žáků 225; novou budovu školní vystavěla obec na obecní louce „Obecňáku" v r. 1887/8. (Obr. 31). — V roce 1905 byly

opět dvě třídy přistaveny a škola rozšířena na čtyřtřídní a v roku 1909 zřízena při druhé třídě pobočka. Ve staré budově školní umístěna byla pak hospoda a když v roku 1898 postavila obec jednopatrovou budovu pro hostinec, byla upravena v nemocnici.

Učitelstvo zde působilo: V čísle 115 učil Veverka, pak Jan Nepomuk a jeho pomocník Jan Filipec a Ant. Balhárek (1839 až 41). Po něm Ignác Blecha, který měl služného do roku 1859 70 zl. k. c. m. a pak 200 zl. V roku 1869 byl zde uč. Jos. Buchta, po něm Jos. Šober, pak Jan Hanzelka, opět Jos. Buchta, za kterého se postavila nová budova školní: po něm Jos. Doležil a od roku 1905 jest správcem školy Petr Böhm. — Žákovská knihovna má 300 knih.

Obyvatelstvo. Obyvatelstvo jest vesměs národnosti české, náboženství římsko-katolického. Dle posledního sčítání lidu jest 1410 obyvatelů, které se vzdělává čtením různých časopisů a knih ze spolku „Čtenářské Besedy". Nářečí pro krátkost slabik jest lašské; užívá se hlásky *o* místo *a*: žák — žok; já — jo; pálil — polil; též mrkva — mrykva; vlk — vilk; já jsem šel — joch šel.

Zaměstnání. Za dávných dob dobývali na zdejších pozemcích železnou rudu, kterou dováželi do hutí ve Frýdlantě. Na toto dolování upamatují výsypy z odpadků rud (spliš). Nynější polní hospodářství nestačí k výživě občanů, proto hledají děvčata a muži práci v továrnách a závodech železářských ve Frýdlantě a Vítkovicích.

Půda. Půda jest jílovitá a písčitá; zemědělcům jest suchý rok milejší než mokrý, jelikož je půda mokrá a v deštivém roce plodiny na poli hynou.

Pozemků poplatných jest 1136·1 ha s čistým výnosem 14546 K 70 h, nepoplatných zastavených pozemků jest 9·2 ha, jiných, jako cesty, potoky 14·8 ha. Půdy neplodné je 6·5 a, polí je 479 ha, luk 147 ha, zahrad 21 ha, pastvin 146 ha, lesů 290 ha. Obyvatelstvo bydlí ve 235 domcích-číslech a počítá se 14 rolníků, 23 zahradníků, 21 pasekářů, ostatní jsou domkaři. Chová se průměrem 35 koní, 276 krav, 235 vepřů, 300 hus a kachen, 400 slepic.

Řemeslo. Řemenářství ve zdejší obci jest prastaré a zasahuje do 17. stol. V polovici 17. století začalo se koželužství a postupovalo tak, že na začátku 18. století bylo v Metylovicích již 16 mistrů koželužských a 9 řemenářských. Řemenářské ře-

meslo provozovalo se tehdy tak, že se kůže vydělala na bílo a z této se vyráběly různé kožené předměty, jako krpky červené, černé a bílé a řemíčky k nim; potom pásky do kalhot, tak zv. nohavice pro obchodníky polské a slovenské, kteří si až sem chodili pro ně a je pro obchod kupovali. Asi za 40 let přinesl občan Jos. Němec-Jankův bič z Vídně a to z kůže ledkové vydělaný a podle toho začaly se dělati biče v Metylovicích.

Počátek byl malý a biče prodávaly se jenom v okolí na trzích okolních měst. Roku 1870 přišli od vojska bratří Jan a Ig. Bílek a ti se výrobě bičů více věnovali, tak že i 50—70 tisíc bičů obchodníkům do Budapeštu odeslali. — Též ostatní mistři zboží své odesílali ve velkém množství. Nyní zboží to do všech končin světa se vyváží, ano i za moře se dostalo.

Cechovní místo bylo Frýdlant, cechmistr byl ve Frýdlantě a místocechmistr v Metylovicích. To trvalo, až nastala svobodná řemesla. Kůže hovězí sbírali v Místku, ale v malém, kdežto koňských koží byla zásoba v Metylovicích velká a to proto, že zde bývali 2—3 pohodní, kteří kupovali na okoličních trzích i 150 koní, kteréž na poli pobili a kůže svým řemenářům prodali. Maso zůstalo ležeti na poli, kteréž různí dravci požírali. — Koželuzi a řemenáři měli svobodné prodávání svého zboží na trzích okolních měst, kteréhož dosud užívají.

Jelikož se řemenářství silně rozšířilo a odbyt byl značný, potřebovalo se lepšího spojení. Proto žádalo představenstvo obce o c. k. poštovní úřad, kteréhož se obci v roce 1896 dostalo. Nyní jezdívá pošta dvakrát za den do Místku a přibírá zásilky poštovní též z Palkovic.

Správa obce. Do roku 1848 byli fojti, pak nastoupili starostové. Prvním starostou obce byl Biolek.

Spolky. První spolek v obci jest „Čtenářská Beseda“ založená roku 1894 a má 400 knih ku čtení. Jediný spolek, který má v obci knihovnu.

2. Hasičský spolek vznikl v roce 1886 a má 51 členů. Jeho obětavým velitelem jest po celé jeho trvání p. J. Bílek, řemenář.

3. Spolek vojenských vysloužilců založen byl r. 1895.

4. Záložna vzoru Reiffeisenova povstala v roce 1904.

5. Též jest zde sdružení křesť.-sociální od roku 1909.

Top. jména. Medvěďák, Šachta, Čupek, Lišči rybník, Skalní vrch, Hojnica, Boží muka, kde stojí dřevěný kříž, Snidaňorka, Badeňovice, Maliniska, Hřibják, Bučník, Kamence, Žukov, Čihadlo, Důlní uplíz, stráň na Ostravici, Záhoří, místo za Čupkem, Vrchovina, Kopeňák.

Myslík.

Doba založení obce a osudy její potomní jsou neznámy; nezachovaly se o tom ani pověsti.

Jisto jest, že Myslík původně slul Myslikov (odtud časté v této krajině příjmení „Myslikovjan"). Nicméně jsou tu nepopiratelné známky značného stáří: v zahradě zdejšího fojtství, která vjezdem do dvora je rozdělena na 2 díly, po každé straně cesty stojí kamenná socha: na jedné z nich — představuje sv. Barboru — je zřetelně vytesán letopočet 1434. Možná, že se nám kryje Myslík pod jmény jinými (viz část dějepisnou). Spojení s panstvím Hukvaldským nastalo podle všeho velmi záhy. Zřejmé aspoň jest v 16. století. Visitační protokol z r. 1667 uvádí, že Jakub Mičulka, fojt v Myslíku měl 50 měřic pole.

Již ale v roce 1564 nařízeno bylo Myslíku biskupem Markusem, pánem na Hukvaldech a zvláštním příznivcem starobylého města Příbora, by pivo jen z Příbora, pokud tam stačí, odebíráno bylo. Biskup Markus podržel však pro sebe i pro své nástupce právo, by v případě, že by na Hukvaldech vystavěn byl pivovar, pak z Hukvaldu pivo se bralo. Listina dotyčná vydána jest v Kroměříži v úterý před sv. Fabiánem a Šebestiánem roku 1564.

Dne 28. září 1785 přifařena byla obec Myslík do Karlovic; dříve patřila do Rychaltic.

K Myslíku patří osada Rybí a sice z dílu většího, z menšího dílu patří Rybí do Karlovic. Osada tato leží mezi dvěma výběžky Babí Hory, jichž k sobě se sklánějící stráně zovou se Kozná a Buková. Z Bukové vytéká potok Bučací, jak v kat. mapě zván jest, potok z Kozné vytékající je na mapě zván Rybským, velmi často nazýván je ale potokem Kozím.

Osada tato na Kozné a u Kozího potoku se rozkládající patřila dříve ke Kozlovicům. Nejspíše, že jméno její té doby,

kdy přidělena byla k Myslíku z větší části, přeneseno bylo na obec vlastní — Pozmannsdorf č. Pomazandy.

Osada Myslík rozkládá se na protilehlých svazích Královy Hory a jednoho výběžku Babí Hory. Chalupy jsou roztroušeny po „Vrchách", mnohé bys ani snadno nenašel, z většího dílu ale jsou podél silnice z Místku na Hukvaldy a do Frenštátu vedoucí. Linie silniční zvedá se Myslíkem od Palkovic as do polovice její délky a odtud zase klesá ke Kozlovicům.

Na nejvyšším místě opodál u silnice stojí kaple. Do roku 1810 stála tu jen dřevěná kaplička. Téhož roku usnesli se zdejší sedláci pořiditi svým nákladem do 1 roku dřevěnou zvonici. Na opravu kaple připadal příjem z obecních drah (obec. pozemků). Jmění kaplové spravoval později farář v Karlovicích. V r. 1851 byla kaple na „vyšší rozkaz" rozbořena a mělo býti přikročeno ku stavbě kaple nové. Tak stalo se až v r. 1857, ve kterémžto roce byla kaple jen z hruba dohotovena. Omítka vnitřní a práce k úplnému dokonání díla provedeny až v r. 1859. Dovoz ku stavbě dali sedláci, lámání kamene a nádennickou práci zase domkaři zdarma. Oltář i varhany byly rovněž darovány. Na sbírkách po širším okolí sebralo se 1110 zl. Aby se výdej se stavbou kaple krýti mohl, musel každý sedlák mimo dovoz vzíti na svůj účet 3000 cihel ku kapli dodaných. V neděle a svátky bývá odpoledne v kapli „modlení" za slabé návštěvy. V kapli modlení řídí člověk „farář" zvaný. Na „konec" starého roku" obyčejně „drží" delší kázání. Dvakrát do roku: o pouti a o hodech bývá tu mše, o „krmáši" velmi četně navštívená. Po mši se tančí do příštího rána a odbývá se „pokrmášele".

Z nařízení c. k. okresní rady školní v Místku byla obec nucena v r. 1878 stavěti školu. (Obr. 32.) Stavba r. 1878 ukončena a budova odevzdána svému účelu. Byla to škola jednotřídní. Prvním učitelem byl Cyril Remeš (později v Kunčicích Vel.), druhým Jan Pospíšil (nyní v Mar. Horách), třetím František Horák (v Myslíku 13 let, nyní v Chlebovicích). Po tomto byl zde František Hastaša (5 let) a roku 1905 přidělen byl službou zdejší škole Augustýn Hrnčárek, dosavadní nadučitel. V roce 1906 byla postavena druhá budova školní. (Obr. 33.) V témž roce byla otevřena druhá třída a při první třídě povolena pobočka. V roce 1907 rozšířena byla škola na trojdřídní. O stavbu a rozvinutí zdejší školy má největší zásluhy zvěčnělý inspektor, poslanec Josef Mňuk. Roku 1909 zapsáno

180, na konci roku (1910) bylo 159 žáků. V roce 1910—11 zapsáno 173 žáků.

Od r. 1910 je v místě „Hospodářská Besídka“ a v témž roce zřízena místní dobytčí pojišťovna. Téhož roku v život uveden čtenářsko-pěvecký spolek „Svatopluk Čech“.

Obec má v najatém domě zřízenou nemocnici.

Chudí v obci zaopatřováni jsou „dům od domu“.

Obyvatelstvo jest snad od prvních osadníků slovanské. Nejčetnější jsou příjmení: Mališ, Vyvial, Jalůvka, Kocián, Hrnčař, Mičulka. Při posledním sčítání hlásilo se veškeré obyvatelstvo k národnosti české, i 7 židů žijících ve 2 rodinách, nesoucích německá jména. Mluví se nářečím, jež svědčí, že obec je na pomezí nářečí valašsko-lašského.

Hlavním pramenem výživy je zde polní hospodářství, ač mnoho zdejších lidí zaměstnáno je v Místku ve tkalcovnách, v hutích Lipinských, železárnách ve Vítkovicích a dolech v Ostravě. Dělníci berou si obyčejně z domů, co hospodářství k obživě skýtá a donášejí výdělečky na úhradu drobných potřeb domácích. Rodin ryze dělnických je zde málo.

Myslík má 647 ha poplatné půdy, z čehož jest 287 ha půdy orné, 273 ha lesa, 41·3 ha luk, 12·1 ha zahrad a ostatní pastvisk. Půda je kamenitá, téměř vesměs na příkrých svazích, řídká. Taková spotřebuje hojné hnojení. Plodí zdostatek zemáků, z obilnin jen ječmen se seje po řídku. Obilniny mají zrno těžké, slámu krátkou. Oves, měl-li rok suchý duben a květen zvlášť, se neseká, nýbrž trhá z půd chudších.

Nejčastější strava jest: zemáky, chléb a mléko; v chudších rodinách mléko schází.

Dobytek: v r. 1910 napočteno 28 koní, 119 kusů hovězích, 26 koz, 113 prasat. Chov prasat je značný. Selata prodávají se na trhu v Místku, kam dojíždějí kupci z Jičínska a Meziříčska.

Z drůbeže napočteno 673 slepic, 141 hus.

Asi 15 rodin živí se při menším hospodářství výrobou metel (košťat z březového proutí) a asi 5 rodin pod jednou firmou výrobou žebřů. Obojí dodává se nejvíce na šachty do Ostravy a Karvíny.

Vzrůst obce:

Myslík měl r. 1777	napočteny	364 duše	
r. 1794	„	446 duší v 72 chal. se 75 rodinami	
r. 1834	„	488	„
r. 1852	„	534	„
r. 1890	„	712	„
r. 1900	„	785	„

a v roku 1910 napočteno ve 131 domcích 157 rodin a 822 duší, z nichž 405 mužských, 416 ženských.

Oprechtice.

Oprechtice leží $^1/_4$ hodiny západně od Paskova podél cesty ke Krmelínu, založeny rovnoměrně v úzké poloze, čítají 20 domovních čísel a dle posledního sčítání 135 obyvatel a to 70 mužských a 65 ženských.

Oprechtice dříve Oppersdorf byla vesnice, patřící k panství Paskovskému, o níž se však do roku 1714 nečiní nikde zmínky. Teprve František Josef hrabě z Oppersdorfu (1690—1714), tehdejší majitel panství Paskovského, ve své poslední vůli 18. března 1714, nemaje mužského potomstva, poručil panství se všemi k němu patřícími dědinami: Žabeň, Krmelín, Nová Bělá, Velká a Malá Hrabová a Nový Oppersdorf své manželce Anně Františce rozené hraběnce Henklové. Z toho patrno, že Oppersdorf byla nová vesnice, založená mezi r. 1690—1713 od hraběte Františka Josefa z Oppersdorfu, který ji osadil svými poddanými. Hlavní výživu hledali si Opperdorfští kdysi v Paskově.

Dříve bývalo mnoho tkalců, lnářů a soukeníků v Paskově, Krmelíně, Světlově a Oppersdorfě, kteří své výborné výrobky částečně na týdenních a výročních trzích v Paskově a částečně překupníkům v Místku a Frýdku prodávali. Někteří obyvatelé z Oprechtic živili se též prací nádenickou a rybařením. Nejvíce bývalo z Oprechtic zedníků (murařů) a tesařů, kteří z jara odcházeli do Uher, kde přes léto pracovali. Dnes živí se obyvatelé polním hospodářstvím, mnozí pracují v železárnách Vítkovických.

Obecní majetek není žádný. Pozemků patří Oprechtickým na 60 ha. Na pravo při silnici postavena byla r. 1908 nákladem

2800 K kaple, která dne 28. září téhož roku byla vysvěcena, vedle ní postaven dřevěný kříž, jenž dříve u staré cesty stával.

Lid okolní jmenoval osadu od dávných dob Obrštof. Roku 1904 dostalo se povolení, aby se obec česky jmenovala Oprechtice, německy Oppersdorf.

Rozsáhlý tesařský závod zřídil v obci čilý starosta obce František Klega, který ve své rodné obci parní pilu 7. dubna 1911 v činnost uvedl.

Ostravice.

(Napsal p. naddučitel Paskovský.)

Největší obec okresu místeckého jest Ostravice. Rozkládá se od Frýdlantu až po hranice uherské v délce 25—30 km. Náleží k ní také osada Bezkyd. Obě osady mají rozlohy přes 102 km^2*). Od Slezska odděluje je řeka Ostravice, která vzniká v tichých a opuštěných lesích dvěma prameny. Všechny potoky a potůčky směřují do údolí Ostravice. Každá roztoka má svou bystřinu, která zvláště na jaře mnoho vody hlavnímu proudu přivádí.

V Ostravici žije 2345 obyvatelů ve 296 domech, na Bezkydě 787 ve 111 domech.

Nejstarší usedlíci jsou v dolní části Ostravice. Selských usedlostí bylo kdysi dvanáct, nyní jsou 3 rozparcelovány. Selské usedlosti mají výměry 24—30 ha, zahradnické 15—20 ha, ostatní jsou domkaři a pasekáři. Kromě fojtství byla i jedna selská usedlost sproštěna roboty. Všichni usedlíci v horní části Ostravice a na Bezkydě zovou se pasekáři. Již jméno to naznačuje účel a příčinu osídlení.

Nejpozději osídlen byl Bezkyd. Vznikl kolem r. 1780 (viz „Pověst o založení Bezkydu“ v Památníku Matice místecké).

Nejdůležitější budovy:

Farní kostel vystavěn byl v době josefínské r. 1789 z fondu Matice náboženské. (Hlavní oltář, jakož i velmi krásný oltářní obraz z r. 1706, pocházejí ze zrušeného kláštera ve Fulneku.) Fara byla nepochybně v téže době zřízena a určena původně pro lokálního kaplana. Nejstarší zápis v křestní matrice je ze

---

*) Podrobně: 102 km^2 46 ha 15 a. Polí je 613·84 ha, luk 403·18 ha, zahrad 18 ha, pastvisk 215·92 ha, lesů 8847·5 ha.

dne 13. ledna 1791. Samostatná fara byla zde zřízena r. 1810 a r. 1818 systemisováno místo pro druhého kněze. Až do té doby byla Ostravice přifařena do Frýdlantu. Dosud platí obec část kongruy (7·13 K) faráři frýdlantskému.

První kurát nově zřízené farnosti byl Fabian Malata (1791 až 1800, odešel do Rataj), druhý byl Václav Schaefter (1800 až 1806, † 1831 v Kladkách), po něm přišel kurát Josef Čech, jenž se stal r. 1810 farářem a pobyl zde až do r. 1820. Zemřel v Laškově. Pak následovali dp. faráři: Frant. Winter (1820—1829, † v Zašové), Karel Kolitscher (1829—1855, † zde), Libor Zahálka (1856—1870), Tomáš Král (1870—1873, † ve Frenštátě), Edmund Hachla (1874—1888, † zde), Eduard Křižánek (1888—1898, odešel do Znorov, nyní ve Spytinově), Raimund Sedláček (od r. 1898).

Kostelík v Bílé byl postaven kardinálem Fürstenberkem r. 1875 a byl filiálním kostelem ostravického kostela až do 1. dubna 1911, kdy zřízena tam duchovní správa. Prvým farářem je Jan Krejčíř.

Kdy škola postavena byla, nelze zjistiti, ale kolem r. 1800 již stála škola „u kostela". Nejstarši zápisy o návštěvě školy pocházeji z r. 1808. Učitelem této školy byl Josef Vaverka, jenž r. 1815 odtud odešel. Po něm stal se učitelem Jan Vala, který zemřel zde 7. března 1842. S místem tím spojeno bylo platu 199 zl. 40 kr. v. m., školného 44 zl. 21 kr. k. m. a štolového poplatku 12 zl. k. m. Nějakou dobu vyučoval zde Ignác Blecha (později učitel v Metylovicich), pak učitelé Poruba a Filipec. R. 1860 nastoupil místo učitelské Karel Heinisch, jenž zde působil až do r. 1895. Škola ta rozšířena r. 1881 na dvojtřídní. Druhá třída jako expositura umístěna v čís. 55. Tato proměněna r. 1899 v samostatnou školu „na Osmeku" a téhož roku postavena „u kostela" škola dvojtřídní, která r. 1908 rozšířena na trojtřídní.[1])

Škola „na Osmeku" otevřena byla r. 1895 a správcem samostatné školy r. 1899 stal se Alois Adamec.[2])

V revíru Samčanském zřízena byla škola r. 1830 arcibiskupem olomuckým, která především sloužiti měla účelům náboženským, jelikož v době té nebylo kostela ani ve Starých Hamrech. Učitel

---

[1]) R. 1895 stal se naducitelem Jindřich Paskovský.

[2]) Na exposituře vyučovali Kar. Heinisch, J. Nechanský, Vil. Lébl a Albin Dostál. Po r. 1899 Vinc. Chytil a Ant. Stratil.

této školy měl povinnost výpomocně vyučovati dítky i dospělé na Bezkydě v soukromých budovách. Povinnost tato trvala učitelům zdejším až do roku 1885, kdy v Bílé zřízena veřejná škola. Byla to snad nejobtížnější štace učitelská na celé Moravě, jelikož učitel musel docházeti do míst 15 až 20 km vzdálených. Soukromá tato škola stala se veřejnou roku 1898. Správcem jejím se stal Fr. Hostaša.[1]) R. 1908 zřízena pro děti revíru huťanského pobočka, která r. 1911 proměněna v samostatnou školu v „Hutích".

Dítky z Bezkydu přiškoleny jsou do Bílé a na Baraní. Do kterékoli z těchto škol jest jim konati cestu 1—2—3 hodiny dalekou. Až do r. 1875 obstarával vyučování po Bezkydě učitel soukromé arcibiskupské školy na Samčance, docházeje střídavě do pěti různých míst. Od roku toho docházely dítky do školy v Bílé, kde až do r. 1885 učitel Jan Vojna ze Samčanky vyučování excurrendo zastával. Správcem školy v Bílé r. 1885 stal se Kar. Heinisch.[2])

Když r. 1904 zřízena škola „na Baraní", umožněna i nejvzdálenějším dětem pravidelná návštěva školy. Školu tu spravuje Hub. Polešák.

Všech dítek školou povinných je na 500. Na všech školách je zavedeno vyučování ručním pracím.

Péče obce o školy jest hodna uznání. Nelituje vydání na školy a věcné školní potřeby, jež činí ročně přes 2500 K.

Obec Ostravice má i nemocnici a chudobinec, nemá však fondů na jich udržování. Ročně činí vydání na chudobinství 20% obecních vydání.

Pozornost turistů budí r. 1910 postavená parní pila s 5 řezacími stroji (gatry), na které se řežou klády z rozsáhlých lesů arcibiskupských. Lesy ty zaujímají 86% veškerých pozemkův a poskytují nevyčerpatelného bohatství dříví. Rozděleny jsou na 5 hájemství (revírů), totiž: revír Huťanský, Samčanský, Salajský, Kavalčanský a Baranský. Poslední 3 tvoří osadu Bezkyd. Správu všech revírů vede lesní úřad v Ostravici. Dle toho, jak vzrůstaly uhelné doly v uhelném revíru ostravsko-karvínském, rostl i odbyt

[1]) Posledním excurrendo-učitelem byl Jan Vojna, který tuto obtížnou práci konal 15 let. R. 1898 dán byl do pense s 800 K výslužného. Před ním se uvádí učitel Macalík. Po r. 1898 působili Mat. Béňa, Šmoldas, Garlík a Fr. Dvořáček, F. Odolán, J. Heinisch.

[2]) Po něm přišel Jindř. Paskovský a Kleof. Tkadleček.

dříví ve zdejších lesích a poskytuje nyní zaměstnání více než 600 dělníků. Lesní hospodaření jest velmi pronikavé, zvláště postavením místní dráhy Frýdlant-Bílá. Již v letech 1845—1850 byly postaveny vodní pily, které však z počátku jen živořily. Odbyt dříví značně stoupl po r. 1870, kdy otevřena byla dráha ostravsko-frýdlantská. Později menší pily zrušeny a r. 1895 proměněna pila v Ostravici v parní a zavedeno elektrické osvětlení. Pila ta však potřebám nestačila a postavena nová parní pila, vystrojena nejmodernějšími stroji řezacími a obráběcími. Zřízeny při ní i dílny zámečnická a stolařská s pohonem elektrickým.

Se stavbou místní dráhy Frýdlant-Bílá počalo se v červenci r. 1906 a jízda po ní zahájena v srpnu 1908. Měří celkem 20 km a délkou 17 km vede územím obce Ostravice. Stavbu její prováděla firma Dra A. O. Samohrda z Brna. Trať je velice zajímavě vedena podél řeky Ostravice a při stavbě její bylo překonati značné obtíže: hluboké zářezy ve tvrdém pískovci, překlenutí přečetných potokův a bystřin, přeložení silnice, řeky na několika místech, snesení budov a pod. Doprava nákladu po dráze té je velmi čilá. Také turisté v zimě i v létě značně jí používají.

* * *

Starobylost osady Ostravice dokazují mnohá místní pojmenování. Zajímavá jsou jména některých kopců, jako: Žár, Horečka, Košárky, Zákřesy, Růžanec, Studenčany, Kladnatá, Hlavatá, Okruhlica, Roztrží, Ježula. Četná jsou topická jména dle nynějších nebo bývalých majitelů usedlostí: Lojkaščanka (Lojkásek), Samčanka (Samec), Němčanka (Němec), Kozušanka, Klepačka, Jankula, Volňanka, Matyščanka a v.

Dle stromů a křovin: Břestové, Lísková, Ulmiska (nyní běžnější Ujmiska, kdež rostou skutečně četné jilmy), Samorostlé.

Do padesátých let minulého století dobývala se zde — jak i v širším okolí — na mnoha místech železná ruda (krevel) pro frýdlantské železárny. Zbytky dobývání toho jsou dosud patrny. V údolí potoka Čurábky jest ruda ta blízko pod povrchem a zbarvuje při jarních povodních vodu do ruda. Byly ale rudy ty málo výnosné a když vystavěním železných drah zlacinila doprava rud štyrských, přestalo se na rudu dolovati. Na jižním svahu Smrku blízko hranic Čeladenských až dosud jmenuje se část lesa „Stará Huť“, kde dle pověsti stály skelné hutě, což by

tam nalezené střepiny skla dotvrzovaly. Revír „Salajka“ má své jméno odtud, že kdysi pálívala se tam z bukového dříví „salajka“ čili potaš (louh).

* * *

Obyvatelstvo (3132) jest vesměs národnosti české a užívá nářečí lašského. Pouze na Bezkydě zřetelně lze pozorovati živly valašské a slovácké. Náboženství jsou vesměs katolického. Evangelíků ref. a aug. je 1 a $^1/_2$%.

Mravy lidu až do nedávné doby byly prosté, přirozené. Nyní, kdy dráha zprostředkuje snadné a rychlé spojení se světem, mizí prostota lidu jak v kroji, tak i v řeči a v chování. Až do nedávna oblékal se lid do výrobků domácích, vesměs plátěných a se zálibou nosil houněné kabáty se zeleným lemováním. Dobrou domácí houni kupoval na Horní Bečvě. V dolní části zaměstnává se obyvatelstvo ponejvíce polním hospodářstvím, chovem dobytka a v průmyslových závodech místních i okolních. Půda je dosti úrodná, potřebuje však odvodnění. Za tou příčinou utvořilo se již vodní družstvo. Dosti chladné podnebí a časté deště zdržují v některých letech žně. Podzim bývá z pravidla velmi příjemný. Chov dobytka počíná se racionelním způsobem provozovati a slibuje při hojnosti píce, jíž půda zdejší může poskytnouti, značný užitek.

V horní části jest výhradním zaměstnáním lidu lesní práce. Chov dobytka se i tam utěšeně vzmáhá. Bohužel, zahnízdila se i zde vystěhovalecká horečka, která svůj původ asi má v ubohém sousedním Slovácku.

Ze spolků nejpronikavěji působí Spořitelní a záloženský spolek (dle vzoru Raiffeisenova), který byl založen r. 1901. Vkladů měl v r. 1911 kolem 175.000 K a celkový obrat v r. 1910 činil přes 558.000 K. Členů má 150.

Sbor dobrovolných hasičů založen byl r. 1904. Má vlastní skladiště, jakož i potřebné hasicí přístroje. Založil si slušnou knihovnu, pořádá ochotnická divadla a poučné přednášky nejen pro členy, nýbrž i pro širší obecenstvo.

Jsou zde i dvě Hospodářské Besídky, jichž činnost mohla by býti však pronikavější.

Ze živností nejrozšířenější jest bednářství. Vyrábí se nádobí hlavně do trhů okolních měst.

Kromě panské pily jsou zde ještě dvě soukromé vodní pily. V letech dřívějších byly zde stupárny na výrobu třísla. Nyní všechna „korunka“ odváží se do Uher.

Lid je zbožný, klidný, snášenlivý i rozvážný: není dosud cizími hesly rozeštván a žije spokojen se svým osudem.

* * *

Až do r. 1910 plavívalo se po řece Ostravici dříví polenové až do Frýdlantu. Byla to nejlacinější doprava do té doby. Alespoň $^3/_4$ všeho zde vyrobeného dříví bývalo splaveno, uraziviši takto cestu 30—40 km v 5—7 hod. Máť Ostravice od pramenů až do Frýdlantu ohromný spád, snižujíc se na délce 40 km ne méně než o 340 m. Náklad na plavbu vyžadoval sotva $^1/_4$ nákladu dopravy po vozech.

Část vykáceného dříví odváží se do Uher k Váhu, jež se odtud jako plťové dříví po Dunaji až do Srbska dopravuje.

Polenové dříví připravuje se buď pro milíře na dřevěné uhlí nebo přichází do Ratimovské továrny na buničinu a k výrobě papíru. Polenového dříví splavívalo se ročně 30—50.000 m^3.

Při stavbě místní dráhy byla objevena v revíru huťanském rozsáhlá rašeliniště. Tam se v r. 1910 počalo na rašelinu rýpati a na blízku dobývá se slatina, jež se odesílá do Luhačovic.

Vlastní přípravy k zahájení plavby počínají na podzim, kdy se řečiště potoka nebo říčky zbavuje všech překážek, kamenů, nánosů, a břehy se upravují. V zimě pak sváží se s hor a strání dříví a skládá se v hranice, jež lemují po celé délce břehy vody. Svážení dříví je práce velice krušná a nebezpečná. Když bylo napadlo dosti sněhu a není obavy, že by bylo místy kopno, zapřáhne se horal do sáněk a jede ku dříví, které byl v létě narubal a do hranic narovnal, raze si takto první dráhu ve sněhu ležícím často ve výši 1 m. Naloživ dříví jede dolů, zkoumavým okem vyhledávaje nejvýhodnější dráhu. Nejednou jest se mu zastaviti a polovici nákladu složiti, by dále bráti se mohl, nebo jest mu nohama prošlapati závěj sněhu, jenž v cestě leží. Skončena první jízda a dříví složeno ve hranici na břehu a horal bere sáňky na záda a kráčí s nimi vzhůru. Druhá jízda a další jest již snadnější. Opouštěje práci na večer, vytyčí dřevorubec kolíky vyjetou dráhu, aby druhého dne bez hledání ji našel, neboť vánice sněhová zavěje mu pracně určenou dráhu. Je-li

cesta již dosti ujeta, tu starý vozič počíná si velmi prakticky. Na příliš srázné trati uváže si za sáňkami „býka“. Sepne totiž několik polen řetězem, jež nechá ve sněhu se smýkati a touto primitivní brzdou zdržuje pádící náklad v běhu. Sjíždějícího svážeče pozorovati, toť divadlo nepříliš lákavé. Opřen jsa zády o náklad na saních, klouže nohama v ujetých kolejích a letí střelhbitě s nejpříkřejší stráně, uvolňuje v prudké jízdě jen na zatáčkách. Nejednou byl nepatrný kořen nebo pahýl ze sněhu vyčnívající příčinou okamžité smrti. Jiným zlem nenapravitelným jest pobaba. Chtěje drvoštěp dříví své míti svezeno v době nejkratší, sezve si své druhy v povolání na pomoc a všichni jezdí o závod, také však o závod popíjí se kořalka pro zahřátí. Dříví se takto sváží obyčejně dlouho do noci; před rozchodem posilní se ještě vespolek pořádným douškem a mnohý v únavě po celodenní práci, chtěje si odpočinout, usedne v závětří, spánek jej přemůže a — druhý den má drvoštěp o jednoho pomocníka méně.

V druhé polovici března při mírné povětrnosti počne plavba dříví. Polena házejí se do rozvodněných potoků, jež sesíleny bývají ještě přívaly vod z klausů. Prvního dne dochází obyčejně jen málo dříví do Frýdlantu, jelikož se běh polen, tak říkají, musí zregulovati. Vyplňují se jimi kolena, ostré záhyby a okliky, takže teprve ve dnech pozdějších polena pravidelně cíle docházejí. Je-li plavba v plné síle, ženou se polena vespolek těsně stlačena úprkem dolů a slyšeti jest praskot, hluk, jekot a hlukot hrnoucích se dřev.

Podél celého toku rozestaveny jsou četné stráže, jimž bdíti jest, by nikde zácpa nenastala, jež by zhatila volný chod dříví a dělníci musí dlouhými háky uvolňovati hromadící se polena. Zbylé okrajky shazují se dodatečně po plavce do řeky a připraví se do běhu, když se zadek žene. Dělníci musí do ledové vody a utopencům pomáhati rukama do běhu, což podnikají často za pouhý krapet kořalky.

Nyní se však všechno dříví polenové odváží drahou a plavba dříví náleží již minulosti. Posledně se plavilo r. 1910.

* * *

Údolí Ostravické je bohato přírodními krásami jako snad žádné jiné v Bezkydách. Lesnaté stráně, bujnou travou porostlé lučiny, po úbočí kopců rozseté chaloupky zvou milovníky pří-

rody do svého středu. Turisté z povolání znají dobře tyto krásy a rádi navštěvují údolí to a pokaždé nové půvaby objevují. Je to nevyčerpatelný zdroj zajímavých pohledů, jakými jen alpské krajiny se mohou honositi. Proto zasloužené oblibě těší se kraj ten a zvláště nyní, kdy dráha urychlila návštěvy ty, hrnou se jak v zimě, tak v létě celé zástupy do jímavých těch míst, by se osvěžili po velkoměstské nudě nebo jeho žáru. Pohodlí turistů věnuje se veliká pozornost: nejen slušné a čisté hostince, ale i několik hotelů zpříjemňuje odpočinek a pobyt v rozkošném údolí Ostravice.

Palkovice.

(Dle M. Bartoníka, nadučitele.)

Palkovice, jedna z největších obcí na Místecku, rozkládají se asi 4 km na jih od Místka, hlavně podle okresní silnice, vedoucí z Místka do Frenštátu a pak na úbočí a temeni Palkovských Hůrek. Pověst vypravuje, že původní osada počínala u dolního konce Palkovic a odtud se prostírala dolu až k silnici císařské; byla ale vypálena a zničena a obvatelstvo opustilo toto místo a usadilo se v nynější střední a horní části Palkovic. Jisto jest, že dolní konec Palkovic jest staršího původu než střední a horní, ale sotva sahá do 14. nebo 15. věku, střední a horní konec vzrostl hlavně v 17. a 18. století. Jméno lze odvoditi od osobního jména Pálek.

Pasekáři koncem 17. věku a začátkem 18. věku obsazeno bylo „Podhůří" a „první, druhé a třetí Hůrky". Nejmladší část Palkovic je „osada", založená rovněž na panském lesnatém pozemku, který daroval kostelu Palkovickému první arcibiskup mor. Ant. Th. hrabě Kolloredo okolo r. 1800. By pozemek nesl nějaký užitek, byl pronajat lidem, jimž povoleno, aby les vymýtili a chalupy si postavili. V době vyvazování půdy (r. 1851) postoupeny chalupy s kouskem půdy za určité výkupné dosavadním nájemníkům; „Dráhy" vznikly postupem času tím, že někteří sedláci postavili tam stavení pro výminkáře, která během času přešla v soukromý majetek jiných; ale i jiní lidé tam postavili některé domky.

Obyvatelstvo. Kolik obyvatelstva měly Palkovice v dřívějších dobách nelze udati určitě. Uvážíme-li ale, že r. 1778, když obec žádala o kněze, žádost svou odůvodňovala tím, že má 166 do-

movních čísel, lze odhadnouti počet tehdejšího obyvatelstva asi na 1000. Dle sčítání, provedeného učitelem Filipem Kestlem roku 1828 sbíráním zpovědních lístků dům od domu, měly Palkovice 1600 obyvatel; sčítání ze dne 31. prosince 1879 stanovilo 1850 obyvatel; 31. prosince 1890 1953 obyvatel, 31. prosince 1900 2025 obyvatel národnosti vesměs české a náboženství katolického

Budovy. Předně je v obci kostel, fara, 5třídní škola s pobočkou, chudobinec, fojtství a pošta povozná, obstarávající dvakráte denně spojení s okresním městem.

Duchovní správa: Palkovice od počatku náležely k farnosti Místecké. Nynější kaple sv. Mořice byla filiálním kostelem; na hřbitově kolem ní se pochovávalo Po nějakou dobu (15. a 16. stol.) byly přifařeny do Rychaltic. Dle urbáře panství Hukvaldského z r. 1580 obec Palkovská knězi a žákovi z Rychaltic za mši sv. má dáti stravu a za tři groše piva. Ale již rok na to Palkovice zase přifařeny k Místku (1581). Když při faře Místecké zřízeno bylo místo kaplanské, musela obec přispívati $2^1/_2$ sáhy dříví. Jelikož ale zmíněná kaple sv. Mořice nestačovala počtu obyvatelstva, vystaven nákladem obce r. 1631 nynější kostel a zřízen kolem něho malý hřbitov. Pro nedostatek místa později zakoupen pozemek na nový hřbitov od gruntu č. 47 poblíže kostela. Ale protože pozemek byl mokrý, počalo se za nedlouho opět pohřbívati na starém hřbitově, rozšířeném roku 1879 o celou zahradu původní školy a část pozemku, přikoupenou od sousedního gruntu. Poměr obce k faře místecké osvětluje tato listina: „Léta Páně 1665 dne 13. decembris stala se úmluva mezi dvojctihodným panem farářem místeckym za burmistra Jiříka Sekaniny, též rady jeho a s obcí dědiny Palkovic a to taková, že by se v každém měsíci čtvrtou neděli, též v jiné jmevané dni sváteční služba Boží v kostele Pálkovickém konala, totiž: 12 neděl v roce, mezi kterýmiž obzvláště (vypočítávají se). A tak taková úmluva má býti držána ode všech příštích farářů místeckých, tolikéž i rektorů. Jejich pak salarium od nadepsané obce Palkovické následovati má takto:

1. panu faráři při sv. Jiří první termin, 5 zl. slezských, při sv. Václavě druhý termin, taktéž 5 zl.; item slepic 50, másla 2 gbely (po 11·2 kg), drev 15 fur;

2. rektorovi při sv. Jiří prvši termin, 30 grošů a o sv. Václavu druhý termin taktéž 30 grošů, drev 4 fury, festivalia na den

sv. Jana evang. 3 groše, v neděli smrtnou 3 gr., za zpívání pašijí 6 gr., v úterý velikonoční 3 gr., v úterý svatodušní 3 gr., na den nejsv. Trojice 3 gr., na den sv. Jana Křtitele 3 gr., sv. Mauricia 3 gr., na den posvěcení chrámu 3 gr., při krmáši, když se s kropáčem jde, podle starodávného zvyku každý soused koláč dáti, též při velikonoci, obyčejně pacholata když se posílají, ovotcem jich náležitě odbývati povinni budou". Tyto dávky, jimž říkali tacmo, musely Palkovice do Místku odváděti i potom, když již měly svého faráře. Teprve zákonem ze dne 7. září 1848 měly přestati za určitou náhradu jak desátky, tak i všecky naturální dávky, jimiž farníci byli povinni svým farářům. Řízení vyvazovací dělo se 18. března 1851 s platností od r. 1850. Jelikož obec ale z povinnosti dodávati kaplanu místeckému $2^1/_2$ sáhy dříví se nevybavila (zajisté mysleli, že padá tato dávka sama sebou, když mají svého kněze), naléháno farou Místeckou na splnění této povinnosti. Z nařízení úředního musela obec dříví zase dodávati. Když ale přestala, žaloby se opakovaly a tak vlekla se věc až do r. 1887, kdy obec z této povinnosti se vykoupila 400 zl. Při vyvazování r. 1851 byl by to spravil obnos mnohem menší.

Již r. 1778 namáhala se obec, by v Palkovicích byl ustanoven lokální kaplan (žádost obce k proboštovi v Mikulově); ale teprv r. 1786 ustanoven první kaplan lokalista. Byl to cisterciák z Velehradu Albert Jan Kalebír (1786—1796). Po něm nejdéle tu působili: Jan Volf (1798—1816), Kliment Tvrdý (1819—1850), Josef Kiestlich (lokalista 1853—1867; od r. 1859 farářem), od r. 1871 Ferdinand Baar až dosud.

Roku 1889 zřízeno bylo místo kooperatora a provedena přístavba fary. Kostel Palkovický na mírném návrší je vystavěn ve slohu románském. Jest dosti bohatě nadán; patří k němu přes 42 ha pozemků a má několik státních dluhopisů. Patří pod patronát fondu náboženského. Kamenný kříž mezi kostelem a farou, s letopočtem 1749, stával druhdy před hradem Hukvaldským a byl kolem r. 1800 kostelu darován.

Škola. Do r. 1803 vyučovali v Palkovicích jako jinde domácí lidé, zejména řemeslníci ve svých příbytcích. Teprve toho roku dostal se do Palkovic zkoušený učitel Filip Kestl, rodem z Frenštátu a vyučoval (nebylo vlastní školní budovy) ve svém bytě v č. 36. Roku 1805 postavena hned za kostelem jednotřídní škola s malou zahrádkou. Teprve roku 1872 postavena jedno-

patrová trojtřídní škola, r. 1903 přistavena k ní přízemní budova školní rovněž o 3 třídách. Tou dobou škola pětitřídní s pobočkou umístěna jest ve 2 budovách, z nichž hlavní jednopatrová opatřena jest krásným, na skle zlatými písmeny malovaným nápisem „Národu zdar, vlasti sláva — ze škol dobrých vykvétá!“ Škola má letní tělocvičnu, zvláštní zahradu k účelům pouze školním, je dosti dobře opatřena učebnými pomůckami. Je při ní založen na oslavu 50tiletého panování J. V. cís. a krále Frant. Josefa I. polévkový fond.

Učitelé: Filip Kestl (1803—1829), Šeb. Vrána (1829—1865), Ant. Hofschneider (1865—1872), nadučitelem tentýž (1872—1879), Ad. Winkler (1879—1905), Met. Bartoník (1905 až podnes).

Ze zmíněné prvotní školy u kostela zřízen obecní chudobinec.

V přímém sousedství s farou je fojtsví, starobylá zděná budova. K němu patřil nyní zrušený mlýn v č. 295 a dřevěná druhdy hospoda v čís. 279, již zdědila r. 1870 dcera po fojtovi Zlém, provdaná za Rozmanita z Frenštátu, který na místě dřevěnice postavil nynější prostranný jednopatrový hostinec.

Zaměstnáním hlavním lidu je polní hospodářství, jemuž velmi posloužilo odvodnění, provedené r. 1905—7. Chov dobytka dobře se daří při hojnosti luk s dobrým senem, Ovce se chovají jen ojediněle. Na bývalý rozsáhlý chov ovcí ale ukazuje dosud užívané přezvisko „na salaši“ gruntu č. 94, jakož i hojně rozšířené rodové jméno „Bačů“. Značným zdrojem příjmů je ovocnictví, kterému dobře se vede pro příznivou polohu a zvláštní péči jemu věnovanou. Tkalcovství dříve dosti rozšířené zaniklo záhy vlivem mechanických dílen v Místku a Frýdku. Na Podhůří se tkalcovství ruční sem tam zachovalo až do r. 1900. Teď značná část obyvatelstva pracuje v továrnách Místeckých, Frýdeckých a v železárnách Lipinských, Frýdlantských a Vítkovických. Mimo to po malotovárnicku provozuje se výroba bičů. Tři lomy v obci poskytují lamačům a rolníkům celoroční zaměstnání a slušný výdělek.

Nářečím lašským mluví již jen nejstarší lidé. Starý kroj naprosto vymizel a lid šatí se poloměstsky. V době starší vše, čeho na oděv bylo třeba, bylo domácím výrobkem. Nejen prádlo, ale i všední šaty byly z domácího plátna. Teplejší oděv hotovil se z huně, zvalchované na Bečvách z domácí vlny. Z huně byly nejen papuče, nýbrž i gatě, vesta (bruslenka), kabát a halena (huňka). Sváteční oděv býval z jemnější, důkladné a vytrvalé

látky a skládal se z přiléhajících tmavomodrých kalhot, z červené nebo jiné barvy vesty, v předu posázené hustou řadou kovových knoflíků s tolikéž dírkami naproti, vyšitých hedvábím, s župice (kabát ke kolenům sahající ze sukna tmavozeleného, pošitý v předu, okolo krku, dole, okolo rukávů a v zadu hedvábnými žlutými prymky, v předu hustou řadou knoflíků), s bot vysokých s leštěnými holínkami. Ženský sváteční oděv se podobal více slezskému než valašskému; hlavní jeho součást byla kordulka různé barvy, hojně zdobená. Mužští i ženské nosívali nepošité suknem, hnědě zbarvené kožichy.

Nejstarším spolkem v Palkovicích je „Občanská záložna", založená r. 1869; druhý peněžní ústav je roku 1909 založená Raiffeisenka. Roku 1871 založena farářem „Hospodářská Besidka", která ale pro nedostatek činnosti úředně byla rozpuštěna. Roku 1871 tehdejším naddučitelem Hofschneidrem založen „Čtenářsko-pěvecký spolek Lidumil", který působil napřed zábavami, pak spolkovou knihovnou (700 sv.) a nově zavedenou veřejnou čítárnou, četně navštěvovanou, a přednáškami. Dále je tu odbor sociálně-demokratické strany dělnické, odbor sdružení katol. dělnictva s konsumem, dobytčí pojišťovna (dvojí) a spolek hospodářský.

Paskov.

Městečko Paskov rozkládá se po obou březích Olešné, přítoku to Ostravice asi v polovině cesty mezi Mor. Ostravou a Místkem. Nejstarší částí jest nynější t. zv. městečko.

K Paskovu přifařeny jsou osady Žabeň, Oprechtice a Mitrovice, poslední již v okr. hejtmanství Mor.-Ostravském. Do roku 1782 přifařena byla sem i Hrabová. Dřevěný kostel sv. Vavřince připomíná se již v první polovici XVI. století a byl prý z Metylovic převezen. Roku 1740 za majitele panství Samuele Františka z Rebentischu byl kostel vystavěn z kamene a bohatě patronem a jeho paní nadán. Roku 1828 byl kostel rozšířen.

Farní budova. První zmínka o ní děje se r. 1578 a byla r. 1750 z kamene zbudována. Kolem kostela rozkládá se starý hřbitov. Roku 1906 založen byl jihozápadně od obce hřbitov nový. Na starém hřbitově je kaplička, o níž se vykládá, že byla původní bratrskou modlitebnou. Před ní je vysoký kamenný kříž

z r. 1789. Po obou stranách vchodu do kostela stojí sochy sv. věrozvěstců Cyrila a Metoděje, které z kamene příborskému kameníku Lichtblauovi vytesati dal Josef Matěj a jeho rodina r. 1901. Na náměstí je z r. 1780 kamenná socha sv. Floriána, naproti hlavnímu vchodu zámeckému stojí kamenné sochy sv. Jana Nepomuckého a sv. Šebestiána. Mimo to jest v různých ulicích 8 křížů a v polích jsou 3 kaple a 3 t. zv. Boží muky.

Škola. Již Bratří měli školu v Paskově, o které se činí zmínka r. 1578; o bratrské škole viz všeobecnou část dějepisnou při Paskovu v 15. a 16. století. Škola ta přeměněna v katolickou. I po válce třicetileté měli v Paskově školu. Doklad o škole té nalézáme v právní knize Paskovské, kde o ní čteme: „Léta Páně 1658, ten čtvrtek po narození Panny Marie, stalo se toto náležité porovnání mezi Dobiášem Lukšíkem a Janem Havlasem, na ten čas rektorem Paskovským". Ze století XVIII. zachovalo se o škole málo vzpomínek. Před r. 1848 byla škola rozdělena na dvě oddělení, z čehož vyvinula se brzo dvojtřídní škola. Vyučovalo se v přízemní budově vedle kostela. Roku 1874 rozšířena škola na trojtřídní. V roce 1878 dne 2. května položen základní kámen ku stavbě nynější školní budovy.

Ve šk. roce 1886/7 byla již škola čtyřtřídní a v r. 1888/9 pětitřídní. Počínaje šk. r. 1901/2 zřizovány střídavě pobočky, až ve šk. r. 1904/5 povolila zem. šk. rada rozšířiti školu na šestitřídní. Současně usnesla se zastupitelstva obcí a místní školní rady o zřízení škol měšťanských, kterážto akce bohužel jak rychle vzplanula, tak příliš záhy za své vzala. Roku 1904 byla obec Žabeň ze zdejšího školního obvodu vyškolena. K značnému rozvoji dospěla škola za inspektora školního Josefa Mňuka a nadučitele Bedřicha Červenky, kterýž narodil se ve Staré Bělé dne 26. března 1858 a zemřel zde 27. února 1907. Roku 1903/4 upravila obec na třídy sousední selskou usedlost č. 100. Škola je dnes šestitřídní se 3 pobočkami.

Mateřská škola. Zdejší velkostatkář hrabě Vintíř ze Stolbergu vystavěl v r. 1899 zvláštní budovu k účelům školním, odevzdal ji sestrám řádu sv. Vincence, aby dítky jazykem českým vyučovaly. Školku navštěvuje až 95 dítek. Školka má kromě prostorných a zdravých místností též rozsáhlé a bezpečné hřiště. Vyučování je zcela bezplatné a veškeré obyvatelstvo důležitost

i potřebu toho ústavu vděčně uznává. Počátkem šk. r. 1900/01 spojena byla mateřská školka s opatrovnou.

Živnostenská škola pokračovací nebo škola pro učně otevřena byla 4. října 1908 a besídka pro učně 5. prosince 1909. Správcem je nadučitel R. Skácel.

Největší budovou osady je zámek s rozsáhlým parkem. Zámek je jednopatrový a byl prý na místě dřevěného z kamene vystavěn. Nynější majitel věnoval již přemnoho na jeho lepší úpravu. Vyniká uvnitř krásnou malbou a objemnou knihovnou. Po památkách dějepisných marně však pátráme. Archiv byl r. 1882/3 spálen(!) za parkem na pozemku zvaném „volárna". Před zámkem jsou stáje a byty úředníků. Naproti po levé straně cesty jsou sýpky, panské kanceláře a na místě starého mlýna a pily r. 1904 vystavěna elektrárna.

Dodatky k dějinám Paskova. Paskovské panství připomíná se jako dědičné léno olomuckého biskupství již ve XIII. století. K němu patřily osady: městečko Paskov(?), vesnice Paskov, Velká a Malá Hrabová, Nová Bělá, Krmelín a Žabeň. Jako léno propůjčováno bylo panství paskovské od olomuckých biskupů různým držitelům až do r. 1538, kteréhož roku povýšen Paskov biskupem Stanislavem Thurzou na městys (městečko).

Propuštění z lenního závazku stalo se r. 1538 biskupem Stanislavem Thurzem a hned na to r. 1538 Jan z Kadaně drží Paskovské panství jako statek zemský. V době persekuce pobělohorské přešlo panství to na rod pánů z Vrbna.

Torstensonem byl Paskov zapálen a obyvatelstvo z větší části povražděno.

Dne 5. září r. 1690 prodal Jan František hrabě z Vrbna panství Paskovské Bedřichovi hr. z Oppersdorfu za 63.000 zl.; po něm syn jeho František Josef, který zemřel bez dítek dne 18. března 1714 a zanechal ženě své Anně Františce všecken statek, což tato prodala roku 1717 Filipovi rytíři Hochovi na Okříškách a Pokojovicích za 74.000 zl. a ten prodal panství Samueli Františku, sv. pánu z Rebentischů r. 1731 za 100.000 zl. a 100 dukátů. Po něm tu vládla jeho žena Marie Pavla, sv. pí. z Kallaniku a ta r. 1754 rozdělila statek mezi 4 dítky: Jana Karla, Acháce, Cecilii a Marii Florimundu na 4 stejné díly. Panství převzal Achác a zavázal se vyplatiti sestrám a bratru připadající díly penězi. Tím ale tak se zadlužil, že celé panství, aby ušel

exekuci, odstoupil za 125.000 zl. Karlu, rytíři z Pammersberku, obchodníku olom. Vdova a dědička po něm Anna Kateřina panství zanechala dceři své z prvního manželství, Františce, rozené Grubrové. Od ní 1. prosince t. r. koupil Paskov Josef hrabě Mitrovský z Nemyšle, c. k. komorník a polní zbrojmistr, zakladatel sousední přifařené dědiny Mitrovic, kterou na jeho rozkaz vyměřil tehdejší farář paskovský, znamenitý mathematik a kazatel P. Jan Volný, rodák z Příbora, bratr slavného benediktina a topografa Řehoře Volného.

Roku 1784 stavěla se t. zv. císařská silnice do Polska. V těch letech navštívilo okolí četné vojsko za příčinou nastávající války s Pruskem. Roku 1797 ubíral se krajem Condeův sbor (vůdce Napoleonův) do Polska a v listopadu přešel okolím ruský generál Suvarov se svým vojskem do Italie. Josef hr. Mitrovský poručil Paskov strýci svému Antonínu hraběti Mitrovskému, který dne 8. ledna 1809 prodal panství Filipovi hraběti Saint-Genois, který pocházel z Francie, odkud za dob revoluce prchl do Rakouska. Posledním nynějším držitelem panství jest od r. 1882 Vintíř hrabě ze Stolberg-Stolbergu, pocházející z Westfalska.

Výměra panství: polí 386·42 ha, luk 80·17 ha, pastvin 5·27 ha, zahrad 8·01 ha, neplodné půdy 3·95 ha, zastavených pozemků 3·44 ha, rybníků 167·88, lesů 380·78 ha.

K velkostatku náležejí dvory: Hrabová a Žabeň. Plodiny a výrobky k prodeji: obilí, zemáky, stavební a užitkové dříví a dříví k pálení. Podniky: parní pivovar.

Na základě patentu robotního z r. 1778 a z r. 1775 museli jak měšťané, tak chalupníci na panství robotovati, každý dle své povinnosti: větší sedláci Kudělka, nyní čís. 56, Kuča čís. 96 Šeda čís. 76, Košacký čís. 93 a Černík čís. 100, každý $1^1/_2$ dne týdně se 4 koňmi a mimo to pěší robotu 13 dní do roka 1 chlap s kosou. Pěší dostal od vrchnosti 13 funtů chleba ročně, t. j. 1 funt denně při práci. Malí sedláci robotovali po 1 dni týdně se 2 koňmi.

Chalupníci a měšťané byli povinni 24—30 dní do roka robotovati.

V Paskově bývaly od starodávna 2 samostatné obce se dvěma burmistry a to nynější „Hůra“ a „Městečko“. Městečko vykoupilo se i s „Hůrou“ z roboty. Na vyvazovacích obligacích z r. 1856 podepsáni jsou Ignác Kubištěk, starosta a Frant. Huber,

radní. Kromě polního hospodářství živilo se obyvatelstvo řemeslem. Připomíná se cech soukenický, ševcovský a sedlářský.

Listem z r. 1808 ze dne 3. července povolil císař František I. konání tří jarmaků s dobytčími trhy a to: na den sv. Jiří, v úterý před Narozením Panny Marie a v pondělí po svátku sv. Lukáše Evangelisty. Ačkoliv se v minulých dobách pokusili občané trhy ty obnoviti, nepodařilo se jim to a dnes se již více zde nekonají.

Špitál — obecní nemocnice. Z listiny vydané na zámku Paskovském dne 5. října 1733 vysoce urozeným panem Samuelem Františkem svob. pánem z Rebentischu vysvítá, že za fojtá Jana Blahuty a purkmistra Jana Bosáka koupila zdejší obec panský špitál za deset rýnských. Tento špitál stával, kde je nyní domek čís. 119.

Pole Paskovská trpí ode dávna povodněmi. Rozvodněná a velmi dravá Ostravice odnesla již spoustu nejlepší kamencové země. Nejinak chová se Olešná. Z té příčiny postavena byla u Ostravice r. 1905/6 ochranná hráz z příspěvků zemských.

Nový železný most přes Ostravici postaven byl r. 1896. Téhož roku zřízena zde telegrafní stanice.

Pověstní jsou svou zvláštní dobrou chutí paskovští kapři, jichž se hojně v rybnicích chová. Rybníky prostírají se až k Hrabůvce. Důležitější z nich slovou: Janovský, Jedlovec, Pískoř, Prokopek, Kuboň, Pilik a p.

Paskov měl i hrdelní pravo, jak z listiny z r. 1672 vysvítá, že dne 28. ledna za úřadu Pavla Maluchy na ten čas purgmistra a starších jeho Tomáše Dreslera, Matěje Matějova, Matuše Kožušníka a jinších přísedících a celé rady městečka Paskova stalo se jest náležité umluvení s Jakubem Svobodou, mistrem popravním z města Lipníka. Obec zavázala se mu každoročně platiti před suchými dny 2 zlaté rýnské a od ztrestání hrdelného od jedné každé osoby šest zlatých moravských.

Obdarování. František Josef svaté Římské říše hrabě z Oprsdorfu svobodný pán z Dubu a Frydštejnu, dědičný pán na Paskově, Jeho římské císařské, též uherské a české královské milosti skutečný tajný rada, komorník a královský hejtman v dědičném markrabství etc. daroval dle listiny vydané na zámku Paskově dne 23. prosince 1706 obci kus země „Osina“ zvané k volnému užívání.

Roku 1870 měl Paskov 1465 obyvatel, r. 1880 měl 1578 obyvatel, r. 1890 měl 1773 obyvatel, r. 1900 měl 2040 obyvatel, dle posledního sčítání z r. 1910 napočteno 2431 obyvatel a to 2366 Čechů, 62 Němců a 3 Poláci, domovních čísel 244.

Starostou obce je Karel Matěj, rolník, farářem P. Maximín Lubojacký, předsedou místní školní rady Frant. Lára, nadučitelem Rich. Skácel.

Je zde Spořitelní a záloženský spolek, zvany Raiffeisenka.

Spolky: Odbor Ústřední Matice Školské, Místní odbor Národní Jednoty, Dobrovolný hasičský sbor, Katolická pol. jednota, Spolek sv. Terezie, Tělocvičná jednota Sokol, Místní skupina Unie horníků, Hospodářská besídka, Odbor prům., živnost. a obchodní jednoty, Klub velocipedistů, Spolek včelařský, Spolek vojenských vysloužilců, Křesť. sociální sdružení dělnické.

Výměr pozemků v obci:

role	642 ha	84 a
louky	63 ha	89 a
zahrady	15 ha	9 a
pastviny	45 ha	53 a
lesy	337 ha	69 a
stavební plochy	9 ha	87 a
neplodná půda	70 ha	76 a
jiné	— ha	33 a
	1186 ha	— a

Jména tratí v Paskově. Nazaret, na Hůře, na Dole, na Pančavě, na Břehu, Osina, Paseky u Lipin, Zářičí, Brda, Skotnica, Volarná, Folvark, Neužila, na Jedlovcu, Abretura, za Vodú.

Les: Sorčina, Klobuk, Zelená aleje, na Stařičské hranici, Brušperská hranice, Liščí díry.

Ptáčník.

(Napsal Tom. Winkler.)

Asi půl hodiny od Fryčovic na sever je vesnice Ptáčník, přifařená i přiškolená k Fryčovicím. Vesnice ta vznikla r. 1789 rozdělením pozemků, náležejících k panství Hukvaldskému a ležících mezi Fryčovicemi, Brušperkem a Staříčí, které byly rozděleny na části po 5 měřicích. Jelikož se dostavilo méně kupců

než bylo dílů, zbývající díly rozděleny na 16 částek (tolik totiž bylo kupců) a každý kupec musel k svým 5 měřicím ještě přikoupiti pozemek v ploše asi 1 měřice. Usedlosti tyto byly osvobozeny od všeliké roboty a zaručena jim úplná volnost; proto se jim říkalo volentýři. Na koupených pozemcích bylo podle obecní cesty postaveno 16 stejných domků. Jeden z kupců (17tý) koupil ale větší kus pozemku, takže Ptáčník čítal pak jednu větší rolnickou usedlost a 16 menších. Roku 1861 koupil tu největší rolnickou usedlost rytíř Harasovský z Tošanovic pro syna Emanuele, rytíře Harasovského, kterýž roku 1868 způsobil, že Ptáčník prohlášen za samostatnou politickou obec. Když r. 1869 zemřel Emanuel, koupil jeho usedlost, které se říkalo Ptáčnický dvůr, otec nynějšího majitele, Ant. Vijačka. Nynější majitel Adolf Vijačka odprodal z toho svému švagru 5 měřic, na kterémž pozemku postaven ještě jeden domek. Tak čítá nynější obec Ptáčník 18 domovních čísel se 128 obyvateli.

Plocha katastrální měří 45 ha, zdaněná plocha 43 ha 43 a, plocha nezdaněná žádná, plocha zastavená s dvory 63 a, pole měří 36 ha, luk je 4·6 ha, zahrad 1·7 ha, pastviny 1·3 ha.

Rychaltice.

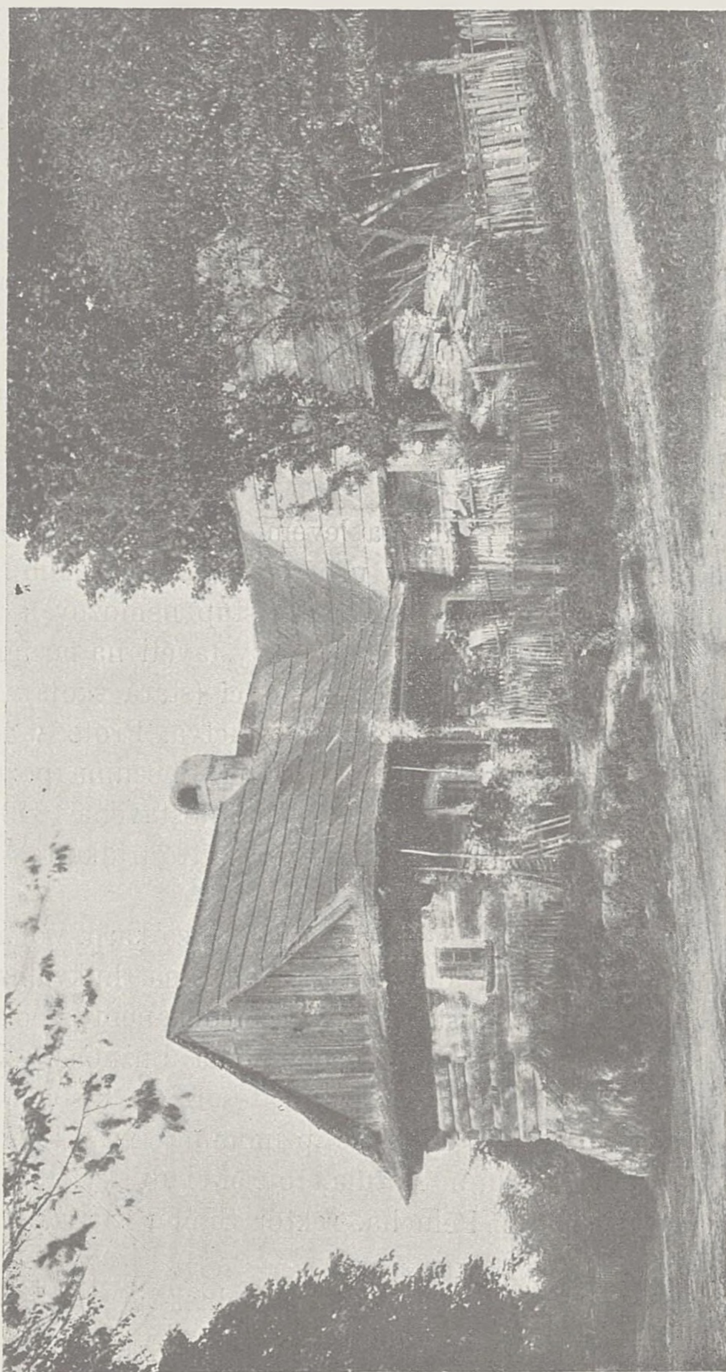
(Sepsal nadučitel Vojtěch Polach.)

Obec Rychaltice prostírá se po obou březích řeky Ondřejnice; na sever skoro přechází ve Fryčovice, na jih ve Sklenov.

Obyvatelé jsou náboženství katolického. Nářečím, zvykem a mravem a typickou fysiognomií náleží ke kmeni lašskému. Kroj starodávný a zvyky národní vyhynuly. Vše (křtiny, svatby, pohřeby, zábavy) má nátěr poloměstský.

Dle majetku pozemkového jsou tu sedláci, pasekáři, chalupníci, hofeři. Sedlák má polí okolo 50 jiter, pasekáři 16—20 měřic. Výměnkáři mají obyčejně ve statku jizbu k obývání; sem tam vyskytuje se v zahradě malý domek, kterému se říká výměna. Sedláci živí se zemědělstvím, chovem dobytka a fůrmankou, odvážející svým potahem kámen ku stavbě až do Ostravy anebo štěrk na silnice. Chalupníci jsou obyčejně také řemeslníky, pracujíce doma anebo v Mor. Ostravě, Příboře, Vítkovicích a Kopřivnici. V obci z domácích řemeslníků jsou: 2 kováři, 3 obuvníci,

3 krejčí, 2 stolaři, 1 řezník, 1 natěrač a více zedníků a tesařů. Děvčata pracují punčochy na strojích. V některé chaloupce: kolik děvčat,

Obr. 34. Stará škola v Rychalticích.

tolik strojů. Ač v Rychalticích byla škola již v 16. věku, přece staří lidé obyčejně neumí ani čísti, ani psáti. Nyní jest v obci

trojtřídka, čte se dosti (dochází 12 politických a odborových časopisů a ještě více spisů zábavných); r. 1899 zřízena nadučitelem Polachem knihovna dobrovolného hasičského sboru a r. 1908 p. učitelem Č. Rokosem pořízeno jeviště.

Nejstarším spolkem v obci byla „Beseda" (měla své sídlo v č. 14); později úplně zanikla. R. 1895 zřízen spolek Sbor dobrovolných hasičů, r. 1899 vojenských vysloužilců a 1909 odbor Národní Jednoty.

Dějiny. Rychaltice byly lénem biskupským (ostatek viz dějiny), ku kterému patřila tvrz, vesnice, poplužný dvůr, mlýn, pivovar, vápencové lomy a dvůr Nohakovský s poddanými a robotami v Rychalticích, Skotnici a Klokočově. Kde tvrz stála, nevíme: snad na návrší na levém břehu Ondřejnice, kde se dosud říká na „Bolwarku". Zákupního fojtství tu nebylo. Fojta a burmistra jmenovala vrchnost.

Škola. V 16. století stála na levém břehu Ondřejnice naproti kostelu (r. 1570: dle zprávy urbáře vrchnostenského). Poněvadž v případě povodně byl k ní přístup nemožný a učitel nemohl do kostela, dovolil farář r. 1744 vystavěti na farním pozemku dřevěný domek (č. 3) do dnes stojící (stará škola), který ale záhy nestačoval pro vzrůstající počet žactva. Proto v letech 1774—1775 postavena nedaleko kostela na obecním pozemku nová škola. (Obr. 34.) Nynější budova školní postavena 1823, přístavba na dvojtřídku stala se r. 1877—78, na trojtřídku rozšířena r. 1903. (Obr. 35.)

Farní kostel nynější vystavěn r. 1729 za kard. Volfganga ze Schrattenbachu, biskupa olom. a za hejtmana hukvaldského Václava Šindelky. (Obr. 36.) Kostel byl vysvěcen děkanem příborským Davidem Holubem za faráře tehdejšího Jana Lužného. Kostel vystavěl Václav Blažka z Kroměříže a tesařský mistr Václav Mareček z Rybího. V téže době se připomíná fojt sklenovský Frant. Holub a burmistr Jura Matula, fojt rychaltický Jura Žabenský a burmistr Jakub Pělucha, rektor Šimon Sapák, rodák opavský.

Farářů v matrice Rychaltské až po dnes je uvedeno 38.

Z rektorů Rychaltských nejdéle působili: Václav (před r. 1653), Jiří Místecký (1657—1680), Jos. Hust (1680—1703), Šimon Sapák (1715—1738), Ondřej Grus (1737—1750), Jan Jiříček (1750—61), Michal Golig (1809—25), Ant. Richter (1825—46),

Jan Val. Hladčík (1854–84), Vinc. Petřvaldský (1884—96), Vojtěch Polach (od 1896).

Rektoři rychaltští za své služby (varhaníci a kostelníci) dostávali: (r. 1672) z Rychaltic 1 zl. sl., ze Sklenova 1 zl. rýnský, z Kozlovic 2 zl. sl., z Myslíka 21 gr. sl., ze Lhoty 24 gr. sl., celkem 5 zl. a 3 gr. Z Hukvald dostávali v první polovici 17.

Obr. 36. Kostel v Rychalticích.

století z každé várky vědro a k užívání měli 15 mír polí u lesa Háje. Když se pivo „prostřední" přestalo vařiti, nedostával rektor z pivovaru nic. Leč později jim dáváno zase pivo (9 věder ročně).

Do Rychaltské školy chodili žáci ze Sklenova, Kozlovic, Palkovic, Myslíka a snad i z Metylovic. (O faráři a jeho platech viz dějiny.)

Faráři rychaltšti velmi často se střídali; nejdéle působili: Stanislav Stradomský (1543—1584; spravoval krátkou dobu i faru Staříčskou), Matěj Viktorin (1590—1639), Jan Frant Laník z Místka (1686—1707), Antonín Aleš Augusta (—1715), Jan Ignác Lučný (—1739), Jan Jurášek (—1747), M. B. Robotský (1753—1762), Matouš Bolek (1778—1793), Ant. Kallus (—1807), J. M. Hrček (—1816), Fr. Lažnovský (1835—1849), Jindř. Repper (—1858), Jiří Repper (—1863), Ferd. Zatušil (—1870), Ant. Parobek (1882 až 1897), Fr. Krejčí (—1904), Tomáš Kubíček (od 5./3. 1905).

Staříč.

Rozsáhlá vesnice Staříč rozkládá se severozápadně a ve vzdálenosti 5·8 km od Místku v rozsedlině vrchů Strážnice a Kamenné v nadmořské výšce 310 m.

Staříč patří k nejstarším osadám okolí; již starodávná obchodní cesta vedla z Hukvaldů údolím Ondřejnice pak rozsedlinou staříčskou do Místku, Slezska a Polska.

Území je vysočinou, jejížto nejvyšší vrchy jsou posledními výběžky Bezkyd; ty kupí se kolem středu osady a to jihovýchodně. Okrouhlá 373 m a jihozápadně Strážnice 393 m; jižní její příkrý svah sluje v horní části Velkým pivničiskem. Severní svah rozstupuje se na východ v Novo-Staříčský kopec a směrem severním prostupuje střed vesnice a vystupuje severně osady v rozložitý vrch Kamennou, který dostupuje proti středu vesnice výše 385 m a je bodem trigonometrickým; odtud je rozkošná vyhlídka do širokého okolí. Severně Kamenné jsou nižší vrchy, zvané „Zadní“ a ty se s Kamennou směrem severovýchodním v rovinu svažují.

Spojení Strážnice s Kamennou je nejvyšším vrcholem rozsedliny staříčské; odtud se území niží v protilehlé strany a to směrem východním a směrem západním; zde — ve středu osady — rozbíhají se prameny na východ k Olešné a na západ k Ondřejnici; střed osady je rozvodím.

K těmto říčkám směřují i ostatní potoky, které vznikají na území staříčském; jsou to Hlyboký, Řepník a Křivec s Padoucným, které odvádějí vody k Holešné; potoky Rybník a Biskupec do Ondřejnice; potok Toborník vlévá se do Košice tekoucí od Chlebovic, která pak ve Fryčovicích ústí do Ondřejnice.

Příbytky byly stavěny dle někdejší obchodní cesty a ta šla místy potokem; když byla nynější okresní silnice, která spojuje Brušperk s Místkem, zřízena, zůstaly některé domky průčelím od silnice odvráceny. Po většině směřují však domky i k nové silnici a jsou tak stavěny, že domkařské příbytky jsou blíže silnice a za těmito rolnické usedlosti. Kolem příbytků jsou zahrady. Za každou rolnickou usedlostí je rozloženo pole ku statku patřící a role tu sluje „sezeňová"; někteří sedláci mají dvě role; druhá role je bez příbytku a bez hospodářských stavení; ta slove „poušť".

Ves je $3^3/_4$ km dlouhá.

Osada ta sluje „Starý Staříč" na rozdíl od osady novější, která „Nový Staříč" se jmenuje; v místním hovoru bývá St. St. zván obyčejně „Velkou Dědinou" a N. St. „Malým Staříčem".

Potoky rozbíhajícími se údolím vesnice, je St. rozdělen ve dvě části. Část severní jmenuje se „Velká Strana" a část jižní „Malá Strana". Nový Staříč povstal zrušením a rozdělením někdejšího poplužního dvora r. 1789, dosavadní největší selské usedlosti St. Staříče, jež dosud fojtstvím bývá zvána. Osada N. Staříč rozkládá se na Malé Straně St. Staříče, domky jsou v řadě; podle domků vede cesta obecní. Obě osady tvoří jednu politickou obec, Staříč.

Jméno osady odvozuje se od osoby zvané Stařek neb Stařík, jako od osoby Třebek vzniklo místní Třebíč. (Srov. též Starč neb Staříč u Třebíče.) Uprostřed vesnice stojí kostel, fara a škola. Kostel náleží k patronátu kníže-arcibiskupskému a je zasvěcen památce „Nalezení sv. Kříže". (Obr.37.) Kostel nebyl v nynější své podobě najednou vystavěn. Roku 1757 byla přistavěna věž. 1773 byl prkenný strop nahražen klenbou. 1852 přistavěna kaple vedle presbytáře a na protější straně sakristie, nad kaplí i sakristií oratoria. Roku 1877 ozdobena věž hodinami s dvěma ciferníky.

Kostel má 4 oltáře; na místě starého dřevěného hlavního oltáře postaven roku 1892 oltář mramorový nákladem farníkův a r. 1896 nákladem výboru konkurenčního nové varhany. (Obr. 38.)

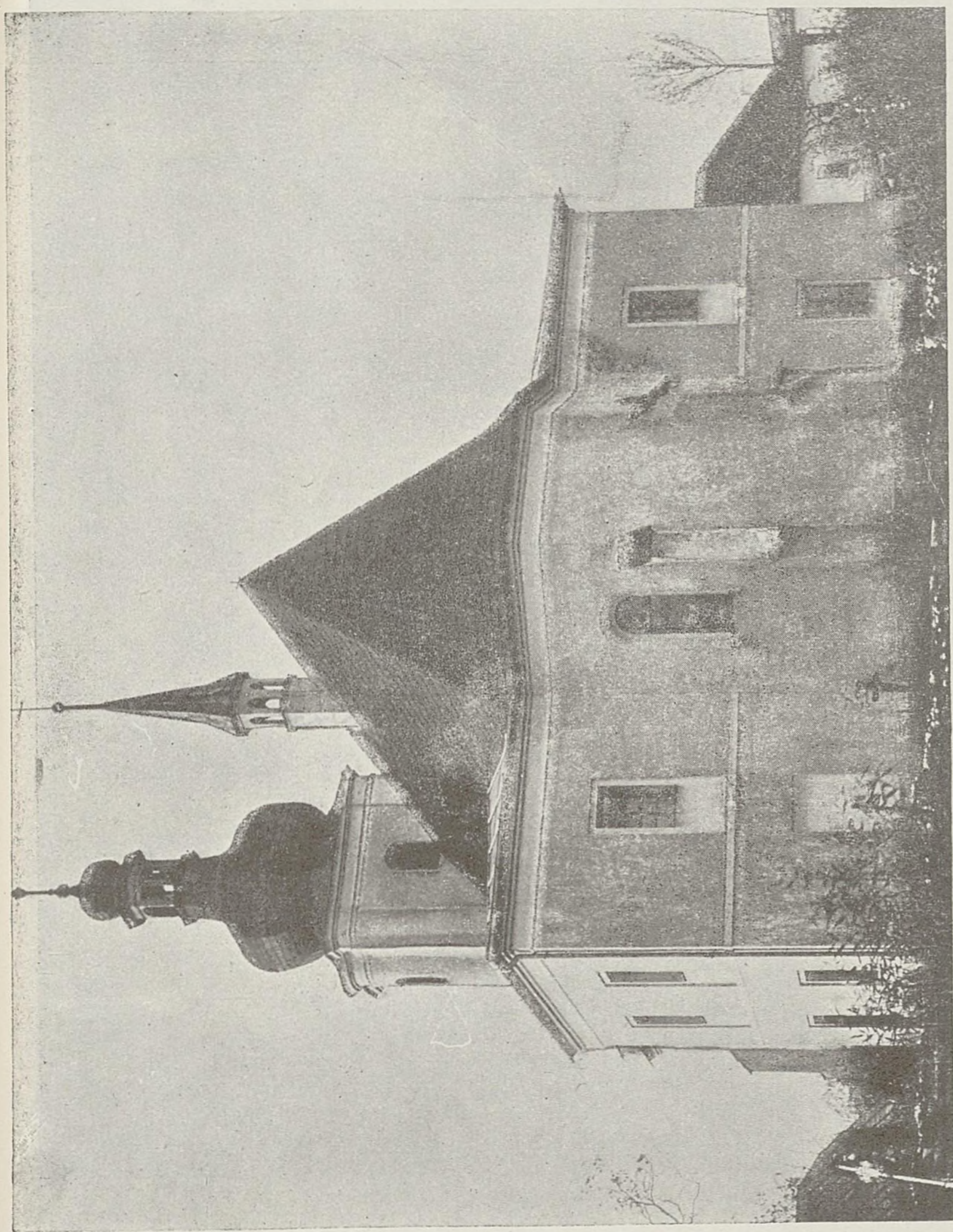
Pod chrámem je od roku 1767 krypta. Kolem kostela rozkládá se hřbitov.

Fara, jednopatrová budova, vystavěna roku 1796.

Dosud jsou ku Staříči přifařeny Chlebovice.

Duchovní správu obstarávají 2 kněži, farář a kaplan. Nejdéle zde působili faráři: Bartoloměj Savinský 1673—1687, Martin Jelínek 1687—1727, Josef Titl 1759—1791, Václav Kovanec

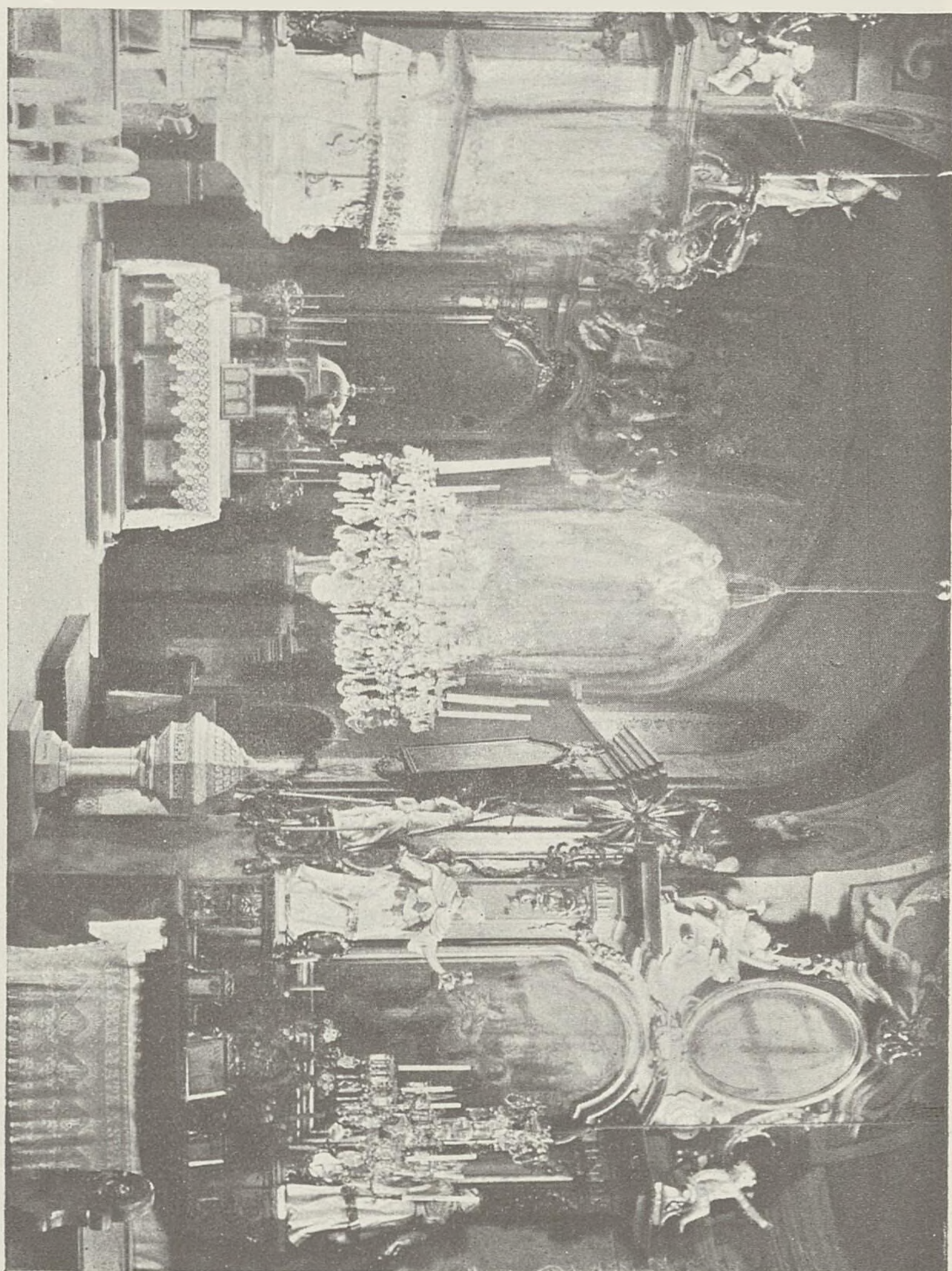
1798—1816, Josef Jelínek do 1828, K. Quitt do 1843, Ondřej Sýkora 1850—1880, František Zlámal 1880—1898, od 1900 opět týž František Zlámal do konce r. 1901. Od r. 1902 Dominik Staneček.

Obr. 37. Farní kostel ve Staříči.

První zmínka o škole děje se v době generální visitace roku 1582, ale kronika školní jmenuje učitele teprve od r. 1786. Škola byla přízemní budova č. 3 a měla jednu učírnu. Školu tu

postavilo panství a zvýšilo faru za les Lipinu od obce převzatý.[1]) Přiškoleny byly Chlebovice. R. 1791 patřilo do školy 57 chlapců

Obr. 38. Vnitřek kostela ve Staříči.

a 46 děvčat. Služební plat poskytován učiteli, který byl zároveň varhaníkem, dle fase ze dne 8. dubna 1791 následovně:

---

[1]) Dle ústního podání.

a) $^{2}/_{8}$ měřice zahrádky v ceně ročního výtěžku	— zl.	30 kr.
1 měřice louky ročního užitku	2 zl.	— kr.
$8^{6}/_{8}$ měř. žita (rži) à 1 zl. 30 kr. . . .	13 zl.	$07^{1}/_{2}$ kr.
b) od kostela: služby 2 zl. 30 kr., za festivalie 22 kr., úhrnem	2 zl.	52 kr.
rektorského platu ze Staříce 2 zl. 12 kr. a z Chlebovic 1 zl. 30 kr.	3 zl.	42 kr.
v náhradu za bývalou koledu od občanů	5 zl.	56 kr.
štoly od pohřbů	12 zl.	6 kr.
školného od platících žáků	36 zl.	38 kr.
dvě sáhy deputátního dřeva à 1 zl. 30 kr.	3 zl.	— kr.
úhrnem . .	79 zl.	$51^{1}/_{2}$ kr.

Pokud byly Chlebovice přiškoleny, dávaly též sáh dříví, ale již tohoto roku (1791) pomýšleno na zřízení školy v Chlebovicích.

Nejstarší matriky jsou od roku 1810.

Dle rozpočtu ze dne 2. září 1851 měl se ku škole přistaviti byt pro učitele a škola měla se opraviti; vše rozpočteno na 527 zl.

V této tak zvané staré škole bylo vyučováno a učitel tam bydlel do roku 1877. Škola byla jednotřídní a vyučováno polodenně; počet žáků dostoupil poslední dobou na 250.

V letech 1875—1877 byla nákladem obce vystavěna nová, jednopatrová budova školní č. 236 (Obr. 39.) a v té vyučuje se od r. 1877. Téhož ještě roku byla škola rozšířena na dvoutřídní, ale pro nedostatek zkoušených učitelů zůstala pro tento školní rok jedtřídní a teprve školním rokem 1879 byla dvoutřídní a přibylo místo učitelky. Časté změny ve sboru učitelském, jakož i nedostatek učitelů bylo příčinou, že uprázdněná místa byla teprve školním rokem 1882—1883 obsazena i nastalo pravidelné vyučování na škole trojtřídní. Školním rokem 1894 stala se škola čtyřtřídní. Od 1. prosince 1900 byla ustanovena učitelka ženských ručních prací. Školním rokem 1902 byla škola rozšířena na pětitřídní. Od školního roku 1907 je při čtvrté třídě zřízena pobočka, která pro nedostatek místa v budově školní je toho času umístněna v selské usedlosti č. 90. Na škole působí: nadučitel, dva katecheti (z duchovní správy), učitel I. třídy, učitelka I. třídy, dva učitelé II. třídy, zatímní učitelka a učitelka ženských ručních prací. Žáků je 376.

Skola má s dostatek učebných pomůcek, knihovnu žákovskou, učitelskou a Jubilejní knihovnu pro dospělé.

Nejstarší známý učitel školy jednoroční byl Frant. Chamrad od roku 1786—1790; po něm následoval Michael Golík do roku 1809, Michael Macalík do roku 1844, pak Jan Pěnták od roku 1844 do měsíce ledna 1858 a od 1. července do roku 1878 Josef Masník.

Na škole dvou- až pětitřídní působili skuteční správcové čili nadučitelé: Josef Černík od 1. února 1879 do měsíce února 1880, Konstantin Hill od měsíce února do měsíce září 1880 a od 1. září 1881 do roku 1911 František Blecha.

Při škole je zahrada o 21 a 23 m² rozlohy. Školním rokem 1882 byla zahrada dle plánu Machánkova upravena a v následujících letech zdokonalována. Zde po řadu let pěstováno a vyzkoušeno mnoho ovocných odrud a ony ovocné odrudy, které se osvědčily, šířeny v obci a okolí; neméně dbáno zeleniny, květin a chovu včel.

Ve středu obce je též c. k. pošta, zřízena 25. srpna 1896.

Na východním konci vsi je válcový mlýn s výstrojní pilou náležející Leopoldu a Emilii Murckovým.

Severovýchodně od vesnice je kníže-arcibiskupský dvůr, v němž chová se hovězí dobytek plemene bernsko-simenského. Dvůr má orné půdy 77 ha 84 a, luk 100 ha 67 a, zahrad 17 a, pastvin 3 ha, lesů 3 ha 11 a, jiných pozemků 1 ha 46 a.

Roku 1792 žilo ve 146 domovních číslech 155 rodin s 973 obyvateli; roku 1830 bylo ve 202 domovních číslech 1229 obyvatelů; roku 1900 bylo 1918 obyvatelů náboženství vesměs katolického a dle národností 1915 Čechů a 3 Němci. Koncem roku 1910 je ve St. Staříči 274 domovních čísel a v N. Staříči 34, úhrnem 308.

Ve St. Staříči je 859 mužských a 955 ženských, úhrnem 1814 obyvatelů; v Nov. Staříči je 110 mužských a 106 ženských, úhrnem 216 obyvatelů. Celkem má Staříč 2030 obyvatelů. Obyvatelé jsou náboženství římsko-katolického až na jednoho řeckokatolíka. Dle obcovací řeči je 2021 Čech, 5 Poláků, 3 Němci a 1 Rusín. Lid mluví krátce a přízvuk klade na předposlední slabiku. Z řeči lidové uvádím toliko větu: „Co sem mjul, to sem dol“. Obyvatelstvo živí se hlavně polním hospodářstvím a chovem dobytka; valná část obyvatelů pracuje v hutích Lipin-

ských a Vítkovických, v dolech Ostravských, jakož i v bavlněných továrnách v Místku a Frýdku. Řemesly zaměstnává se jen málo lidí a ti v létě hledí si pole. V dřívějších dobách poskytovaly i vápencové lomy hojného zaměstnání i výdělku.

Nejstarší zprávy o Staříči máme z roku 1260.[1]) Nedávno teprve povšimnuté nálezy potvrzují, že zde skutečně dávno žil člověk. U stálých zřídel na Malé straně, kde voda nikdy nezamrzá, jmenují se okolní pozemky „Toborníky“ a pověst starodávná vypravuje, že tam stály kdysi obydlené chaty. Nad Toborníkem na pozemku zvaném „Radlice“, vyorávány po léta střepy hliněných, báňatých nádob, o nichž kustod musea Olomouckého František Kovář dosvědčuje, že pocházejí z velkých popelnic i jest jmenovaný pozemek „Radlice“ nepochybně pohanským pohřebištěm.

V dobách, kdy první zmínka o Staříči se činí, patřil Staříč kostelu olomuckému, byl majetkem biskupů olomuckých. Roku 1269 uložil biskup Bruno zdejšímu rychtáři Bertholdovi založení a vysazení města Brušperka. Staříč jakožto zboží biskupské stolní měl stejné osudy s hradem Hukvaldy, pročež děje ty již v úvodě spisu tohoto vylíčené pomíjím.

Dle poznámky ve farní matrice učiněné byl Staříč r. 1643 vydrancován Švédy.

Dle ústního podání zuřila r. 1836 ve farnosti cholera, r. 1856 byla veliká povodeň a v červenci roku 1859 byla stížena ves hrozným krupobitím. Roku 1908 vystavěna okresní silnice mezi Staříčem a Chlebovicemi.

Zpráv, kterak vznikl nynější majetkový stav je po skrovnu, není v obci ani zápisu z r. 1789, kdy zrušen byl vrchnostenský dvůr a část jeho ponechána ku vystavění N. Staříče; v obecním archivě je pouze listina ze dne 1. září 1797, kterouž panství Hukvaldy ponechává obci Staříči z někdejšího poplužního dvora čís. 1 ve Staříči 32 měřice pole, $14^1/_4$ měrky luk a 75 měřic pastvin za 265 zl. 7 kr. a 2 dr. Tato listina byla krajským úřadem dne 3. ledna 1805 potvrzena.

Dílčí smlouvou ze dne 4. března 1885 odprodává obec majetníkům usedlostí č. 1—34 v N. Staříči tyto pozemky, jež dosud najmuty měli.

---

[1]) Cod. Mor IV.

Dále jsou kupní smlouvy, dle kterých obec prodává menší pozemky na stavbu domků na př. 75□⁰ za 5 zl. 45 kr.

V obci jsou 54 rolníci, ostatní jsou domkaři.

Půda je z velké části těžká, jílovitá, jen nepatrná část pozemků je hlinitých, písčitých a kamenitých. Pěstují se všechny v kraji obvyklé obilniny, okopaniny a pícniny; z obilnin se daří žito (rež) a oves, z okopanin zemáky a zelí, z pícnin štýrský jetel a víčenec č. ligrus.

Klimatické poměry jsou ovocnictví dosti příznivy. Z lokálních odrud vyskytují se nejlepší jablka „jadrničky valašské", zde kůželky zvané, „lašské kravštýnské" a „vindlíky". Z pomologických odrud je nejčetněji zastoupen kardinál žíhaný, hranáč gdánský a české panenské. Z hrušek jsou zastoupeny solnohradka a šedivka letní.

Švestka domácí je velmi rozšířena, třešně a višně se jen velmi řídce vyskytují.

Hospodáři chovají 139 koní, 817 kusů hovězího dobytka, 16 koz, 180 kusů vepřového dobytka a 60 včelstev.

Dle katastru má obec pozemků:

	1927 ha 18 a 70 m^2
stavební plochy a nádvoří	14 ha 02 a 18 m^2
jiných	26 ha 65 a 65 m^2
má celkem katastr. rozlohy	1967 ha 87 a 53 m^2

z nichž je orné půdy 1148 ha, luk 345 ha, pastvin 189 ha, lesů 193 ha.

Polní tratě a louky se jmenují: Bahenec, Biskupice, Brixovice, Burdy, Cípek, Dolec, Dubový, Fojťanka, Folvarská, Gabuřňa (studánka), Harasák (les), Hatě, Heliga, Hliník, Hlyboký, Hranečník, Chmelník, Jurašťanka (louka), Kořinčák, Koťálky, Křivec, Kuty, Motovidlo, Mříhlad, Nyklová, Padoucné, Podlesí, Podleska (louka), Podevsák, Podubezří, Podvalči, Pokluďánka, Poušť, Přídolí, Přísevek, Radlice (pole), Řepník, Sluka, Stovek, Studečný, Studená, Šajar, Škrdoňka, Švrčanka, Toborník, Trnkova, Třešňova, Tvarůžek (pole, pahrbek), Vlčinec, Vraňarka, Vrkoč (louka), Zaječinec (louka), Zálesí.

V obci jsou spolky: Hasičský Spořitelný a záloženský dle způsobu Raiffeisenova založen r. 1904. Spolek měl koncem r. 1909 174 členy s 175 závodními podíly, Čtenářská beseda „Palacký", Sdružení křesť. sociální a spolek Selské omladiny.

Frant. Blecha.

Sviadnov,

(dle zpráv p. správce školy Ed. Luzara.)

leží asi 2 km severozápadně od Místku, po obou stranách okresní silnice z Místka do Ostravy, v délce asi půl hodiny, jižní částí přiléhá k levému břehu Ostravice, severní část postupuje daleko na sever směrem k Žabnu. Hlavní část pozemků prostírá se na levo od silnice až k pravému břehu Olešné, tak že Sviadnovsko je položeno mezi oběma zmíněnými řekami. Od okresní silnice odbočuje na západ silnice do Staříčska a asi 80 m severněji spojovací cesta směrem východním přes Ostravici do Lipiny. Na jihovýchod od ní odbočuje cesta po levém břehu Ostravice a a vede až do Koloredova k Lembergrově továrně; je to vlastně jen chodník. V novější době obec se rozšiřuje hlavně směrem ke Staříči a Místku.

Katastrální území má podobu různoběžníku. Ves sama dělí se na Sviadnov Horní a Dolní; rozhraní tvoří hostinec zvaný „na Husinci". Dle všeho je Sviadnov Horní starší a představuje původní osadu, snad od počátku slovanskou, zvanou Swensir nebo Zwenser a Dolní Sviadnov je později připojená část, založená na právě německém (v listinách langenswens, t. j. dlouhý Sviadnov oproti okrouhlejší osadě původní slovanské). Pečetě staré má Sviadnov dvě: starší s nápisem „Obec Swadniow" (obr. 40.), mladší s nápisem „Peczet potciwei ubce Sviadnovske" (obr. 41.).

Obr. 40. Starší pečeť Sviadnova.

Do r. 1865 byl Sviadnov přiškolen k Místku Když pak toho roku sviadnovští měli přispěti na rozšíření Místecké školy 2000 zl., rozhodli se raději si postaviti školu samostatnou. Na té škole r. 1867 zatímně ustanoven Jan Bajtek z Frýdku, ale již v srpnu téhož roku stal se skutečným učitelem Jan Reichel s 210 zl. ročně (1867—1872). Po něm působil tu Frant. Hapala (až do 1. září 1877). Až do 1. března 1878 zůstala škola pro nedostatek učitelstva bez učitele. Pak přišel Frant. Šamárek (až do r. 1905), Boh. Terrich (až do r. 1906), Ed. Luzar (od r. 1906). Škola původně jednotřídní rozšířena r. 1893 na dvojtřídní a počátkem šk. r. 1909/10 na trojtřídní.

Přifařen jest Sviadnov ode dávna k Místku. V roku 1887 Sviadnovští si vystavěli kostelík sv. Jana Nepomuckého při hřbitově zřízeném r. 1885. V kostele tom mimo mše pohřební koná se pobožnost o pouti, v neděli po sv. Janu Nepomuckém, o hodech císařských a na den sv. Barbory (4. prosince). Tato poslední pobožnost založena za dojmu cholery r. 1835 v Místku zuřící.

Obecní nemocnice, poblíž kostela, vystavěna r. 1894. Na území sviadnovsko-koloredovském, vystavěna je tkalcovna Lembergrova a blíže Štandlu stojí továrna, původně Lacina a spol., pak Panet, Tauber a teď Lemberger. Roku 1903 postavila si obec vkusný obecní hostinec.

Při okresní silnici blíže hranice sviadnov-koloredovské stojí kaplička sv. Kříže, vystavěná r. 1762 od K. Míčky. Jiná kaple sv. Kříže vedle továrny Lembergrovy, založená r. 1735 Janem Bezručem, byla r. 1909 zbořena rozšířením právě jmenované továrny. Náhradou postavena nová kaple v témže roce naproti gruntu č. 45 poblíž místa, kde stávala stará zvonice, k níž poutá se jméno Ondráše a Juráše.

Obr. 41. Mladši pečeť Sviadnova.

Při okresní silnici pracuje parní pila p. J. Jaterky a parní truhlářská dílna P. Chovance.

Jméno obce Sviadnov (lid říká Sviadňov, mělo by se tudíž psáti buď Svědňov nebo Svjadňov) souvisí s podobnými místními jmény slovanskými jako Svídnice, Svídnov. (Ostatek viz dějiny.)

Obyvatelstvo. Roku 1846: 440 obyvatel v 63 domech, 1860: 530, 1870: 693, 1890: 1006, 1900: 1428 a r. 1909: 1677. Dle náboženství: r. 1866: 530 katolíků, 1870: 693 katolíků, 1880: 786 katolíků, 1900: 1344 katolíků, 7 evangelíků a 7 židů, r. 1909: 1624 katolíků a 53 evangelíků. Dle národnosti r. 1890: Čechů 926, Poláků 50, Němců 30.

Hasičský dobrovolný spolek založen roku 1877; měl jak i jiné spolky německé velení. V letech 90tých ale proměněn ve spolek český.

Roku 1893 založena „Čtenářská Besídka"; teď má knihovnu čítající na 300 svazků. Při ní zřízen divadelní odbor, který pilně sehrává ročně 4—6 kusů.

Roku 1909 založen tu „Místní odbor Národní Jednoty".

Řeč je dialekt lašský; škola však mnoho již vykonala k očistění mluvy.

Obyvatelstvo od dávných dob zaměstnávalo se hlavně orbou a chovem dobytka. Ale založením hutí Lipinských (1832) začali hlavně domkaři choditi na výdělek do těch hutí a tak k rolnickému stavu přibyl dělnický nebo-li tovární, který znamenitě sesílil rozvojem průmyslu textilního v Místku a Frýdku.

Probuzení národní šířilo se hlavně z Místku. Mnohou oběť přinesli občané sviadnovští ve prospěch Národního Domu a českého gymnasia v Místku (penězi, materiálem, povozy). Že ale neproniklo ještě vědomí národní do nejširších vrstev, toho smutným dokladem je velký počet sviadnovských dětí v německých školách místeckých.

Plocha veškerá měří 464·78 ha, neplodná 17·32 ha, pole 292·9 ha, louky 63·53 ha, lesy 46·78 ha, pastviny 27·72 ha, zahrady 9·81 ha, zastavená plocha 4·72 ha.

Čistý výnos katastrální 13.227 K 6 h, daň přímá 3002 K 54 h.

V katastrální obvod spadají 3 velkostatky a 2 továrny.

Chov dobytka. Koní bylo (r. 1900) 37, krav 222, vepřů 173.

Zelinkovice.

(Napsal správce školy Hynek Šmoldas.)

Zelinkovice leží asi 3 km na západ od Místku, částečně při císařské silnici. Dle polohy vesnice lze souditi, že vznikly teprv po vystavění silnice císařské (1784—85) a sice rozparcelováním pozemku arcibiskupského. Tehdejší vrchní na Hukvaldech Zelenka dal pozemek ten, z větší části vykácený to les, na díly po 4 měřicích rozměřiti a novým osadníkům po 20 zl. na splátky prodávati. Těch dílů bylo 37 a usazování vesnice dílem lidmi z okolních vesnic, dílem ze Slezska trvalo až do počátku 19. století. Že obec ta jméno své má od onoho vrchního, dokazuje staré razítko obecní: Gemeinde Zelenkov. Kde silnice onen pozemek protíná, tam povstaly podle silnice 2 řady chalup, z po-

čátku dřevěných a nizoučkých, v části východní od silnice odlehlé, jen jedna řada. Z 41 nynějších domků jsou dřevěny jen 3; ostatní jsou zcela nebo čátečně zděny a kryty lepenkou krycí, šindelem a křidlicí. Původním oněm 37 dílům se říká „na numeře“ na rozdíl od pozemků, přikoupených později ze sousedních katastrů. Obyvatelstvo jest od počátku až po dnes úplně české a katolické. Jména mnoha rodin zachovala se od počátku až po dnes (Kupčak, Bajtek, Slavický, Kolčárek). Až do r. 1902 Zelinkovice byly přiškoleny k Chlebovicím. Toho roku si postavily s Lontrynkovicemi na pozemku lotrynkovském jednotřídní expondituru; po 3 letech proměněna ve školu samostatnou.

Roku 1904 založena zdejším učitelem čtenářská beseda a r. 1909 zařídili si občané místní dobytčí pojišťovnu.

Nářečí je lašské. Chlapcům se říká kluci, děvčatům děcka. Děvče dokud se neprovdá je: Bajtča, Kolcářca, Michalča atd. Chodí se nejen do školy a do továrny, ale též do kupce, do ševce, do Kovala, do Kolčárků. Místo pátého užívá se z husta prvního pádu: „Synek, pojď sem“, „Francek, odkud ideš“. Při jménech osad užívá se zkráceného 6. pádu: byl v Chlebovic, v Rychaltic, v Zelinkovic.

V chalupě č. 18, na jejímž stropním trámu je vyryt letopočet 1818, bydlel fojt, ustanovený vrchností hukvaldskou; vybíral daně a každou sobotu docházel na Hukvaldy k pořádku. Také měl šenk. Ve zdi chalupy byly upevněny železné kruhy, k nimž prý provinilce uvazoval.

Prvotní obyvatelstvo kromě zemědělství se zabývalo také tkalcovstvím. Že neměli roboty, tkalcovstvím dosti vydělávali peněz; proto z okolních dědin rádi provdávali dcery na zelinkovské chaloupky. Kdy v okolních vsích nosili ještě po starém zvyku „bruncleky“, Zelinkované již nosili kabáty.

Vzdělání původně bylo nepatrné. V chaloupce čís. 13 vyučovel jeden čas občan Kořínek, nikým neustanovený. Také to vlastně škola nebyla; jen někteří k němu docházeli a naučivše se čísti a psáti v obci velmi byli považováni. Teprv novou školou a založením čtenářské besedy a rozšířením knih a novin šíří se vzdělanost a s vymíráním staré generace nastupuje nové pokolení pokroku milovné.

Tkalcovství vznikem tovární výroby zaniklo, ale obyvatelstvo pro nedostatek výživy většinou odchází do nových továren tkal-

covských v Místku a Frýdku a do železáren Lipinských a Vítkovických.

Plocha katastrální měří 129·8 ha, neplodné plochy není, plocha zastavená s dvory měří 1·11 ha, pole 34 ha, louky 13 ha, (skoro úplně arcibiskupské), zahrad 2·9 ha, pastvin 1·32 ha a lesů 79 ha (úplně arcibiskupské).

Obyvatel (r. 1906): 292 vesměs katolických a českých.

Žabná.

(Napsal správce školy Tom. Zukal.)

Žabná, též Žabno neb Žabné zvaná osada leží 4·5 km severozápadně od Místku po levé straně okresní silnice z Místku do Mor. Ostravy po obou březích Olešné. Při škole odbočuje na jihozápad vozová cesta, kterou při kapli protíná jiná cesta vozová, spojující severozápadní část osady na levém břehu Olešné s jižní, lépe jihovýchodní částí na pravém břehu Olešné. Při dvoře odbočuje na jihozápad druhá cesta vozová, spojující severní část osady se středem. Přes Olešnou vedou 3 lávky, z nichž lávka při kapli jest železná.

Osada má přibližně podobu obdélníka, rozděleného Olešnou na 2 nestejné části. (Obr. 42.)

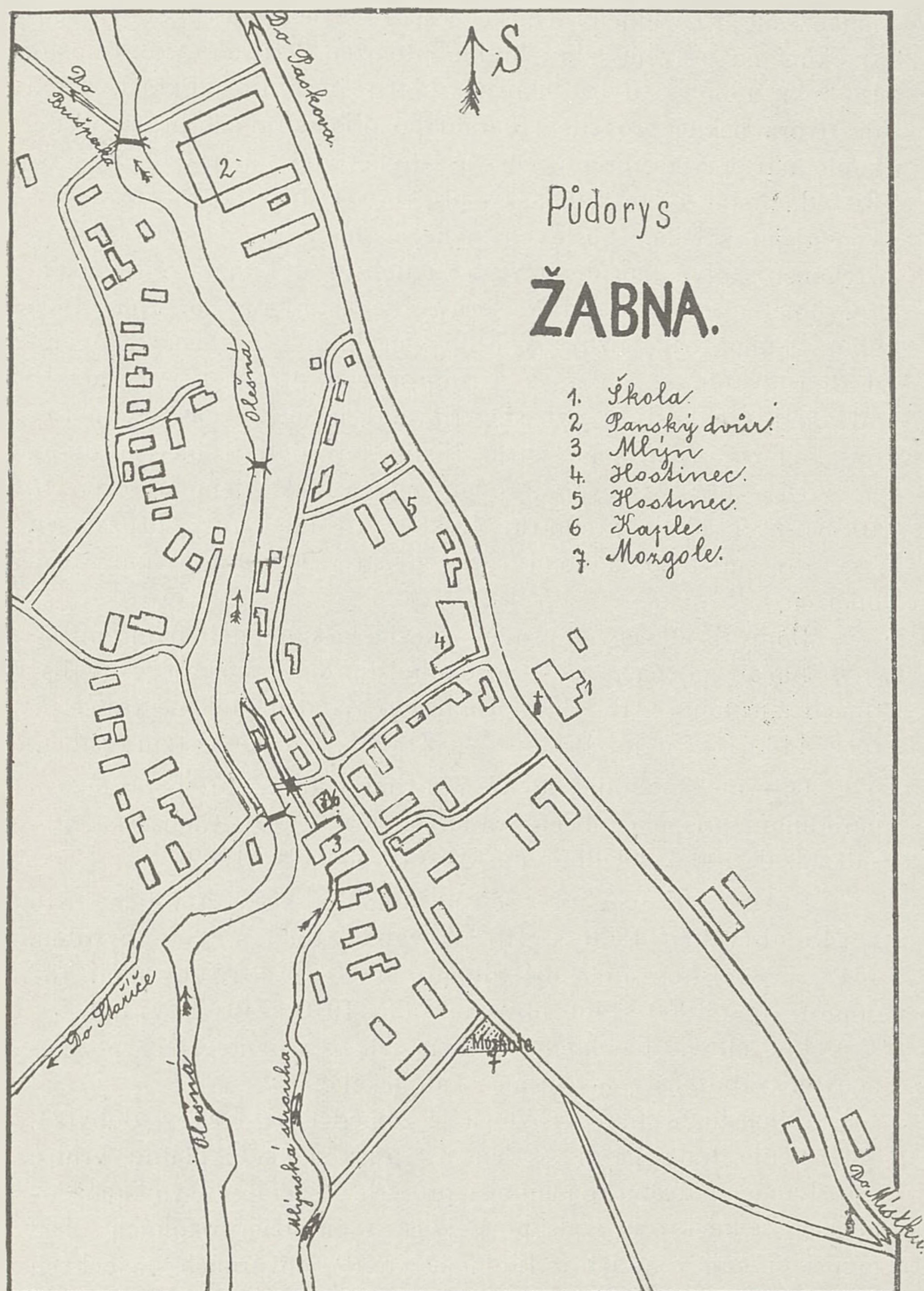
Roku 1807 bylo zde 50 domů, do r. 1910 přistaveno hlavně v jižní části 12 domů, takže je celkem nyní 62 domů.

Přifařena jest obec do Paskova.

Do r. 1904 byla Žabná přiškolena do Paskova. V tom roku ale zřízena tu jednotřídka nákladem 22.000 K, otevřena již 1. října 1904. Prvním jejím správcem jmenován Tomáš Zukal.

Uprostřed obce je kaple zasvěcená sv. Šebestianu. Na místě jejím stál původně dřevěný sloup se stříškou a zvonem. Reversem z r. 1838 občané Žabenští se zavazují kapli v dobrém stavu udržovati. Na témž reversu (uloženém v archivu farním v Paskově) je starodávná pečeť obecní se znakem želvy uprostřed a kolem s nápisem: peczet obecni diedini Ziabné 1718. V den sv. Šebestiana koná se procesí do Paskova, na památku přestálé morové rány, která zde zuřila.

Na pravém břehu Olešné stojí dvůr Vintíře hraběte Stolberga ze Stolbergu, majitele panství Paskovského. Dvůr stál pů-

S
Půdorys
ŽABNA.
1. Škola.
2. Panský dvůr.
3. Mlýn.
4. Hostinec.
5. Hostinec.
6. Kaple.
7. Mozgole.
Do Paskova
Do Brušperka
Olešná
Do Staříče
Mlýnská strouha
Do Místku.
Mozgole

Obr. 42.

vodně na protějším břehu Olešné (dosud se tam zachovala dlažba); jelikož ale rozvodněná Olešná často zamezovala přístup k pozemkům na pravém jejím břehu, přeložen dvůr na nynější místo. Do roku 1865 na dvoře chovány hlavně ovce. Dosud krášlí vchod do dvora pěkně provedení berani po obou stranách brány. Vedle kaple na pravém břehu Olešné stojí vodní mlýn Ad. Naisera. Původně stál mlýn žabenský při řece Ostravici. Když ale povodeň jej zničila, postaven nynější mlýn při Olešné pomocí vrchnosti. Mlýn ten držel v starší době rod Fuňákův, začátkem 18. století přešel na rod Naiserův. Dle listiny dto 26. srpna 1699 Matúš Fuňák osvobozuje se hrabětem Frant. Josefem z Oppersdorfu od roboty, má však každoročně o sv. Jiří a sv. Václavě odváděti vrchnosti 2 rýnské stříbra, 1 husu, 1 vejce $^1/_2$ měřice ovsa, chovati panského chrta (jinak odváděti 3 měřice ovsa), $^1/_2$ štučky přástvy a při prodeji mlýna z každého 100 po 10 10 rýnských platiti vrchnosti. Roku 1816 držel mlýn Jiří Naiser, 1853 byl mlýn přístavbou rozšířen a r. 1909 moderními stroji opatřen.

Domy jsou většinou zděné, kryté taškami neb papirem.

Jméno pochází asi z té okolnosti, že v okolí osady v bařinách žije hojně žab. První zmínka o Žabném děje se krátce po roce 1460 (viz dějiny) a píše se Zzaben, což česky zní Žabeň.

Obyvatelstvo ode dávna jest naprosto české; k probuzení národnímu přispěla obecní knihovna (zal. 1907), Čtenářská Besídka (zal. 1908) a Odbor místní Nár. Jednoty (1909).

Roku 1807 počítalo se 50 domů s 259 obyvateli, 1816 s 248 obyvateli, 1826 s 248 obyvateli, 1836 s 339 obyvateli, 1849 s 342 obyvateli (54 domů), 1890 s 404 obyvateli (57 domů), roku 1900 s 456 obyvateli a r. 1910 s 491 obyvateli.

Lid mluví dialektem lašským, ale spisovnou řečí pozměněným. Náboženství je vesměs katolického.

Zaměstnání hlavní bylo a je zemědělství a chov dobytka.

Vedle toho předl se len a z příze se tkalo plátno hrubší pro domácí potřebu a jemnější pro trh. Z řemesel vynikala zedničina. Zedníci pracovali po nejvíce v městech okolních. Teď mnozí pracují v hutích v Lipině a ženské v továrnách místeckých a na panském.

Dle katastru Josefinského náleželo zdejší obci (velkostatek vyjímaje) 229 jiter 695 sáhů orné půdy. Před r. 1848 bylo toto

rozdělení: 1 fojtství, 5 rolníků, 9 zahradníků, 9 chalupníků a 28 domkařů. Nyní náleží v obvod obce i s velkostatkem 311 ha 98 a pozemků produktivních a 14 ha 20 a plochy neplodné. K velkostatku patří 117 ha 67 a (z toho lesa: 6 ha 36 a).

V obci je teď 1 velkostatek, 6 rolníků, 15 zahradníků, 15 chalupníků a 18 domkařů.

Půdy orné je 253 ha, luk 12 ha, zahrad 5·98 ha, pastvin 27 ha, lesů 14 ha. Plocha zdaněná měří 312 ha, čistý výnos katastrální obnáší 7941 K 92 h, daň přímá 1802 K 82 h.

Jména tratí: Žabna, Fürstenbusch, Záhumny, Velké pole, Olešná. Jižně od Žabna na rozcestí je pastvina v rozloze $4\frac{1}{2}$ a, slující Mozgole (že prý na místě tom pohřbeni jsou vojíni „Moskali").

SEZNAM OBRAZŮV.

OBSAH.

I. Všeobecný přehled.

Jednotlivé obce:

SOUDNÍ OKRES MÍSTECKÝ.

1 : 150000

Paskov

Brušperk

Místek

Frýdlant

Ostravice

Výklad značek:

- Trigonometrický bod
- Výškový bod
- Kostel
- Kaple
- Boží muka
- Kříž
- Myslivna
- Továrna
- Zřícenina
- Mlýn vodní a větrný
- Cihelna
- Hranice { zemské / okr. hejtmanství / okr. soudu
- Dráha s nádražím
- Silnice
- Vozová cesta
- Polní cesta
- Pěšina
- Řeka, potok s rybníkem
- Jednotlivé stromy a skupiny
- Les s průseky

Příloha k Vlastivědě Moravské.

Nákladem Musejního spolku v Brně.